

**ÚRSKURÐUR
ÓBYGGÐANEFNDAR**

mál nr. 6/2004

Ölfus

31. maí 2006

1.	ÚRLAUSNAREFNI, SKIPAN OG AÐILD	4
2.	MÁLSMEDFERÐ	5
2.1.	Hlutverk og skipan óbyggðanefndar	5
2.2.	Sveitarfélög í Gullbringu- og Kjósarsýslum og sunnanverðri Árnassýslu tekin til meðferðar... 5	5
2.3.	Lýstar kröfur og kynning	6
2.4.	Mál nr. 6/2004, Ölfus	7
3.	KRÖFUGERÐ	9
3.1.	Kröfur íslenska ríkisins	9
3.1.1.	<i>Þjóðlenda</i>	9
3.1.2.	<i>Herdísarvík</i>	10
3.2.	Kröfur Orkuveitu Reykjavíkur.....	10
3.2.1.	<i>Sameiginleg atriði</i>	10
3.2.2.	<i>Stóri-Saurbær, Litli-Saurbær I, Kröggólfsstaðir, Þúfa, Vötn, Núpar I, II og III, Ytri Þurá, Eystri Þurá I, Þóroddsstaðir I og II, Bakki I, Bakki II, Lækur, Krókur (Hjallakrókur), Þorgrímsstaðir, Hjalli og Gerðarkot</i>	10
3.2.3.	<i>Kolviðarhóll</i>	11
3.3.	Kröfur sveitarfélagsins Ölfuss vegna Selvogs- og Ölfusafrétta	11
3.4.	Kröfur Hjalta Þórðarsonar o.fl. vegna jarða í Hjallatorfu (Bjarnastaða, Bakka I-II, Þorgrímsstaða, Hjallakróks, Lækjar, Hjalla og Gerðakots).....	12
3.5.	Kröfur Sjöunda dags aðventista á Íslandi vegna jarðarinnar Breiðabólsstaðar/Vindheima	13
3.6.	Kröfur Strandakirkju vegna jarðanna Hlíðar, Vogsósa, Stakkavíkur og Strandar	14
3.7.	Kröfur Sverris Jónssonar og Kristjáns Jónssonar vegna Litla-Saurbæjar I og II	15
3.8.	Kröfur Íþróttafélags Reykjavíkur vegna landsvæðis á Helliðshóli (Kolviðarhóls)	15
3.9.	Kröfur Páls Auðar Haraldssonar o.fl. vegna jarðanna Sandhóls, Kross, Kröggólfsstaða, Vatna, Þúfu, Kjarrs, Grænhóls, Hlíðartungu og Ósgerðis vegna afréttar Ölfusinga.....	16
3.10.	Kröfur Landsnets hf.	16
4.	GÖGN OG GAGNAÖFLUN	17
4.1.	Inngangur	17
4.2.	Rannsóknarskylda óbyggðanefndar	17
4.3.	Vettvangsferð.....	18
4.4.	Skýrslutökur	20
5.	SAGA JARÐA OG AFRÉTTAR	20
5.1.	Landnám	20
5.2.	Takmörk Ölfus og Selvogs	21
5.3.	Selvogur	24
5.3.1.	<i>Herdísarvík</i>	24
5.3.2.	<i>Strandarkirkjujarðir (Hlíð, Stakkavík, Strönd og Vogsósar)</i>	28
5.4.	Ölfus.....	35
5.4.1.	<i>Hlíðarendi</i>	35
5.4.2.	<i>Breiðabólsstaður/Vindheimar</i>	37
5.4.3.	<i>Hjallatorfa (Hjalli, Bakki I og II, Lækur, Gerðakot, Þorgrímsstaðir og Hjallakrókur (Krókur))</i>	40
5.4.4.	<i>Þóroddsstaðir (ásamt Riftúni)</i>	48
5.4.5.	<i>Þurártofa (Eystri-Þurá I og II og Ytri-Þurá)</i>	50
5.4.6.	<i>Núpar</i>	54
5.4.7.	<i>Kröggólfsstaðatorfa (Kröggólfsstaðir, Þúfa og Vötn)</i>	58
5.4.8.	<i>Saurbær</i>	63
5.4.9.	<i>Reykjatorfa (þ.e. Reykir, Reykjakot, Reykjahjáleiga, Vellir og Kross)</i>	66
5.4.10.	<i>Kolviðarhóll</i>	72
5.5.	Selvogs- og Ölfusafréttur	80
5.5.1.	<i>Almennt</i>	80
5.5.2.	<i>Afrétta-, hreppa- og sýslnamörk</i>	85
5.5.3.	<i>Notkun lands í afréttum</i>	91
5.6.	Selstaða í Ölfusi og Selvogi	98
6.	NIÐURSTÖÐUR ÓBYGGÐANEFNDAR	102

6.1.	Inngangur.....	102
6.2.	Landnám.....	103
6.3.	Herdísarvík og Strandakirkjueignir (Stakkavík, Hlíð, Vogósar og Strönd).....	104
6.3.1.	<i>Almennt</i>	104
6.3.2.	<i>Málsástæður aðila</i>	107
6.3.3.	<i>Niðurstaða</i>	108
6.4.	Eyma, Þorkelsgerði, Gata, Bjarnastaðir, Nes, Hlíðarendi og Litlaland.....	110
6.5.	Breiðabólstaður/Vindheimar og Hjallatorfa.....	111
6.5.1.	<i>Almennt</i>	111
6.5.2.	<i>Málsástæður aðila</i>	112
6.5.3.	<i>Niðurstaða</i>	113
6.6.	Kolviðarhóll og athafnasvæði Íþróttafélags Reykjavíkur í Sleggjubeinsskarði.....	115
6.6.1.	<i>Stofnun nýbýlis</i>	115
6.6.2.	<i>Athafnasvæði Íþróttafélags Reykjavíkur</i>	116
6.6.3.	<i>Málsástæður aðila</i>	119
6.6.4.	<i>Niðurstaða</i>	121
6.7.	Þóroddsstaðir, Þurá, Núpar, Kröggólfsstaðir og Vötn, Þúfa, Litli Saurbær og Stóri Saurbær.....	123
6.7.1.	<i>Almennt</i>	123
6.7.2.	<i>Um einstakar jarðir</i>	123
6.7.3.	<i>Málsástæður aðila</i>	128
6.7.4.	<i>Niðurstaða</i>	130
6.8.	Réttindi innan þjóðlendu á Helligheiði sunnan Ölfusafréttar.....	136
6.8.1.	<i>Almennt</i>	136
6.8.2.	<i>Eignarheimildir um Litla Saurbæ</i>	136
6.8.3.	<i>Málsástæður aðila vegna Litla Saurbæjar</i>	138
6.8.4.	<i>Niðurstaða um réttindi Litla Saurbæjar ofan fjalls</i>	139
6.9.	Ölfusafréttur og Selvogsafréttur.....	140
6.9.1.	<i>Almennt</i>	140
6.9.2.	<i>Málsástæður aðila</i>	140
6.9.3.	<i>Niðurstaða</i>	142
6.10.	Landsnet hf.	151
6.11.	Um málskostnað.....	151
7.	ÚRSKURÐARORÐ	153

VIÐAUKI

Almennar niðurstöður óbyggðanefndar.

FYLGISKJÖL

I. Kort.

II. Aðila- og eigendaskrá.

III. Skjalaskrá.

1. ÚRLAUSNAREFNI, SKIPAN OG AÐILD

Ár 2006, miðvikudaginn 31. maí, er í óbyggðanefnd, sem starfar samkvæmt lögum um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta, nr. 58/1998, sbr. lög nr. 65/2000 og 7/2006, tekið fyrir málið

**nr. 6/2004, Ölfus,
hvort og þá hvaða land teljist til þjóðlendna,
hver séu mörk þjóðlendu við eignarland,
hvaða hluti þjóðlendu sé nýttur sem afréttur
og hver séu eignarréttindi innan þjóðlendu,**

og í því kveðinn upp svohljóðandi

ÚRSKURÐUR

Úrskurð þennan kveða upp Kristján Torfason, formaður óbyggðanefndar, og nefndarmennirnir Karl Axelsson og Benedikt Bogason.

Aðilar málsins eru:¹

Fjármálaráðherra f.h. íslenska ríkisins vegna þjóðlendna og jarðarinnar Herdísarvíkur.

(Ólafur Sigurgeirsson hrl. og Skarphéðinn Þórisson hrl.)

Orkuveita Reykjavíkur vegna jarðanna/jarðahlutanna Stóra-Saurbæjar, Litla-Saurbæjar I, Kröggólfsstaða, Þúfu, Vatna, Núpa I-III, Ytri-Þurár, Eystri-Þurár I, Þóroddsstaða I-II, jarða í Hjallatorfu (Bakka I-II, Læks, Króks, Þorgrímsstaða, Hjalla og Gerðarkots) og landsvæðis við Kolviðarhól.

(Hjörleifur B. Kvaran hrl.)

Sveitarfélagið Ölfus vegna Selvogs- og Ölfusafréttu.

Hjalti Þórðarson o.fl. vegna jarða í Hjallatorfu (Bjarnastaða, Bakka I-II, Þorgrímsstaða, Hjallakróks, Lækjar, Hjalla og Gerðakots).

Sjöunda dags aðventistar á Íslandi vegna jarðarinnar Breiðabólstaðar/Vindheima.

Strandakirkja vegna jarðanna Hlíðar, Vogsósa, Stakkavíkur og Strandar.

(Ólafur Björnsson hrl.)

Sverrir Jónsson og Kristján Jónsson vegna Litla-Saurbæjar I-II.

¹ Sjá nánar í fylgiskjali nr. II (aðilaskrá).

(Óskar Sigurðsson hrl. og Guðjón Ægir Sigurjónsson hdl.)
Íþróttafélag Reykjavíkur (Í.R.) vegna landsvæðis við Kolviðarhól.

(Eiríkur Jónsson hdl. fyrir hönd Jóhannesar Karls Sveinssonar hrl.)
Páll Auðar Haraldsson o.fl. vegna jarðanna Sandhóls, Kross, Kröggólfsstaða, Vatna, Þúfu, Kjarrs, Grænhóls, Hlíðartungu og Ósgerðis vegna afréttar Ölfusinga.

(Jörundur Gauksson hdl.)
Landsnet hf.
(Þórður Bogason hdl.)

2. MÁLSMEÐFERÐ

2.1. Hlutverk og skipan óbyggðanefndar

Þann 1. júlí 1998 tóku gildi lög um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta, nr. 58/1998, sbr. einnig lög um breytingar á þeim, nr. 65/2000 og 7/2005. Lögin kveða á um að starfa skuli óbyggðanefnd sem hafi með höndum eftirfarandi hlutverk, skv. 7. gr.:

- a) Að kanna og skera úr um hvaða land telst til þjóðlendna og hver séu mörk þeirra og eignarlanda.
- b) Að skera úr um mörk þess hluta þjóðlendu sem nýttur er sem afréttur.
- c) Að úrskurða um eignarréttindi innan þjóðlendna.

Af ákvæði 7. gr. leiðir að gildistaka þjóðlendulaga, nr. 58/1998, og úrskurðir óbyggðanefndar, fela ekki í sér afstöðu til réttinda einstakra aðila yfir eignarlandi eða hver séu mörk milli eignarlanda og leiða ekki til neinna breytinga þar á.

Þann 2. september 1998 skipaði forsætisráðherra Kristján Torfason dómstjóra, formann óbyggðanefndar, og aðra nefndarmenn Karl Axelsson hæstaréttarlögmann, varaformann, og Allan V. Magnússon héraðsdómara. Varamenn voru skipuð Halldór Jónsson héraðsdómslögmaður, Ragnheiður Bragadóttir héraðsdómari og Þorgeir Örlygsson prófessor. Þorgeiri Örlygssyni var veitt lausn að eigin ósk frá og með 1. janúar 2003 og Benedikt Bogason héraðsdómari þá skipaður varamaður í hans stað.

2.2. Sveitarfélög í Gullbringu- og Kjósarsýslum og sunnanverðri Árnassýslu tekin til meðferðar

Með bréfi, dagsettu 27. október 2003, tilkynnti óbyggðanefnd fjármálaráðherra þá ákvörðun sína að taka til meðferðar landsvæði sem tekur yfir sveitarfélög í Gullbringu- og Kjósarsýslum, auk þess hluta Árnassýslu sem óbyggðanefnd hefur ekki þegar tekið afstöðu til, sbr. 8. gr. og 1. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998. Svæði þetta, sem er hið fjórða sem kemur til umfjöllunar hjá óbyggðanefnd, var nánar tiltekið afmarkað til norðurs af mörkum Kjósarhrepps og Hvalfjarðarstrandarhrepps, sem

fylgja suðurmörkum jarðarinnar Stóra-Botns í Hvalfjarðarstrandarhreppi, en þau byrja við Botnsvog og enda í Háu-Súlu, og þegar austar dregur af suðurmörkum þeirra jarða sem óbyggðanefnd tók afstöðu til í málum á svæði 1 (nr. 1-7/2000, varðandi uppsveitir Árnassýslu). Að austan afmarkast svæðið af Þjórsá, en að sunnan og vestan af hafi, allt norður að fyrrgreindum suðurmörkum Stóra-Botns í Hvalfjarðarstrandarhreppi.² Fjármálaráðherra var veittur frestur til 28. janúar 2004 til að lýsa kröfum um þjóðlendur á þessu svæði, sbr. 1. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998, væri um slíkar kröfur að ræða.

Sýslumönnum og fyrirsvarsmönnum sveitarfélaga á svæðinu, þ.e. Reykjanesbæjar, Grindavíkurbæjar, Sandgerðisbæjar, Gerðahrepps, Vatnsleysustrandarhrepps, Hafnarfjarðarkaupstaðar, Garðabæjar, Bessastaðahrepps, Kópavogsbæjar, Reykjavíkurborgar, Seltjarnarneskaupstaðar, Mosfellsbæjar, Kjósahrepps, Grímsnes- og Grafningshrepps, Ölfuss, Hveragerðisbæjar, Bláskógabyggðar, Hrunamannahrepps, Skeiða- og Gnúpverjahrepps, Villingaholtshrepps, Hraungerðishrepps, Gaulverjabæjarhrepps og Árborgar, auk Bændasamtaka Íslands, Sambands sveitarfélaga á Suðurnesjum, Samtaka sveitarfélaga á höfuðborgarsvæðinu og Samtaka sunnlenskra sveitarfélaga, var tilkynnt um ákvörðun óbyggðanefndar og gerð grein fyrir framhaldinu. Frestur fjármálaráðherra var síðar framlengdur til 20. febrúar 2004, og með því orðið við rökstuddri beiðni ráðuneytisins.

2.3. Lýstar kröfur og kynning

Kröfulýsingar fjármálaráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins um þjóðlendur á Suðvesturlandi bárust 20. febrúar 2004. Óbyggðanefnd birti tilkynningu um meðferð á framangreindu svæði og útdrátt úr kröfum ríkisins, ásamt uppdrætti, í Lögbirtingablaðinu 3. mars 2004, Fréttablaðinu 4. mars og Morgunblaðinu 7. mars, sbr. 2. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998. Skorað var á þá sem teldu til eignarréttinda á því landsvæði sem félli innan kröfusvæðis ríkisins að lýsa kröfum sínum fyrir óbyggðanefnd í síðasta lagi 3. júní 2004. Þá var tekið fram að málsmeðferð óbyggðanefndar einskorðaðist ekki við kröfur aðila heldur bæri nefndin einnig sjálfstæða rannsóknarskyldu. Til þess gæti því komið að tekin yrðu til athugunar svæði utan við kröfulýsingu fjármálaráðherra.

Óbyggðanefnd lét þinglýsa yfirlýsingu um málsmeðferð nefndarinnar og kröfugerð fjármálaráðherra á þær fasteignir sem kröfugerðin snertir og sem skráðar eru í þinglýsingabókum sýslumanna í Keflavík, Hafnarfirði, Kópavogi, Reykjavík og á Selfossi, sbr. 2. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998.

Kröfur fjármálaráðherra voru gerðar aðgengilegar almenningi á skrifstofum sýslumanna í Keflavík, Hafnarfirði, Kópavogi, Reykjavík og á Selfossi, auk sveitarfélaga á kröfusvæðum og heimasíðu óbyggðanefndar. Þá var málið kynnt

² Sjá einnig fylgiskjal nr. I (kort).

fyrirsvarsmönnum aðliggjandi sveitarfélaga og sýslumönnum í þeim umdæmum, auk fjölmiðla.

Frestur annarra til að lýsa kröfum á kröfusvæði ríkisins var framlengdur lítillega í þeim tilvikum að leitað var eftir slíku með rökstuddum hætti og bárust síðustu kröfulýsingar í lok júní 2004.

Gefið var út yfirlit yfir allar lýstar kröfur og þær færðar inn á uppdrátt. Lögboðin kynning fór fram með því að yfirlit og uppdráttur lágu frammi á skrifstofum sýslumanna í Keflavík, Hafnarfirði, Kópavogi, Reykjavík og á Selfossi, frá 1. júlí til 3. ágúst 2004, sbr. 12. gr. laga nr. 58/1998. Athugasemdafrestur var til 10. ágúst 2004. Framangreind kynningargögn voru jafnframt aðgengileg á skrifstofum viðkomandi sveitarfélaga, skrifstofu óbyggðanefndar og heimasíðu óbyggðanefndar. Vakin var athygli á kynningunni í fjölmiðlum.

Engar athugasemdir bárust fyrir lok athugasemdafrests en eftir þann tíma hafa aðilar gert nokkrar breytingar á kröfum sínum og jafnframt hafa komið fram nýjar kröfur. Óbyggðanefnd hefur vakið athygli málsaðila á augljósu misræmi eða villum í málalímbúnaði og haft frumkvæði að því að kanna hvort aðilar sem kunna að telja til eignarréttinda á kröfusvæði íslenska ríkisins vilji lýsa kröfum sínum, sbr. 2. mgr. 13. gr. laga nr. 58/1998.

Fjármálaráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins lagði fram kröfulýsingar um þjóðlendur á svæðinu í 7 hlutum og 4 kröfulýsingar vegna jarðeigna ríkisins. Á móti barst 61 kröfulýsing ýmissa aðila, auk krafna Landsvirkjunar. Kröfulýsingar þessar taka til 122 tilgreindra jarða, jarðahluta eða annarra landsvæða á Suðvesturlandi, stundum sameiginlega.

2.4. Mál nr. 6/2004, Ölfus

Í ágúst 2004 var lögmönnum aðila tilkynnt að óbyggðanefnd hefði ákveðið að skipta þjóðlendukröfusvæði íslenska ríkisins niður í sex mál, þ.e. mál nr. 1/2004 Grindavík og Vatnsleysuströnd, mál nr. 2/2004 Stór-Reykjavíkursvæðið, mál nr. 3/2004 Kjalarnefnd, mál nr. 4/2004 Kjós, mál nr. 5/2004 Grafningur og mál nr. 6/2004 Ölfus.

Mál nr. 6/2004, Ölfus, var fyrst tekið fyrir á fundi óbyggðanefndar og forsvarsmanna málsaðila 14. september 2004. Gerð var grein fyrir skipan óbyggðanefndar í málinu og færi gefið á athugasemdum. Engar slíkar komu fram. Lögð voru fram skjöl málsins ásamt skjalaskrá og upplýst um ýmis atriði varðandi gagnaöflun nefndarinnar. Skorað var á lögmenn að fara yfir umrædd atriði af sinni hálfu og gera hið fyrsta athugasemdir ef þeir teldu ástæðu til. Þá var athygli vakin á þinglýsingu athugasemdar um þjóðlendumál á jarðir á ágreiningssvæði, skv. 2. mgr. 10. gr. þjóðlendulaga, og óskað eftir að lögmenn gerðu umbjóðendum sínum grein fyrir þessu. Jafnframt var óskað eftir því að lögmenn skiluðu umboðum hið fyrsta og gerð grein fyrir mikilvægi þess að lögmenn og óbyggðanefnd ynnu saman að því að þeir sem hagsmuna ættu að gæta gerðust aðilar að málinu. Enn fremur var sérstaklega

vakin athygli á ákvæði 17. gr. þjóðlendlaga um samnýtingu á sérfræðiaðstoð o.fl. Þá var því beint til lögmanna að kanna hvort ljúka mætti málinu að einhverju eða öllu leyti með sátt, sbr. 15. gr. þjóðlendlaga. Loks var íslenska ríkinu veittur fjögurra vikna frestur til að skila greinargerð.

Við aðra fyrirtöku málsins, 12. október 2004, var lögð fram greinargerð af hálfu íslenska ríkisins og fleiri gögn. Þá var gerð grein fyrir bréfi Þórðar Bogasonar hdl. fyrir hönd Landsvirkjunar, dags. 4. október 2004, þar sem fram kom að lögmaðurinn myndi ekki sækja fundi nefndarinnar í málinu nema eftir því væri sérstaklega óskað af hálfu nefndarinnar eða hún teldi slíkt nauðsynlegt vegna hagsmunagæslu Landsvirkjunar, sbr. lokamgr. 10. gr., lokamgr. 13. gr. og 17. gr. laga nr. 58/1998.³ Við sama tækifæri var öðrum málsaðilum veittur fjögurra vikna frestur til skila á greinargerðum. Við þriðju fyrirtöku málsins, 9. nóvember sama ár, voru lagðar fram fjórar greinargerðir og sú fimmta við fjórðu fyrirtöku, 11. mars 2005. Við þessi tækifæri voru einnig lögð fram frekari gögn og leitast við að upplýsa málið að öðru leyti. Þá var farið yfir dagskrá aðalmeðferðar sem og fyrirkomulag vettvangsferðar. Af hálfu Jörundar Gaukssonar hdl. kom fram að ekki væri nauðsynlegt, umbjóðenda hans vegna, að taka þátt í aðalmeðferð málsins, þ. á m. vettvangsferð. Jafnframt kom fram af hálfu Guðjóns Ægis Sigurjónssonar hdl. að hann myndi einungis taka þátt í málflutningi.

Aðalmeðferð fór fram dagana 15., 16. og 18. mars 2005 og skiptist í forflutning, vettvangsferð, skýrslutökur og munnlegan málflutning. Fram kom að lögmenn hefðu ekki talið sáttagrundvöll í málinu, sbr. 1. mgr. 15. gr. þjóðlendlaga, nr. 58/1998. Að lokinni aðalmeðferð var málið tekið til úrskurðar. Fundað var í salarkynnum Hótel Arkar, Hveragerði. Þann 24. maí 2005 var haldið til frekari vettvangsskoðunar á hluta svæðisins. Um vettvangsferðir og skýrslutökur er fjallað nánar í köflum 4.3.-4.4. og vísast þangað.

Loks var málið endurupptekið 11. maí 2006 og lögð fram ný gögn. Þau höfðu áður verið kynnt lögmönnum og tækifæri gefið til athugasemda. Engar athugasemdir komu fram. Var málið síðan tekið til úrskurðar að nýju.

³ Með bréfi, dags. 21. apríl 2006, tilkynnti Þórður Bogason hdl. að Landsnet hf. hefði tekið við öllum réttindum og skyldum Landsvirkjunar í málum fyrir óbyggðanefnd.

3. KRÖFUGERÐ⁴

3.1. Kröfur íslenska ríkisins

Í máli þessu gerir íslenska ríkið annars vegar kröfu um þjóðlendu og hins vegar kröfur vegna jarðarinnar Herdísarvíkur en þinglýstur eigandi hennar er Fjársýsla ríkisins vegna Háskóla Íslands.

3.1.1. Þjóðlenda

Af hálfu fjármálaráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins eru gerðar þær endanlegu aðalkröfur að eftirfarandi lína verði úrskurðuð þjóðlendumörk í Ölfusi: „Frá Kistufelli er dregin lína sjónhending að Kálfahvamm fyrir vestan Geitafell. Þar sem sú lína sker sýslumörkin (A) er fyrsti punktur í kröfulínu og þaðan er svo lína sjónhendingu í Kálfahvamm (B) vestan í Geitafelli. Frá Kálfahvamm er kröfulínan dregin í Fálkaklett (C) og frá honum í vörðu norðaustan til á há Geitafelli (D) og þaðan í Rauðhól (E) og þaðan beina stefnu í punkt í Sanddölum (F) og þaðan í Reykjafell (G). Frá Reykjafelli er dregin lína í Hengladalsá (H) við Orrustuhól syðst í Litla Skarðsmýrarfjalli. Þaðan er línan látin fylgja Hengladalsá niður að Helluvaði (I), sem er fyrir vestan Árstaðafjall, sem er merkjapunktur við Reykjatorfuland. Síðan fylgir línan landamerkjum Reykjatorfu beina stefnu frá Helluvaði í norðurenda einkennilegrar gjár (J), þaðan beina stefnu til norðurs í rauðleitan melhnjúk (K) fyrir framan svokallaða Kýrgilshnúka (hornmark á móti Króki). Frá rauðleita melhnjúknum heldur kröfulínan áfram meðfram landi Nesjavalla á austurhlið, í Hengilsillur (L), og þaðan eftir beinni stefnu í Vörðuskeggja (M).“

Undanskilið framangreindu þjóðlendukröfusvæði er þó land Kolviðarhóls sem íslenska ríkið viðurkennir sem eignarland og vísar til eftirfarandi merkja þess: Úr hæsta hnjúk á Reykjafelli sjónhending í Þverfell, þaðan beint í Sleggju, þaðan beina stefnu yfir Húsmúlann í Miðmúlahornið, þaðan beint í vörðu er ber í Lambafellsháls, úr þeirri vörðu beint í áðurnefndan hnjúk á Reykjafelli.

„Til vara er þess krafist, ef ekki er fært að taka til greina aðalkröfu, að lína verði dregin frá Rauðhól í Lambafell og þaðan í Reykjafell og frá Reykjafelli að rauðleitum melhnjúk fyrir framan Kýrgilshnúka.“

Við aðalmeðferð var hluti af kröfulínu fjármálaráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins í málinu fluttur yfir í mál nr. 5/2004 og eftir það er punktur K, samkvæmt framangreindu, síðasti punktur í kröfulínu íslenska ríkisins í máli nr. 6/2004.

⁴ Sjá einnig fylgiskjöl nr. I (kort) og II (aðilaskrá).

3.1.2. Herdísarvík

Þær kröfur eru gerðar til óbyggðanefndar að viðurkenndur verði beinn eignarréttur íslenska ríkisins vegna Háskóla Íslands til þess lands jarðarinnar Herdísarvíkur, sem dregið er upp á kröfukorti, upp að kröfulínu ríkisins um þjóðlendumörk.

3.2. Kröfur Orkuveitu Reykjavíkur

„Krafa Orkuveitu Reykjavíkur er sett fram í tveimur hlutum. Fyrri hluti kröfugerðarinnar tekur til eftirtalinna jarða og/eða jarðahluta sem Orkuveita Reykjavíkur keypti á árunum 1999 og 2001: Stóri-Saurbær, Litli-Saurbær I, Kröggólfsstaðir, Þúfa, Vötn, Núpar I, II og III, Ytri Þurá, Eystri Þurá I, Þóroddsstaðir I og II, Bakki I, Bakki II, Lækur, Krókur (Hjallakrókur), Þorgrímsstaðir, Hjalli og Gerðarkot. Lönd þessi liggja saman, að afrétti Ölfuss að norðan, að Reykjatorfulandi að austan og að landi Breiðabólsstaðar og Vindheima að vestan.“ „Seinni hluti kröfugerðarinnar tekur til þess lands, Kolviðarhóls, sem Reykjavíkurborg eignaðist með afsali frá Íþróttafélagi Reykjavíkur 11. október 1955.“

3.2.1. Sameiginleg atriði

„Krafa Orkuveitu Reykjavíkur er sú að viðurkenndur verði fullkominn eignarréttur Orkuveitu Reykjavíkur að landsvæðum þeim er Orkuveitan hefur keypt í samræmi við áðursendar kröfulýsingar til óbyggðanefndar þann 3. júní 2004.

Þá er kröfugerð ríkisins mótmælt eins og hún er fram sett með kröfulýsingu dags. þann 26. febrúar 2004 og í greinargerð ríkisins þann 22. september 2004.“ Þess er krafist að aðalkröfu ríkisins verði vísað frá óbyggðanefnd með þeim rökum sem fram eru sett í greinargerð og að varakröfu ríkisins um þjóðlendumörk verði hafnað.

„Þá gerir Orkuveita Reykjavíkur kröfu til þess að óbyggðanefnd úrskurði Orkuveitunni málskostnað vegna reksturs málsins fyrir nefndinni skv. málskostnaðarreikningi eða eftir mati nefndarinnar.“

3.2.2. Stóri-Saurbær, Litli-Saurbær I, Kröggólfsstaðir, Þúfa, Vötn, Núpar I, II og III, Ytri Þurá, Eystri Þurá I, Þóroddsstaðir I og II, Bakki I, Bakki II, Lækur, Krókur (Hjallakrókur), Þorgrímsstaðir, Hjalli og Gerðarkot

Endanleg aðalkrafa er svohljóðandi:

„Austurmörk: Úr rauðbleikum melhnúk við Kýrgil, merktur nr. 1 á korti (hnit liggja fyrir) sem er hornpunktur Hagavíkur í Grafnings- og Grímsneshreppi, Reykjatorfu, Litla- og Stóra Saurbæjar í Ölfusi og afréttar sveitarfélagsins Ölfuss og síðan landamerki Reykjatorfu og Litla- og Stóra Saurbæjar, þ.e. frá rauðbleika melhnúknum í nyrsta hluta einkennilegrar gjár merkt J á korti og þaðan í Helluvað.

Norðurmörk: Úr rauðbleikum melhnúk við Kýrgil, merktur nr. 1 á korti (hnit liggja fyrir) sem er hornpunktur Hagavíkur í Grafnings- og Grímsneshreppi,

Reykjatorfu, Litla- og Stóra Saurbæjar í Ölfusi og afréttar sveitarfélagsins Ölfuss og í eystra horn Reykjafells. Úr eystra horni Reykjafells stefnu í Lambafell að mörkum Breiðabólstaðar og Vindheima.

Að vestan. Lína dregin úr Lambafelli beint í vestasta hornið á Lönguhlíð og þaðan beint í Skógarhlíðagafl.“

„Varakrafa. Að norðurmörk landsins frá eystra horni Reykjafells (punktur 2) verði dregin í rauðbleikan melhól (punktur 8) eins og sýnt er sem þverlína 1 á uppdrætti verkfræðistofunnar Forverks ehf, dags. okt 1998 sem er fylgiskjal með kaupsamningum þeirra jarða sem mörk eiga að þessari línu. Varakrafa Orkuveitu Reykjavíkur er hin sama og varakrafa íslenska ríkisins samkvæmt kröfugerð fjármálaráðherra.“

3.2.3. Kolviðarhóll

„Aðalkrafa er að mörk Kolviðarhóls verði dregin úr hæsta tind Reykjafells (punktur 2) í vörðu í Skarðsmýrarfjalli (punktur 9) merktri með hæðartölunni 570 m þaðan í Sleggju (470m) (punktur 10). Þaðan beina stefnu yfir Húsmúlann í Mið-Múlahornið (punktur 11), þaðan beint í vörðu (punktur 12) er ber í Lambafellsháls, úr þeirri vörðu í áðurnefndan hnúk, á Reykjafelli (punktur 2).

Varakrafa er að mörk Kolviðarhóls verði dregin með þeim hætti sem fram kemur í kröfugerð fjármálaráðherra f.h. íslenska ríkisins en að Orkuveita Reykjavíkur eigi auk þess jarðhitaréttindi á landi sem afmarkast af línu úr hæsta tind Reykjafells (punktur 2) í vörðu í Skarðsmýrarfjalli (punktur 9) merktri með hæðartölunni 570 m þaðan í Sleggju (470m) (punktur 10). Þaðan beint í Þverfell (punktur 13), þaðan í áðurnefndan hnúk á Reykjafelli (punktur 2).“

3.3. Kröfur sveitarfélagsins Ölfuss vegna Selvogs- og Ölfusafrétta

Þess er krafist að viðurkennt verði að sveitarfélagið Ölfus, þinglýstur eigandi Selvogs- og Ölfusafrétta, „hafi beinan eignarrétt að öllu landi afréttanna, sem verndaður er með 72. gr. stjórnarskrár Lýðveldisins Íslands nr. 33/1944, sbr. 10. gr. stjórnskipunarlaga nr. 97/1995 og 1. gr. samningsviðauka nr. 1 Mannréttindasáttmála Evrópu, sem lögfestur hefur verið með lögum nr. 62/1994, og að viðurkennt verði að heildarlandamerki afréttanna séu þessi, skv. hnitsettum uppdrætti með hornpunktaskrá er telst hluti kröfulýsingar þessarar“:

Endanlegt aðalkröfusvæði er afmarkað svo: „Að austanverðu: Úr Fálkakletti í Geitafelli, í vörðu sem er norðaustan til á há-Geitafellinu, þaðan beina línu í Rauðhól. Úr Rauðhól í Lambafell, þaðan beina stefnu í hæsta hnjúk á Reykjafelli. Úr hæsta hnjúk á Reykjafelli í vörðu á Skarðsmýrarfjalli þaðan beint í Sleggju, þaðan beina stefnu yfir Húsmúlann í Miðmúlahornið, þaðan beint í vörðu er ber í Lambafellsháls, úr þeirri vörðu beint í áðurnefndan hnjúk á Reykjafelli. Úr hæsta hnjúk á Reykjafelli, beina línu í rauðleitan melhnjúk fyrir framan svokallaða Kýrgilshnjúka.“

Að norðanverðu: Úr rauðleita melhnjúknum (K) fyrir framan svokallaða Kýrgilshnjúka, meðfram landi Nesjavalla á austurhlið, í Hengilsillur (L) og þaðan eftir beinni stefnu í Vörðuskeggja (M). Úr Vörðuskeggja beina línu í steiptan stöpul á Borgarhólum. Hér er gerð varakrafa um að línan liggi „úr rauðleita melhnjúknum (K) fyrir framan svokallaða Kýrgilshnjúka í Hengilsyllur (B2), þ.e. í Nesjaskyggir ofan við Ölfusvatnsskyggni, og þaðan í Vörðuskeggja (M).“

„Að vestanverðu: Úr steiptum stöpul á Borgarhólum, þaðan beina línu í Sýslupúfu, þaðan bein lína í Sýslustein austan Lyklafells, og þaðan bein lína í steiptan stöpul á Vífilsfelli. Úr stöpli á Vífilsfelli eftir hæstu tindum Bláfjalla í Bláfjallahorn, þaðan í Kóngsfell (Litla-Kóngsfell).“

Að sunnanverðu: Úr Kóngsfelli (Litla-Kóngsfelli) beina línu í Kálfahvamm, vestan í Geitafelli, þaðan beina stefnu aftur í Fálkakletta.“

„Landeigandi lítur svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn afnotarétt þeirra í þjóðlendu, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda. Þess er sérstaklega krafist að viðurkennt verði að sveitarfélagið eigi einkarétt til allrar nýtingar á auðlindum í jörðu á grundvelli hefðar, venju og réttmætra væntinga.“

„Þá er sérstaklega mótmælt kröfugerð ríkisins, sbr. greinargerð ríkisins dags. 22. sept. 2004, og þess krafist að kröfu ríkisins um þjóðlendumörk á svæðinu verði hafnað.“

Þá er krafist málskostnaðar samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar, skv. framlögðum málskostnaðarreikningi og að skaðlausu.

3.4. Kröfur Hjalta Þórðarsonar o.fl. vegna jarða í Hjallatorfu (Bjarnastaða, Bakka I-II, Þorgrímsstaða, Hjallakróks, Lækjar, Hjalla og Gerðakots)

Þess er krafist að viðurkennt verði að þinglýstir eigendur framangreindra jarða „hafi beinan eignarétt að öllu landi Hjallatorfu, sem þeir hafa ekki selt frá jörðinni með lögmætum hætti. Heildarlandamerki Hjallatorfu eru þessi:

Milli Riftúns og Hjallatorfunnar er Sigmundarvað hornmark þaðan liggur línan í klett fyrir utan Riftún merktan með X: þaðan í torfu í svonefndum Litlahvammi, á efri brún hennar kemur Þóroddsstaðaland á móti landi Hjallatorfunnar og liggja mörkin úr næsttöldu örnefni beint í vörðu á Háskálafelli og þaðan beint í vörðu austan á Reykjafelli. Úr nefndri vörðu beint í Lambafell móti Ölfuss afrjettarlandi.

Milli Breiðabólsstaðar og Vindheima annars vegar og Hjallatorfunnar hins vegar liggur línan úr Lambafelli beint í vestasta hornið á Lönguhlíð og þaðan beint í Skóghlíðargafli.

Milli Hrauns og Hjallatorfunnar liggja mörkin austur svo nefnda Tíðargötu fyrir neðan Skóghlíðargafli að Sólarsteini.

Milli Grímslækjanna og Hjallatorfunnar liggja mörkin úr Sólarsteini í Klapparhól sem merktur er með X, þaðan í svonefndan Lækjarbotnalæk og ræður

hann svo og tjörn fyrir ofan Efri Grímslæk, úr henni ræður Grímslækjarós fram í Lambeyrarós, sem ræður mörkum að neðanverðu og svo Þorleifslækur upp að fyrst töldu merki Sigmundarvaði.

Landeigendur líta svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn afnotarétt þeirra í þjóðlendu, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.“

„Sérstök krafa er gerð um einkanýtingarrétt þinglýstra eigenda af auðlindum í jörðu innan landamerkja, jafnvel þó einstakir hlutar teljist þjóðlenda.“

„Þá er sérstaklega mótmælt kröfugerð ríkisins, sbr. greinargerð ríkisins dags. 22. sept. 2004, og þess krafist að kröfu ríkisins um þjóðlendumörk á svæðinu verði hafnað.“

Þá er krafist málskostnaðar samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar, skv. framlögðum málskostnaðarreikningi og að skaðlausu.

3.5. Kröfur Sjöunda dags aðventista á Íslandi vegna jarðarinnar Breiðabólsstaðar/Vindheima

Þess er krafist að viðurkennt verði að framangreindur þinglýstur eigandi tilgreindrar jarðar „hafi beinan eignarrétt að öllu landi hennar, sem verndaður er með 72. gr. stjórnarskrár Lýðveldisins Íslands nr. 33/1944, sbr. 10. gr. stjórnskipunarlaganna nr. 97/1995 og 1. gr. sammingsviðauka nr. 1 Mannréttindasáttmála Evrópu sem lögfestur hefur verið með lögum nr. 62/1994, og að viðurkennt verði að heildarlandamerki jarðarinnar séu þessi:

Hornmark að sunnan og vestan á milli Litlalands, Breiðabólsstaðar og Vindheima er varða í Kálfförum, úr henni liggur merkjalínan í Draugshellir, þaðan beint í Grislingahlíð, þá beina línu um miðju Þúfnavelli og er þeim sleppir beint í Rauðhól.

Milli Ölfusafréttar og Breiðabólsstaðar og Vindheima úr Rauðhól beina stefnu í Lambafell beina stefnu í vestasta hornið á Lönguhlíð, þaðan beint í Skóghlíðargöfl. (Milli Hraunstorfunnar og fyrirtaldrar jarða úr síðasttöldu örnefni í vörðu fyrir ofan Miðþúfu, þá beina línu niður Grjótin um tvær vörður, er standa sín á hverri klöpp; þá í vörðu fyrir ofan Leirarnar. Milli Þorlákshafnar og fyrirtaldrar jarða. Úr síðasttalinni vörðu beina línu í fyrsttalda vörðu í Hálförum.)

Hefur lína sú sem afmörkuð er innan sviga hér að ofan verið skýrð nánar með sátt, milli eigenda jarðanna Hrauns og Breiðabólsstaðar/Vindheima, gerðri fyrir sýslumanninum á Selfossi, þann 20. júní 2002. Er þar línan skýrð svo: Milli Hraunstorfunnar og niður í hornmarksvörðu í sandgræðslugirðingu, þar sem fyrrum skárust lönd Þorlákshafnar, Breiðabólsstaðar/Vindheima og Hraunstorfu, um vörðu staðsetta ca. miðja vegu þar á milli auðkennda með M klappað í klöpp þar við hlið, á sama hátt er hornmarksvarðan auðkennd.

Landeigendur líta svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn afnotarétt þeirra í þjóðlendu, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.“

„Sérstök krafa er gerð um einkanýtingarrétt þinglýstra eigenda af auðlindum í jörðu innan landamerkja, jafnvel þó einstakir hlutar teljist þjóðlenda.“

„Þá er sérstaklega mótmælt kröfugerð ríkisins, sbr. greinargerð ríkisins dags. 22. sept. 2004, og þess krafist að kröfu ríkisins um þjóðlendumörk á svæðinu verði hafnað.“

Þá er krafist málskostnaðar samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar, skv. framlögðum málskostnaðarreikningi og að skaðlausu.

3.6. Kröfur Strandakirkju vegna jarðanna Hlíðar, Vogsósa, Stakkavíkur og Strandar

Þess er krafist að viðurkennt verði að Strandakirkja, þinglýstur eigandi ofangreindra jarða, „hafi beinan eignarrétt að öllu landi jarðanna, sem verndaður er með 72. gr. stjórnarskrár Lýðveldisins Íslands nr. 33/1944, sbr. 10. gr. stjórnskipunarlaganna nr. 97/1995 og 1. gr. samningsviðauka nr. 1 Mannréttindasáttmála Evrópu sem lögfestur hefur verið með lögum nr. 62/1994, og að viðurkennt verði að heildarlandamerki jarðanna séu þessi:

Að vestanverðu: bein stefna úr Breiðabás (=Helli skv. máldögum), sem er fjöruvík nokkurt, ekki allskammt fyrir austan Herdísarvík, með litlum hellisskúta í hrauninu fyrir ofan í Kóngsfell (Litla Kóngsfell), sem er gömul, en ekki há, grámosvaxin eldborg, umhverfis aflangan djúpan gíg, til hægri handar við þjóðveg úr Selvogi til Hafnarfjarðar, góðan spöl fyrir austan Kerlingarskarð, nálægt veginum.

Að norðanverðu: Bein lína úr Kóngsfelli (Litla Kóngsfelli) og í Kálfahvamm, vestan í Geitafelli.

Að austanverðu eru landamerki milli Strandarlands og Eymu þessi: Við sjó ræður markhella: M. Þaðan bein lína í vörðu, vestanvert við Eymuhjáleigu. Þaðan bein lína í Eymuvörðu. Þaðan bein lína í vörðuna á Vörðufelli, og þar er í mörkum hella, sem höggvið er á M. Þaðan liggja mörkin norðar yfir Eymuból, austan til við Vindással, og í Gapa í Hellholti. Þaðan bein lína í Kálfahvamm, vestan í Geitafelli.

Landeigendur líta svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn afnotarétt þeirra í þjóðlendu, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.“

„Sérstök krafa er gerð um einkanýtingarrétt þinglýstra eigenda af auðlindum í jörðu innan landamerkja, jafnvel þó einstakir hlutar teljist þjóðlenda.“

„Þá er sérstaklega mótmælt kröfugerð ríkisins, sbr. greinargerð ríkisins dags. 22. sept. 2004, og þess krafist að kröfu ríkisins um þjóðlendumörk á svæðinu verði hafnað.“

Þá er krafist málskostnaðar samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar, skv. framlögðum málskostnaðarreikningi og að skaðlausu.

3.7. Kröfur Sverris Jónssonar og Kristjáns Jónssonar vegna Litla-Saurbæjar I og II

Af hálfu Sverris Jónssonar og Kristjáns Jónssonar er þess aðallega krafist „að spilda úr landi Litla-Saurbæjar I á Hellisheiði, sem auðkennd er á uppdrætti [meðfylgjandi] ... kröfulýsingu þeirra, verði viðurkennd einkaeignarland þeirra, þannig hnitmerkt: Frá punkti nr. 101 (x-hnit 660730.470, y-hnit 398800.980) að punkti nr. 102 (x-hnit 660360.076, y-hnit 399005.935), frá þeim punkti að punkti nr. 103 (x-hnit 657637.637, y-hnit 390377.815), frá þeim punkti að punkti nr. 104 (x-hnit 657958.478, y-hnit 392837.384). Litið er svo á að í kröfugerð felist jafnframt krafa um afnotarétt í þjóðlendu, að öllum venjubundnum afnotum að fornu og nýju, komi til þess að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Til vara er þess krafist að „viðurkenndur verði eignarréttur þeirra að því landi sem tilheyrir Litla-Saurbæ I ofan fjalls á Hellisheiði, sem auðkennt er á uppdrætti [meðfylgjandi] ... kröfulýsingu, þannig hnitmerkt: Frá punkti nr. 13 (x-hnit 658289.42, y-hnit 393539.22), að punkti nr. 12 (x-hnit 660730.47, y-hnit 398800.98), frá þeim punkti að punkti nr. 16 (x-hnit 659796.22, y-hnit 399317.96), frá þeim punkti að punkti nr. 17 (x-hnit 658247.67, y-hnit 394535.17), frá þeim punkti að punkti nr. 18 (x-hnit 658157.65, y-hnit 393764.90). Litið er svo á að í kröfugerð felist jafnframt krafa um afnotarétt í þjóðlendu, að öllum venjubundnum afnotum að fornu og nýju, komi til þess að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Til viðbótar við framangreindar aðal- og varakröfur er þess krafist að „viðurkenndur verði beitarréttur fyrir jörðum þeirra í afrétti Ölfusinga.“

Loks er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt málskostnaðarreikningi.

3.8. Kröfur Íþróttafélags Reykjavíkur vegna landsvæðis á Hellisheiði (Kolviðarhóls)

„Íþróttafélag Reykjavíkur krefst þess aðallega að landsvæði á Hellisheiði með eftirfarandi landamerkjum verði viðurkennt sem eignarland Íþróttafélags Reykjavíkur, sbr. 1. gr. og a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998, og teikningu kröfulína á [meðfylgjandi skjali] ...: Lína dregin úr hæsta tind Reykjafells (A), í vörðu á Skarðsmýrarfjalli með hæðartölunni 570 metrar (B), þaðan í Sleggju (C), þaðan sjónhendingu í Þverfell (D), og þaðan í áðurnefndan hæsta tind Reykjafells (A).

Verði komist að þeirri niðurstöðu að ofanefnt svæði sé þjóðlenda, er þess krafist til vara, með vísan til 5. gr. og c-liðar 7. gr. laga nr. 58/1998, að úrskurðað verði að Íþróttafélag Reykjavíkur njóti þar allra sömu réttinda og það hefur neytt frá

1939, þ.á m. réttinda til fullra afnota af svæðinu, til að reisa þar mannvirki og til að leigja þessi réttindi út og hirða með öðrum hætti arð af eigninni.“

Þá krefst Íþróttafélag Reykjavíkur þess að allur kostnaður félagsins vegna hagsmunagæslu fyrir nefndinni greiðist úr ríkissjóði, sbr. 17. gr. laga nr. 58/1998.

3.9. Kröfur Páls Auðar Haraldssonar o.fl. vegna jarðanna Sandhóls, Kross, Kröggólfsstaða, Vatna, Þúfu, Kjarrs, Grænhóls, Hlíðartungu og Ósgerðis vegna afréttar Ölfusinga

Af hálfu Páls Auðar Haraldssonar o.fl. er þess krafist „að verði það niðurstaða óbyggðanefndar að einhver hluti afréttar Ölfusinga sé þjóðlenda þá verði viðurkenndur upprekstrarréttur jarðanna ásamt því sem honum fylgir lögum samkvæmt. Viðurkenndur yrði upprekstrarréttur á afréttinum eins og hann yrði ákveðinn innan þjóðlendu af óbyggðanefnd.“

Jafnframt er krafist alls málskostnaðar.

3.10. Kröfur Landsnets hf.

Af hálfu Landsnets hf. eru gerðar kröfur til nauðsynlegs landsvæðis til afnota vegna háspennulína og tengdra mannvirkja að svo miklu leyti sem þau verða talin standa innan þjóðlendumarka. Nánar tiltekið er þess krafist að háspennulínur fyrirtækisins geti staðið ótímabundið á landi því sem þær fara um og það hafi ótakmarkaðan umferðarrétt að þeim til viðhalds og endurbóta, m.a. með lagningu vegslóða. Með vísan til 2. mgr. 5. gr. þjóðlendlaga, nr. 58/1998, er gerð krafa um að þessi réttindi Landsnets hf. verði viðurkennd innan þess svæðis sem kann að verða talið til þjóðlendu á svæði nr. 4.

Um er að ræða eftirfarandi háspennulínur í eigu Landsnets hf.:

„Sogslína 2 (132 kV) liggur frá tengivirki við Sog og niður í Ölfus þar sem hún mætir Búrfellslínu 2 (220 kV) skammt austan Hveragerðis. Eftir það liggja þessar tvær háspennulínur nær samhliða til vesturs, yfir Helligheiði að Kolviðarhóli og þaðan sem leið liggur niður Sandskeið og að tengivirki við Geitháls. [...]

Sogslína 3 (220 kV) liggur frá tengivirki við Sog og vestur um Grafning og Mosfellsheiði að tengivirki við Geitháls.

Búrfellslína 3 (220 kV) fer úr Grafningnum um Ölkelduháls og í suðvesturátt upp á Helligheiði. Á heiðinni hittir hún fyrir Sogslínu 2 og Búrfellslínu 2 og liggur samhliða þeim til vesturs niður af heiðinni og að Sandskeiði. Við lítið spennivirki á Sandskeiði sveigir Búrfellslína 3 til suðvesturs inn á svonefndan Bláfjallafólkvang og liggur um Húsfellsbruna inn á Reykjanesfólkvang.“

4. GÖGN OG GAGNAÖFLUN

4.1. Inngangur

Í málinu hafa verið lögð fram skjöl nr. 1-20 ásamt undirskjöllum eða samtals 758 skjöl, auk 22 hliðsjónargagna. Sjá nánar í fylgiskjali nr. III (skjalaskrá).

Gagna var ýmist aflað af málsaðilum eða óbyggðanefnd, á grundvelli rannsóknarskyldu nefndarinnar. Gerð var leit að frumgögnum sem varpað gætu ljósi á eignar- og afnotaréttindi á svæðinu, farið á vettvang og jafnframt teknar skýrslur af málsaðilum. Verður nú gerð nánari grein fyrir hverju þessara atriða.

4.2. Rannsóknarskylda óbyggðanefndar

Óbyggðanefnd ber að hafa frumkvæði að því að afla heimilda og gagna um eignar- og afnotaréttindi yfir því landsvæði sem til meðferðar er og framkvæma rannsóknir og athuganir um staðreyndir og lagaatriði sem þýðingu hafa fyrir niðurstöðu í einstökum málum, sbr. 5. mgr. 10. gr. þjóðll., nr. 58/1998, sbr. 1. nr. 65/2000. Markmiðið er að tryggja sem best að rétt niðurstaða fáiast um einstök álitæfni.

Á vegum óbyggðanefndar fór fram kerfisbundin leit að frumgögnum, prentuðum sem óprentuðum, sem líkur voru taldar á að varpað gætu ljósi á eignar- og afnotaréttindi yfir því landsvæði sem hér er til meðferðar. Verkið var unnið á hlutlausan og fræðilegan hátt.

Könnun einstakra skjalaflokka skiptist á milli Þjóðskjalasafns Íslands og óbyggðanefndar. Jafnframt var haft samstarf við handritadeild Landsbókasafns Íslands – Háskólabókasafns og fleiri aðila. Gagnaöflun óbyggðanefndar grundvallast á „Yfirliti yfir frumgögn sem könnuð eru vegna rannsóknarskyldu óbyggðanefndar“. Við samningu þess hefur óbyggðanefnd notið ráðgjafar Gunnars Friðriks Guðmundssonar sagnfræðings og starfsmanna Þjóðskjalasafns Íslands, Bjarkar Ingimundardóttur og Jóns Torfasonar. Yfirlit þetta hefur verið kynnt lögmonnum og engar athugasemdir komið fram.

Fyrirsvarsmönnum aðila í máli þessu var gerð grein fyrir því að þeir hefðu óskoraðan rétt til að fá upplýsingar um tilhögun gagnaöflunar á vegum óbyggðanefndar og afrit allra gagna. Jafnframt hafði óbyggðanefnd frumkvæði að því að upplýsa lögmennt um þessi atriði. Þeir gátu jafnframt bent starfsmönnum Þjóðskjalasafns eða óbyggðanefndar á gögn sem ástæða væri til að kanna. Rannsóknarskylda óbyggðanefndar dregur hins vegar ekki úr skyldu málsaðila til að afla og leggja fram þær heimildir og gögn sem þeir byggja rétt sinn á, sbr. 4. mgr. 10. gr. þjóðll. Lögmonnum/málsaðilum ber þannig að leggja sjálfstætt mat á gögn og gagnaöflun.

Þau frumgögn sem í leitirnar komu og talið var að þýðingu hefðu voru lögð fram jafnóðum við fyrirtökur í málinu. Um nánari framkvæmd gagnaöflunar vísast til greinargerða Þjóðskjalasafns Íslands og óbyggðanefndar um þetta efni, skjöl nr. 2, 3

og 4. Um afraksturinn vísast til skjalaskrár, sjá fylgiskjal nr. III, þar sem skjöl Þjóðskjalasafns og óbyggðanefndar (þ.e. undir yfirnúmerum 2 og 4) eru flokkuð eftir efni og uppruna.

4.3. Vettvangsferð

Haldið var af stað frá skrifstofu óbyggðanefndar að Hverfisgötu 4a, Reykjavík, að morgni þriðjudagsins 15. mars 2005, í mjög góðu skyggni. Með í för auk óbyggðanefndar, fundarritara, starfsmanns nefndarinnar og lögmanna málsaðila voru þeir Ólafur Sigurgeirsson hrl., Hjörleifur B. Kvaran hrl. og Eiríkur Jónsson hdl. Guðjón Ægir Sigurðsson hdl. og Jörundur Gauksson hdl. höfðu hins vegar lýst því yfir fyrirfram að umbjóðenda sinna vegna teldu þeir ekki þörf á að taka þátt í vettvangsferð eða skýrslutökum vegna málsins. Þá eru með í för Kristjana Hildur Kristjánsdóttir, landfræðingur hjá óbyggðanefnd, Björn Pálsson héraðsskjalavörður (á vegum Ólafs Björnssonar hrl.) og Einar Gunnlaugsson jarðfræðingur, starfsmaður Orkuveitu Reykjavíkur.

Ekið var sem leið liggur út úr borginni og austur Suðurlandsveg. Björn Pálsson annaðist leiðsögn. Stöðvað var við Litlu-Kaffistofuna og þar komu í bifreiðina Ólafur Björnsson hrl., Sigurður Jónsson skipulags- og byggingarfulltrúi í sveitarfélaginu Ölfusi, Sigurður Hermannsson í Gerðakoti (Hjallatorfa), Gunnar Konráðsson bóndi á Grímslæk (vegna Hjallatorfu), Ólafur Áki Ragnarsson bæjarstjóri í Ölfusi, Árni Þorvaldsson (frá Orkuveitu Reykjavíkur), Ágúst Guðmundsson fyrrverandi forstjóri Landmælinga Íslands. Einnig fulltrúar skíðadeildar Í.R., þ.e. Þórir Lárusson, og Helgi Hallgrímsson. Hjörleifur Brynjólfsson oddviti í sveitarfélaginu Ölfusi og Páll Bjarnason, tæknifræðingur hjá Verkfræðistofu Suðurlands, voru einnig með í för á eigin bifreiðum. Sama máli gegndi um Þorberg Eysteinnsson (frá Í.R.).

Björn Pálsson sagði frá örnefnum og lýsir landslagi. Horft var að Reykjafelli og Litla- Reykjafelli. Beygt var inn Þrengslaafleggjarann og stöðvað við námu í Lambafelli. Þaðan sást vel yfir að Stóra-Reykjafelli. Að svo búnu var haldið aftur á út Suðurlandsveg og ekið til austurs, þar til beygt var inn á veginn að Kolviðarhóli. Skarðsmýrarfjall sást mjög vel og möstur á fjallinu. Haldið var framhjá Kolviðarhóli og inn á skíðasvæðið í Hamragili, sem þjóðlendukrafa íslenska ríkisins tekur til. Þar lýsti Þórir Lárusson skálum og öðrum framkvæmdum á svæðinu. Að svo búnu voru skoðuð mannvirki á skíðasvæði í Sleggjubeinsdal. Þessu næst var ekið upp Hellisskarð. Stöðvað var við borholur Orkuveitunnar og þaðan gengið upp á Reykjafell. Á miðju fellinu var stöðvað og skyggnst yfir. Björn Pálsson lýsti staðháttum. Áfram var gengið alveg upp á topp, þaðan sem yfirsýn var mjög góð yfir kröfussvæði íslenska ríkisins í málinu. Björn Pálsson lýsti staðháttum.

Eftir að gengið hafði verið á Reykjafell hætta eftirtaldir þátttöku í vettvangsferð: Eiríkur Jónsson hdl. og fulltrúar skíðadeildar Í.R., þ.e. Þórir Lárusson, Þorbergur Eysteinnsson og Helgi Hallgrímsson.

Þessu næst var haldið til baka sömu leið. Ekið var framhá eldgígaröð frá suðurhlíð Skarðsmýrarfjalls og austan Reykjafells, þar sem verið hefur malarnám. Björn lýsir skoðun sinni á afmörkun Hellisheiða, sem miða eigi við Hengladalaá og Skarðsmýrarfjall. Haldið var aftur út á Suðurlandsveg og ekið í austur, þar til beygt var norður vegar slóða sem liggur inn á Hengilssvæðið. Ekið var yfir Hengladalaá og áfram slóðann, þar til staðnæmst var í þeim tilgangi að leita að merkjapunkti þeim sem nefndur er „rauðleitur melhóll [eða melhnjúkur] fyrir framan Kýrgilshnúka“. Kristján Torfason, Karl Axelsson, Hjörleifur B. Kvaran og Hjörleifur Brynjólfsson héldu áfram í jeppabifreið þess síðastnefnda, í þeim tilgangi að staðsetja umræddan melhnjúk. Björn Pálsson, Ólafur Björnsson, Árni Þorvaldsson, Ólafur Björnsson og Sigurður Jónsson gengu einnig um Kýrgilshnúkana. Töldu menn sig finna tvo rauðleita melhnúka, annan suðaustanvert í Hengli og hinn framan Kýrgilshnúka og einnig Raufarbergið framan í Kýrgillshnúkunum austanverðum. Á bakaleið var numið staðar á brún Svínahlíðar og horft yfir Smjörþýfi. Björn Pálsson benti á Orustuhólinn, rétt sunnan Litla-Skarðsmýrafjalls en ekki vestan þess eins og sagt er í örnefnaskrá.

Að þessari athugun lokinni var haldið til baka, sömu leið út á Suðurlandsveg. Ekið var áfram austur, þar til stöðvað var á útsýnisstað rétt ofan krapprar beygju þar sem þjóðvegur 1 liggur niður af Hellisheiði, nálægt þeim stað sem Helluvað er sagt vera (sbr. punkt I í kröfugerð íslenska ríkisins). Gengið var yfir þjóðveginn og að Hengladalaá framan Raufarbergs þar sem Björn Pálsson benti á eldri farvegi árinna og þann stað á ánni sem hann telur líkast til vera hið rétta Helluvað. Björn telur trúlegt að staðfærslu vaðanna hafi verið snúið við í örnefnaskrá.

Þessu næst var Suðurlandsvegur ekinn áfram austur, uns beygt var til suðvesturs inn á Þorlákshafnarveg. Þar tók við leiðsögn Gunnar Konráðsson á Grímslæk. Við vegamót Þorlákshafnarvegur og Þrengslavegar kom í bifreiðina Þórarinn Snorrason í Vogsósum. Haldið var áfram Þrengslaveg og m.a. horft að Lönguhlíð, Geitafelli, Heiðinni Há, Litla-Sandfelli. Áfram var ekið sem leið liggur undir leiðsögn Gunnars. Stöðvað var á merkjum við Lambafell og að svo búnu haldið aftur út á Suðurlandsveg.

Af Suðurlandsvegi var haldið inn Bláfjallaveg. Stöðvað var við gömlu hreppa- og sýslumörkin við Kóngsfell og Vífilsfell. Eftir stutt stopp í Bláfjöllum var snúið við og haldið sömu leið til baka. Stöðvað var við Litlu-Kaffistofuna þar sem Ólafur Björnsson og aðrir þeir sem þar komu í bifreiðina, auk Björns Pálssonar, hættu þátttöku í vettvangsferð. Komið er til baka á skrifstofu óbyggðanefndar síðdegis og lauk þar með vettvangsferð.

Þann 24. maí 2005 var haldið til frekari vettvangsskoðunar á Hengilssvæðinu og m.a. gengið upp Hengilssyllur. Eftirtaldir tóku þátt: Nefndarmennirnir Karl Axelsson og Bendikt Bogason; lögmennirnir Ólafur Sigurgeirsson, Hjörleifur Kvaran, Björn Pálsson (leiðsögumaður).

4.4. Skýrslutökur

Við aðalmeðferð málsins voru teknar skýrslur af eftirtöldum: 1. Jón Guðmundsson, bjó að Stóra-Saurbæ í 75 ár. 2. Friðrik Kristjánsson, ólst upp að Stóra-Saurbæ. 3. Gunnlaugur Jóhannsson, bóndi að Núpum í u.þ.b. 30 ár. 4. Guðmundur Birgisson, Núpum III. 5. Björn Pálsson, BA í sagnfræði og héraðsskjalavörður á Selfossi. 6. Þórir Lárusson, meðal forystumanna skíðadeildar Íþróttafélags Reykjavíkur (Í.R.) á undanförunum áratugum. 7. Helgi Hallgrímsson, meðal forystumanna skíðadeildar Íþróttafélags Reykjavíkur (Í.R.) á undanförunum áratugum. 8. Hjörleifur Brynjólfsson, oddviti í sveitarfélaginu Ölfusi. 9. Sigurður Jónsson, skipulags- og byggingarfulltrúi í sveitarfélaginu Ölfusi. 10. Ágúst Guðmundsson, fyrrverandi forstjóri Landmælinga Íslands. 11. Jón E. Hjartarson, Læk í Ölfusi og einn af eigendum Hjallatorfu. 12. Gunnar Konráðsson bóndi að Efri-Grímslæk í Ölfus og eigandi að Hjallatorfu í gegnum eignarhlutdeild sína í Þorgrímsstöðum (á þar 58%). 13. Sigurður Hermannsson, Gerðukoti og eigandi að 10% í Hjallatorfu. 14. Þórarinn Snorrason, Vogsósum og oddviti og hreppstjóri í Selvogshreppi í áratugi.

Að einstökum efnisatriðum í skýrslum aðila er vikið í úrskurði þessum, eftir því sem tilefni er til, en uppskriftir á þeim eru meðal gagna málsins.

5. SAGA JARÐA OG AFRÉTTAR

Hér verður í fyrstu greint frá elstu ritheimildum um landnám á svæði því sem til umfjöllunar er, síðan fjallað nokkuð um takmörk sveita. Rakin verður í stórum dráttum saga jarða eða býlahverfa þeirra sem ágreiningur er um í máli þessu, afmörkun þeirra, ráðstafanir að eignarrétti og nýtingu. Loks er fjallað um afrétti, þ.e. almennt, afrettar-, hreppa- og sýslnamörk, notkun afrétta og að endingu um selstöður.⁵

5.1. Landnám

Landnámabók getur ýmissa manna, sem námu land á þessu svæði. Fyrstur landnámsmanna var Ingólfur Arnarson:

En Ingólfr nam land milli Ölfusár ok Hvalfjarðar fyrir útan Brynjudalsá, milli ok Öxarár, ok öll nes út.⁶

⁵ Þessi kafli er byggður á greinargerð Þjóðskjalasafns Íslands, sbr. skjal nr. 18. Þó hefur verið felld út umfjöllun um þær jarðir sem liggja utan við ágreiningssvæði málsaðila. Einnig hefur verið felld út eða stytt umfjöllun um heimildir sem ekki þykja hafa þýðingu fyrir úrlausn málsins.

⁶Skjal nr. 4 (128), s. 45 (Sturlubók og Hauksbók).

Ormr enn gamli, son Eyvindar jarls, Arnmóðssonar jarls, Nereiðssonar jarls ens gamla; Ormr nam land fyrir austan Varmá til Þverár ok um Ingólfsfell allt ok bjó í Hvammi.⁷

Álfr enn egzki stökk fyrir Haraldi konungi af Ögðum ór Nóregi; hann fór til Íslands ok kom skipi sínu í ós þann, er við hann er kenndr ok Álfsóss heitir; hann nam lönd öll fyrir útan Varmá ok bjó at Gnúpum.⁸

Þórir haustmyrkr nam Selvág ok Krýsuvík, en Heggr son hans bjó at Vági.⁹

Ormur hinn gamli nam neðsta hluta Grafnings og efsta hluta Ölfuss.¹⁰ Mörk milli landnáma Orms og Álfs egzka voru um Varmá, sem er framhald Hengladalsár.¹¹

Landnám Álfs hefur náð frá Varmá og sennilega út á Selvogsheiði, þar sem voru hreppamörk Ölfuss- og Selvogshreppa.¹² Landnámsbærinn var Gnúpar, sem nú kallast Núpar.

Landnámsmörk Þóris haustmyrkurs eru ekki tilgreind nánar. En bær sonar hans, Vágr, er sennilega Vogur í Selvogi, sem getið er um 1275, sem síðar hét Vogshús og enn síðar Vogsósar.¹³

5.2. Takmörk Ölfus og Selvogs

Í lýsingu lögréttumannsins Hálfðanar Jónssonar á Ölfushreppi frá 1703 er að finna eftirfarandi upplýsingar um sýslumörk:

Þessi eru haldin sýslumót milli Árnessýslu og Kjalarnesþings, fyrst er Vilborgarkelda, er liggur á Mosfellsheiði, fyrir vestan Heiðarbæ. Þaðan ræður Laufdælingastígur, í vestur liggjandi eftir heiðinni, allt í nyrðri Lyklafellsenda. Síðan í þann einstaka stein, er stendur við Hellirsheiðarveginn á melnum fyrir sunnan Lyklafell, er kallast Sýslusteinn. Þaðan í það stóra bjarg, er liggur við veginn í Ólafsskarði. Síðan sjónhenning í Hvítskeggshvamm, fyrir sunnan Geitahlíð, milli Herdísarvíkur og Krýsivíkur.¹⁴

Nánari lýsing Hálfðanar á Ölfusi er tekin upp þegar fallar verður um afréttinn hér síðar í þessum kafla.

Jón Matthíasson, prestur í Arnarbæli, lýsir takmörkum Ölfuss þannig árið 1840:

⁷Skjal nr. 4 (128), s. 390, s. 39.

⁸Skjal nr. 4 (128), s. 390; s. 391, 393 er með nokkurn orðamun og allmikla ættfærslu, en textinn um landnámsmörkin er samhljóða.

⁹Skjal nr. 4 (128), s. 392, 393.

¹⁰Haraldur Matthíasson, *Landið og Landnáma*. 2. b. Reykjavík. 1982, s. 506.

¹¹Þór Vigfússon, *Í Árnesþingi vestanverðu*. Árbók Ferðafélags Íslands 2003. Reykjavík. 2003, s. 35.

¹²Skjal nr. 4 (128), s. 390 (3. nmgr.), Haraldur Matthíasson, *Landið og Landnáma*. 2. b., s. 506.

¹³Skjal nr. 4 (128), s. 392 (2. nmgr.).

¹⁴Hálfðan Jónsson, "Descriptio Ölveshrepps anno MDCCIII." *Árnessýsla. Sýslu- og sóknalýsingar*. Reykjavík. 1979, s. 250.

Ölves nær til sjóvar milli suðurs og útsuðurs átta. Í vesturátt frá Ölvesi er Selvogur næsta sveit. Takmörk nefndra sveita eru þessi: Á bergi við sjó fram er hellir, er nefnist Viðarhellir; þaðan ræður bein stefna til útnorðurs upp til Selvogsheiðar, þaðan í sömu átt til Geitafells, síðan norður í Heiðina há og seinast í Kóngsfell. Þaðan beygist stefnan til norðurs yfir þveran Grindarskarðarveg, eftir endilöngum Bláfjöllum, allt til Vífilsfells; þaðan til landnorðurs yfir Ólafsskarðsveg og þver Fóelluvötn, upp til Mosfellsheiðar, þaðan aftur til austurs yfir Dyrafjöll og norðan Hengil, síðan eftir Grafningsfjöllum, norðan Ingólfsfjall, allt niður að vatni því, er Álftavatn kallast; ...¹⁵

Sæluhúsin á vestanverðri Hellisheiði, Bolavöllum og í Fóelluvötnum virðist Jón Matthíasson telja innan marka Ölfuss.¹⁶

Jón Vestmann, prestur í Vogsósum, lýsir takmörkum Strandarsóknar á eftirfarandi hátt árið 1840:

Takmörk Strandarkirkjusóknar í Selvogi að austanverðu er Viðarhellir við sjó, sem er suðurhafið. Þaðan upp eftir Selvogsheiði, sem er hólvaðin, breið um sig, klettalaus, með góðum högum í lágum og brekkum, en mosavaxin á hæðum. Þaðan upp í Geitafell, sem stendur upp úr aðalfjallgarðinum, er liggur einlægur strandlengis ofan frá jökklum og vestur fyrir Krýsuvík. Geitafell er hátt, ílanghnöttótt, óbrunnið, með skörpum brúnarklettum, blásið að norðan og austan, en skriðurunnið að sunnan og vestan. Þaðan eru téð takmörk upp í Heiðina háu, sem er afréttur Selvogssveitar, Þórlákshafnar og vestustu bæja í Hjallasókn. Þessi heiði er hátt, breitt, ávalt fjall, gnæfir upp úr fjallgarðinum, blásið í grjót og berg að norðan, en sunnanvert með góðum fjallhögum í lágum og brekkum, en mosabörð með standklettum, hálfeldbrunnum, þar á milli. Þaðan er takmark þvert vestur í Kóngsfell, sem hefur nafn af því, að fjallkóngur í Selvogi skipti þar á haustum fólki í fjárleitir. Þaðan sjónhendingu vestur til Brennusteinsfjalla. Þau eru langur og hár fjallsás upp úr aðalfjallgarðinum. Á þeim er Kistufell, tilsýndar sem kista. ... Takmark Strandarsóknar til vesturs er stefna úr téðum fjöllum suður á fjallsbrún vestanvert við Lyngskjöld, sem er óbrunninn blettur yst í Herdísarvíkurfjalli. Þaðan stefnu fram í Sýslustein við alfaraveg. Þaðan fram á Seljanef við sjó. Eru þetta og svo takmörk Gullbringusýslu og Krýsuvíkursóknar að austanverðu. Hennar takmörk að norðan: Vestari partur Brennusteinsfjalla allt vestur í Kleifar, norðan til við Kleifarvatn. Þaðan til útsuðurs fram eftir Vigdísarhálsi fram á Núphlíð, sem hvervetna eru blásin að norðvestanverðu, en grösugri móti suðaustri, þó mikið skriðurunnin, samt

¹⁵Jón Matthíasson, "Arnarbælis-, Hjalla- og Reykjasóknir." *Árnessýsla. Sýslu- og sóknalýsingar*. Reykjavík. 1979, s. 195.

¹⁶Jón Matthíasson, "Arnarbælis-, Hjalla- og Reykjasóknir", s. 205.

með góðum högum. Loksins liggur takmark Krýsuvíkursókna til sjávar á Selatöngum, útveri frá Krýsuvík.¹⁷

Björn Pálsson prestur á Þingvöllum gerir svohljóðandi grein fyrir hreppamörkum í lýsingu Þingvallaprestakalls árið 1840:

Fjallhryggur, ekki allhár, á bak við Grafningsfjöll, sem aðgreinir Ölves og Þingvallahrepp eftir vatnahalla. ...

Á milli Hrómundartinds og Hengilsins, sem báðir eru sveitaskil, er lágur háls, sem kallast Ölkelduháls.¹⁸

Páll Melsteð sýslumaður lýsir sýslumörkum þannig árið 1842:

Jafnvel þó eg viti, að herra adjunktus Björn Gunnlaugsson hafi nákvæmleg dregi[ð] upp og skýrt frá takmörkum Árnessýslu í landkorti því, er hann samið hefur yfir hana, og þó eg sjálfur ei hafi aðra vissu en sögusögn manna fyrir takmörkum sýslunnar að vestan- og norðanverðu vil eg samt tilgreina hér, hvað eg um téð takmörk heyrð hefi, og hvað eg hefi þar um í sýslunnar skjalasafni skrásett fundið. Sá syðsti punktur takmarkanna millum Árness- og Gullbringusýslu eru þeir svonefndu Sýsl[u]steinar undir Geitahlíð, millum bæjanna Herdísarvíkur, sem heyrir til Árnessýslu, og Krýsivíkur, sem tilheyrir Gullbringusýslu. Frá Sýslusteinum ganga sýslutakmörkin beina stefnu yfir fjallið nálægt Vífilfelli til ens stóra steins austan undir Lyklafelli, sem nefnist Sýslusteinn; þaðan beina stefnu í Borgarhóla á Mosfellsheiði; þaðan í Syðri-Moldbrekkur; þaðan í Rjúpnagil millum bæjanna Stardals í Kjósar- og Stífildals í Árnessýslu; þaðan í vörðu, sem hlaðin er á Stóra-Sauðafell; þaðan í Sýsluhólma í Stóru-Laxá; þaðan í Steinkirkju; þaðan í Súlur. Frá fjalli þessu byrja takmörk millum Árness- og Borgarfjarðarsýslu ...¹⁹

Í þriðja bindi *Sunnlenskra byggða* eru mörk Ölfushrepps sögð eftirfarandi:

Mörkin á milli Selvogs og Ölfuss eru mitt á milli „Vogs og Hafnar,“ úr Þrívörðum og lína í Geitafell (509 m), þaðan í Vífilfell (655 m). Þaðan lína í Borgarhóla á Mosfellsheiði (268 m). Síðan til austurs í Hengilskeggja (Vörðuskeggja 768 m). Þaðan um austurbrún Hengilsins til suðausturs í Kýrgilshnúk (283 m). Þá til austurs nálægt vatnaskilum á milli Grafnings og Ölfuss, stefna í Inghól á Ingólfsfjalli (551 m). Þaðan í Sogið skammt sunnan við Álftavatn.²⁰

Mörk Selvogshrepps hljóða svo samkvæmt sama riti:

¹⁷Jón Vestmann, “Selvogsping (Strandar- og Krýsuvíkursóknir).” *Árnessýsla. Sýslu- og sóknalýsingar*. Reykjavík. 1979, s. 211.

¹⁸Björn Pálsson, “Þingvalla- og Úlfjótuvatnssóknir.” *Árnessýsla. Sýslu- og sóknalýsingar*. Reykjavík. 1979, s. 174.

¹⁹Páll Melsteð, “Árnessýsla.” *Árnessýsla. Sýslu- og sóknalýsingar*. Reykjavík. 1979, s. 18.

²⁰*Sunnlenskar byggðir III: Laugardalur, Grímsnes, Þingvallasveit, Grafningur, Ölfus, Hveragerði og Selvogur. Búnaðarsamband Suðurlands*. 1983, s. 279.

Takmörk sveitarinnar eru að vestan: Úr Seljabótarnefi um Sýslustein austan Geitahlíðar, þaðan fjöll norður í Litla-Kóngsfell, þaðan í Stóra-Kóngsfell um Rauðhúka í topp Vífilsfells sem er nyrsti markapunktur afréttarins. Að austan úr Þrívörðum vestan Keflavíkur, þaðan í Fálkaklett í Geitafelli, síðan yfir austanvert Geitafell um Rauðhól í Ólafsskarðshnúk, þaðan í topp Vífilsfells.²¹

Gylfi Már Guðbergsson gerði athugasemdir við þessar lýsingar í Sunnlenskum byggðum í greinargerð sinni varðandi mörk jarða og afréttarlands árið 1990. Að greinargerð Gylfa verður vikið í kafla hér á eftir um afréttinn.

Í bókinni *Í Árneshöfði vestanverðu* vitnar Þór Vigfússon í samkomulag um mörk milli sýslna og sveita frá 1980. Mörkin eru á þessa leið:

Samkvæmt samkomulagi, sem gert var um 1980 milli vestanmanna og austanmanna, liggja mörkin beint úr Sýslusteini í Kóngsfell (þ.e. gíghraukinn sem stundum er einnig kallaður Litla-Kóngsfell og stendur við Selvogsgötu suðaustur af Grindaskörðum). Liggja mörkin nú austast um Lyngskjöld og síðan rétt austan við Sandfell neðra og Sandfell efra, Brennisteinsfjöll og Draugahlíðar, en öll þessi góðu fjöll eru í Gullbringusýslu. Að Kóngsfelli eru tæplega 15 km frá Sýslusteini.²²

Síðan vísar Þór í Hæstaréttardóm frá 10. október 1996 (Hrd. 1996/2848) en að þeim dómi verður vikið hér á eftir í kafla um afréttinn.

Samkomulagið, sem þarna er vísað til, er samkomulag um mörk Herdísarvíkur og Krísuvíkur sem einnig skyldu vera mörk Árneshöfði og lögsagnarumdæmis Grindavíkurkaupstaðar og Selvogshrepps. Að samkomulagi þessu er vikið í kafla um Herdísarvík.

5.3. Selvogur²³

5.3.1. Herdísarvík

Herdísarvíkur er getið í rekaskrá Strandarkirkju í Selvogi sem er talin vera frá árinu 1275.²⁴ Í máldaga Krísuvíkurkirkju sem einnig er talinn frá því um 1275 kemur fram að Herdísarvík tilheyri kirkjunni í Krísuvík.²⁵

Hinn 28. júní 1448 útnefndi Steinmóður Viðeyjarábóti og officialis Skálholtskirkju tólf presta dóm á prestastefnu í Skálholti. Jón Oddsson prestur á

²¹*Sunnlenskar byggðir* III, s. 473.

²²Þór Vigfússon, *Í Árneshöfði vestanverðu*, s. 52.

²³Í jarðamatinu 1804 er fjallað um jarðir í Selvogi. Í flestum jarðalýsingum er talað um að viðkomandi jörð hafi góðan útgang, misjafnlega sterkum orðum. Sbr. skjal nr. 2 (24).

²⁴Skjal nr. 4 (52).

²⁵Skjal nr. 4 (54). Það sama kemur fram í máldögum frá 1307, 1367, 1477 og 1553-1554 sbr. skjöl nr. 4 (53, 55, 57 og 58).

Pingvöllum hafði kært töku á sjöttungi hvals er rekið hafði í Herdísarvík. Þessi dómur fjallar eingöngu um rekarétt og skógarítak og er því ekki tekinn upp.²⁶

Hinn 27. september 1563 lagði Páll Stígsson hirðstjóri niður sóknarkirkju í Krísuvík að undirlagi Gísla biskups Jónssonar. Við það færðust bæði Krísuvík og Herdísarvík undir forræði Skálholts.²⁷

Krísuvík er að finna í Gíslamáldögum frá 1570 og síðar þó svo að kirkjan hafi verið lögð niður árið 1563. Þar segir sem fyrr að Herdísarvík tilheyri kirkjunni í Krísuvík.²⁸

Jarðabók Árna og Páls yfir Selvog var tekin saman árið 1706. Þar er að finna eftirfarandi umsögn um Herdísarvík:

Skóg á jörðin lítinn og þó er hann nýttur til kolgjörðar heimabónda, hvorki er hann til að ljá nje selja, en mjög til að bjarga kvikfje í heyskorti. Sami skógur brúkast og til eldiviðar.

Lýngrif brúkast og til eldiviðar. Berjalestur hefur stundum til nokkurs hagnaðar verið. ...²⁹

Herdísarvík var seld með Krísuvík undan Skálholtsstóli 8. ágúst 1787.³⁰

Í lýsingu séra Jóns Vestmanns í Vogsósum á Selvogspingum frá 1840 koma meðal annars eftirfarandi upplýsingar fram um Herdísarvík:

Hlíðar, Stakkavíkur og Herdísarvíkur hagar mæta stórum áföllum af grjótkasti og skriðum úr fjallinu, því þeir allir bæir eiga þar land, en hafa þó flatlendishaga ásamt. Á öllum nútöldum bæjum er heyskapur mikið lítill, ... en útigangshagar samt so góðir, að trúa má þeim fyrir skepnunum, þegar jörð er auð.³¹

Herdísarvík, sem var áður stólsjörð, var eign Krísuvíkurkirkju samkvæmt Jarðatali Johnsens frá 1847.³²

Í jarðamatinu frá 1849 er að finna svohljóðandi lýsingu á jörðinni Herdísarvík:

Uthagar miklir og góðir til fjalls og fjöru og skógur til egin þarfa og nokkurrar miðlunar. Vetrarþeir góð. ... smalamennska fremur hæg og dýrbítur mikill.

Skýrslan sýnir einnig jarðamatið, þar sem meðal annars stendur:

Dýrbítur er einúngis þessari jörð til galla og slægiuleysi; allt annað er henni vel gefið, og bætist slægiuleysið upp af vetrarþeirni, sem aldrei bregðst. ...³³

²⁶Skjal nr. 4 (56).

²⁷Skjal nr. 4 (59).

²⁸Skjal nr. 4 (61).

²⁹*Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns*, 2. b. Kaupmannahöfn. 1913-1917, s. 466-467.

³⁰Skjal nr. 4 (1).

³¹Jón Vestmann, "Selvogsping (Strandar- og Krísuvíkursóknir)", s. 219.

³²Skjal nr. 4 (1).

³³Skjal nr. 2 (25) a-b.

Hinn 20. nóvember 1886 var skrifað undir landamerkjalyýsingu Herdísarvíkur. Lýsingin, sem var þinglesin 3. júní 1889, er svohljóðandi:

Maríu kirkja í Krísuvík á í Arnessýslu samkvæmt máldögum jörðina Herdísarvík.

Landamerki Herdísarvíkur eru þau er nú skal greina:

að austanverðu, milli tjeðrar jarðar og kirkjujarðarinnar Stakkavíkur: bein stefna úr Breiðabás (= Helli samkvæmt máldögunum) sem er fjöruvík nokkurt ekki allskamt fyrir austan Herdísarvík, með litlum hellisskúta í hrauninu fyrir ofan, í Kongsfell, sem er gömul, ekki há, grámosavaxin eldborg umhverfis aflangan djúpan gíg, til hægri handar við þjóðveg úr Selvogi til Hafnarfjarðar góðan spöl fyrir austan Kerlingarskarð, nálægt veginum.

að vestanverðu, milli Herdísarvíkur og Krísuvíkur ræður mörkum stefnulína frá áður nefndu Kongsfelli í Seljabótarnef lágan hraunhnúk, vestast í Seljabót, við sjó fram. –

Kirkjan á þriðjung hvalreka og allann annann reka fyrir landi jarðarinnar frá Breiðabás að Seljabótarnefi og sömuleiðis allar landsnytjar innan hjer taldra ummerkja, með þeim takmörkunum, er síðar greinir (sbr. No 2).

Ítök sem aðrir eiga í jörðinni Herdísarvík eru þessi:

1. Tveir þriðjungar hvalreka... eign Strandakirkju í Selvogi.
2. Allir brennisteinsnámar sem finnast í landi jarðarinnar með öllum þeim „málmjarðartegundum“ öðrum er námarnir kunna að geyma, hagagöngu fyrir hross í „vanalegum bithögum og áfangastöðum“ rietti til vegagiörða og húsabygginga með „hæfilegum maturtagarði“ sem „nauðsynlegt“ er til þess að geta yrkt námana o. sv. fr. allt samkvæmt afsalsbrjefi 30. september og 4. Októb. 1858. Ítak þetta tilheyrir þrotabúi hins íslenzka brennisteins og koparfjelds.³⁴

Undir lýsinguna skrifa Á. Gíslason og E. Sigfússon prestur í Vogsósum.³⁵ Í fasteignamatinu 1916-1918 segir um Herdísarvík:

Landamerki vafalaus. ...

Beitilandið er víðlent, fjalllendi, hraun og heiði, mjög kjarngott, snjólétt, skjólgott, ágætt vetrarland fyrir sauðfé ... Smalamenska erfið.³⁶

Um Herdísarvík segir meðal annars í fasteignamatinu 1932:

³⁴Skjal nr. 4 (117) a-b.

³⁵Á(rni) Gíslason eigandi og ábúandi Krísuvíkur og væntanlega eigandi Herdísarvíkur vegna Krísuvíkurkirkju. Eggert Sigfússon, prestur í Vogsósum, hafði umráð Stakkavíkur og Hlíðar.

³⁶Skjal nr. 2 (22) a-b.

Beitiland jarðarinnar er talið nokkuð gott og í meðallagi víðlent. Einnig kemur fram að jörðin eigi rétt til uppreksturs í afrétt sveitarinnar. Jörðin verður fyrir ágangi afréttarfjár. Hvað varðar landamerki Herdísarvíkur þá greinir skýrsluhöfundur frá því að þar sem hann sé nýfluttur á jörðina þá hafi hann ekki ennþá fengið útskrift úr landamerkjaskrá sýslunnar. Hann veit hins vegar ekki til þess að neinn ágreiningur sé varðandi jörðina.³⁷

Háskóli Íslands, eigandi Herdísarvíkur, fór fram á það árið 1979(?) að landamerki Herdísarvíkur og Krísuvíkur yrðu ákvörðuð. Við vettvangsferð 6. júní 1979 kom í ljós að sjónhending úr Seljabótarnefi, sem er kennileiti í landamerkjalytingu Herdísarvíkur 1886 og Krísuvíkur 1890, í Litla-Kóngsfell lá ekki um svonefndan Sýslustein sem sýslumenn Gullbringu- og Kjósarsýslu og Árnassýslu höfðu árið 1832 ákveðið sem sýslumörk. Sýslusteininn er ekki nefndur í landamerkjabréfunum. Í greinargerð 25. júní 1979 lagði sýslumaður Gullbringusýslu til að mörk Krísuvíkur yrðu ákveðin þannig:

Bein lína úr Seljabótarnefi í Sýslustein, þaðan bein lína í Litla-Kóngsfell.³⁸

Aðilar málsins, annars vegar sýslunefnd Árnassýslu vegna sýslufélagsins, hreppnefnd Selvogshrepps vegna sveitarfélagsins og Háskóli Íslands, sem eigandi Herdísarvíkur, og hins vegar bæjarstjórn Grindavíkurkaupstaðar vegna bæjarfélagsins, sýslunefnd Gullbringusýslu, fyrir hönd sýslufélagsins sem eiganda Krísuvíkurlands að mörkum Árnassýslu, og loks landbúnaðarráðuneytið fyrir hönd ríkisins, sem eiganda ýmissa réttinda í Krísuvíkurlandi, komu sér saman um eftirfarandi:

1. Mörk milli Árnassýslu og lögsagnarumdæmis Grindavíkurkaupstaðar eru bein lína úr hápunkti Litla Kóngsfells sunnan við Grindaskörð í Sýslustein undir Geitahlíðum og önnur bein lína úr Sýslusteini til sjávar um hraunstrýtu á Seljabótarnefi. ...

Staðsetning (hnit) samkvæmt mælikerfi Landmælinga Íslands er þessi:

Litla Kóngsfell: X-682760,0 Y-390000,0

Sýslusteininn: X-692533,8 Y-378925,4.

Seljabóta<r>nef: X-692603,2 Y-376523,0.

2. Hreppamörk Selvogshrepps falla saman við sýslumörkin.

3. Mörk jarðanna Herdísarvíkur og Krísuvíkur falla einnig saman við mörk Árnassýslu og lögsagnarumdæmis Grindavíkurkaupstaðar. ...

Landamerkjabréfið var undirritað af málsaðilum 25. og 29. janúar og 16. febrúar 1980 og staðfest af dóms- og kirkjumálaráðuneytinu.³⁹

³⁷Skjal nr. 2 (26).

³⁸Skjal nr. 4 (129).

Í kröfulýsingu vegna Herdísarvíkur, dags. 1. júní 2004, er vegna landamerkjalyýsinga vestustu jarða í Selvogi vísað til lýsingar Almenningssskóga Álfтанesshrepps frá 21. júní 1849, sem þinglesin var 22. sama mánaðar.⁴⁰ Lýsingin er svohljóðandi:

Með því mjer er á hendur falið í brjefi til mín af 19 Juni næstliðið ár frá viðkomandi herra sýslumanni [T. Guðmundsen, yfirstrikað] að boði Stiftamtsins umsjón þess almennings, sem er að finna í Alptaneshrepp, þá orsakast jeg til að lysa þess almennings takmörkum fyrir alþyðu á manntalsfundinum í Görðum innan sama hrepps, sem jeg veit glöggast fráskilið annara eignum og er því að álíta sjerskilið almennings sameignar land gamlra lögbylisjarða í Alptaneshrepp, hvers takmörk eru þessi. Fyrst milli Garðakirkju fjall-<l>lands, ur steinhusi suður í Markagil á Marraka eður undirhlíðum þaðan á Hæðstaholt, á Dauðadölum á annan veg ur Dauðadölum norður í Húsfell af Húsfelli upp á Þríhnjúka þaðan á suðurenda Blafella, á milli afrjetta Alptanes og se<l>tjarnarneshreppa. A milli Gullbríngu og Arnessyslna af Bláfjöllum vestur á Kistufell. A milli Alptaneshrepps og almennings og Krísivíkur landa af Kistufelli niður á syðra Horn á Fagradals brún þaðan í Marrakagil, so í þúfu á fjallinu eina þaðan í Helguflöt norðaná Buðarhólum. A milli jarðanna Heimalands og afrjettar af Buðarhólum eptir Buðarhólagjá, þaðan aptur í Steinhús. Þetta ofantalið afrjettar og almennings land, sem er að finna fráskilið annara eignum lísi jeg til rjettarins fullkonnari úrskurðar gamallra lögbylisjarðajarða afrjettar að öðru nafni almenningsland í Alptaneshrepp með öllum þeim herlegheitum sem þar er að finna. Eptir hverri rjettarins skipan hjer ofantaldri eg skyldast að fyrirbjóða og aðvara hvern þann mann sem ekki hefur fullkomið tilkall til almenningsítaks alla brukun hverju nafni sem heitir, innan ofantaldra takmarka að vitni þíngvitnanna og allra þeirra er orð mín heyra.⁴¹

5.3.2. Strandarkirkjujarðir (Hlíð, Stakkavík, Strönd og Vogsósar)

Heggur, sonur landnámsmannsins Þóris haustmyrks, bjó að sögn Landnámu í Vogu, sennilega Vogu í Selvogu sem síðar nefndist Vogshús og enn síðar Vogsósar.⁴²

Getið er kirkju á Strönd í Selvogu í kirknaskrá Páls biskups Jónssonar frá því um 1200.⁴³ Vogs er getið í ritröðinni Íslenzkt fornbréfasafn. Elstu heimildirnar um hann þar eru rekaskrá Strandakirkju og máldagi Krísuvíkurkirkju sem báðar eru taldar vera frá því um 1275.⁴⁴

³⁹Skjal nr. 4 (130).

⁴⁰Skjal nr. 11.

⁴¹Skjal nr. 2 (50) í máli 2/2003 (Stór - Reykjavík).

⁴²Skjal nr. 4(128)

⁴³Skjal nr. 4 (70).

⁴⁴Skjöl nr. 4 (77 og 79).

Í vitnisburði Þorbjarnar Högnasonar um máldaga og eignir Strandarkirkju í Selvogi frá 13. maí 1367 kemur fram að hún eigi 30 hundruð í heimalandi og landið að „vægshvsum“, þ.e. Vogsósum.⁴⁵

Í jarðaskiptum þeim, sem þeir Þorvarður lögmaður Erlendsson og Grímur bóndi Pálsson höfðu á milli sín 15. september 1501, færði Grímur Þorvarði Hlíð.⁴⁶

Í Gíslamáldaga frá um 1570 og síðar koma fram sömu upplýsingar og í máldaganum frá 1367, þ.e. að Strandakirkja eigi 30 hundruð í heimalandi og landið að Vogshúsum.⁴⁷ Vogs er getið í máldaga Krísvíkirkirkju í Gíslamáldögum frá 1570 og síðar en einungis í tengslum við hvalreka.⁴⁸

Í tíð Brynjólfs Sveinssonar Skálholtsbiskups, nánar tiltekið 3. ágúst 1642, var kirkjuförðin Strönd í Selvogi vísiteruð. Í vísitasíubókinni stendur eftirfarandi:

Mariukyrckia ad Strond J Selvogi a epter Visitatiu-Bók Herra Giisla Jonssonar xxx hndr. J Heima Jordu, landid ad wogshúsum x hndr. ... Kom þessum Máldaga Herra Giisla Jonssonar Saman vid vitnisburdarskrá sem stóð J Vilcinsbók, Suo mikid sem ahrærdi þessum fastaeignum og rekaportum Hafdi sá vitnisburdur tekinn verid af Oddgeiri Biskupi Anno 1367 og vtgefin af Þorbirni Hogna syni, sem Sú vitnisburdarskrá sier liikast hermer...⁴⁹

Í vísitasíu Þórðar Þorlákssonar frá 28. ágúst 1679 kemur eftirfarandi fram:

Sama dag Visiterud Mariæ Kyrkia ad Strönd i Selvogie hun A efter Maldögum xxx hndr. i heima Jördu, landid ad Vogs ósum x hndr. Hlijd xx hndr. Stackavijk x hndr. ...⁵⁰

Hinn 19. ágúst 1703, þ.e. í biskupstíð Jóns Vídalíns, var Strönd vísiteruð og svo aftur í tíð Jóns Árnasonar 5. mars 1723. Aðalatriði beggja vísitasíanna eru þau sömu og þeirrar frá 1679 og því vísast til hennar.⁵¹

Strönd var vísiteruð 8. júní árið 1751 að undirlagi Ólafs Gíslasonar biskups. Í vísitasíubókinni kemur eftirfarandi fram:

Hun á efter Máldögum og Visitatium 30 hndr. i Heima Lande, Landed ad Vox Ósum 10 hndr. Landskuld 12 al. Hlyd 20 hndr. Landskuld 70 alr. Stackavijk 10 hndr. Landskuld 60 alr. ... Nu er Heima Jorden Strönd i Selvoge Adur firre 60 hndr. ad dyrleika, ásamt henne tilheirande Eigendómur, Herlegheit og Jtök ad öllu tilskyldu, enn öngvu fráteknu sem Proprietario hefur med rettu tilheirt i Greindre Jordu Gefenn og til lögd til Nota og Underholldningar æfinnlega Upphiedann Prestenum sem þiönar hier i Selvoge Af Velædla Fru Gudrunu Einarsdottur, so sem hennar eigid Giafa Bref af Dato 15 Julii 1749

⁴⁵Skjal nr. 4 (73).

⁴⁶Skjal nr. 4 (62).

⁴⁷Skjal nr. 4 (76).

⁴⁸Skjal nr. 4 (82).

⁴⁹Skjal nr. 2 (15).

⁵⁰Skjal nr. 2 (16).

⁵¹Skjöl nr. 2 (17 og 18).

framar augliser. Jt. hefur Kyrkiann Átt adur 14 Kugillde enn nu forsorgast ecke á Kyrkiu-Eigenenne, nema 6, Hvar fyrer Hattnefnd Fru Gudrun hefur feinged Kyrkiunne fyrer hin 8 til æfinnlegs Eigendóms og Prestenum til Nota 5 hndr. i Jordunne Þorkiels Gerde, og Eide Jordena Vindás 12 hndr. badar liggjande her i Selvoge efter her greindu Giafa Brefe, Af Hvoriu einn Genpartur liggur vid Stift Kistuna i Skaalhollte, enn Annar i Prestsens Höndum, Ehruverdugs Sr. Einars Jonssonar, og forvarast af Hönum medal annara Kyrkiunar Skiala.⁵²

Finnur biskups Jónsson vísiteraði Strandarkirkju 25. ágúst 1756. Í vísitasíunni koma eftirfarandi upplýsingar fram:

Anno 1756 dag 25 Augusti visiterud Kyrkiann ad Strond i Selvoge. Hún á efter Máldögum xxx hndr. i Heimalande, Landed ad Vogshúsum, þar fyrer utann á sá Prestur sem þíonar Strandar Kirkiu, allt það Jardargagn til Siós og Lands, sem tilheirer Jördenne og Kyrkiunne ad Strönd efter fornum og Níum Máldögum Hvar umm til er, Giafabref Sal Frur Biskups Eckiunnar Gudrunar EinarsDottur af Dato 1749. 15 Julii

Kyrkiunne hafa átt ad filgia 14 Kug. Enn Sal. Fru Gudrun EinarsDottir, þegar Hun bætte Prestsens Jnntekt med stórmannlegum Giöfum i því ad tilleggja Prestenum Þorkelsgerde V hndr Jtem Eyde Jördena Vindas, þá synest Hun hafa ætlad til þess ad þetta skyllde vera Prestenum til Ágóða og Jnntektar, fyrir þau urgeingnu 8 Kugyllde. Hún á og Jordena Hlyd xx hndr. og Stackavík x hndr. ...⁵³

Hinn 4. ágúst 1829, í biskupstíð Steingríms Jónssonar biskups, var Strönd vísiteruð aftur. Í vísitasíubókinni stendur eftirfarandi:

Anno 1829 þan 4 Aug. visiterade biskupen yfer Islandi kyrkjuna ad Strönd i Selvogi hún á epter máldögum 30 hndr. i Heimalande, Landed ad Vogshúsum; þar fyrer utan á sá Prestur sem þíonar Strandarkirkju allt það Gagn til Sios og Lands sem tiheyrer jördenni og Kyrkjunni ad Strönd epter fornum og nyum máldögum, hvar um til er Giafa Bref Sal. Frúr BiskupsEckju Gudrúnar Einarsdóttur af Dato 1749. 15. Julii, innfært i elldri Kyrkjubókina. Kyrkjunni hafa att ad fylgia 14 Kugillde, enn nefnd Eckjufrú; þegar hún bætte Prestsins Inntekt med Þorkelsgerdi 5 hndr., item eydejördenne Vindás, synest hafa ætlad til þess ad þetta skyllde vera Prestinum til ágóða og intektar fyrir þau úr geingnu 8 Kúgillde; Hún á og Jördena Hlýd 20 hndr og Stackavíjk 10 hndr. þá fyrre nú leigda med 70 al. Landskulld og tveim Kugilldum, þá sydare med 60 al. Landskulld og 1 Kulgillde, ...⁵⁴

Að forlagi biskups var lagt mat á Vogsósa í Selvogi árið 1839, en þar segir svo:

⁵²Skjal nr. 2 (19).

⁵³Skjal nr. 2 (20).

40 til 50 hestar af adskilianlegu heyi, verda hér reittir saman utann Túns af Hólmum, Fialli, Sandi, með góðu Fylgi, annars Ecki. ...

Lika spillast hagar í heidinni af blástrum, vatns-Rásum og moldarflögum, hvar til óskinsamleg líng rifnínng Fólks, er mikid verkandi, sem ei verður lagfært, (Skada minst er að rífa líng þar, sem Snió leggur fyrst yfir).

Útbeit er hér horseig og að því leiti nota góð; Enn hungrad er Fé og Hestar, hér í heidinni, á Sniólausri Jördu, þá Frost er; Enn í þidvidri kroppar það sig fullt af grasrótum þeim, er umreisanda hestar vidskilia, sem afnaga alt gras á hvöriu hausti, er þeir leifdu frá lesta tímanum, og sídar spratt framm eftir Sumrinu.⁵⁵

Hálfðan Jónsson lögréttumaður í Ölfusi setti saman lýsingu Ölfushrepps árið 1703. Þar kemur meðal annars eftirfarandi fram:

Í austur frá Engidal, upp á Henglinum, stendur þúfa, er enn nú nefnist Strendurþúfa; þangað eiga Strendurmenn í Selvogi með frí lambarekstra árlega.⁵⁶

Jarðabók Árna og Páls yfir Selvog var tekin saman árið 1706. Þar koma fram eftirfarandi upplýsingar um Vindás:

Lýngrif til eldiviðar og þángtekja hjálplegt enn nú.⁵⁷

Heimajörðin Strönd var komin í eyði fyrir tíu árum samkvæmt sömu heimild. Enn var við lýði hjáleigan Lambhús en forn hjáleiga, Sigurðarhús, hafði verið endurreist sem lögbýli. Um Sigurðarhús segir:

Munnmæli eru að jörðin hafi skógarítak átt fyrir sunnan fjall fyrir innan almenninga, þar sem enn í dag eru kallaðar Strandartorfur, þar er nú skógur eyddur og lítið hrís eftir; rök vita menn ekki hjer til nema munnmæli.

Lýngrif og þángtekja brúkast hjer enn nú til eldiviðar, er þáng af nægð, en lýng tekur að þverra. ...⁵⁸

Vogshús (Vogsósar) fá eftirfarandi umsögn í Jarðabók Árna og Páls:

Lýngrif til eldiviðar sem áður segir um Strönd. ... Beit á jörðin í Hlíðarlandi, óvíst hvað mikla, en Hlíð aftur sölvatekju í Vogshúsafjöru.⁵⁹

Um Vogshúsahjáleigu segir sama heimild:

Hlunninda jarðarinnar allrar til fjalls og fjöru nýtur hjáleigumaðurinn með heimabónða nema selveiði einnrar.⁶⁰

⁵⁴Skjal nr. 2 (21).

⁵⁵Skjal nr. 2 (42) a-b.

⁵⁶Hálfðan Jónsson, "Descriptio Ölfveshrepps anno MDCCIII.", s. 240.

⁵⁷Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 457.

⁵⁸Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 460-461.

Hlíð var eign Strandarkirkju en um hana segir meðal annars í Jarðabók Árna og Páls:

Lýngrif til eldiviðar bjarglegt.⁶¹

Loks er það Stakkavík sem einnig var eign Strandarkirkju en svohljóðandi umsögn er að finna um hana í jarðabókinni:

Lýngrif brúkast til eldiviðar bjarglegt. Rifhrís og til eldiviðar brúkast og peningi til bjargar í heyskortu. ... Berjalestur hefur að gagni verið, en fer til þurðar. ...⁶²

Jón Vestmann prestur í Vogsósum lætur eftirfarandi orð falla um Hlíð og Stakkavík í sóknarlýsingu sinni frá árinu 1840:

Hlíðar, Stakkavíkur og Herdísarvíkur hagar mæta stórum áföllum af grjótkasti og skriðum úr fjallinu, því þeir allir bæir eiga þar land, en hafa þó flatlendishaga ásamt. Á öllum nútöldum bæjum er heyskapur mikið lítill, ... en útigangshagar samt so góðir, að trúa má þeim fyrir skepnunum, þegar jörð er auð.⁶³

Í Jarðatali Johnsens frá 1847 er þess getið neðanmáls að eyðijarðirnar Strönd og Vindás séu taldar með Vogsósum í jarðabókum. Hlíð og Stakkavík eru sagðar tilheyra Vogsósum og sömuleiðis 3 ½ hundrað í Þorkelsgerði.⁶⁴

Í jarðamati 1849 er Vogsósum lýst svo:

Utrými er mikið og hagar góðir en örðugir bæði til fjalls og fjöru.

Í jarðamatinu segir meðal annars:

Utrými, hagagæði og reki eru kostir jarðar þessarar, en örðugleiki á allri notkun hennar, er henni til ókosta.⁶⁵

Í jarðamatinu 1849 er jörðinni Hlíð lýst og hún metin. Helstu atriði lýsingar eru þessi:

Slægjur reitingslegar í fjalli og á eyu í Hlíðarvatni. Hagar miklir og góðir meiripart til fjalls og því örðugir. Vetrararbeit góð, þó örðug. Smalamennska mjög erfið og dýrbítur mikill.

Í matinu sjálfu stendur eftirfarandi:

Hér eru ókostir örðug smalamennska og dýrbítur, en hagarými og hagagæði teljast henni til gildis.⁶⁶

⁵⁹Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 462-463.

⁶⁰Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 463.

⁶¹Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 464.

⁶²Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 465-466.

⁶³Jón Vestmann, "Selvogsping (Strandar- og Krýsuvíkursóknir)", s. 219.

⁶⁴Skjal nr. 4 (1).

⁶⁵Skjal nr. 2 (25) a-b.

⁶⁶Skjal nr. 2 (25) a-b.

Í jarðamatinu 1849 er að finna lýsingu á jörðinni Stakkavík og í öðrum kafla er lagt mat á hana. Helstu atriði fyrri kaflans eru eftirfarandi:

Engjar svo að segja engar, nema sár orðugur reitíngur í fjalli. Úthagar nógir á sumrum og góðir, en litlir á vetrum. Skógur er hér til egin þarfa og brúkast meðfram til kúafóðurs. ... örðug smalamennska og dyrbítur mikill.

Í seinni kaflanum kemur eftirfarandi fram:

Landbrot, orðug smalamennska og dyrbítur eru okostir, en hagarými og landkostir, skógur reki og silúngsveiði kostir þessarar jarðar, en þrátt fyrir hagarými og landkosti finna jarðamatsmenn hana að framfærslunni til ekki nærri svara til síns forna dýrleika ...⁶⁷

Hinn 1. júní 1867 var lagt svohljóðandi mat á Vogsósa:

Mat a buiördinni Vogsosum.

Hun firir finst þannin: ... Utan tuns slæur eru að mestu af, einkanlega hólmar eda eijar í Vatninu af Vatns a gangi. Haga beit ágæt firir hross og saud fie fullordid og mætti víst hafa 300 fullordins fiar. Enn hei verður að kaupa firir lomb og fæst það ecki nær enn uppí Ölvusi. - Hlunnindi Jardarinnar eru: ... Mótak eckkért þáng fiara góð en ervid, örðug smalamenska, hrakninga samt og flædi giant, ef eckki er því betri smali - ...

Selvogshreppi 1a Juni 1867

Þorsteinn Asbiörsson

Ólafur Jonsson⁶⁸

Landamerkjabréf Strandarkirkjueignar og kringumliggjandi jarða var undirritað 4. september 1890 og þinglýst 5. júní 1891. Samkvæmt bréfinu eru landamerkin svohljóðandi:

Að vestanverðu eru landamerki þessi: bein stefna úr Breiðabás (= Helli samkvæmt máldögum), sem er fjöruvik nokkurt, ekki allskammt fyrir austan Herdýsarvík, með litlum hellisskúta í hrauninu fyrir ofan, í Kóngsfell, sem er gömul, en ekki há, grámosavaxin eldborg, umhverfis aflangan djúpan gíg, til hægri handar við þjóðveg úr Selvogi til Hafnarfjarðar, góðan spöl fyrir austan Kerlingarskarð, nálægt veginum.

Ítök kirkjunnar í annars landi eru:

- a) Kirkjan á tvo þriðjunga (= 2/3) alls hvalreka fyrir Herdýsarvíkurlandi
- ...
- b) Ítak, sem annar á í Strandarkirkjulandi, er: einn fjórði (= ¼) af öllum

⁶⁷Skjal nr. 2 (25) a-b.

⁶⁸Skjal nr. 2 (48) a-b.

hvalreka, sem tilheyrir Krýsuvíkirkirkju.

Að austanverðu eru landamerki milli Strandarlands og Eymu þessi: Við sjó ræður markhella: M. Þaðan bein lína í vörðu, vestanvert við Eymuhjáleigu. Þaðan bein lína í Eymuvörðu. Þaðan bein lína í vörðuna á Vörðufelli, og þar er í mörkum hella, sem höggvið er á M. Þaðan liggja mörkin norðar yfir Eymuból, austan til við Vindássel, og á Gapa í Hellholt. Þaðan bein lína í Kálfahvamm, vestan í Geitafelli.⁶⁹

Undir lýsinguna skrifar E. Sigfússon [prestur í Vogsósum] og var hún samþykkt af Á. Gíslasyni fyrir Krýsuvíkirkirkju [eiganda Herdísarvíkur] og Á. Árnasyni fyrir eyðijörðina Eymu.

Strandar er ekki getið í fasteignamatinu 1916-1918 en þar eru lýsingar á Hlíð, Stakkavík og Vogsósum. Þar segir að Hlíð sé í eyði en eftirfarandi upplýsingar eru meðal annars tilfærðar:

Landamerki vafalaus. ...

Beitilandið er víðlent fjalllendi, ágætt sumar og vetur, snjólétt, skjólgott, kjarngott. ... Smalamenska erfið.⁷⁰

Um Stakkavík segir:

Landamerki vafalaus. ...

Beitilandið er víðlent fjalllendi, ágætt sumar og vetur, snjólétt, skjólgott, kjarngott. ... Smalamenska erfið.⁷¹

Að endingu er eftirfarandi umsögn um Vogsósa:

Landamerki? ...

Beitilandið er víðlent heiðarland, snjólétt, skjólgott, kjarngott; ágætt til beitar vetur og sumar ... Smalamenska hæg.⁷²

Í fasteignamatinu 1932 segir að beitiland Vogsósa sé gott og víðlent en frekar langt sé í góða beit. Jörðin á rétt til upprekstrar í afrétt í sveitareign en hún á ekki sérstakt upprekstrarland. Landamerkjaskrá er ekki fyrir hendi. Í kaflanum kemur fram að Strandarland sé talið með Vogsósum.⁷³

Minnst er á jörðina Stakkavík í fasteignamatinu 1932, en þar segir að beitiland hennar sé nokkuð gott, frekar víðlent og tiltölulega stutt á það. Þar segir einnig að Stakkavík eigi rétt til upprekstrar í afrétt sem er í sveitareign. Jörðin verður fyrir

⁶⁹Skjal nr. 4 (116) a-b. Innan þessara landamerkja eru væntanlega Stakkavík, Hlíð, Vogsósar og Strandarhluti kirkjunnar.

⁷⁰Skjal nr. 2 (22) a-b.

⁷¹Skjal nr. 2 (22) a-b.

⁷²Skjal nr. 2 (22) a-b.

⁷³Skjal nr. 2 (26).

ágangi afréttarfjár. Landamerkjaskrá Stakkavíkur er ekki fyrir hendi en sá sem skrifar skýrsluna um jörðina telur að hún sé sennilega hjá sýslumanninum.⁷⁴

Sýslumaður í Árnessýslu leigði, sem umráðamaður jarðeigna Strandarkirkju, Stangaveiðifélaginu Stakkavík eyðijarðirnar Stakkavík og Hlíð til 10 ára (ársbyrjun 1978-árslok 1987) 7. febrúar 1978. Oddviti Selvogshrepps samþykkti samninginn 31. mars s.á. Í samningnum segir meðal annars:

9. Landamerki jarðanna eru ágreiningslaus en ekki fyrir hendi nema rituð að nokkru leyti í landamerkjaskrá Strandarkirkjueignar í Selvogi og kringum liggjandi jarða, dags. 4/9 1890, nr. 334 í landamerkjabók.

Dóms- og kirkjumálaráðuneytið framlengdi samninginn til ársloka 1997, 30. apríl 1984. Samþykkti oddviti Selvogshrepps einnig þann samning.⁷⁵

Kirkjuráð og Stangveiðifélagið Stakkavík gerðu síðar með sér nýjan samning, 9. apríl 2003, sem gildir frá ársbyrjun 2004 til ársloka 2013. Þar er landamerkjum jarðanna lýst á sama hátt.⁷⁶

5.4. Ölfus

5.4.1. Hlíðarendi

Í máldaga og landamerkjaskrá Hjallakirkju í Ölfusi frá árinu 1400 segir:

Hier med a Hialle landed vestur j lækiarbotnalæk og j gard þann sem liggur firir utan borgarstígenn j göturnar under fialled og fialled alltt gagnnvartt a motz vid skog hljidararenda enn ytra.⁷⁷

Hinn 13. september 1551 keypti Ögmundur bóndi Eyjólfsson Hraun af Erlendi lögmanni Þorvarðssyni. Hraun var ekki selt með öllum sínum hlunnindum og til þess að bæta það upp var lyngrif á 20 hesta selt til eigenda Hrauns undan Hlíðarenda og Breiðabólstað. Lyngrifið skyldi taka annað hvert ár til skiptis úr jörðunum.⁷⁸

Eftirfarandi umsögn um Hlíðarenda er að finna í Jarðabók Árna og Páls frá árinu 1708:

Lýngrif til eldiviðar nægilegt. Berjalestur nógur. Engjatak á jörðin í Hraunslandi takmarkað þar sem kallað er Hlíðarendaengi. Hjer í mót, segja menn, að Hraun eigi á 12 hesta lyngrif á vor og aðra 12 á haust í Hlíðarendalandi, hefur þó sjaldan brúkast, en engjatakað frá Hlíðarenda árlega.⁷⁹

⁷⁴Skjal nr. 2 (26).

⁷⁵Skjal nr. 10 (2).

⁷⁶Skjal nr. 10 (20).

⁷⁷Skjal nr. 4 (18).

⁷⁸Skjal nr. 4 (24).

⁷⁹Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 442.

Eftirfarandi umsögn um Hlíðarenda er að finna í sóknalýsingu séra Jóns Matthíassonar frá árinu 1840:

Þá Hlíðarendi, 2r bæjarleiðir í útnorður frá Þorlákshöfn, undir Hlíðarendafjalli, að dýrleik 10 hndr. Þar er útigangur og víðlendir hagar, kostgott á sumrum, heyskaparlítið og harðlent.⁸⁰

Einnig segir séra Jón um hina svonefndu Hlíðarbæi:

Vindheimar, Breiðabólstaður, Litlaland og Hlíðarendi (kallast sameiginlega Hlíðarbæir) eiga allir lyngrif í jarðanna fjallendi.⁸¹

Í jarðamatinu frá árinu 1849 er að finna eftirfarandi lýsingu á Hlíðarenda:

Uthagi víðlendur mjög og góður, vetrarþeig dágóð. Fjarhellir er hér stór til nokkurra nota. ... örðug smalamennska og dýrbítur mikill.

Einnig er mat á jörðinni:

... örðug smalamennska og dýrbítur er þessari jörð til galla, en Hagrými og landkostir gilda hana.⁸²

Í landamerkjabréfi sem var þinglýst 10. júní 1890 er að finna eftirfarandi landamerkjalyásingar:

Landamerkjabréf fyrir Selvogsafrjetti og Ölvesafrjetti að innan, en Hlíðarbæja [Breiðabólstaður, Vindheimar, Litlaland og Hlíðarendi] að neðan samþykkt af undirskrifuðum.

Úr Vífilfelli í Ólafsskarð, þaðan beina línu niður eptir Lambafellshrauni í vörðu, sem er norðaustan til á há – Geitafelli, úr henni beina línu í Fálkaklett.⁸³

Undir þessa lýsingu, sem dagsett er 24. september 1889, skrifa Sæmundur Ingimundarson í Stakkavík og Kristján Oddsson í Bartakoti fyrir Selvogshrepp og Jón Jónsson á Hlíðarenda og Sæmundur Eiríksson á Vindheimum fyrir Ölfushrepp.

Í fasteignamatinu 1916-1918 segir um Hlíðarenda:

Landamerki þinglesin og vafalaus. ...

Beitilandið er þurlent, víðlent, skjólgott, snjólétt, kjarngott. Smalamennska er erfið.⁸⁴

Fram kemur í fasteignamatinu frá árinu 1932 að jörðin Hlíðarendi eigi engjar í fjallinu Geitafelli. Þar stendur einnig að beitiland jarðarinnar sé víðlent en að því fylgi ekki sérstakt upprekstrarland. Hún á hins vegar rétt til upprekstrar í Ölfusafrétti sem er

⁸⁰Jón Matthíasson, "Arnarbælis-, Hjalla- og Reykjasóknir.", s. 201.

⁸¹Jón Matthíasson, "Arnarbælis-, Hjalla- og Reykjasóknir.", s. 197.

⁸²Skjal nr. 2 (25) a-b.

⁸³Skjal nr. 4 (114) a-b.

⁸⁴Skjal nr. 2 (22).

kjarngott fjalllendi. Mest allt land Hlíðarenda er girt til þess að verja það gegn ágangi afréttarfjár. Enginn ágreiningur er um landamerki jarðarinnar.⁸⁵

5.4.2. Breiðabólsstaður /Vindheimar

Í Vilchinsmáldaga frá árinu 1397 kemur fram að kirkjan á Breiðabólsstað eigi 10 hundruð í heimalandi.⁸⁶

Hinn 13. september 1551 seldi Erlendur lögmaður Þorvarðsson Ögmundi bónda Eyjólfssyni jörðina Hraun í Ölfusi. Jörðin var seld með öllum þeim gögnum og gæðum sem henni fylgdu og fylgt hafði að undanskildum öllum stótrjám á Hraunsrekum, þ.e. öllum rekavið sem var sex álnir að lengd eða lengri. Einnig skyldi Erlendur fá tvö stakksengi í Lambeyrum og engi sem tilheyrði krossinum á Grímslæk. Til að bæta upp þetta hlunnindatap mælti Erlendur svo fyrir að Hraun skyldi í staðinn eiga ævinlegt lyngrif á 20 hesta sem taka skyldi annaðhvert ár til skiptis úr jörðum Hlíðarenda og Breiðabólsstaðar.⁸⁷

Í Gíslamáldögum frá um 1570 og síðar segir að hálfkirkja sé á Breiðabólsstað sem eigi 10 hundruð í heimalandi.⁸⁸

Eftirfarandi umsögn um Breiðabólsstað er í Jarðabók Árna og Páls frá árinu 1708:

Lýngrif til eldiviðar hefur verið, brúkast enn, en þver mjög. Berjalestur nægur fyrir heimabóndann. Skipsuppsátur á jörðin í Þorlákshöfn fyrir selstöðu í heimalandi. ...

Engjatak á jörðin og brúkar árlega á Hraunsengi, þar sem heita Lambeyrar. Þar í mót segja menn, að Hraun eigi lýngrif á 30 hesta annaðhvort ár í Breiðabólstaðarlandi NB, vide Hraun supra.⁸⁹

Um hjáleigur Breiðabólsstaðar segir svo í sömu Jarðabók:

Vindheimar og Skriða voru hjer hjáleigunöfn. Þær byggðust báðar fyrst í voru minni, þar sem aldrei hafði fyrri byggð verið. Varaði byggðin hjer um 10 eður 12 ár, hafa nú í auðn verið 19 ár eður skemur.⁹⁰

Í sóknalýsingu séra Jóns Matthíassonar í Arnarbæli frá árinu 1840 segir að gæði og annmarkar Breiðabólsstaðar og Vindheima séu líkir Hlíðarenda en um Hlíðarenda segir:

Þar er útigangur og víðlendir hagar, kostgott á sumrum, heyskaparlítið og harðlent.⁹¹

⁸⁵Skjal nr. 2 (26).

⁸⁶Skjal nr. 4 (6).

⁸⁷Skjal nr. 4 (9).

⁸⁸Skjal nr. 4 (10).

⁸⁹Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 440.

⁹⁰Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 440.

Einnig segir séra Jón um hina svonefndu Hlíðarbæi:

Vindheimar, Breiðabólstaður, Litlaland og Hlíðarendi (kallast sameiginlega Hlíðarbærir) eiga allir lyngrif í jarðanna fjallendi.⁹²

Í Jarðatali Johnsens segir neðanmáls að hreppstjóri telji Breiðabólstað og Vindheima 12 ½ hundrað að dýrleika hvort en þar sem engin jarðabók geti Vindheima hljóti jörðin að vera nýbýli frá Breiðabólstað.⁹³

Í jarðamatinu frá árinu 1849 er þessi lýsing og mat á Breiðabólstað :

... héraðauk eru litlar reitingslegar engjar innanum fjallið. Uthagar víðlendir og allgóðir bæði sumar og vetur, en sumt af þeim langt burtu. ... örðug smalamennska og dýrbítur mikill.

Atroðningur af umferð, örðug smalamennska og dýrbítur telst þessari jörð til galla en hagbeit, reki og sölvatekja til gildis, þótt hvertveggja þetta síðasttalda sé lítilfjörlegt.

Vindheimum er lýst á eftirfarandi hátt í jarðamatinu frá árinu 1849:

... Engjar og slægjur og hagar saman við Breiðabólstað, og einsog þar. ... Hér er einnig örðug smalamennska og dýrbítur mikill.

Svohljóðandi mat er lagt á jörðina:

Með tilliti til þess að jorðunni Breiðabólstað álitst vera skipt í 2 jafna parta (Breiðabólstað og Vindheima) ættu þessi jörð að virðast eins og hin næsta á undan, en jarðamatsmenn álíta þessarar jarðar tún nokkru lakara enn hinnar og meta hana því nokkuð minna.⁹⁴

Samkvæmt Nýrri jarðabók frá árinu 1861 voru Vindheimar sjálfstæð jörð, metin jöfn Breiðabólstað að fornu mati.⁹⁵

Sameiginlegt landamerkjabréf Breiðabólstaðar og Vindheima var undirritað 28. maí 1889 og þinglesið daginn eftir. Samkvæmt því eru landamerkin þannig:

Hornmark að sunnan og vestan á milli Litlalands, Breiðabólstaðar og Vindheima er varða í „Hálfförum“, úr henni liggur merkjalínan í „Draugshellir“ [eða Drangshellir], þaðan beint í „Gríslingahlíð“, þá beina línu um miðju „Þúfnavelli“ og er þeim sleppir beint í „Rauðhól“.

Milli Ölfus-afrijettar og Breiðabólstaðar og Vindheima úr Rauðhól beina stefnu í „Lambafell“. Milli Hjallatorfunnar og ofantalinna jarða úr „Lambafelli“ beina stefnu í vestasta hornið á „Lönguhlíð“, þaðan beint í „Skóghlíðargafli“. Milli Hraunstorfunnar og fyrirtalra jarða úr síðasttöldu örnefni í vörðu fyrir ofan „Miðþúfu“, þá beina línu niður „Grjótin“ um tvær

⁹¹Jón Matthíasson, “Arnarbælis-, Hjalla- og Reykjasóknir.” s. 201.

⁹²Jón Matthíasson, “Arnarbælis-, Hjalla- og Reykjasóknir.” s. 197.

⁹³Skjal nr. 4 (1).

⁹⁴Skjal nr. 2 (25) a-b.

⁹⁵Ný jarðabók fyrir Ísland. Kaupmannahöfn 1861, bls. 33.

vörður, er standa sín á hverri klöpp; þá í vörðu fyrir ofan „Leirarnar“. Milli Þorlákshafnar og fyrirtaldrar jarða. Úr síðasttalinni vörðu beina línu í fyrsttalda vörð í Hálförum.

Við allar hjer taldar fimm vörður er klappað „M“ í klappir þær sem vörðurnar standa á..⁹⁶

Undir bréfið skrifa Ísl. Gíslason eigandi að meir en helmingi Breiðabólsstaðar og Jón Árnason eigandi Vindheima. Magnús Magnússon er samþykkur lýsingunni vegna Litlalands og Hrauns, Eyjólfur Gíslason vegna Hjallatorfunnar og Jón Jónsson fyrir Ölfusafrétt.

Landamerki Hlíðarbæja gagnvart Ölfus- og Selvogsafréttum voru þinglesin árið 1890 svo sem vikið er að í umfjöllun um Hlíðarenda.⁹⁷

Í fasteignamatinu 1916-1918 segir um Breiðabólsstað:

Landamerki ágreiningslaus. ...

Beitilandið er víðlent, kjarngott, snjólétt, skjólgott. Smalamenska erfið.⁹⁸

Umsögnin um Vindheima 1916-1918 er svo gott sem samhljóða.⁹⁹

Greint er frá því í fasteignamatinu frá 1932 að Breiðabólsstaður og Vindheimar teljist nú ein jörð. Beitiland jarðarinnar sé víðlent. Hún hafi rétt til afnota af Ölfusafrétti sem sé kjarngott fjallendi. Túnið og nokkuð af beitilandinu er girt sauðheldri girðingu úr gaddavír.¹⁰⁰

Engin búseta var á Breiðabólsstað 1920-1954 en jörðin nýtt með Vindheimum.¹⁰¹

Eigandi og ábúandi Vindheima og Breiðabólsstaðar, Halldór Magnússon, og eigandi og ábúandi Hlíðarenda og Litlalands, Sigurður Þórðarson, komu sér saman um eftirfarandi landamerki 8. janúar 1939:

Úr Rauðhól sem er í Lambafellshrauni í vörðu á miðjum Þúfnavöllum (varðan verður sett á næsta vori) þaðan í klöpp sem er vestan við Krossfjöll og inst í Litlalandsgirðingu. Á klöppinni er varða og í hana höggvir stafirnir L.M. Þaðan í þúfu sem stendur á klöpp á Grislingahlíð þaðan um Draughelli í vörðu niður á sandi er nefnist hálfaravarða.

Staddir í Gerðakoti 8 jan. 1939. Sigurður Þórðarson. Halldór Magnússon.¹⁰²

⁹⁶Skjal nr. 4 (106) a-b.

⁹⁷Skjal nr. 4 (114) a-b.

⁹⁸Skjal nr. 2 (22).

⁹⁹Skjal nr. 2 (22).

¹⁰⁰Skjal nr. 2 (26).

¹⁰¹*Sunnlenskar byggðir* III, s. 327.

¹⁰²Skjal nr. 7 (5).

Breiðabólstaður og Vindheimar voru seldir sem ein jörð með kaupsamningi 30. mars 1947.¹⁰³ Frá árinu 1954 eru öll jarðarnot Breiðabólstaðar og Vindheima talin með Breiðabólstað.¹⁰⁴

Árið 1947 keyptu Sjöunda dags aðventistar báðar jarðirnar og hófu síðar skólarekstur. Síðan hefur nafnið Vindheimar ekki verið skráð í opinberum plögum.¹⁰⁵

Samningur um efnistöku úr malarnámu í Lambafelli í landi Breiðabólstaðar var gerður árið 1998 milli eigenda Breiðabólstaðar og Jarðvéla sf.¹⁰⁶ Samningurinn var endurnýjaður 22. maí 2001 og nær til 1. júní 2006.¹⁰⁷

5.4.3. Hjallatorfa (Hjalli, Bakki I og II, Lækur, Gerðakot, Þorgrímsstaðir og Hjallakrókur (Krókur))

Í Landnámu er nefnd Arnbjörg Ráðormsdóttir, en faðir hennar nam land í Holtum, milli Þjórsár og Rangár. Sonur hennar með síðari manni, Gnúpi Molda-Gnúpssyni, var Hallsteinn á Hjalla en dóttir Rannveig, móðir Skafta lögsögumanns [Þóroddssonar. Skafti var lögsögumaður 1004-1030].¹⁰⁸ Einar Arnórsson bendir á að Þóroddur goði, faðir Skafta lögsögumanns, hafi að sögn Hungurvöku búið á Hjalla, en Þóroddur var afkomandi bróður Álfs egðska, þriðji maður frá Grímólfi, bróður Álfs. Telur Einar Hjalla hafa verið óðal ættarinnar, þ.e. Álfsættarinnar.¹⁰⁹

Hjalla er getið í kirknaskrá Páls biskups Jónssonar frá því um 1200.¹¹⁰ Í Vilchinsmáldaga frá árinu 1397 segir að kirkjan á Hjalla í Ölfusi eigi landið á Bakka.¹¹¹

Máldaga- og landamerkjaskrá Hjallakirkju í Ölfusi frá árinu 1400 er varðveitt. Þar kemur eftirfarandi fram:

Item a Hiallakirkia landed (ä) Backa frä Sandvade sionhendijng j klettinn fyrer austan backa j huerholmunum. Og þadan j þufuna fyrer austan hellrana og so j austanverdann hest. Hier med a Hialle landed vestur j lækiarbotnalæk og j gard þann sem liggur firir utan borgarstígenn j göturnnar under fialled og fialled alltt gagnnvart a motz vid skog hlijdararenda enn ytra. alla lönguhlijd j sanddale. rædur þa merkium gata su er þar liggur. a þa Hialle enn nordara partt. reykiabell og laka med.¹¹²

¹⁰³Skjal nr. 7 (2).

¹⁰⁴*Sunnlenskar byggðir III*, s. 327.

¹⁰⁵*Sunnlenskar byggðir III*, s. 328.

¹⁰⁶Skjal nr. 7 (10).

¹⁰⁷Skjal nr. 7 (11).

¹⁰⁸*Landnámabók*, s. 367.

¹⁰⁹Einar Arnórsson, *Árnesþing á landnáms- og söguöld*. Reykjavík. 1950, s. 217-218.

¹¹⁰Skjal nr. 4 (20).

¹¹¹Skjal nr. 4 (17). Það sama kemur fram í Gíslamáldaga frá um 1570, sbr. skjal nr. 4 (22).

¹¹²Skjal nr. 4 (18).

Í Gíslamáldögum frá um 1570 eru ítrekaðar upplýsingar fyrri máldaga um að Hjallakirkja eigi Bakkaland.¹¹³

Brynjólfur Sveinsson, biskup í Skálholti, stóð fyrir vísitasíu Hjallakirkju 3. ágúst 1642. Í vísitasíubókinni stendur meðal annars:

Sama dag Visiterud Kyrekian Hins H. Olaf[s] kóngs ad Hialla i Aulvesi. A land ad Backa ...¹¹⁴

Aðalatriði vísitasía úr biskupstíð Þórðar Þorlákssonar frá 30. ágúst 1679 Jóns Vídalíns frá 15. september 1704 og Jóns Árnasonar frá 3. maí 1723 eru þau sömu og finnast í ofangreindri vísitasíu frá 1643 og því vísast til hennar.¹¹⁵

Hinn 16. júní 1750, í tíð Ólafs Gíslasonar biskups, var kirkjan að Hjalla vísiteruð á ný. Í vísitasíunni kemur eftirfarandi fram:

... Máladagar og Visitatiur eigna henne land ad Backa ...¹¹⁶

Kirkjan að Hjalla var vísiteruð 24. ágúst 1756 í biskupstíð Finns Jónssonar. Aðalatriði þessarar vísitasíu eru þau sömu og þeirrar frá 1750 og því vísast til hennar.¹¹⁷ Tæpum 73 árum eftir að vísitasían árið 1756 átti sér stað, nánar tiltekið 4. ágúst árið 1829, var Hjalli vísiteraður aftur, nú að skipan Steingríms Jónssonar biskups yfir Íslandi. Í vísitasíubókinni stendur eftirfarandi:

...á land ad Backa ...¹¹⁸

Hálfðan Jónsson, lögréttumaður á Reykjum í Ölfusi, samdi lýsingu Ölfushrepps árið 1703. Þar kemur meðal annars eftirfarandi fram:

Í suður frá Jórutind er nefnd Hjallatorfa, Hjallakirkju skógarítak, nú mjög gagnlítið.¹¹⁹

Í Jarðabók Árna og Páls frá árinu 1708 má finna eftirfarandi umsögn um Hjalla:

Lýngrif hefur til eldiviðar áður verið og brúkast enn nú nokkuð lítið, er þó nærri þrotið. ...

Skógarítak hefur jörðin átt í Nesjalandi í Grafningi í takmörkuðu landsplátsi og kallast Hjallatorfa. Það er nú gjöreytt og skógur enginn og því ekki brúkað í margt ár.¹²⁰

Bakki var eign Hjallakirkju en um jörðina segir Jarðabók Árna og Páls:

¹¹³Skjal nr. 4 (22).

¹¹⁴Skjal nr. 2 (8).

¹¹⁵Skjöl nr. 2 (9, 10 og 11).

¹¹⁶Skjal nr. 2 (12).

¹¹⁷Skjal nr. 2 (13) a-b.

¹¹⁸Skjal nr. 2 (14).

¹¹⁹Hálfðan Jónsson, "Descriptio Ölfeshrepps anno MDCCIII", s. 247.

¹²⁰Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 426.

Skógarítak hefur jörðin átt í Nesjalandi í Grafníngi, þar sem heitir Hjallatorfa, er nú fyrir mörgum árum skógurinn gjöreyddur.¹²¹

Hjáleigur Hjalla voru Þorgrímsstaðir, Krókur (sem hafði verið í eyði frá síðustu fardögum), Móakot (sem hafði legið í auðn síðastliðin 18 ár), Gerðakot, Lækur og Bjarnastaðir. Allar þessar hjáleigur höfðu verið byggðar í manna minni. Um þær segir ennfremur:

Allir kostir og ókostir á þessum sex hjáleigum sem segir um heimajörðina ...¹²²

Athugandi er að Jarðabók Árna og Páls nefnir ekki afréttarréttindi við Hjalla gagnstætt öðrum jörðum í Ölfusi.

Jón Matthíasson, prestur í Arnarbæli, segir árið 1840 að Hjallakirkja eigi að eiga:

... svokallaðar Hjallatorfur í Nesjalandi í Grafningi, og var þar áður brúkanlegur kolaskógur.¹²³

Um Hjalla segir séra Jón Matthíasson:

...undir Hjallafjalli stendur bærinn Hjalli, bóndaeign. Þar er kirkja og 5 hjáleigur, allar á sama sviði, sem kallast Hjallatorfa, að dýrl(eika) 55 hndr. Er þar heyskapur mikill í þerrisumrum og útigangur á vetrum, en ærið mýr og votlent.¹²⁴

Hinn 10. desember 1844 seldi Sigurður Hinriksson á Hjalla bóndanum Eyjólfí Guðmundssyni á Grímslæk jörðina Krók í Hjallahverfi. Í afsalsbréfinu er talið upp hvaða eignir fylgja sölunni. Meðal þeirra eru haga- og hagbeitarnot sem jörðin á í rétttri tiltölu við sameigendur og yrkjendur Hjallatorfunnar.¹²⁵

Í jarðamatinu frá árinu 1849 eru lýsingar á býlum í Hjallatorfunni, nánar tiltekið jörðunum Bakka, Hjalla og Læk og hjáleigunum Bjarnastöðum, Þorgrímsstöðum, Króki og Gerðakoti.

Í kaflanum um Bakka stendur eftirfarandi:

Úthagar nokkrir að stærð, en ónotasælir á vetrum næstum ónytjandi.

Eftirfarandi umsögn er að finna um Hjalla:

Uthagi víðlendur og allkostoður, en liggur heldur ónotalega og upp á fjall að sækja. Vetrarheit allgóð en erfið. ... orðug smalamennska og dyrbítur.

Um jörðina Læk kemur eftirfarandi fram:

Hagbeit reka og annað að tiltölu sem á heimajörðinni.

¹²¹ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 424.

¹²² Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 428.

¹²³ Jón Matthíasson, "Arnarbælis-, Hjalla- og Reykjásóknir.", s. 197.

¹²⁴ Jón Matthíasson, "Arnarbælis-, Hjalla- og Reykjásóknir.", s. 201.

¹²⁵ Skjal nr. 2 (39).

Sama gildir um Bjarnastaði og Þorgrímsstaði. Einnig um Krók og Gerðakot nema þau hafa ekki reka.

Hvað matið á þessum jörðum áhrærir þá eru meginatriðin eftirfarandi:

Örðugleiki á engjunum og smalamenskunni, samt dyrbítur eru jörð þessari til ókosta en heykostur, hagbeit og reki gildir hana. ...

Þetta mun eiga við allar jarðirnar sem fjallað er um hér að framan nema Bakka en um hann segir:

örðugleiki á notkun engjanna og rekans ríra jörð þessa samt hættur.¹²⁶

Hinn 13. janúar 1872 sótti Jóhannes Jónsson á Læk um leyfi fyrir því að reisa nýbýli undir Reykjafelli á landi sem:

liggur milli Hellirshejdar og Lága Skardsvega í Arnæs Syslu afrétti við marka ljnu Hjalla...¹²⁷

Beiðnin endaði á borði stiftamtmannsins yfir Íslandi. Hann kvað upp þann úrskurð að ekki skyldi veita Jóhannesi leyfi til þess að stofna nýbýli á umræddum stað. Niðurstaðan var byggð á álitsgerðum hreppstjóranna í Ölfushreppi og sýslumannsins í Árnæssýslu en þeir höfðu eindregið lagst gegn leyfisveitingunni meðal annars á þeim forsendum að umrætt landssvæði væri í eigu jarðarinnar Hjalla og að það væri notað sem afréttarland af íbúum Ölfushrepps. Hinn 22. apríl 1872 skrifaði stiftamtmaður sýslumanninum í Árnæssýslu bréf þar sem hann bað hann að tilkynna Jóhannesi um ákvörðun sína.

Premur árum síðar skrifaði Jóhannes, sem nú var fluttur á jörðina Litlaleður í Selvogi, landshöfðingjanum yfir Íslandi bréf. Þar lýsti hann því yfir að hann væri ekki sáttur við synjun amtsins og fór þess á leit að ákvörðunin yrði endurskoðuð enda væri skynsamlegt að reisa býli á fyrrnefndum stað. Landshöfðinginn óskaði álits amtmannsins yfir suður- og vesturamtinu á þessari nýju beiðni og í svarbréfi hans kemur fram að hann leggst gegn því að ákvörðuninni verði breytt. Hann taldi hins vegar að ekki væri hægt að neita Jóhannesi um skoðunargjörð á umræddu landsvæði. Landshöfðinginn tók undir það og í uppkasti að bréfi amtmannsins til sýslumannsins í Árnæssýslu frá 9. nóvember 1875 kemur fram að hann skorar á sýslumanninn að tjá Jóhannesi, ef hann óski eftir nýbýlisútmælingu að amtmannsembættið muni stuðla að því að hún fari fram. Í uppkastinu stendur einnig að þessi skoðunargjörð geti orðið að útvísunargerð ef skoðunarmennirnir mæla með því.¹²⁸ Ekki verður séð að gert hafi verið meira í málinu.

Landamerkjabréf Hjallatorfunnar var undirritað 28. maí 1889 og þinglesið degi síðar. Samkvæmt því eru landamerki jarðarinnar svohljóðandi:

¹²⁶Skjal nr. 2 (25) a-b.

¹²⁷Skjal nr. 2 (46).

¹²⁸Skjal nr. 2 (46).

Milli Riftúns og Hjallatorfunnar er „Sigmundarvað“ hornmark þaðan liggur línan í klett fyrir utan Riftún merktan með X; þaðan í torfu í svonefndum „Litlahvammí“, á efri brún hennar kemur Þóroddsstaðaland á móti landi Hjallatorfunnar og liggja mörkin úr næsttöldu örnefni beint í vörðu á Háskálafelli og þaðan beint í vörðu austan á „Reykjafelli“. Úr nefndri vörðu beint í „Lambafell“ móti Ölfuss afrjettar landi.

Milli Breiðabólsstaðar og Vindheima annarsvegar og Hjallatorfunnar hinsvegar liggur línan úr „Lambafelli“ beint í vestasta hornið á „Lönguhlíð“ og þaðan beint í Skóghlíðargafli.

Milli Hrauns og Hjallatorfunnar liggja mörkin austur svo nefnda „Tíðagötu“ fyrir neðan „Skógarhlíðargafli“ að „Sólarsteini“.

Milli Grímslækjanna og Hjallatorfunnar liggja mörkin úr „Sólarsteini“ í „Klapparhól“ sem merktur er með X, þaðan í svonefndan „Lækjarbotnalæk“ og ræður hann svo og tjörn fyrir ofan Efri Grímslæk, úr henni ræður „Grímslækjarós“ fram í „Lambeyrarós“, sem ræður mörkum að neðanverðu og svo „Þorleifslækur“ upp að fyrst töldu merki „Sigmundarvaði“.¹²⁹

Undir bréfið skrifa Jón Árnason eigandi að hálfum Hjallaeignum og Eyjólfur Gíslason.¹³⁰ Lýsingin var samþykkt af Þorleifi Grímssyni vegna Grímslækjar, Ísl. Gíslasyni vegna Breiðabólsstaðar, Magn. Magnússyni vegna Hrauns og Jóni Jónssyni vegna Ölfushreppsafréttar.

Samkvæmt fasteignamatinu frá 1916-1918 er tvíbýli á Hjalla. Við fyrra býlið er tekið fram að landamerki séu þinglesin en það er ekki gert um hið seinna. Annars er eftirfarandi umsögn tvítekin:

Beitilandið er þröngt, rýrt til vetrarþegar einkum; er hraun og harðvelli; liggur til fjalls. Smalamenska erfið.¹³¹

Í fasteignamatinu frá árinu 1932 er að finna umfjöllun um jarðir í Hjallatorfunni, þ.e. Hjalla, Læk, Bjarnastaði, Þorgrímsstaði, Hjallakrök, Gerðakot og Bakka I og II. Fram kemur í kaflanum um Hjalla að jörðin hafi víðtækt beitiland. Í kaflanum um jörðina Læk kemur fram að þar er víðlent beitiland sem stutt er á. Þar er einnig náttugi. Jörðin verður ekki fyrir ágangi afréttarfjár. Landamerki hennar eru hrein svo notuð séu orð matsmanna. Beitiland Bjarnastaða er víðlent og þar er létt beit. Jörðin verður ekki fyrir ágangi afréttarfjár.

Í umfjöllun um Þorgrímsstaði í fasteignamatinu kemur þar fram að beitiland jarðarinnar sé snöggrent fjalllendi en víðlent og fremur snjóþungt. Jörðin þarf ekki að þola ágang afréttarfjár.

¹²⁹Skjal nr. 4 (104) a-b.

¹³⁰Eyjólfur Gíslason var bóndi á Bakka skv. sóknarmannatali Arnarbælisprestakalls 1889.

¹³¹Skjal nr. 2 (22) a-b.

Samkvæmt fasteignamatinu er beutiland Hjallakróks víðlent. Afréttarfé gengur ekki á jörðina. Fram kemur í fasteignamatinu að beutiland Gerðakots sé víðlent. Það er skjólgott fjallendi. Gerðakot verður ekki fyrir ágangi afréttarfjár.

Að síðustu er fjallað um Bakkajarðirnar tvær. Jörðin Bakki I þarf ekki að þola ágang afréttarfjár. Í kaflanum um Bakka II segir að beutiland jarðarinnar sé víðlent. Afréttarfé gengur ekki á jörðina. Landamerki hennar eru í sambandi við Hjallatorfuna.

Engin jarðanna í Hjallatorfunni á upprekstrarland. Þær hafa hins vegar allar afnot af Ölfusafrétti sem er kjarngott fjallendi.¹³²

Landskipti á Hjallatorfu fóru fram á árunum 1943-1946. Þessi skipti fóru að því er virðist aðeins fram á heimalandi neðan fjalls en athugandi er að við skiptaupphaf árið 1943 krafðist Bakkabóndi að Bakki ætti sameiginlegt beutiland við Hjallatorfu og bæri því að taka til skipta beutiland Bakka og Hjallatorfu í einu lagi. Var á það fallist og landinu skipt milli Bjarnastaða, Lækjar, Þorgrímsstaða, Gerðakots, Hjalla, Króks og Bakka.¹³³

Landskipti fóru fram á landi Hjallatorfu innan landgræðslugirðingar á Neðrafjalli árið 1988. Eigendur Hjalla og Bjarnastaða undu þeirri skiptingu ekki og kom málið fyrir yfirlandskiptanefnd, sem staðfesti fyrri landskipti 16. október 1996.¹³⁴ Þar sem ekki verður séð að þetta land snerti þjóðlendumál er ekkert tekið upp úr landskiptagerðinni.

Eigendur Hjallatorfu hafa leigt ýmsum aðilum land á Helligsheiði:

Eigendur „að heimalandi Hjallatorfunnar“ (þ.e. Hjalla, Lækjar, Gerðakots, Bjarnastaða, Bakka, Króks og Þorgrímsstaða) leigðu A.C. Höyer, bónda í Hveradölum, land á leigu til 30 ára 18. júní 1928. Landnýting var heimiluð til hvers konar ræktunar og búskapar og einnig heimilaður frjáls afnotaréttur af hverum í Hveradölum til upphitunar á húsum og landi en jafnframt vísað til réttinda sem Árni Pétursson læknir í Reykjavík hefði öðlast til hveranna í Hveradölum. Landlýsing var þessi:

1. gr. Ofangreindir leigusalar selja hjer með nefndum A.C. Höyer á leigu 3 - þrjár - dagsláttur af óræktuðu landi í Hveradölum sunnan við Reykjafjall vestanvert við Helligsheiði í Ölfushreppi Árnessýslu, á því svæði er girðingar er leigutaki setur upp umhverfis landið nánar afmarka.

Ennfremur seljum við til viðbótar nefndum A.C. Höyer á leigu, á sama stað, beggja meigin við þjóðveginn, alt að 27 dagsláttum af óræktuðu landi er hann afgirðir jafnóðum og hann ræktar það eða strax og hinar fyrstu þrjár dagsláttur hafa verið ræktaðar. Leigutímabilið er 30 ár og er óuppsegjanlegt.

¹³²Skjal nr. 2 (26).

¹³³Skjöl nr. 5 (98-100).

¹³⁴Skjal nr. 5 (103).

6. gr. Frjálst er leigutaka refa og fuglaveiði á fjallinu í landi leigutaka í samræmi við landslög, þá er og leigutaka heimilt að nota grjót, mold og torf og annað efni er hann getur hagnýtt við byggingar og hleðslugarða í sambandi við búskap sinn.¹³⁵

Rúmu ári síðar 30. október 1929 var samningurinn framlengdur um 20 ár frá þeim degi er hinn upprunalegi leigusamningur endaði.¹³⁶

Í kröfulýsingu Ólafs Björnssonar hrl., fyrir hönd jarðeigeinda, segir að A.C. Höyer hafi búið í Hveradölum til ársins 1933 þegar Skíðafélag Reykjavíkur reisti þar skála.¹³⁷ Leigusamningur við Skíðafélag Reykjavíkur mun hafa verið gerður 3. júní 1934, sjá hér síðar (við árið 1970).

Knattspyrnufélagi Reykjavíkur var leigð 6 ha landspilda í Hveradölum á Hellisheiði til 65 ára frá undirskrift sammings, 1. október 1944 og 30. maí 1945. Leiguréttindum fylgdi réttur til hagnýtingar jarðhita á hverasvæðinu í Hveradölum, svo og leyfi til hagnýtingar á köldu vatni, þar sem það kynni að finnast í nágrenni landsins. Virkjun jarðhita og kalds vatns var bundin því skilyrði að hún yrði framkvæmd með samkomulagi við Skíðafélag Reykjavíkur.¹³⁸

Í september árið 1947 fékk Skíða- og skautafélag Hafnarfjarðar 1½ hektara lands í Hveradölum á Hellisheiði til leigu hjá eigendum Hjallatorfu með sömu skilmálum og Knattspyrnufélag Reykjavíkur hafði fengið.¹³⁹

Menntaskólinn í Reykjavík fékk leigulóð í Hveradölum til 65 ára, 1½ ha að stærð, 27. september 1947. Skíðaskáli skólans með lóðarsamningi var seldur Skátafélaginu Dalbúum 3. janúar 1975. Samningurinn mun enn í gildi.¹⁴⁰

Starfsmannafélag Landssmiðjunnar fékk 1½ ha land í Hveradölum í landi Hjallatorfu með leigusamningi 1. desember 1947 til 60 ára. Skíðaskáli félagsins með lóðarréttindum var seldur Stúdentaráði Háskóla Íslands 24. janúar 1949. Samningurinn mun enn vera í gildi.¹⁴¹

Árið 1951 voru 4 ha úr Hjallatorfu, neðan við Hest á svonefndu Neðrafjalli, seldir Riftúnsbónda.¹⁴² Virðist það land hafa fylgt Riftúni síðan við sölu.

Samkvæmt fyrrgreindri kröfulýsingu Ólafs Björnssonar hrl. byggðu Blómey Stefánsdóttir og Óskar Magnússon sér bæ, Garðstungu, fyrir ofan Flengingabrekku, á hjalla austur úr Reykjafelli, með leyfi Hjallabónda, um 1970, og bjuggu þar um áratuga skeið.¹⁴³

¹³⁵Skjal nr. 5 (194).

¹³⁶Skjal nr. 5 (195).

¹³⁷Skjal nr. 9 (bls. 3).

¹³⁸Skjal nr. 5 (105). Sjá og skjal nr. 9 (39 b).

¹³⁹Skjal nr. 5 (106).

¹⁴⁰Skjöl nr. 9 (40 og 41).

¹⁴¹Skjöl nr. 9 (38 og 39 a).

¹⁴²Skjal nr. 5 (107).

¹⁴³Skjal nr. 9 (bls. 3).

Leigusamningur milli eigenda Hjallatorfu og Skíðafélags Reykjavíkur, sem upphaflega mun gerður 3. júní 1934, var endurnýjaður til 50 ára 29. nóvember 1970. Landinu var lýst þannig:

1. Leigusalar leigja leigutaka lóðarspildu í nánd við hverinn í Hveradölum á Hellisheiði og takmarkast spildan svo sem nánar er greint í 1. gr. leigusamnings aðila dags. 3. júní 1934 og hljóðar svo: „Stærð lóðarinnar er 100 metra með þjóðveginum frá suðvesturhorni á landi því, sem A.C. Höyer hefir haft á leigu frá Hjallatorfunni norðan þjóðvegarins undir Reykjafelli og takmarkast lóðin að austan af landamerkjum téðs lands og að vestan af línu, hliðstæðri áður greindum merkjum að austan, sem er dregin frá þjóðvegi til fjalls“. Gengið er út frá að lóðin verði að stærð um 1 ½ hektari skv. uppdrætti, sem festur er við samning þennan.

Leyft var að nýta meira land svo sem fyrir færanlegar skíðalyftur, t.d. í Flengingabrekku og Lakahnúkum sunnan vegarins, og setja upp rafstöð utan lóðarmarka. Einnig fylgdu réttindi til hagnýtingar á heitu vatni og gufu og til borunar eftir köldu vatni.¹⁴⁴

Þá leigðu Hjallatorfueigendur og Grímslækjarmenn Ýtutækni hf. rétt til efnistöku í eignarlandi sínu í Lambafelli og við Þrengslaveg í júlí 1973. Gilti samningurinn til 1. júní 1979 og framlengdist um eitt ár í senn, væri honum ekki sagt upp.¹⁴⁵

Svo virðist sem Hjallatorfueigendur hafi samið við Árvélar hf. árið 1982 um leigu á námi og efnistöku í og við Lambafell árið 1982 samkvæmt því, sem kemur fram í framlengingu leigusamnings er gerð var 5. júlí 1999. Gildir samningurinn frá 1. júní 1999 til 1. júní 2015 með forleigurétti að leigutíma loknum.¹⁴⁶ Svo virðist sem ætlunin hafi verið að stofna nýtt félag, Námaafll ehf., um efnistöku við Lambafell en hætt við það. Fóru fram ýmis bréfaskipti varðandi efnistökuálin á árinu 1999. Meðal annars gerði sveitarstjórn Ölfuss ekki athugasemd við framlengingu leigusamningsins, ef aðeins yrði unnið í námunni, sem opnuð hafði verið.¹⁴⁷

Skíðaskálinn í Hveradölum, sem mun standa á leigulandi Skíðafélags Reykjavíkur, var seldur með kaupsamningi 7. mars 1995. Þar er tekið fram að kaupunum fylgi yfirtaka á lóðarleigusamningi við bændur í Ölfushreppi.¹⁴⁸

Orkuveita Reykjavíkur hefur keypt óskipt land Hjallatorfu, þ.e. Bakka I og II, Króks, Gerðakots, Hjalla, Lækjar og meginhluta Þorgrímsstaða ofan fjalls/landgræðslugirðingar, með öllu, sem fylgir, nema Lambafelli. Undanskilinn er hluti Bjarnastaða og 1/4 Þorgrímsstaða.

¹⁴⁴Skjal nr. 5 (108).

¹⁴⁵Skjal nr. 5 (109).

¹⁴⁶Skjal nr. 5 (112). Sbr. skjal nr. 8 (69).

¹⁴⁷Skjöl nr. 8 (69 og 70).

5.4.4. Þóroddsstaðir (ásamt Riftúni)

Erlendur Þorvarðarson gaf Þórisstaði í Ölfusi Gissuri Einarssyni biskupi í vald 26. júní 1546. Af bréfi Gissurar til Erlends 6. desember 1547 kemur fram að um er að ræða Þórisstaði í Hjallasókn.¹⁴⁹

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, sem gerð var í vestri hluta Ölfuss árið 1708, er jörðin sögð almennilega kölluð Þórustaðir, aðrir nefni og skrifi Þórisstaðir, nokkrir skrifi og Þóroddsstaðir.¹⁵⁰ Og Jarðatal Johnsens segir uppboðsbók Skálholtsstólsjarða nefna Þórustaði ytri.¹⁵¹

Fram kemur í kaflanum um Riftún í Jarðabók Árna og Páls að bærinn er:

Partur úr heimajörðinni. ... Áður var það kölluð hjáleiga.¹⁵²

Þóroddsstaðir voru seldir undan Skálholtsstól 26. janúar 1791 og Riftún fylgdi svo í kjölfarið 8. september 1798.¹⁵³

Í jarðamatinu frá árinu 1849 er eftirfarandi lýsing á Þóroddsstöðum:

Úthagi viðlendur nokkuð, en magur og uppblásinn; vetrararbeit litilfjörleg og létt. ... Smalamennska fremur erfið og dyrbítur nokkur.

Annars staðar í skýrslunni er greint frá jarðamati Þóroddsstaða. Þar stendur meðal annars:

Erfið smalamennska og dyrbítur telst þessar jörð til ókosta.

Á öðrum stað í sömu greinargerð er umfjöllun um Riftún. Hún skiptist í lýsingu á jörðinni og mat hennar. Hér verður greint á milli þessara tveggja hluta með skástriki (/) og er lýsingin höfð fyrst.

Úthagar lítillfjörlegir og magrir, vetrararbeit engin. ... smalamennska nokkuð orðug og dyrbítur. / ... örðug smalamennska og dyrbítur eru þessari jörð til rírdar, en til kosta telst henni ekkert.¹⁵⁴

Landamerkjum Þóroddsstaða móti Hjallatorfu er lýst í landamerkjabréfi Hjallatorfu 28. maí 1889, svo sem vikið var að í kaflanum um Hjallatorfu, en enginn undirritar bréfið vegna Þóroddsstaða.

Landamerkjabréf Þóroddsstaða var undirritað 28. maí 1889 og þinglesið degi síðar. Samkvæmt því voru landamerki jarðarinnar svohljóðandi:

Landamerki milli Þóroddstaðar og Riftúns. Hornmark á bakka fram við Þorleifslæk Þúfnarás sem ræður uppí Forarmót í Tjörn. Úr henni beint í Reiftúnslæg þar sem hann klýfst svo ræður hann upp undir alfaraveg, og

¹⁴⁸Skjal nr. 8 (8), sbr. skjal nr. 8 (9).

¹⁴⁹Skjal nr. 4(196).

¹⁵⁰Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 422.

¹⁵¹Skjal nr. 4 (1).

¹⁵²Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 423.

¹⁵³Skjal nr. 4 (1).

¹⁵⁴Skjal nr. 2 (25) a-b.

þaðan beint í torfatóttir, úr þeim í klett í brúninni fyrir austan Reiftún, þaðan beint yfir fjöll og hálsa inn í Reykjafell.

Landamerki milli Þóroddsstaða og Ytri Þurár eru mörkin þessi:

Hornmark við ós á Þorleifslæk og beina leið að Lambakró og uppí stekk og upp í Þóroddsstaða háaleyti og svo beina leið í eystra horn á Reykjafelli.¹⁵⁵

Undir þetta landamerkjabréf skrifar Eyjólfur Eyjólfsson, Ytri–Grímslæk, sem væntanlega hefur átt Þóroddsstaði eða tengst ábúandanum.¹⁵⁶

Í fasteignamatinu 1916-1918 er tvíbýli á Þóroddsstöðum og eru landamerki sögð þinglesin á báðum býlum. Annars á eftirfarandi umsögn við bæði býlin:

Beitilandið er þröngt og rýrt. Smalamenska hæg.¹⁵⁷

Um Riftún segir sama fasteignamat:

Landamerki eru talin ágreiningslaus. ... Beitilandið er þröngt og rýrt. Smalamenska hæg.¹⁵⁸

Jörðunum Riftúni og Þóroddsstöðum I og II eru gerð skil í fasteignamatinu 1932. Beitiland Riftúns er sagt þröngt en það er stutt á það. Riftún verður ekki fyrir ágangi afréttarfjár. Þóroddsstaðir I þurfa ekki að þola ágang afréttarfjár. Landamerki jarðarinnar eru innrituð hjá sýslumanni. Þóroddsstaðir II þurfa að þola dálítinn ágang afréttarfjár. Beitilandið er nærri en það er þröngt og næðingsamt. Engin jarðanna þriggja á upprekstrarland. Þær hafa hins vegar allar afnot af Ölfusafrétti sem er kjarngott fjalllendi.¹⁵⁹

Fram kemur í ritinu *Sunnlenskar byggðir III* að tvö býli hafi verið á Þóroddsstöðum til 1948.¹⁶⁰ Samkvæmt afsalsbréfi frá árinu 1949 mun hafa verið um tvo aðskilda hluti að ræða.¹⁶¹

Kaupsamningar milli eigenda Þóroddsstaða I og II annars vegar og Orkuveitu Reykjavíkur á óskiptu landi ofan fjalls voru gerðir 18. desember 2000.¹⁶² Landskipti á eignarhluta jarðanna ofan fjalls fóru fram 21. desember s.á.¹⁶³ Afsal fyrir Þóroddsstöðum I var gefið 28. júní 2001. Var þar vísað til landamerkjabréfs Þóroddsstaða móti Riftúni og Ytri-Þurá 1889, skiptayfirlýsingar 1992, kaupsamnings 1994, afsals 1998 og yfirlýsinga 1998 og 1999.¹⁶⁴ Samsvarandi afsal fyrir landi Þóroddsstaða II var gefið 28. júní 2001 nema þar er talað um 50% hlut í landi sem er

¹⁵⁵Skjal nr. 4 (103) a-b.

¹⁵⁶Á þessum tíma bjó Eydís Eyjólfsdóttir, ekkja á Þóroddsstöðum.

¹⁵⁷Skjal nr. 2 (22) a-b.

¹⁵⁸Skjal nr. 2 (22).

¹⁵⁹Skjal nr. 2 (26).

¹⁶⁰*Sunnlenskar byggðir III*, s. 342.

¹⁶¹Skjal nr. 5 (93).

¹⁶²Skjöl nr. 5 (86 og 94).

¹⁶³Skjal nr. 5 (87).

¹⁶⁴Skjal nr. 5 (88).

samtals 265 ha að stærð. Vísað var til landamerkja Þóroddsstaða og Riftúns og Ytri-Þurár 1889 og afsala árið 1949.¹⁶⁵

5.4.5. Þurártorfa (Eystri-Þurá I og II og Ytri-Þurá)

Í Jarðabók Árna og Páls frá árinu 1708 er getið bæði Eystri-Þurár sem er í eigu Skálholtsstóls og Ytri-Þurár sem er í einkaeign. Við Ytri-Þurá er að finna eftirfarandi umsögn:

Landþröng er í og nýtur ábúandi góðvilja nágranna sinna.¹⁶⁶

Á manntalsþingi sem haldið var á Bakkárholti 14. maí árið 1729 var:

... upplesenn Logfesta af Biarna Erlendssyne fyrir allre Jördunne ytre Þurá í Olvese 20 hndr. að dyrleika hanns og hannz brædrunga eign til tiltekna Landa merkia daterud að Backárhollte þann 14 Maij Anno 1729. Til Vitnes Brinjólfur Jonss. Jon Þorleifsson Þorsteirn Bergþorsson. Halldór Þórdarson.¹⁶⁷

Þess er aðeins getið að lögfestan hafi verið lesin upp, efni hennar er ekki tilgreint.

Eystri-Þurá var seld undan Skálholtsstóli 8. ágúst 1787.¹⁶⁸

Í jarðamatinu 1849 eru kaflar um Eystri- og Ytri-Þurá. Líkt og í öðrum hlutum jarðamatsins er lýsing á jörð og mat á henni aðskilin. Hér verður greint á milli þessara þátta með skástriki (/) og er lýsingin fyrst.

Um Eystri-Þurá segir meðal annars:

Úthagi víðlendur nokkuð, hagarnir góðir sumar og haust, en vetrarheit aðkeypt. ... örðug smalamennska og dýrbítur. ... / Ókostur eru hér erfíðleiki á smalamennsku dýrbítur og hættur, að öllu öðru, nema notsemi engjanna er jörðin allgóð ... samt að átroðningur sá, sem hún verður fyrir af ferðafólki, megi töluverðt ríra hana.

Í kaflanum um Ytri-Þurá kemur eftirfarandi fram:

Uthagi meðallagi að víðáttu, allgóður sumar og haust; vetrarhagi ekki teljandi. ... örðug smalamennska nokkuð, og ekki laust við dýrbít, á N 28 og 29 [þ.e. Eystri – og Ytri – Þurá] er átroðningur af ferðafólki. / Örðug smalamennska, dýrbítur nokkur og anmarkinn á engjunum telst þessari jörð til galla.¹⁶⁹

Landamerkjabréf fyrir Eystri-Þurá var undirritað í maí 1885 og þinglesið 29. júní 1886. Samkvæmt því eru landamerki jarðarinnar eftirfarandi:

1. Milli Eystri-Þurár og Núpa ræður frá „Strút“ garðlag austur við

¹⁶⁵Skjal nr. 5 (95). Sbr. kaupsamning 18. desember 2000. Skjal nr. 5 (94).

¹⁶⁶Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 422.

¹⁶⁷Skjal nr. 2 (33).

¹⁶⁸Skjal nr. 4 (1).

¹⁶⁹Skjal nr. 2 (25) a-b.

Þorleifslæk (Varmá), aptur ræður sjónhending frá „Strút“ í Vatnsskarð og svo til afréttar.

2. Milli Eystri-Þurár og Arnarbælis ræður Þorleifslækur (Varmá) frá áðurnefndu Garðlagi að Þurárósi.
3. Milli Eystri-Þurár og Ytri-Þurár ræður sjónhending frá Þurárósi um Þúfu vestan Eystri-Þurár – túnenda í Markaklett á Þurárflötum (brekkum) og ræður sú stefna til afréttar.

Hvað mörk milli túnanna áhrærir þá er áin látin ráða merkjum.¹⁷⁰

Undir landamerkjalyðsinguna skrifa Grímur Gíslason, Jón Jónsson, Björn Jörinsson og Eyjólfur Eyjólfsson sameigendur að Eystri-Þurá. Samþykkir lýsingunni voru Þorgeir Þórðarson vegna Núpa og Ytri-Þurár og Sæm. Gíslason vegna Núpa. Þinglesið landamerkjabréf fyrir Ytri-Þurá er ekki til.

Landamerkjum Ytri-Þurár og Þóroddsstaða er lýst í landamerkjabréfi Þóroddsstaða 1889 og vísast til kafa um á jörð.¹⁷¹

Í fasteignamatinu 1916-1918 er talað um bæði Ytri- og Eystri-Þurá. Umsögnin um Ytri-Þurá er á þessa leið:

Landamerki eru talin greinileg. ...

Beitilandið er þröngt og rýrt. Smalamenska hæg.¹⁷²

Sambærileg lýsing er á báðum býlunum á Eystri-Þurá en þar var tvíbýli.

Jarðirnar þrjár í Þurártorfunni, Ytri-Þurá og Eystri-Þurá I og II, fá hver sinn kafla í fasteignamatinu 1932. Í kaflanum um Ytri – Þurá kemur fram að jörðin verður ekki fyrir ágangi afréttarfjár og enginn ágreiningur er um landamerki hennar og deilir beitilandi með Eystri-Þurá. Beitiland Eystri-Þurár I er bæði fjall- og mosalendi. Jörðin þarf ekki að þola ágang afréttarfjár og landamerkjabréf jarðarinnar er hjá sýslumanni. Í kaflanum um Eystri – Þurá II kemur fram að beitiland jarðarinnar er frekar víðlent, skjólgott og ekki langt á það. Jörðin verður ekki fyrir ágangi afréttarfjár. Engin jarðanna þriggja á upprekstrarland. Þær hafa hins vegar allar afnot af Ölfusafrétti sem er kjarngott fjalllendi.¹⁷³

Landskipti milli Eystri-Þurár I og II fóru fram 9. september 1950 og voru á þessa leið:

Oddamaður hafði áður en skiptafundur hófst mælt landið og kortlagt ofan flotgröfuskurðar og upp að fjallsrótum.

Engjum neðan flotgröfuskurðar var endurskipt eftir korti Pálma Einarssonar (frá 17. júlí 1942).

¹⁷⁰Skjal nr. 4 (102) a-b.

¹⁷¹Skjal nr. 4 (103) a-b.

¹⁷²Skjal nr. 2 (22).

¹⁷³Skjal nr. 2 (26).

Mörk voru ákveðin sem hér segir:

Allt land ofan þjóðveggar milli Núpa og Ytri-Þurár að uppsettum merkjum nálægt fjallsrótum tilheyrir Eystri-Þurá II, ásamt landinu neðan þjóðveggar, að Núpamörkum, niður með túninu á Eystri-Þurá II, að girðingu milli túnanna á Eystri-Þurá I og Eystri-Þurá II og ræður frá þeirri girðingu bein lína í vörðu austur í hrauni sunnan við Miðmundatjörn og þaðan beint í Núpamörk alveg norðan við klapparhól með grasþúfu á. Landið sunnan við þessa línu milli Núpa og Ytri-Þurár tilheyrir Eystri-Þurá I.

[Síðan kemur lýsing á engjaskiptum, sem hér er sleppt].

Eystri-Þurá I skal hafa upprekstrarrétt til fjalls:

- a) á 15 m. breiðri spildu frá þjóðvegi upp með Ytri-Þurármörkum.
- b) frá þjóðvegi með Núpamörkum í Vatnsskarð.

[Loks voru ákvæði um engjaveg og umferðarrétt á engjar og afnot af fjárrétt].¹⁷⁴

Landskipti voru gerð á Eystri-Þurá I 3. nóvember 1966:

Samkomulag með aðilum um skiptin eru þannig:

Frá Núpamörkum að hornmarki Eystri-Þurá II og I er girðing. Úr hornmarkinu er dregin lína niður að engjavegi í hugsaðan punkt, sem er 150 m sunnar, en nefnd lína myndi á engjavegi, ef hún væri dregin í beinu framhaldi af áðurnefndri girðingu.

Síðan fylgja mörkin engjavegi niður að flotgröfuskurði.

Frá brú á flotgröfuskurði í brú á Þorleifslæk og með Þorleifslæk til austurs.

Auk þess er Þorleifslækur mörk og önnur þau mörk sem fyrir eru, (svo sem Norðurbæjarmörk) samkv. fyrri skiptagjörðum.

Samkv. ofanrituðu hafa aðilar fallist á að sá hluti, sem lendir innan fyrrgreindra marka, sem að megni er suðausturhluti jarðarinnar Eystri-Þurá I, verði eign Elliheimilisins Grundar, Reykjavík.

...

Annar hluti jarðarinnar fyrir neðan þjóðveg ásamt mannvirkjum öllum er eign Gunnars Eyjólfssonar leikara og Dr. Eggerts Jóhannssonar yfirlæknis.¹⁷⁵

Landamerki Núpa, Eystri-Þurár I og II og Ytri-Þurár voru ákveðin með dómssátt 4. desember 1970. Um efni sáttarinnar er vísað til kaflans um Núpa.

¹⁷⁴Skjal nr. 5 (60).

Gerður var landskiptasamingur um um Ytri-Þurá og Eystri-Þurá (I), sem höfðu verið í óskiptri sameign, 23. desember 1988. Í honum segir meðal annars:

1. Ytri landamerki jarðanna halda sér, sem og mörk í millum Eystri-Þurrár I og Eystri-Þurrár II. Þessi mörk eru tilgreind í landamerkja (L.M.)- og landskipta (L.S.)- bréfum sem hér segir:

L.M. Þóroddsstaða nr. 212, dags. 28. maí 1889.

L.S. Eystri-Þurrár nr. 88, dags. 9. september 1950.

L.S. Eystri-Þurrár nr. 136, dags. 3. nóvember 1966.

L.M. Eystri-Þurrár nr. 155, dags. 1. maí 1885.

2. [Þar er vísað til loftmyndar sem sýnir mörk].

Mörkin milli þessara jarðarluta sjást í myndinni en þau eru þessi:

Frá þverlínu, sem dregin er í gegnum Skírnarlaug, ræður Þurráin skiptum niður að Þorleifslæk þó þannig að farvegi árinna verður breytt og hún færð í mörk. ...

Að öðru leyti vísast til landamerkja- og landskiptabréfa sem talin eru í 1. grein að ofan..

3. Óskipt sameign Ytri-Þurrár og Eystri-Þurrár I verður Þurrárland ofan áðurnefndrar þverlínu í gegnum Skírnarlaug, sem og land í óskiptu á móti Eystri-Þurrár II. Hraun verður áfram í óskiptri sameign Ytri- og Eystri-Þurrár I í landskiptagerð þessari.

4. Hlunnindum svo sem veiði, vatni, hitaréttindum og jarðefnum er ekki skipt með landskiptagerð þessari. ...

5. Arður af jarðefnasölu á Hellisheiði skal skiptast í eignahlutföllum sem teljast jöfn. ...¹⁷⁶

Eigendur Ytri-Þurrár leigðu Skandís ehf. einkarétt til gjallvinnslu í landi Ytri-Þurrár á Hellisheiði, austan Stóra-Reykjafells, til fimm ára (hófst 1. janúar 1997) með forleigurétti samkvæmt samningi 19. nóvember 1996.¹⁷⁷

Kaupsamningur milli eigenda Ytri-Þurrár og Orkuveitu Reykjavíkur um sölu á hluta Ytri-Þurrár í óskiptu landi með Eystri-Þurá I ofan fjalls var gerður 8. janúar 1999. Vísað var til eignarheimilda, landamerkjabréfs Eystri-Þurrár 1885, landamerkja milli Þóroddsstaða og Ytri-Þurrár 1889, dómssáttar um landamerki 1970, landskipta 1950,

¹⁷⁵Skjal nr. 5 (61).

¹⁷⁶Skjal nr. 5 (63).

¹⁷⁷Skjal nr. 5 (67).

1966 og 1988, eignayfirlýsinga 1994 og 1996 og efnistökusamnings 1996.¹⁷⁸ Landskiptagerð vegna sölu á óskiptu landi Ytri-Þurár og Eystri-Þurár I ofan fjalls er frá 8. janúar 1999¹⁷⁹ og afsal fyrir hluta Ytri-Þurár í landinu gefið 21. apríl 1999.¹⁸⁰

Eigandi Eystri-Þurár I afsalaði Orkuveitu Reykjavíkur sínum hluta í óskiptu landi Eystri-Þurár I og Ytri-Þurár 21. apríl 1999 en kaupsamningur var gerður 8. janúar sama ár. Afsalið er efnislega samhljóða afsali fyrir hlutanum úr Ytri-Þurá.¹⁸¹

5.4.6. Núpar

Núpar voru landnámsjörð Álfs egðska samkvæmt Landnámu.¹⁸²

Í Vilchinsmáldaga frá 1397 kemur fram að kirkjan að Núpum eigi 10 hundruð í heimalandi.¹⁸³

Í Jarðabók Árna og Páls frá 1708 er að finna svohljóðandi umsögn um Núpa:

Haga selur ábúandinn fyrir x álnir árlega bóndanum á Vötnum. Hjer fyrir utan gengur annara nágranna peníngur í líðunarsemi í búfjárhöggunum og gjörir þó stundum skaða túnnum og engjum. Öngvan toll þiggur bóndinn hjer fyrir. ...

Hvannatekja og rótagróftur hefur nokkuð lítill verið, er þó mjög erfiður og að litlu gagni, þó að brúkaður sje.¹⁸⁴

Á manntalsþingi sem haldið var að Bakkárholti 15. maí 1726 var:

... upplesenn logfesta Heidurlegs Kiennemans Sr. Álfs Gijslasonar í KalldadarNese fyrer Nupum j Ölvese ad tilteknum Landamerkjum, Dat. 15. Majj 1726.¹⁸⁵

Þess er einungis getið að lögfestan hafi verið lesin upp, efni hennar er ekki tilgreint.

Svohljóðandi lögfesta fyrir Núpum var undirrituð 17. maí 1817 og þinglesin tveimur dögum síðar:

Her logfesti eg í Dag abyllisjörd mína er Nupar Heita Akra og Tödur Eingiar Holt og Haga Votn og Veidestade og allar þær Landsnytjar er nefndrar Jardar Lande fylgja til ummerkja er adrir menn eiga í móti mér bædi að ordi fullu og Lögmáli Réttu eftir þeim Landamerkjum sem hér greinir, og byrja þá fyrst a Hól þeim er Strutur heitir og beint í árfarið i Vatnz Skardi, þadan a fjall upp eptir árfarinu og í Fót á Hverahlíd so austur yfir Hraunið og í sama árfar alt innad Lamba Vadi a Varmá so eptir henni alt ad Hellu Vade þadan beina stefnu fram hia Nupa fialls enda og i Hólinn Sogaborg og þadan i Sandarbotn

¹⁷⁸Skjal nr. 5 (68).

¹⁷⁹Skjal nr. 5 (69).

¹⁸⁰Skjal nr. 5 (70).

¹⁸¹Skjöl nr. 5 (77 og 207).

¹⁸²Skjal nr. 4 (128), s. 390, 319-393.

¹⁸³Skjal nr. 4 (28). Sömu upplýsingar koma fram í Gíslamáldaga frá um 1570, sbr. skjal nr. 4 (29).

¹⁸⁴Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 420.

[eða Saudarbotn] eptir henni í Vatnatiörn og eftir Skammár lækjar gamla farveg í Alftár ós fylgja so Mörkinn Læknum alt þar til fyrrnefndur Strutur er kominn opið Vatnsskard. Fyrirbygd eg Hvörjum manni hedann af í ad Vinna Beita edur sér ad nyta nema mitt se Lof edur Leyfi til ...¹⁸⁶

Undir þessa lögfestu skrifaði Þórður Magnússon.

Hinn 12. maí 1823 skrifuðu ábúendurnir á Núpum undir yfirlýsingu þar sem fram kom að þeir krefðust þess að ferðamenn héldu sig við ákveðna leið er þeir færu yfir svokallaðar Núpsbringur sem eru:

... austan verdt við Þurarhraun ...

Í yfirlýsingunni kom einnig fram að ferðamönnum væri bannað að á í þeim hluta Núpsbringna sem ábúendur nýttu til slæгна en það svæði var:

öll sú mýri, sem liggur vestanverdt við læk þann, sem rennur undan fjallinu nidureptir bríngunum.

Ábúendur Núpa gerðu þó undantekningu fyrir þá sem nauðsynlega þurftu að hvíla sig þar. Þeim var þó aðeins leyft að á í:

mýri sem liggur vestanverdt við svokallaða Sanda fyrir neðan veigin.¹⁸⁷

Ný lögfesta fyrir Núpa var undirrituð 4. maí 1827 og þinglesin 14. maí sama ár. Efni skjalsins er samhljóða lögfestunni frá 17. maí 1817 nema hvað stafsetningin er ekki nákvæmlega sú sama og tveir eigendur eru að jörðinni. Undir lögfestuna skrifa Þórður Magnússon og Sæmundur Steindórsson.¹⁸⁸

Í sóknalýsingu séra Jóns Matthíassonar í Arnarbæli frá 1840 segir um Núpa:

Þaðan í landnorður undir Núpafjalli er bærinn Núpar, 18 hndr. að dýrleik, víðlend hagajörð og heyskapur í betra lagi.¹⁸⁹

Fram kemur í jarðamatinu 1849 að á jörðinni Núpum sé:

Uthagi víðlendur og allgoður sumar og haust; vetrarhagar töluverðir, en léttir.
... smalamennska örðug og dýrbítur töluverður.

Í matinu er tekið tillit til að þar er:

Örðugur heyskapur og smalamennska og dýrbítur eru þessari jörð til ókosta; allt annað er henni vel gefið.¹⁹⁰

Landamerkjabréf Núpa var undirritað 22. maí 1890 og þinglesið 10. júní sama ár. Samkvæmt því eru landamerki jarðarinnar þessi:

1. Milli Núpa og Kröggólfsstaðatorfu:

¹⁸⁵Skjal nr. 2 (31).

¹⁸⁶Skjal nr. 2 (27) a-b.

¹⁸⁷Skjal nr. 2 (28) a-b.

¹⁸⁸Skjal nr. 2 (30) a-b.

¹⁸⁹Jón Matthíasson, "Arnarbælis-, Hjalla- og Reykjásóknir", s. 201.

¹⁹⁰Skjal nr. 2 (25) a-b.

Úr þver línunni milli afrjeta og heimalanda beint í stein undan Svarthúfugili, sem er undir Núpafjalli, og úr honum í Vatnastekk og úr Vatnastekk beint í þúfu, sem hlaðin er upp á Fífuhólma, og úr þeirri þúfu í Alptaás,¹⁹¹ þar sem hann beygist fullt í vestur.

2. Milli Arnarbælis eptir Þorleifslæk út að garðbrotinu.
3. Milli Þurárlanda eptir garðbrotinu upp í Strút, og úr honum í gjána, sem er í Vatnsskarði og þaðan beina stefnu í þverlínuna, sem skilur heimalönd og afrjett.¹⁹²

Undir bréfið skrifuðu Þorgeir Þórðarson og M. Símonsson. Lýsingin var samþykkt af Guðna Símonarsyni og Eyjólfí Gíslasyni vegna Kröggólfsstaða og Vatna og Eyjólfí Gíslasyni vegna Þurár.

Í fasteignamatinu 1916-1918 er nefnt að tvíþýli sé á Núpum og því er eftirfarandi umsögn samhljóða á báðum stöðunum:

Landamerki eru talin ágreiningslaus. ...

Beitilandið er gott sumarland, fremur víðlent. Vetrarheit rýr.¹⁹³

Í fasteignamatinu 1932 eru jarðirnar Núpar I og Núpar II. Í kaflanum um Núpa I kemur fram að beitiland jarðarinnar er sæmilega rúmgott og skjólgott. Heimahagar verða fyrir ágangi fénaðar frá nágrennanjörðum. Um landamerki jarðarinnar segir:

Landamerki skulu framlögð á sínum tíma.

Núpar II eru sagðir hafa sæmilega víðlent beitiland sem sé út frá túninu. Líkt og á Núpum I verða heimahagar jarðarinnar fyrir ágangi fjár af bæjum í nágreninu. Landamerki Núpa II voru lögð fram á sínum tíma. Hvorug jarðanna á upprekstrarland en hafa hins vegar báðar afnot af Ölfusafretti sem er kjarngott fjallendi.¹⁹⁴

Skátafélag Reykjavíkur fékk leigða til 50 ára landspildu úr landi Núpa árið 1943 umhverfis skála, sem félagið var að reisa, einnig fylgdu afnot af jarðhita til upphitunar skálans og baðstofu. Uppdráttur sýndi takmörk spildunnar.¹⁹⁵ Þessi samningur féll úr gildi með nýjum samningi 5. júní 1947 sem einnig var til 50 ára en náði til skála þeirra, sem félagið hafði reist og var að láta reisa. Samkvæmt meðfylgjandi korti er landið suðaustan í Skarðsmýrarfjalli og austan þess.¹⁹⁶

Eigandi Núpa leigði félaginu „Klúbbur 16“ ca. 30 hektara lands til 25 ára 11. ágúst 1945. Var það leigt til þess að reisa þar skíðaskála en heimilt að reisa þar önnur

¹⁹¹ Annars staðar er talað um Álftarós.

¹⁹² Skjal nr. 4 (101) a-b.

¹⁹³ Skjal nr. 2 (22).

¹⁹⁴ Skjal nr. 2 (26).

¹⁹⁵ Skjal nr. 5 (197).

¹⁹⁶ Skjal nr. 5 (198).

mannvirki, rækta tún og matjurtagarða, bora eftir heitu vatni og nýta sér það.¹⁹⁷ Kort, sem sýndi staðsetningu landsins, fylgdi ekki skjölum óbyggðanefndar.

Eigendur Núpa leigðu félaginu „Svartstökkum“ 400 m² lóð í Núpalandi (ótiltekið hvar) undir og umhverfis skíðaskálann „Surt“ til 30 ára, með umferðarrétti að skálanum, 7. nóvember 1970.¹⁹⁸

Landamerki Núpa, Eystri-Þurár I og II og Ytri-Þurár voru ákveðin með dómssátt 4. desember 1970:

Milli jarðanna ræður garðlag frá „Strúti“ austur að Þorleifslæk (Varmá). Frá „Strúti“ til norðurs ræður sjónhending um gjána í Vatnsskarði til afréttar í þverlínu, sem skilur heimalönd og afrétt - allt eins og sýnt er á meðfylgjandi ljósmynd af uppdrætti, sem gerður er af Ágústi Guðmundssyni, landmælingamanni, og dagsettur er 1. marz 1970, sbr. og meðfylgjandi ljósmynd af loftljósmynd, áritaðri af sama manni sama dag.¹⁹⁹

Eigendur Núpa afsöluðu eigendum Ytri-Þurár sínum hluta af námarétti í þeirra hluta af þeim hól í Kristnitökugígum, sem landamerkjalinna milli Ytri-Þurár og Núpa fór yfir, 1. júní 1971. Að 15 árum liðnum félli ónýttur námaréttur eigenda Ytri-Þurár niður.²⁰⁰

Landskipti á Núpum fóru fram 8. febrúar 1983 þar sem felld voru úr gildi landskipti 25. janúar 1950 vegna nýbýlalands. Við landskiptin 1983 var eingöngu tekið til skipta heimaland neðan við fjallsrætur. Allt annað land og hlunnindi voru óskipt sameign.²⁰¹ Viðauki og samningur voru gerðir vegna hlunninda árið 1984, sem náðu aðeins til heimalands.²⁰²

Eigendur Núpajarðanna gerðu með sér samkomulag 19. mars 1997 um hlunnindi sem skyldu áfram vera í óskiptri sameign í samræmi við eignarhlutföll en landi ofan fjalls skyldu aðeins fylgja hlunnindin sem í því landi væri að finna og landi neðan fjalls hlunnindi sem þar væri að finna.²⁰³ Í framhaldi af þessu samkomulagi var gerður viðauki við landskipti 2. maí 1997.²⁰⁴

Núpaeigendur og Orkuveita Reykjavíkur gerðu með sér kaupsamning um land ofan fjalls 8. janúar 1999.²⁰⁵ Afsal var gefið út 21. apríl sama ár.²⁰⁶ Þar var vísað til landamerkjabréfa Núpa, Kröggólfsstaða og Vatna frá 1890, dómssáttar frá 1970 vegna Þurárjarðanna og Núpa og landskiptagerðar frá 1983, viðauka og samnings 1984,

¹⁹⁷Skjal nr. 5 (199).

¹⁹⁸Skjal nr. 5 (51).

¹⁹⁹Skjal nr. 5 (41).

²⁰⁰Skjal nr. 5 (200).

²⁰¹Skjal nr. 5 (42).

²⁰²Skjöl nr. 5 (43 og 44).

²⁰³Skjal nr. 5 (45).

²⁰⁴Skjal nr. 5 (46).

²⁰⁵Skjal nr. 5 (52).

²⁰⁶Skjal nr. 5 (53).

samkomulags og viðauka við landskipti 1997 og leigusamnings frá 1970 vegna skíðaskálalóðar.

5.4.7. Kröggólfsstaðatorfa (Kröggólfsstaðir, Þúfa og Vötn)²⁰⁷

Í Vilchinsmáldaga frá 1397 kemur fram að eftir sögu Erlings Jónssonar ætti kirkjan í Nesi í Selvogi 6 hundruð í Þúfulandi.²⁰⁸

Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns um vesturhluta Ölfuss var tekin saman árið 1708. Þar má finna eftirfarandi umsögn um Kröggólfsstaði:

Land er so lítið, að kaupa þarf haga vetur og sumar af staðarhaldaranum í Arnarbæli fyrir xxx álnir árlega. En vetur og sumar til Núpa fyrir óákveðinn góðvilja, sem þeirra á millum forlíkast.²⁰⁹

Í sömu Jarðabók segir svo um Vötn/Vetni:

Landþröng er mikil, so haga þarf til að kaupa vetur og sumar, og geldur ábúandinn þar fyrir til bóndans á Núpum x álnir reglulega.²¹⁰

Kröggólfsstaðir voru seldir undan Skálholtsstóli 1. ágúst 1787 og í kjölfarið fylgdu Vötn. Þau voru seld 26. janúar 1791.²¹¹

Í sóknalýsingu séra Jóns Matthíassonar frá 1840 koma eftirfarandi upplýsingar fram um Kröggólfsstaði, Vötn og Þúfu:

Þaðan í landsuður [frá Núpum] liggur svokallað Bæjaþorp, norðanvert við Varmá, n(efni)lega Vetnir, Kröggólfsstaðir, báðar stólsjarðir, og Þúfa, 10 hndr. Þar er góður og mikill heyskapur, en hagaþröngt; teljast þær með bestu jörðum í Ölvesi.²¹²

Fjallað er um Kröggólfsstaðatorfuna í jarðamatinu frá árinu 1849. Lýsing á jörð og mat á henni eru höfð aðskilin. Hér er greint á milli þessara þátta með skástriki (/) og er lýsingin fyrst.

Í kaflanum um Kröggólfsstaði stendur eftirfarandi:

Uthagi er lítill og léttur, vetrararbeit engin. ... Dyrbítur er nokkur hér. / ... hagaleysi ríra þessa jörð, en tún og engjar gilda hana ... og þó afkoman sé vís á sumrum, er hún þó góð á vetrum þegar heyin notast vel.

Fram kemur að á Þúfu sé:

Uthagi ... enginn, og ábúandinn má kaupa beit bæði sumar og vetur. ... smalamennska fremur erfið, dyrbítur nokkur. ... / Hagleysi, fremur erfið smalamennska og dyrbítur hljóta að ríra nokkuð verð þessarar jarðar. ...

²⁰⁷*Sunnlenskar byggðir III*, s. 348-350.

²⁰⁸Skjal 4 (65).

²⁰⁹*Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns*, 2. b., s. 418.

²¹⁰*Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns*, 2. b., s. 419.

²¹¹Skjal nr. 4 (1).

Í umfjölluninni um býlið Vötn stendur meðal annars.

Úthagi sárlítill og lettur og hagbeit aðkeypt sumar og vetur. ... og dýrbítur nokkur. / Hagbeitarleysi, hættur og dýrbítur eru þessari jörð til galla, en til sérlegra kosta getur henni ekkert talist. ...²¹³

Landamerkjabréf jarðanna Kröggólfsstaða og Vatna var undirritað 4. júní 1890 og það þinglesið sex dögum síðar. Samkvæmt því eru landamerki jarðanna eftirfarandi:

1. Gagnvart Reykjatorfunni:

Úr skjólgarðinum og þaðan eptir keldu, sem liggur í krókum fram að Farkeldupytti.

2. Gagnvart Arnarbæli:

Úr vörðu, sem hlaðin er upp við Farkelduytt, í vörðu, sem hlaðin er upp á Bræðraborg, og þaðan beina stefnu í vörðu við Alptarós þar sem hann beygist fullt í vestur.

3. Gagnvart Núpum:

Úr Alptarós beina stefnu í vörðu, sem hlaðin er upp vestast á Fífuhólma, og þaðan eptir upphlöðnum vörðum beina stefnu í Vatnastekk, og úr Vatnastekk í stein, sem er fyrir neðan Svarthúfugil, og þaðan beina stefnu til afrjetta.

4. Gagnvart Þúfu:

Úr ofanefndum skjólgarði í þúfu fyrir vestan Vatnakeldu og þaðan í lækjarfarveg á svonefndri Velliskák, og eptir þeim farveg í garðbrot, sem liggur á milli Þúfu og Kröggólfsstaða, og þaðan í Hundadal.

Þess skal geta, að heiðarland fyrir ofan bæina Kröggólfsstaði, Vötn og Þúfu, er óskipt (beitiland).²¹⁴

Undir bréfið skrifa umboðsmenn og eigendur Kröggólfsstaða: Guðni Símonsson, Nikulás Gíslason, Eyjólfur Gíslason. Lýsinguna samþykktu Ísl. Gíslason í umboði Nikulásar Jónssonar á Norðurkoti²¹⁵ Þorgeir Þórðarson fyrir Núpa, Ísl. Gíslason vegna Arnarbælistorfunnar, Jón Jónsson fyrir Ölfusafrétt og Björn Jóhannsson fyrir Þúfu.

Landamerkjabréf Þúfu var undirritað 9. júní 1890 og því þinglýst næsta dag. Samkvæmt bréfinu eru landamerkin eftirfarandi:

1. Gagnvart Saurbæ:

Úr kekki, sem er við árfarið vestan til við „engjagarð“, sjónhending í stein, sem er rjett fyrir vestan túngarðinn í Litla – Saurbæ, þaðan sjónhending í „Hengladalalág“, þaðan sömu stefnu til afrjettar.

2. Gagnvart Reykjatorfu:

²¹²Jón Matthíasson, „Arnarbælis-, Hjalla- og Reykjasóknir.“, s. 201.

²¹³Skjal nr. 2 (25) a-b.

²¹⁴Skjal nr. 4 (100) a-b.

²¹⁵Norðurkot mun vera annað nafn á Reykjakoti

Úr ofanefndum kekki, eptir árfarinu vestur að „Þúfuskjólgarði“.

3. Gagnvart Kröggólfsstöðum og Vötnum:

Úr ofanefndum skjólgarði beina stefnu í kökk vestan við „Þúfukeldu“, þaðan eptir lækjarfarvegi upp á móts við „Kross-stykki“, þaðan beina stefnu í gamalt grjótgarðlag, sem liggur á milli túngarðanna á Þúfu og Kröggólfsstöðum, þaðan beina stefnu vestan í „Hundadal“.²¹⁶

Undir bréfið skrifar Björn Jóhannsson eigandi og umboðsmaður Þúfu. Lýsinguna samþykktu Þorgeir Þórðarson vegna Saurbæjar, Eyjólfur Gíslason vegna Valla, Guðni Símonsson og Nikulás Gíslason vegna Kröggólfsstaða og loks Gísli Guðmundsson vegna Reykjatorfunnar.

Í fasteignamatinu 1916-1918 segir um Kröggólfsstaði:

Landamerki? ...

Beitilandið er gott, heiðlendi til fjalls. Engin vetrararbeit. Smalamenska erfið.²¹⁷

Einnig eru eftirfarandi umsagnir, sú fyrri um Þúfu og sú seinni um Vötn:

Landamerki eru talin ágreiningslaus. ...

Beitilandið er létt, heiðlendi til fjalls, snjóþingsli, engin vetrararbeit; ... Smalamenska erfið.²¹⁸

Fasteignamatið 1932 segir um Vötn að jörðin verður ekki fyrir ágangi afréttarfjár. Landamerkjabréf hennar er hjá sýslumanni. Hluti beitilands Kröggólfsstaða er lélegt heiðarland. Minna er um ágang fjár á jörðinni en áður því tún og engjar eru afgirt. Landamerki jarðarinnar eru innrituð hjá sýslumanni. Beitiland Þúfu er lítið og lélegt. Jörðin þarf ekki að þola ágang afréttarfjár. Landamerkjabréf jarðarinnar er hjá sýslumanni. Engin jarðanna þriggja á upprekstrarland. Þær hafa hins vegar allar afnot af Ölfusafrétti sem er kjarngott fjalllendi.²¹⁹

Beitilandi Vatna var skipt úr sameiginlegu beitilandi Kröggólfsstaða og Þúfu ásamt 1/12 af beitilandi Kröggólfsstaða, sem ábúandi Vatna taldi sig eiga, 29. desember 1942. Öllum hlutaðeigandi var boðið til skiptanna, aðeins ábúandi Vatna mætti. Skiptin urðu þessi:

Vatnaland nær að Núpamörkum að vestan samkvæmt landamerkjabréfum Núpa og Kröggólfsstaðatorfunnar.

Úr suðvesturhorni sauðhústöftarinnar sem er í landamerkjalinu Núpa og Kröggólfsstaðatorfunnar og hornrétt á þá línu austur eru mældir 249 m. og þar hlaðin varða, og í þeirri vörðu skal vera steypur steinn með stöfunum V. K.

²¹⁶Skjal nr. 4 (99) a-b.

²¹⁷Skjal nr. 2 (22).

²¹⁸Skjal nr. 2 (22).

²¹⁹Skjal nr. 2 (26).

Frá Bleikskletti, sem er við rætur Núpafjalls og í áðurgreindri landamerkjalinu, er mæld lína í austur og hornrétt á fyrnefnda landamerkjalinu 230 m. löng, og þar hlaðin varða með sömu ummerkjum og áðurnefnd varða.

Landamerkjalinu Vatna og Kröggólfsstaða skal því vera úr túngirðingu Vatna og í beina stefnu eftir áðurnefndum vörðum og í áframhaldandi beina línu í þverlínu, er skilur heimalönd og afrétti jarðanna.

Vísað var til landskiptalaga nr. 46/1941, hvað land, sem steypuefni væri tekið úr, en lenti mest allt í landi Vatna.²²⁰

Jörðin Þúfa, með öllum gögnum og gæðum, var seld Jarðeignasjóði ríkisins 23. nóvember 1973.²²¹

Vegna fyrirhugaðrar hraðbrautar á Helligheiði gerðu Landmælingar Íslands uppdrátt með mörkum þeirra jarða, sem átta lönd undir veglínu hraðbrautarinnar. Voru þau dregin samkvæmt landamerkjabréfum, sem fylgdu beiðninni og öðrum upplýsingum frá ábúendum jarðanna. Um mörk Núpa annars vegar og Kröggólfsstaða, Vatna og Þúfu annars vegar segir í bréfi 28. september 1971:

Í bréfi nr. 288 stendur: „Úr þverlínunni milli afréttar og heimalanda beint í stein undan Svarthúfugili, sem er undir Núpafjalli og úr honum í Vatnastekk“, og í bréfi nr. 289 stendur: „Úr Vatnastekk í stein, sem er fyrir neðan Svarthúfugil og þaðan beina stefnu til afréttar“.

Þar sem í báðum þessum bréfum er aðeins sögð bein stefna úr steininum undir Svarthúfugili í þverlínu eða til afréttar, en ekki talað um sömu stefnu eða sjónhendingu, er stefna markanna að þverlínunni óþekkt frá steininum undir Svarthúfugili og verður því ekki dregin á uppdráttinn samkvæmt nefndum bréfum.

Ingiber Guðmundsson, sem er fæddur að Núpum og búsettur þar um 25 ára skeið seldi núverandi ábúendum Núpaland. Hann bjó síðan á Kröggólfsstöðum í 15 ár.

Hann telur að mörkin séu bein lína úr Álftarós í þúfuna, sem er hlaðin upp á Fífuhólma í Vatnastekk og um stein undir Svarthúfugili til afréttar. Hann telur enn fremur, að línan hafi legið vestan Hengladalsár og um Skarðsmýri. Er markalínan dregin á uppdráttinn samkvæmt upplýsingum Ingibers.²²²

Landskipti milli Vatna, Kröggólfsstaða og Þúfu voru gerð 2. júní 1982. Skiptamenn voru ásáttir um að landamerki á engjalöndum héldust óbreytt frá því sem þau hefðu verið um margra ára bil og ekki væri ágreiningur um. Landskiptagerðin frá 1942 væri í gildi og merki teiknuð inn á loftmynd. Mælingar leiddu í ljós að afgirt

²²⁰Skjal nr. 5 (22).

²²¹Skjal nr. 5 (23).

nýrækt Vatnabónða, sunnan Þjóðveggarins til Þorlákshafnar, næði allnokkuð austur fyrir landamerki Vatna inn á óskipt land Kröggólfsstaða og Þúfu og félli eðlilega til Kröggólfsstaða samkvæmt landskiptunum.

3. Landamörk Kröggólfsstaða í hinu óskipta landi Þúfu og Kröggólfsstaða takmarkast að vestan af austurmörkum Vatnlands, sem áður er lýst.

Að austan af línu samhliða framangreindum mörkum milli Vatna og Kröggólfsstaða, (austurmörk Vatnlands). Milli þessara samhliða lína er 362 m. breið landspilda, sem fellur til Kröggólfsstaða og takmarkast að sunnan af túngirðingu heima við gamla túnið að Vötnum og nær til fjalls í norðri.

4. Þúfuland liggur milli framangreindra austurmarka Kröggólfsstaðalands, 235,8 m. breið landspilda sem takmarkast að austan af vesturmörkum Litla-Saurbæjar, sbr. fskj. 2, sem er endurrit úr landamerkjabók Árnessýslu nr. 286 dags. 9. júní 1890, „Landamerki jarðarinnar Þúfu í Ölfushreppi gagnvart Saurbæ“. Þar segir : „Úr kekki sem er við árfarið vestan til við „engjagarð“, sjónhending í stein sem er rétt fyrir vestan túngarðinn í Litla-Saurbæ, þaðan sjónhending í „Hengladalalág“, þaðan sömu stefnu til afrettar. “ Um þessi landamerki er enginn ágreiningur. ...

Við þessi landskipti er tekið mið af fasteignamati þessara jarða eins og það er skráð árið 1861, sbr. fskj. 9, þó með þeirri breytingu, sem varð á mati Kröggólfsstaða er 1/12 hluti þeirrar jarðar gekk til Vatna, sbr. fskj. 5, 6, 7 og 8. ...²²³

Hinn 22. október 1985 gerðu eigandi Kröggólfsstaða og Þúfu (landbúnaðarráðuneytið) og eigandi Vatna leigusamning við Silfurlax hf. um nýtingu vatnsréttinda, heitra og kaldra, í óskiptri sameign jarðanna, samkvæmt landskiptagerðinni 1982. Samningurinn gildir til ársloka 2035.²²⁴

Landbúnaðarráðuneytinu barst árið 1990 fyrirspurn frá Vegagerð ríkisins varðandi efnistöku úr Núpanámum, sem mun hafa lotið að Kröggólfsstöðum, Þúfu og Vötnum. Í svari ráðuneytisins 26. apríl sama ár segir svo:

Af tilvitnuðu ákvæði skiptagerðarinnar [frá 2. júní 1982, varðandi steypuefni-eða malartöku og vatnsréttindi] og með vísan til 3. gr. landskiptalaga telur ráðuneytið augljóst, að allar námur séu í óskiptri sameign jarðanna þriggja, ásamt öðrum þeim verðmætum, sem þar eru upp talin. Skiptir þá ekki máli þótt efni sé tekið í úrskiptu landi einnar jarðar.²²⁵

Hitaveita Reykjavíkur gerði eigendum Vatna kautilboð í hluta jarðarinnar í óskiptu landi ofan fjalls með öllu sem fylgja bar 31. ágúst 1998. Um var að ræða 29,56% hlutdeild í 6,65 km² lands, sem taldist til háhitasvæðis, og 0,02 km² lands

²²²Skjal nr. 8 (78).

²²³Skjöl nr. 5 (25 og 202).

²²⁴Skjal nr. 5 (26).

²²⁵Skjal nr. 5 (201).

sem ekki taldist háhitasvæði.²²⁶ Landskipti voru staðfest af eigendum Vatna og fulltrúa landbúnaðarráðuneytisins 9. og 10. nóvember 1998 og samþykkt af hreppsnefnd Ölfushrepps 18. febrúar 1999. Aðalefni landskiptanna var svohljóðandi:

Sá hluti jarðarinnar Vatna, sem er í óskiptri sameign með jörðunum Kröggólfsstöðum og Þúfu ofanfjalls, er með landskiptum þessum skipt út úr landi Vatna. Hið óskipta land jarðanna ofan fjalls er sýnt sem land nr. 3 á uppdrætti Forverks hf., sem er í mælikvarðanum 1:50000 (teiknínúmer 01) dags. í október 1998 sem fylgir landskiptum þessum og telst hluti þeirra. Samkvæmt framangreindum uppdrætti er landstærð samtals 590 ha., og eru 479 ha. sunnan þverlínu 1, en 111 ha. milli þverlínu 1 og þverlínu 2. Eignarhluti Vatna er 29,56% í framangreindri sameign fyrrnefndra jarða ofanfjalls.²²⁷

Kaupsamningur milli Orkuveitu Reykjavíkur og eigenda Vatna var gerður um landið ofan fjalls 8. janúar 1999²²⁸ og afsal gefið út 21. apríl s.á. Í afsalinu er vísað til landamerkjabréfa Kröggólfsstaða og Vatna 1890 og Þúfu s.á., og landskipta 1942 og 1982.²²⁹ Lýsing hins selda lands er samhljóða landskiptagerðinni.

Landskipti vegna Kröggólfsstaða og Þúfu úr óskiptri sameign Vatna, Kröggólfsstaða og Þúfu ofanfjalls voru staðfest af landbúnaðarráðuneytinu 5. febrúar 1999. Taldist eignarhluti Kröggólfsstaða og Þúfu 70,44%.²³⁰

Kaupsamningur milli landbúnaðarráðherra og Orkuveitu Reykjavíkur um land Kröggólfsstaða og Þúfu í óskiptu landi ofan fjalls var gerður 3. febrúar 1999²³¹ og afsal gefið út 22. ágúst 2000. Í afsalinu er vísað til landamerkjabréfa Kröggólfsstaða og Vatna 1890 og Þúfu sama ár, og landskipta 1942 og 1982 og byggingarbréfa fyrir Þúfu 1973/1974 og Kröggólfsstöðum 1994.²³²

5.4.8. Saurbær

Í Vilchinsmáldaga frá árinu 1397 kemur fram að kirkjan á Reykjum átti:

.xxx. letorfs arliga j Saurbæar land.²³³

Saurbær var seldur undan Skálholtsstóli 26. janúar 1791.²³⁴

Eftirfarandi upplýsingar um Saurbæ koma fram í sóknalýsingu séra Jóns Matthíassonar í Arnarbæli:

²²⁶Skjal nr. 5 (29).

²²⁷Skjal nr. 5 (30).

²²⁸Skjal nr. 5 (31).

²²⁹Skjal nr. 5 (34).

²³⁰Skjal nr. 5 (33).

²³¹Skjal nr. 5 (32).

²³²Skjal nr. 5 (35).

²³³Skjal nr. 4 (38). Þess er aftur getið í máldaga frá 1553-1554 og í Gíslamáldaga frá um 1570, sbr. skjöl nr. 4 (37 og 39),

²³⁴Skjal 4 (1).

Þaðan í landsuður [frá Núpum] liggur svokallað Bæjaþorp, ... Þar er góður og mikill heyskapur, en hagaþröngt; teljast þær með bestu jörðum í Ölvesi. Í landnorður þaðan er Saurbær, Yxnalækur, Ossabær, allar stólsjarðir. Liggja þær norðanvert við Varmá, rýrari að gæðum þeim fyrrnefndu, en hagarýmri.²³⁵

Í jarðamatinu 1849 er eftirfarandi umsögn um Saurbæ:

Útrými nokkurt og allbærilegt sumar og haust, en vetrarþeir lítillfjörleg. ... fremur orðug smalamennska og ekki laust við dýrbít.

Í matinu segir meðal annars:

... orðug Smalamennska er þessari jörð til ríðar²³⁶

Í ritinu *Sunnlenskar byggðir III* bindi kemur fram að um 1850 var fjórði hlutinn úr Saurbænum gerður að sérstakri jörð sem hlaut nafnið Litli–Saurbær.²³⁷

Landamerkjalyking Öxnalækjar í Ölfushreppi, sem er ódagsett, var þinglesin 29. maí 1889. Þar kemur eftirfarandi fram um merki móti Saurbæ:

Að vestanverðu milli Yxnalækjar og Saurbæjar úr áðurgreindri opnu eptir gömlu árfari er liggur til vesturs í þúfu sem er á milli svo kallaðrar spildu og miðengis. Úr þeirri þúfu í vörðu á milli tjeðra bæja beina stefnu í svokallaðann skyggir úr skyggirnnum sömu stefnu í áður greinda Hengladala á. Engjastykki sem kallað er Yxnalækjar–Reyn á jörðin austur í Reykjatorfu engjum.²³⁸

Landamerkjabréf Saurbæjar var undirritað 25. maí 1890 og það þinglesið 10. júní sama ár. Samkvæmt því eru landamerki jarðarinnar svohljóðandi:

1. Yxnalækur: Úr Raufarbergi við Hengladalaána og í svonefndan Signir, og úr honum í vörðu, sem hlaðin er upp milli Saurbæjar og Yxnalækjar, og svo þaðan í markapúfu við Varmá; úr þeirri vörðu í lækjarmunna, sem rennur úr Opnunum.
2. Vorslabær: Úr opnunum [blekið hefur verið skafið af og skrifað ofan í] eptir uppsettum Markapúfum beint í þúfu fyrir vestan Engjagarð (hornmark).
3. Reykjatorfan: Úr áðurnefndu hornmarki eptir árfarinu í þúfu, sem er hornmark milli Saurbæjar og Þúfu.
4. Þúfa: úr síðastnefndu hornmarki eptir uppsettum þúfum og í stein, sem er við Litla–Saurbæjartún að vestan, og úr þeim steini beina stefnu uppí Hengladalalág og þaðan beina leið inní þverlínu sem

²³⁵Jón Matthíasson, “Arnarbælis-, Hjalla- og Reykjásóknir”, s. 201.

²³⁶Skjal nr. 2 (25) a-b.

²³⁷*Sunnlenskar byggðir III*, s. 351.

²³⁸Skjal nr. 4 (174).

skilur heimaland og afrjett.²³⁹

Lýsingin var undirrituð af Þorgeiri Þórðarsyni og Gísla Guðmundssyni eigendum Saurbæjar. Einnig skrifuðu undir Gísli Guðmundsson vegna Reykjatorfu, G. Guðmundsson vegna Öxnalækjar og Björn Jóhannsson vegna Þúfu.

Í fasteignamatinu 1916-1918 er einungis einn Saurbær tilgreindur en um hann segir:

Landamerki eru þinglesin og vafalaus. ... Beitolandið er þröngt og rýrt, ... Smalamenska erfið.²⁴⁰

Í kaflanum um Litla- Saurbæ í fasteignamatinu 1932 segir að beitolandið sé afskipt og frekar rýrt. Síðan girt var hefur jörðin ekki þurft að þola mikinn ágang afréttarfjár. Stóri-Saurbær hefur lélegt beitoland og þarf ekki að þola ágang afréttarfjár. Landamerkin er innskrifuð hjá sýslumanninum. Hvorug jarðanna á upprekstrarland. Þær hafa hins vegar báðar afnot af Ölfusafrétti sem er kjarngott fjalllendi.²⁴¹

Landræma [sem tengist Stóra – Saurbæ], 40 x 938 m, 37.520 m², (í Kömbum) var seld Vegagerðinni undir Suðurlandsveg, 3. júlí 1972, kort fylgdi.²⁴²

Eigendur Stóra-Saurbæjar seldu Orkuveitu Reykjavíkur hluta jarðarinnar, þ.e. allan eignarhluta Stóra-Saurbæjar í óskiptu landi með Litla-Saurbæ I ofan fjalls, með öllu sem fylgdi og fylgja bar, þar með jarðhitaréttindum. Kaupsamningur var gerður 8. apríl 1999 og í honum er vísað til skiptayfirlýsinga frá árunum 1971, 1992, 1994, landamerkjabréfs Saurbæjar 1890, helmingaskipta á beitolandi Stóra-og Litla-Saurbæjar og afsals frá árinu 1972.²⁴³ Landskiptagerð vegna Litla-Saurbæjar I og Stóra-Saurbæjar, þar sem umræddu landi var skipt út úr jörðunum, er frá 8. janúar 1999 og var húnsamþykkt af hreppsnefnd Ölfushrepps 11. febrúar sama ár. Afsal var síðan gefið út 21. apríl það ár.²⁴⁴

Býlið Litli-Saurbær II mun hafa orðið til með því að eigandi Litla-Saurbæjar seldi syni sínum fyrst 17,4 ha (26. ágúst 1953) og síðan u.þ.b. 20 ha spildur úr landi jarðarinnar 14. september sama ár. Af því voru 20 ha í heiðinni ofan bæjar.²⁴⁵ Nafnið Litli-Saurbær II var heimilað 3. september 1953.²⁴⁶ Árið 1957 fékk Litli-Saurbær II meira land frá Litla-Saurbæ I, einnig fylgdi 1/3 beitarréttinda í óskiptu landi Litla-Saurbæjar, svo og „auðsréttindi“ að einum þriðja.²⁴⁷

²³⁹Skjal nr. 4 (98) a-b.

²⁴⁰Skjal nr. 2 (22).

²⁴¹Skjal nr. 2 (26).

²⁴²Skjal nr. 5 (5).

²⁴³Skjal nr. 5 (9)

²⁴⁴Skjöl nr. 5 (10 og 11).

²⁴⁵Skjöl nr. 6 (3 og 4).

²⁴⁶Skjal nr. 6 (5).

²⁴⁷Skjal nr. 6 (6).

Landræma, 40 x 340 m, 13,600 m², úr löndum Litla Saurbæjar I og II var seld Vegagerðinni undir Suðurlandsveg 8. júlí 1972.²⁴⁸

Litli-Saurbær I, þ.e. landið neðan við veg, sem liggur ofan í bæjaborpið, með gögnum og gæðum (landið ofan vegar fylgdi ekki) var seldur með afsali 27. september 1986.²⁴⁹ Síðan skuldbundu fyrri eigendur Litla-Saurbæjar I sig 27. október 1986 til að afhenda eiganda Litla-Saurbæjar II 17,4 ha úr sameiginlegu landi Litla-Saurbæjar I ofan vegar í stað lands frá Litla-Saurbæ II sem fylgdi í sölnunni.²⁵⁰

Ári síðar, 20. nóvember 1987, var Litli-Saurbær I seldur án þess að minnst væri á þá skiptingu, sem talað var um við sölnuna 1986.²⁵¹

Eigendur Litla- Saurbæjar I seldu Orkuveitu Reykjavíkur hluta jarðarinnar, þ.e. allan eignarhluta Litla-Saurbæjar I í óskiptu landi með Stóra-Saurbæ ofan fjalls, með öllu sem fylgdi og fylgja bar, þar með jarðhitaréttindum. Kaupsamningur var gerður 8. janúar 1999 en í honum er meðal annars vísað til landamerkjabréfs Saurbæjar 1890, landskipta á beitilandi Stóra- og Litla-Saurbæjar frá árinu 1942, afsals fyrir Litla-Saurbæ I frá árinu 1987, og athugasemda frá árinu 1989 við það afsal.²⁵² Landskiptagerð vegna Litla-Saurbæjar I og Stóra-Saurbæjar, þar sem umræddu landi var skipt út úr jörðunum, er frá 8. janúar 1999 og var hún samþykkt af hreppsnefnd Ölfushrepps 11. febrúar sama ár. Afsal var síðan gefið út 21. apríl það ár.²⁵³

Ágreiningur hefur verið uppi um eignarrétt á þessu landi eins og kemur fram í kröfulýsingu eigenda Litla-Saurbæjar I og II, sem krefjast þess að spilda úr landi Litla-Saurbæjar I á Hellisheiði verði viðurkennd einkaeignarland þeirra, en þetta land var selt Orkuveitu Reykjavíkur 1999.²⁵⁴ Af þessu tilefni hafa verið höfðuð nokkur dómsmál. Því fyrsta var vísað frá með dómi Hæstaréttar 6. október 2000. Nýtt mál var höfðuð en það fellt niður með úrskurði 22. desember 2000. Enn var þingfest árið 2002 en því var vísað frá með dómi Hæstaréttar 1. september 2003 af því að málatilbúnaður þótti ekki nógu skýr.

5.4.9. Reykjatorfa (þ.e. Reykir, Reykjakot, Reykjahjáleiga, Vellir og Kross)

Reykir í Ölfusi eru færðir til bókar í kirknaskrá Páls biskups Jónssonar frá því um 1200.²⁵⁵ Samkvæmt Vilchinsmáldaga frá árinu 1397 átti kirkjan á Reykjum land á Völlum fyrir 20 hundruð, þriggja stakka engi sem bar nafnið Kirkjuhólmar

²⁴⁸Skjal nr. 5 (14).

²⁴⁹Skjöl nr. 6 (8 og 9).

²⁵⁰Skjal nr. 6 (11).

²⁵¹Skjal nr. 6 (12).

²⁵²Skjal nr. 5 (17).

²⁵³Skjöl nr. 5 (10 og 19).

²⁵⁴Skjal nr. 6.

²⁵⁵Skjal nr. 4 (35).

[Kýrhólmar í einu handriti] og rétt til torfskurðar í Saurbæjarlandi (30 létorfs árlega).²⁵⁶

Í bréfi frá 1540 gefur Gissur biskup Einarsson, fyrir hönd dómkirkjunnar í Skálholti, Oddi Gottskálkssyni leyfi til þess að búa ævilangt á jörðinni Reykjum í Ölfusi og nýta sér öll hennar gæði og hlunnindi leigulaust. Einnig kemur fram í bréfinu að skógur sé í landi jarðarinnar.²⁵⁷

Fram kemur í bréfi sem er talið vera frá því í nóvember 1540 að Gissur biskup Einarsson bannar öllum að byggja og bæla jörðina Reyki í Ölfusi nema með leyfi hans því jörðin sé eign dómkirkjunnar í Skálholti.²⁵⁸

Varðveitt er lögfesta Gissurs biskups og Skálholtsdómkirkju fyrir Reykjum sem er mun vera frá 1541. Hún er með stöðluðu orðalagi og getur ekki landamerkjja.²⁵⁹

Í máldaga Reykjakirkju frá 1553-1554 kemur fram að kirkjan með öllum sínum eignum tilheyri Skálholti. Þar er líkt og í Vilchinsmáldaga getið um Kirkjuhólma sem nú er skilgreint sem þriggja rasta engi. Jafnframt er minnst á rétt til torfskurðar í Saurbæjarlandi (30 létorfs árlega). Hins vegar er ekki minnst á Velli.²⁶⁰ Gíslamáldagar frá 1570 og síðar eru samhljóða því sem tilfært hefur verið úr Vilchinsmáldaga hér að ofan.²⁶¹

Hinn 3. ágúst 1642, í biskupstíð Brynjólfs Sveinssonar, var kirkjan á Reykjum vísiteruð. Í vísitasíubókinni kemur eftirfarandi fram:

Visiterud Heilags Laurentii Kyrkja ad Reykium A land ad völlum fyrir xx hndr. ... hun á epter Maldaga herra Giisla Jonssonar þriuu Stax eingi er heita Kyrckihólmar, þriatiiet lietorfs arlega i Saurbæar land ... enn huad vantar a Visitatiu Bók Herra Giisla J þessu ok odru Biifalar biskupinn Alfi Giislasyni ad lögsækia og dominn Jnnan Jafnleingdar ad afhenda til Skalhollts, ad hann meinar ad erfiingium herra Odds Einarssonar edur þeim sem þeir ad lögum til vísa Suo kyrckian nái Siinu.²⁶²

Sömu upplýsingar koma fram í vísitasíu Þórðar Þorlákssonar sem gerð var 1679 (líklega 31. ágúst) en þar segir um stakksengin þrjú er heita Kirkjuhólmar:

... þikest nu einginn vita huar finnast eigi ...²⁶³

Aðalatriði vísitasía úr biskupstíð Jóns Vídalíns, frá 15. september 1704, Jóns Árnasonar, frá 5. maí 1723, Ólafs Gíslasonar, frá 17. júní 1750 og Finns Jónssonar,

²⁵⁶Skjal nr. 4 (30).

²⁵⁷Skjal nr. 4 (31).

²⁵⁸Skjal nr. 4 (32).

²⁵⁹Skjal nr. 4 (34).

²⁶⁰Skjal nr. 4 (36).

²⁶¹Skjal nr. 4 (37).

²⁶²Skjal nr. 2 (1).

²⁶³Skjal nr. 2 (2).

frá 23. ágúst 1756 eru samhljóða vísitasíunni frá 1642 og því vísast til hennar.²⁶⁴ Í vísitasíu Steingríms Jónssonar frá 5. ágúst 1829 segir hins vegar:

... hún á Jordena Velli 20 hndr. ad dyrleika, 3 StakkaEingi sem heita Hólmar, Skógarhögg í Stángarhálsi móts vid Arnarbælis kyrkiu og 30 Lietorfs árl. i Saurbæar Lande ...²⁶⁵

Í lýsingu Hálfðanar Jónssonar á Ölfushreppi frá árinu 1703 er getið merkja Reykja og „afréttar“.

Nefnd á [Kaldá], þar hún nú rennur í nokkrum gljúfrum, hefur hún fyrir sunnan sig Saurbæjarhraun so kallað, hvort liggur til norðurs frá Kömbum, en að norðanverðu liggur Árstaðafjall. Þar við ána í fjallinu er gat á berginu og kallast Raufarberg, hvar með Reykjaland aðgreinist frá afréttinum.²⁶⁶

Einnig segir Hálfðan Raufarberg vera landamerki Ölfusvatns og Reykja.²⁶⁷

Í Jarðabók Árna og Páls frá árinu 1706 er að finna eftirfarandi umsögn um Reykjakot:

Hjábýli frá Reykjum og bygt í jarðarinnar landi (fyrir þeirra minni, er nú lifa) óskiftu.²⁶⁸

Um Reyki segir Jarðabók Árna og Páls:

Fjallhagar jarðarinnar eru á sumar góðir, en um vetur snjógjarnir, þar hæðir eru allvíða að melum og skriðum orðnar.²⁶⁹

Og Reykjahjáleigu:

Reikiahjáleiga er bygd í heimajarðarinnar túni. ...

Kostir allir og ókostir eru sem um heimajörðina talar.²⁷⁰

Jarðabók Árna og Páls segir um Kross:

Kross. Hjáleiga frá Reykjum, bygd í jarðarinnar heimalandi óskiftu fyrir manna minni [leiðrétt úr, manni], sem nú lifa, og er ekkert fyrirvar á. ... Kostir flestir og ókostir sem heimajarðarinnar.²⁷¹

Að lokum er eftirfarandi upplýsingar að finna um Velli, hjáleigu Reykja, í jarðabókinni:

Jörðin liggur í óskiftu landi jarðarinnar Reykja. ...²⁷²

²⁶⁴Skjöl nr. 2 (3, 4, 5 og 6).

²⁶⁵Skjal nr. 2 (7).

²⁶⁶Hálfðan Jónsson, “Descriptio Ölvshrepps anno MDCCIII”, s. 240.

²⁶⁷Hálfðan Jónsson, “Descriptio Ölvshrepps anno MDCCIII”, s. 246.

²⁶⁸Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 399.

²⁶⁹Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 400.

²⁷⁰Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 401.

²⁷¹Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 401-402.

²⁷²Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 402-403.

Hinn 1. ágúst 1787 voru Reykir ásamt hjáleigum, þ.e. Reykjakoti (Norðurkoti), Reykjahjáleigu (Suðurkoti) og Krossi seldir undan Skálholtsstól.²⁷³

Í tilkynningu, sem dagsett er 13. maí 1824 og þinglesin samdægurs, greindi bóndinn í Reykjakoti frá því að mikið af afréttarfé sveitunga hans leitaði í slægjuland í hans eigu. Að sögn bóndans olli þetta honum miklum búsifjum og því krafðist hann þess að eigendur afréttarfjár í sveitinni sæju til þess að það héldi sig frá högum hans í framtíðinni.²⁷⁴

Eftirfarandi upplýsingar um jarðir Reykjatorfunnar koma fram í sóknalýsingu séra Jóns Matthíassonar frá árinu 1840:

Þá til norðurs [frá Saurbæ, Yxnalæk og Ossabæ] Reykjakot í dalverpi. Það er haga- og kostajörð mikil. Austur með Reykjafjalli eru Reykir og Reykjahjáleiga, að gæðum og landsvíðáttu nokkuð rýrari. Þaðan í suður fyrir austan Varmá, mittlands í sveitinni, er Vellir og Kross, að gæðum í meðallagi.²⁷⁵

Jafnframt koma eftirfarandi upplýsingar fram hjá séra Jóni í Arnarbæli:

Í Reykjadalum eru þessir smádalir: Reykjadalur og Grændalur, báðir slægjulönd; liggja frá suðri til norðurs. Reykjafjöll halda að þeim.²⁷⁶

Á manntalsþinginu á Bakkárholti 22. maí 1841 var:

... lýst forbodi frá bóndanum Guðmundi Gíslasyni á Reykjakoti til Ölvsmanna, að skilji eptir afrettarfenad sinn í slæju- eða beitar- landi.²⁷⁷

Samkvæmt Jarðatali Johnsens frá 1847 eru hjáleigur Reykja, sem áður var stólsjörð, Reykjakot (Norðurkot), Reykjahjáleiga (Suðurkot) og Kross.²⁷⁸ Vellir eru þar sagðir eign Reykjakirkju. Neðanmáls kemur fram að jarðarinnar sé ekki getið í stólsjarðabókinni en hafi þó líklega verið seld með Reykjum, þ.e. 1. ágúst 1787.²⁷⁹

Í jarðamatinu frá árinu 1849 er fjallað um jarðir Reykjatorfunnar, þ.e. býlin Velli, Reyki, Reykjakot, Reykjahjáleigu og Kross. Fram kemur að jörðin Reykir eigi:

... land töluverðt og er það gott sumar og haust, en vetrarríki töluverðt. ... Beitilandið er ekki laust við skemmdir af skriðum. ... Hér er dyrbítur nokkur.

Um hjáleiguna Reykjakot segir eftirfarandi:

Engjar reitingslegar innanum fjallið og vegur þangað lángr, brattur og grýttur. Úthagi víðlendur og kostagóður vetrarheit nokkur; uthaginn liggur undir skriðum. ... Smalamennska örðug og talsverður dyrbítur.

²⁷³Skjal nr. 4 (1).

²⁷⁴Skjal nr. 2 (29) a-b.

²⁷⁵Jón Matthíasson, "Arnarbælis-, Hjalla- og Reykjasóknir", s. 201.

²⁷⁶Jón Matthíasson, "Arnarbælis-, Hjalla- og Reykjasóknir", s. 196-197.

²⁷⁷Skjal nr. 2 (34).

²⁷⁸Skjal nr. 4 (1).

Um Reykjahjáleigu segir meðal annars í jarðamatinu:

Úthagi er hér hinn sami sem á Reykjum ... og dyrbítur sem þar.

Einnig er minnst á hjáleiguna Kross með eftirfarandi orðum:

Úthagi er lítill og lettur og líður af umferð vegfarenda; vetrararbeit lítilfjörleg.

Í umfjöllun jarðamatsins um Velli stendur meðal annars:

Beitiland er lítið og sameiginlegt með Reykjum og ördugt til notkunar, bítst þarað auki mikill partur þess af hestum ferðamanna.

Meginatriði jarðamatsins sjálfs er eftirfarandi:

Landrými og landgæði eru kostir þessarar jarðar, en okostir eru erfiðleiki með smalamennsku og heyaðdrætti, dyrbítur og skriður.

Þetta mun eiga við allar jarðirnar sem fjallað er um hér að ofan nema Velli en um þá segir:

... Framfærslan álitst þó í meðallagi, en afrakstur peningsins sárlítill vegna megurðar landsins og haganna, bæði töðu og útheys.²⁸⁰

Á manntalsþingi sem haldið var á Bakkárholti 2. júní 1881 var þinglýst bréfi frá 13. maí sama ár en í því höfnuðu S. Sæmundsson á Elliðavatni og G. Guðmundsson á Reykjakoti þeim landamerkjum, sem Eyjólfur Gíslason á Vötnum lét þinglýsa vorið 1880, varðandi jarðirnar í Reykjatorfunni. Eyjólfur Gíslason mótmælti kröftuglega þessum viðhorfum tvímenninganna og taldi þau á misskilningi byggð.²⁸¹

Landamerkjabréf Reykjatorfunnar, þ.e. Reykja, Reykjakots, Reykjahjáleigu, Valla og Kross, var undirritað 23. ágúst 1884 og þinglesið 29. maí 1889. Samkvæmt því eru landamerkin svohljóðandi:

Að suðvestan um Forkelldupitt eptir árfari er liggur til norðurs vestan með Reykjaengjum og liggur þetta árfar í krókum til norðurs alla leið í „Varmá“ vestan til móts við Vossabæ, þaðan ræður Varmá alla leið inná móts við Reykjakotstún þaðan nefnist þessi á Hengladallsá og eptir stærsta farveg hennar eru mörkin inn að Helluvaði, sem er fyrir vestan Írstaðarfjall og úr Helluvaði beina stefnu til austnorður í einkennilega gjá, er liggur í krókum til norðurs. Eptir þessari gjá eru mörkin og úr nyrðsta gljúfri gjáarinnar beina stefnu til norðurs í rauðleitan melhnúk fyrir framan svokallaða Kýrgilshnúka (hornmark), þaðan liggja mörkin til austurs um Raufarberg og yfir Brúkollublett norðan verðan, beina stefnu í grjóthól sunnan í Tjarnarhnjúkum, þaðan í bergnef sunnanvert við Álftartjörn. Þaðan beina stefnu austur yfir Folaldaháls í grjóthól er stendur einstæður í Killirssellsmyri og sömu stefnu austur yfir Klóarfjall og í hærsta melhrygg er skilur Klóarbugagil að sunnan

²⁷⁹Skjal nr. 4 (1).

²⁸⁰Skjal nr. 2 (25) a-b.

²⁸¹Skjal nr. 2 (36).

og Villingaholtsvatnsbotna að norðan, og enn beint í vörðu sunnan við innri Efjumýri, en austan í Álút (hornmark).

Þaðan liggja mörkin til suðurs eptir uppsettum vörðum, austanvert með öllu Reykjafjalli beint alla leið fram í fögru brekku, framan í svokölluðum Múlum; þaðan liggja mörkin beina línu eptir vörðum, sem ~~þar eru uppsettar í dálitinn grjótmel sem er mitt á milli Reiðingsholts og Reiðingskletta og Móhólts~~ og enn sömu stefnu í Rauðalæk. [Fyrir ofan og aftan hinn yfirstrikaða texta hafa verið skrifuð nokkur orð og er þau eru lesin fæst eftirfarandi texti: austasta í hól sem <er> á Dagmálaholti úr hólum í vörðu á enginu.] Þaðan ræður Rauðilækur landamerkjum, þartil er krókóttur lækjarfarvegur liggur úr honum. Sá lækjarfarvegur skilur lönd allt að þúfu einni er stendur austanvert á svartsteigshorni (hornma<rk>). Úr þeirri þúfu liggja merkin til vesturs í svonefndan Forkeldupitt (hornmark), en þar byrjaði landamer<kja>lýsing þessi.²⁸²

Undir þetta skrifuðu Sæmundur Sæmundsson og Gísli Guðmundsson eigendur Reykjatorfunnar. Lýsinguna samþykktu Jens Pálsson fyrir hönd prófastsins Jóh. Kr. Briem eiganda Króks og Ölfusvatns, Þórunn Magnúsdóttir, Guðmundur Magnússon, Sigríður Þórðardóttir og Gísli Þórðarson sem eigendur Úlfljótsvatns í Grafningi og Sogns í Ölfusi, Ingimundur Gíslason eigandi að hálfu Sogni, Björn Jóhannsson á Þúfu, Þorgeir Þórðarson á Núpum, Guðni Símonsson á Kröggólfsstöðum og Eyjólfur Gíslason vegna Gljúfurholts.

Í fasteignamatinu 1916-1918 segir um Reyki:

Landamerki eru talin ágreiningslaus, þinglýst. ... Beitolandið er víðlent fjallendi; góð sumarheit fyrir allar skepnur, skjólgott, snjóþungt, lítil vetrarheit. Smalamenska erfið.²⁸³

Um Reykjakot er að finna eftirfarandi umsögn:

Landamerki eru talin ágreiningslaus, þinglesin. ...

Beitolandið er kjarngott fjallendi, snjóþungt, víðlent. Smalamenska erfið.²⁸⁴

Reykjahjáleiga fær svohljóðandi lýsingu:

Landamerki eru talin ágreiningslaus, þinglesin. ... Beitolandið er víðlent fjallendi; góð sumarheit fyrir allar skepnur; skjólgott, snjóþungt; lítil vetrarheit. Smalamenska erfið.²⁸⁵

Í fasteignamatinu 1916-1918 er eftirfarandi umsögn um Velli:

²⁸²Skjal nr. 4 (97). – Sjá Þór Vigfússon, *Í Árneshöfði vestanverðu*, s. 157, þar er talað um Kyllisfellsmyri en ekki Killirssellsmyri eins og hér er gert.

²⁸³Skjal nr. 2 (22).

²⁸⁴Skjal nr. 2 (22).

²⁸⁵Skjal nr. 2 (22).

Landamerki eru talin ágreiningslaus, þinglesin. ... Beitolandið er þröngt, engin vetrarþeiti, sumarþeiti rýr, einkum fyrir málnytþeiti. Smalamenska erfið.²⁸⁶

Loks segir svo um Kross:

Landamerki eru talin ágreiningslaus, þinglesin. ... Beitolandið er þröngt, engin vetrarþeiti, rýr sumarþeiti, einkum fyrir málnytþeiti. Ekki langt á það. Smalamenska erfið.²⁸⁷

Í fasteignamatinu 1932 segir um Reykjakot að beitoland jarðarinnar sé víðlent og það sé bæði langt og stutt á það. Jörðin verður fyrir miklum ágangi af afréttarfé enda liggur hún að afréttinum. Beitoland Reykja er fjalllent, víðlent og skjólgott. Afréttarfé spillir jörðinni. Fram kemur um Reykjahjáleigu í fasteignamatinu 1932 að beitoland jarðarinnar sé fjalllendi og það sé víðlent og kjarngott. Jörðin verður fyrir ágangi afréttarfjár. Vellir hafa lítið og lélegt beitoland sem liggur að miklu leyti fjærri. Jörðin þarf að þola ágang afréttarfjár. Landamerki jarðarinnar eru sögð ágreiningslaus. Beitolandið er óskipt í Reykjatorfunni. Varðandi Kross kemur fram í fasteignamati 1932 að beitolandið er nærri. Landamerkjalyting fyrir jörðina Velli er til. Engin jarðanna í Reykjatorfunni á upprekstrarland. Þær hafa hins vegar allar afnot af Ölfusafreiti sem er kjarngott fjalllendi.²⁸⁸

5.4.10. Kolviðarhóll

Sæluhús var reist á Kolviðarhóli árið 1844. Stóðu presturinn í Arnarbæli í Ölfusi og bóndinn á Elliðavatni fyrir fjársöfnun til þess.²⁸⁹ Nýtt hús, sem byggt var með opinberum styrk og samskotum, var fullgert árið 1878 og hófst sæluhúsvarsla árið 1878 en búskapur árið 1883.²⁹⁰

Að beiðni Jóns Hjaltalíns landlæknis 31. ágúst 1874 var mælt út land í Sleggjubeinsdal inn af Bolavöllum en þar hugðist Jón reisa nýbýli. Í skýrslu sem samin var í kjölfarið kemur fram að hreppstjórar Ölfushrepps og Jón Hjaltalín hafi verið sammála um að nýbýlislandið væri afréttarland Ölfushrepps.

Í skýrslunni stendur einnig að niðurstaða skoðunarmannanna hafi verið sú að nýbýlið skyldi hafa eftirfarandi landamerki:

Úr Skarðsmýrarfjalls-horni syðsta beint í Sleggju, þaðan beint í Húsmúlalbrún, þá eptir hæstu fjallalbrúnunum fyrir norðan innsta Hengladalsbotn í Strandarþúfu, þaðan beina stefnu í norðasta Skarðsmýrarfjallshorn og loks í hið fyrstnefnda hornmark.²⁹¹

²⁸⁶Skjal nr. 2 (22).

²⁸⁷Skjal nr. 2 (22).

²⁸⁸Skjal nr. 2 (26).

²⁸⁹Skúli Helgason. *Saga Kolviðarhóls*. Selfoss. 1959, s. 19. Skjal nr. 4 (133). ÁR-721:012.

²⁹⁰Skúli Helgason. *Saga Kolviðarhóls*, s. 79-80 og 106-107. Skjal nr. 4 (133). ÁR-721:014.

²⁹¹Skjal nr. 2 (35) a-b.

Undir þessa útvísun skrifa Þ. Jónsson sýslumaður, Jón Hjaltalín landlæknir, Jón Árnason, Sigurður Gíslason, Hannes Hannesson, Þorlákur Guðmundsson, Ófeigur Vigfússon og Þóroddur Gíslason.

Á öðrum stað í skýrslunni er nefnt að fyrrnefndir hreppstjórar hafi sent sýslumanninum í Árnassýslu álitserð um fyrirhugaða nýbýlisstofnun 20. júlí 1874. Í henni láta þeir í ljós þá skoðun sína að það væri mjög bagalegt fyrir hreppsþúa ef nýbýlið yrði reist, því að staðurinn sem því var ætlað væri besta haglendið á öllum afrétti Ölfusinga, og lýstu þeir sig því andvíga þessum áformum. Hins vegar settu þeir sig ekki uppá móti því að Jón Hjaltalín hefði afnot af landinu í þeim tilgangi að safna steina- og jarðtegundum jafnvel þó að því fylgdi hugsanlega nokkurt umstang.²⁹²

Hinn 7. júlí 1884 bað Sigurbjörn Guðleifsson, sæluhúsvörður á Kolviðarhóli, amtmanninn yfir suðuramti um leyfi fyrir nýbýli í afréttarlandinu umhverfis Kolviðarhól. Ástæður beiðninnar voru þær að Sigurbjörn vildi geta sinnt ferðamönnum, sem færu um svæðið, betur og jafnframt sleppa undan áreiti hreppsnefndarinnar í Ölfusi. Amtmaðurinn óskaði álits hreppsnefndar Ölfushrepps á beiðninni og þeirri hugmynd að Sigurbirni yrði veitt leyfi til móskurðar, torf- og grjótristu og til þess að nýta slægjur á landinu í kringum Kolviðarhól gegn því að falla frá beiðninni. Í svarbréfi hreppsnefndarinnar kom fram að hún legðist gegn leyfinu því að nýbýlið yrði í miðjum afrétti Ölfusinga og landsvæðið þyrfti að nýtast ferðalöngum. Hreppsnefndin kvaðst ekkert hafa á móti því að Sigurbirni yrði veitt leyfi til móskurðar, torf- og grjótristu en hún mælti gegn því að hann fengi leyfi til þess að nýta slægjur. Sýslumaðurinn sendi svarbréfið til amtmannsins og notaði tækifærið til þess að tjá honum að hann væri sammála álit hreppsnefndarinnar hvað nýbýlaleyfið varðaði. Hann minntist á að landsvæðið sem ferðalangar nýti kallist Efri- og Neðri-Bolavellir.

Amtmaður lét einnig kanna hvort að einhver yrking hefði átt sér stað á Kolviðarhóli á meðan Jón Hjaltalín landlæknir hafði umráð yfir honum. Hann fékk þau svör að svo hefði ekki verið og að í raun teldu skiptastjórinn í dánarbúi Jóns og hreppsnefnd Ölfushrepps réttinn niður fallinn.

Er amtinu hafði borist álitsskjal hreppsnefndarinnar bað það um álit sýslunefndarinnar í Árnassýslu. Í bréfinu kom fram að nýbýlisréttur mundi látinn fylgja sæluhúsinu ef hann yrði veittur. Í svarbréfi til amtsins lögðust sýslunefndin og sýslumaðurinn gegn nýbýlisbeiðninni. Þessir aðilar báru fyrir sig sömu ástæður og reifaðar voru hér að framan. Þeir vildu hins vegar leyfa Sigurbirni að rækta tún og kálgarða. Ekkert virðist hafa orðið úr þessu máli frekar.²⁹³

Sýslunefnd Árnassýslu mun hafa veitt styrk til sæluhússins á Kolviðarhóli en á fundi 22.-23. apríl 1885 var eftirfarandi samþykkt:

²⁹²Skjal nr. 2 (47).

²⁹³Skjal nr. 2 (47). Sjá einnig skjal nr. 8 (75).

Um styrkinn, sem veittur hefir verið úr sýslusjóði þessarar sýslu til sæluhússhalds á Kolviðarhóli komst nefndin í einu hljóði að þeirri niðurstöðu, að hann verði ekki veittur þetta ár og ekki svo lengi, sem hinn núverandi gestgjafi á Kolviðarhól heldur sæluhúsið, þar sem nefndinni er kunnugt, að hann hefir miður en skyldi staðið í stöðu sinni.²⁹⁴

Hreppsnefnd Ölfushrepps fór fram á við sýslunefnd í bréfi 8. apríl 1886 að nefndin veitti framvegis af sýslufé þann styrk til sæluhúshalds á Kolviðarhóli, er að undanfögnu hefði verið veittur í þessu skyni:

og vonum að hin heiðraða sýslunefnd treysti hreppsnefnd Ölfushrepps til, að veita ekki öðrum þessa sýslan, en þeim, er hefir almennings traust, þótt veitingin hafi ekki enn átt sér stað.²⁹⁵

Sýslunefnd samþykkti 50 króna styrk fyrir þetta ár í einu hljóði á fundi 13. sama mánaðar.²⁹⁶

Hinn 13. október 1893 fór fram áreið að Kolviðarhóli til þess að mæla út nýbýlisland fyrir Guðna Þorbergsson í Reykjafellsafreitt Ölfusinga. Auk áreiðarmanna, sýslumanns Árnæssýslu og fulltrúa Hjallakirkju, en hún átti land að Reykjafelli, voru mættir tveir fulltrúar hreppsnefndar Ölfushrepps. Þeir mótmæltu nýbýlislandinu fyrir hönd hreppsins á þeim forsendum að Jóni Jónssyni ábúanda á Kolviðarhóli hefði verið leyft að nýta og yrkja umrætt landssvæði og ef býli yrði reist þar, hefði hreppsnefndin ekki lengur þau yfirráð yfir ráðningu sæluhúsvarðarins eins og hún ætti að hafa. Eftir að hafa hlýtt á mótmælin tilkynntu sýslumaður og áreiðarmenn að það væri ekki í þeirra verkahring að dæma um þetta heldur hlutaðeigandi amtmanns. Í kjölfarið fór áreiðin fram en í áreiðargjörðinni segir:

Úr hæsta hnúk á Reykjafelli sjónhending í Þverfell, þaðan beint í Sleggju, þaðan beina stefnu yfir húsmúlann í Norðmúlahornið, þaðan beint í vörðu, er ber í Lambafellsháls, úr þeirri vörðu beint í áðurnefndan hnúk á Reykjafelli.²⁹⁷

Allir áreiðarmennirnir samþykktu ofangreind landamerki auk sýslumannsins í Árnæssýslu. Hann 14. desember 1893 veitti amtmaðurinn yfir suður- og vesturamti Guðna Þorbergssyni nýbýlisrétt á ofanefndu landssvæði.²⁹⁸

Jón Jónsson sagði upp starfi sæluhúsvarður á Kolviðarhóli 10. desember 1894 en hann hafði gegnt því starfi, í umboði hreppsnefndar Ölfushrepps, síðan árið 1885 er Sigurbjörn Guðleifsson fór þaðan. Stuttu síðar skrifaði Guðni Þorbergsson, ábúandi á Kolviðarhóli, landshöfðingjanum bréf þar sem hann bauðst til þess að taka við starfi Jóns. Landshöfðinginn óskaði álits amtmannsins yfir suður- og vesturamti á þessu tilboði. Í svarbréfi hans kom fram að þar sem amtið hefði ekki í hyggju að greiða neitt

²⁹⁴Skjal nr. 8 (83).

²⁹⁵Skjal nr. 8 (85).

²⁹⁶Skjal nr. 8 (84).

²⁹⁷Skjal nr. 2 (38) a-b.

²⁹⁸Skjal nr. 2 (44) a-b.

til sæluhúsvörðarins í framtíðinni væri rétt að hafna þessu boði þar sem því fylgdi nokkur kostnaður. Þrátt fyrir þessa umsögn var Guðni ráðinn 15. júní 1895. Í bréfi amtmanninn kom einnig fram að amtið ætti byggingar á Kolviðarhóli, hesthús og baðstofu sem keypt voru 8. nóvember 1889, sem amtmaðurinn vildi losna við og að hann hyggðist leggja til við amtsráðið að það afsalaði þessum byggingum í hendur landssjóðs. Amtmaðurinn stóð við yfirlýsingu sína og samþykkti amtsráðið áform hans. Í bréfi sem landshöfðinginn sendi amtmanninum 2. ágúst 1895, kom fram að hann, fyrir hönd landssjóðs, samþykkti þessa tilfærslu eigna.²⁹⁹

Á sýslunefndarfundi Árnassýslu 17. apríl 1895 var eftirfarandi bókað:

Sæluhúsvörður á Kolviðarhól sótti um 50 kr. styrk af sýslusjóði, og veitti Nefndin það [yfirstrikað: eptir fengnum upplýsingum] í þetta skipti, með því líka að upplýsingar komu fram um að sæluhúsvörður þessi mundi ekki framar leita slíks styrks.³⁰⁰

Í bókinni Saga Kolviðarhóls kemur fram að hreppsnefnd Ölfushrepps hefur átt að hafa eftirlit með áfengisveitingum á Kolviðarhóli, a.m.k. um 1890.³⁰¹

Í fasteignamatinu 1916-1918 segir um Kolviðarhól:

Jörðin hefur ekki verið metin áður. Landam. þinglesin. ...

Beitilandið er þröngt fjalllendi; kjarngott, snjóþungt, skjólgott, sumararbeit góð, vetrarbeit engin.³⁰²

Í fasteignamatinu 1932 kemur fram að jörðin Kolviðarhóll er í miðjum afrétti Ölfushrepps. Þar stendur einnig að sá sem semur umsögnina geti ekki sagt til um landamerki jarðarinnar.³⁰³

Valgerður Þórðardóttir á Kolviðarhóli afsalaði Íþróttafélagi Reykjavíkur eignar- og ábúðarjörð sinni, Kolviðarhóli með öllu, sem fylgdi og fylgja bar, 10. apríl 1938.³⁰⁴

Íþróttafélag Reykjavíkur (ÍR) fór fram á það við hreppsnefnd Ölfushrepps 6. apríl 1938, að hreppurinn afsalaði sér sneið af fjalllendi til viðbótar Kolviðarhólslandi, sem félagið hugðist kaupa. Í bréfinu segir:

Núverandi landamerki eru samkv. afsals og veðbrjefabók Árnassýslu: „Úr hæsta hnjúk á Reykjafelli sjónhending í Þverfell, þaðan beint í Sleggju, þaðan beina stefnu yfir Húsmúllann í Miðmúlahornið, þaðan beint í vörðu er ber í Lambafellsháls, úr þeirri vörðu beint í áðurnefndan hnjúk á Reykjafelli.“

²⁹⁹Skjal nr. 2 (45).

³⁰⁰Skjal nr. 8 (88).

³⁰¹Skúli Helgason. *Saga Kolviðarhóls*, s. 108-109.

³⁰²Skjal nr. 2 (22).

³⁰³Skjal nr. 2 (26).

³⁰⁴Skjöl nr. 5 (178) og 13 (3).

Með breytingu þeirri er við óskum yrðu landamerkin þannig: Úr hæsta hnjúk á Reykjafelli beint í vörðu á Skarðsmýrarfjalli, merkt með hæðartölunni 570, á meðfylgj. korti, þaðan beint í Sleggju.

Valgerður Þórðardóttir, eigandi Kolviðarhóls, mælti eindregið með þessari beiðni.³⁰⁵

Í bréfi Íþróttafélags Reykjavíkur 24. nóvember sama ár kemur fram að hnjúkurinn á Reykjafelli er merktur hæðartölunni 510. Einnig kemur þar fram að not Ölfushrepps af landinu, sem eingöngu hefði verið til sumarbeitar, ættu ekki að koma í bága við starfsemi félagsins og því tekið fram að landið yrði ekki girt nema með samþykki hreppsins og beitarafnot heimil jafnt sem áður. Greiðsla, 500 kr., gengi til sundlaugarinnar í Hveragerði. ÍR þakkar oddvita Ölfushrepps fyrir landgjöf með bréfi 18. október 1939 og sendir 500 kr. að gjöf til sundlaugarinnar, sem forstöðumaður laugarinnar kvittar oddvitann fyrir 22. s.m.³⁰⁶

Afsal Ölfushrepps til Íþróttafélags Reykjavíkur var gefið út 2. ágúst 1939.³⁰⁷ Sýslumaður í Árnassýslu hafði tilkynnt hreppnum að sýslunefndin samþykkti að heimila hreppnum þessa gjöf 11. maí 1939.³⁰⁸

Erfiðleikar urðu við viðhald og rekstur húsa á Kolviðarhóli. Til þess að halda rekstrinum gangandi vildi rekstrarnefnd Kolviðarhóls hafa þar búskap og stóð í viðræðum við aðila, sem treyst var til búrekstrar og framkvæmda, en vegna skorts á ræktanlegu landi og hagkvæmu beitilandi vildi sá að tryggt yrði aukið landrými og nefndi Norðurvelli, Marardal og Engidal. Síðan segir í bréfi rekstrarnefndarinnar til hreppsnefndar Ölfushrepps 28. nóvember 1952:

Þar sem oss er mjög annt um, að ekki komi til samningsslita við væntanlegan leigutaka Kolviðarhóls, viljum vér hér með leita undirtektar yðar um möguleika á að fá tilgreind landsvæði úr afréttarlandi yðar til kaups, leigu eða erfðafestu.

Þar sem vér erum vel kunnugir öllum staðháttum í nágrenni við Kolviðarhól vitum vér að landsvæði þetta kemur ekki að þeim notum fyrir Ölfushrepp sem búast mætti við, því hestar og fé Reykvíkinga og Mosfellssveitarmanna gengur þar allt sumarið og fram á haust.³⁰⁹

Var málið tekið fyrir á hreppsnefndarfundi 15. janúar 1953 og því hafnað.³¹⁰

Íþróttafélag Reykjavíkur vildi síðan losna við Kolviðarhólseignina vegna breyttra forsendna og skrifaði borgarstjóra Reykjavíkur bréf 17. apríl 1954 um það efni. Meðal annars er kaupnum talið til framdráttar:

³⁰⁵Skjal nr. 1 (14).

³⁰⁶Skjal nr. 1 (14).

³⁰⁷Skjal nr. 1 (19).

³⁰⁸Skjal nr. 1 (18).

³⁰⁹Skjal nr. 8 (80).

³¹⁰Skjal nr. 8 (73).

Síðast en ekki sízt er rétt að vekja athygli á því og minnst þess, að Kolviðarhóll á allt land í Sleggjubeinsskarði, þar sem vitað er að mikill hiti er í jörðu, hvort sem slíkur hiti er hagnýtanlegur fyrir bæinn eða ekki, en fullyrða má, að hægt yrði að setja þar upp gróðurhúsarækt, ef svo sýndist ráðlegt, í stórum stíl.³¹¹

Þá var oddvita Ölfushrepps skrifað 8. ágúst 1955 varðandi kaup og verð á Kolviðarhóli³¹² en eignarjörðin Kolviðarhóll með húsum, gögnum og gæðum, þar með töldum jarðhitaréttindum, var afsöluð bæjarsjóði Reykjavíkur 11. október 1955, að undanskildum skíðaskálum knattspyrnufélaganna Vals og Víkings og skálann Valgerðarstaði. Skyldu skálarnir mega standa áfram leigulaust og jandi mega reisa einn skíðaskála til viðbótar „þar í landi jarðarinnar, sem kaupandi samþykkir.“³¹³

Ekki var neitt tekið fram um hluta Íþróttafélags Reykjavíkur úr „afréttarlandi“ Ölfushrepps, sem félagið eignaðist 2. ágúst 1939.

Árið 1955 sendi Íþróttafélag Reykjavíkur borgarstjórnarskrifstofunni í Reykjavík veðbókarvottorð fyrir Kolviðarhól og landamerkjalyðingu Kolviðarhóls samkvæmt nýbýlisbréfi.³¹⁴ Ekki kemur fram hvort þessi skjalasending hefur staðið í sambandi við ágreining sem varð um landið sem fengið var frá Ölfushreppi.

Árið 1960 sóttu „Njálssynir“ í Landnemadeild Skátafélags Reykjavíkur um leyfi hjá bæjarráði Reykjavíkur til þess að reisa fjallaskála í Engjadal í landi Kolviðarhóls.³¹⁵ Framlögð skjöl geta ekki um afgreiðslu málsins.

Í minnisblaði frá skrifstofu borgarstjóra í Reykjavík 25. apríl 1979, þar sem vísað er til afsals fyrir Kolviðarhóli 1955, segir varðandi skíðaskála Vals og Víkings og skálann Valgerðarstaði, sem Íþróttafélag Reykjavíkur átti:

Samkvæmt upplýsingum frá íþróttafulltrúa hafa allir þessir skálar verið innan marka jarðarinnar Kolviðarhóls, en enginn þeirra staðið á spildunni, sem Íþróttafélagið fékk úr afréttarlandinu. Á skrifstofu sýslumanns Árnassýslu fékk ég þær upplýsingar, að Íþróttafélag Reykjavíkur væri þar þinglesinn eigandi þeirrar spildu, sem félaginu var gefin úr afréttarlandinu á sínum tíma. Af framansögðu virðist ljóst, að hún hafi ekki fylgt með í sölunni, þegar borgin kaupir Kolviðarhól.³¹⁶

Reykjavíkurborg hefur síðar talið sig hafa keypt land Íþróttafélags Reykjavíkur frá 1939, sbr. minnisblað borgarlögmans 11. mars 1982, er ÍR vildi andæfa því að umtalað land fylgdi í Kolviðarhólssölunni og hafði tveimur árum fyrir afhent ljósrit af óundirrituðu bréfi dags. „27.1955“ þar sem „upplýst“ var að undanskilið væri í sölu Kolviðarhóls meðal annars: „Hamragilið í Skarðsmýrarfjalli,

³¹¹Skjal nr. 5 (179).

³¹²Skjal nr. 5 (181).

³¹³Skjöl nr. 5 (182) og 13 (4).

³¹⁴Skjal nr. 13 (20).

³¹⁵Skjal nr. 5 (183).

³¹⁶Skjal nr. 13 (21).

það er sá staður í landareign Kolviðarhóls, sem mest er notaður til skíðaiðkana. Og land það sem Ölfushr. gaf Í.R.“ Einnig: „Lóðir þær sem fylgja Vals og Víkingsskálunum, sem standa í Sleggjubeinsdal.“ Vísað var til bréfs ÍR frá 17. apríl 1954 varðandi jarðhitaréttindi og Sleggjubeinsdal.³¹⁷ Borgarritari bauð þá málamiðlun með bréfi 19. júní 1984 að borgin viðurkenndi eignarrétt félagsins gegn því að félagið viðurkenndi rétt borgarinnar til borunar og hagnýtingar á jarðhita innan landamerkja spildunnar án sérstaks endurgjalds og rétt til nauðsynlegra lagna og annarra aðgerða í því skyni ef ÍR vildi halda fram þeirri skoðun að afsalið næði ekki lögformlega til landspildunnar frá 1939. Yrði þetta ekki samkomulagsgrundvöllur, væri það tillaga að eignarréttur spildunnar yrði úrskurðaður með gerð.³¹⁸

Ekki verður séð af framlögðum skjölum að þessari tillögu hafi verið sinnt af hálfu ÍR.

Landsvirkjun leitaði eftir samþykki Ípróttafélags Reykjavíkur, fyrir hönd eigenda lands við Hamragil á Hellisheiði, á fyrirhuguðum framkvæmdum vegna lagningar Búrfellslínu 3 A, 11. júlí 1997. Við formlegt samþykki lægi fyrir að félagið hefði fullt forræði eða umboð til þess að ljúka samningsgerð.³¹⁹ Heimildaryfirlýsing var gefin 14. júlí sama ár og þinglesin 15. maí 2001.³²⁰

Hinn 15. október 1997 leigði Ípróttafélag Reykjavíkur Íslenska farsímafélaginu ehf. 35 m² lóð á lægri kalli Skarðsmýrarfjalls (570 m hæð) til þess að koma fyrir fjarskiptabúnaði og tækjaskúr til fimm ára frá undirritun samnings, með rétti til þess að framlengja samninginn fimm sinnum í fimm ár.³²¹ Og fjarskipti hf. yfirtóku rekstur Íslenska farsímafélagins ehf. og var gerður viðauki við lóðarleigusamninginn af því tilefni 29. september 2003.³²²

Landssími Íslands hf. fékk einnig leigða af Ípróttafélagi Reykjavíkur 35 m² lóð á Skarðsmýrarfjalli til 10 ára 28. september 2000.³²³

Hinn 27. október 2000, óskaði Íprótt- og tómsundaráð Reykjavíkurborgar eftir heimild stjórnar Ípróttafélags Reykjavíkur til þess að setja niður aðstöðu fyrir starfsmenn við byrjaendalyftur félagsins og Víkings en ÍTR annaðist rekstur skíðasvæða ÍR og Víkings á Hengilssvæðinu. Leyfi var veitt 2. nóvember sama ár.³²⁴

Hinn 23. nóvember 2000 leigði ÍR Línu.Net/IRJA 35 m² lóð á Skarðsmýrarfjalli til þess að koma fyrir og reka tækjabúnað og tækjaskúr.³²⁵

Beiðst var nauðungarsölu á landi Ípróttafélags Reykjavíkur úr „afrétti“ Ölfushrepps í árslok 2000.³²⁶ Ekki varð af sölunni.

³¹⁷Skjal nr. 5 (185).

³¹⁸Skjal nr. 5 (186).

³¹⁹Skjal nr. 13 (5).

³²⁰Skjal nr. 13 (29).

³²¹Skjal nr. 13 (6).

³²²Skjal nr. 13 (10).

³²³Skjal nr. 13 (7).

³²⁴Skjal nr. 13 (8).

³²⁵Skjal nr. 13(9).

Árið 2001 beiddist Orkuveita Reykjavíkur umsagnar borgarlögmanns Reykjavíkur um bréf Íþróttafélags Reykjavíkur frá 20. nóvember það ár.

Þar sem óskað var skýringa á hvers vegna framkvæmdir á vegum Orkuveitu Reykjavíkur í Sleggjubeinsskarði við Skarðsmýrarfjall væru hafnar án samráðs við Íþróttafélag Reykjavíkur.³²⁷

Í bréfi borgarlögmanns 13. desember 2001 var vísað til áðurgreindra skoðanaskipta borgaryfirvalda og Íþróttafélags Reykjavíkur í upphafi níunda áratugarins en síðan segir:

Forsvarsmenn Í.R. töldu að landspildan [úr „afrétti“ Ölfushrepps] hefði ekki fylgt með í kaupunum þar sem hún væri utan landamerkja Kolviðarhóls.

Borgaryfirvöld hafa hins vegar ávallt túlkað afsalsgerninginn dags. 11. okt. 1955 á þann hátt að landspildan hafi einnig fylgt með í kaupunum.

Borgarlögmaður vísar til áður tilvitnaðs bréfs Íþróttafélags Reykjavíkur 17. apríl 1954³²⁸ þar sem meðal annars er talað um eign Kolviðarhóls á öllu landi í Sleggjubeinsdal og samþykktar fundar 28. júlí 1955:

Í samþykkt fundar í Formannafélagi Í.R. 28. júlí 1955, þar sem sala Kolviðarhóls er heimiluð er það skilyrði sett, „að Í.R. hafi full réttindi til afnota í landi jarðarinnar til iðkunar skíðaíþróttarinnar og að skíðaskálar þeir, sem nú standi í landi jarðarinnar, og ef til vill nýr skíðaskáli Í.R., sem byggður yrði, fái að vera þar áfram leigulaust“. Í samþykktinni er einnig tekið fram að skíðaskáli Víkings „stendur í landi Kolviðarhóls.“³²⁹

Sömuleiðis var vitnað til afsalsins 11. október 1955 þar sem talað var um jarðhitaréttindi og skíðaskála í landi jarðarinnar Kolviðarhóls. Telur borgarlögmaður það skoðun Reykjavíkurborgar að borgarsjóður hafi keypt allt land ÍR við Kolviðarhól að engu undanskildu nema tilgreindum skálum. Hefði ÍR viljað undanskilja aðrar eignir og þar með það sem félagið hafði sterklega gefið í skyn að væri innifalið í sölunni, bar félaginu að taka það skýrt fram í afsalinu eða með öðrum hætti.³³⁰

Eignaryfirlýsing Orkuveitu Reykjavíkur á jörðinni Kolviðarhóli 1. október 2003 var þinglesin 23. sama mánaðar.³³¹

Orkuveita Reykjavíkur og Íþróttafélag Reykjavíkur gerðu samning varðandi vatnsdælingu, umgengni Orkuveitunnar á svæði ÍR, efnisnám og samstarf aðila um svæðið 21. nóvember 2003. Þess var getið að Orkuveitan hefði gert fyrirvara um eignarrétt ÍR á svæðinu.³³²

³²⁶Skjöl nr. 13 (27 og 28).

³²⁷Skjal nr. 5 (188).

³²⁸Skjal nr. 5 (179).

³²⁹Sbr. skjal nr. 5 (180).

³³⁰Skjal nr. 5 (188).

³³¹Skjal nr. 5 (189).

³³²Skjal nr. 13 (22).

Sömuleiðis gerðu Orkuveita Reykjavíkur og Íþróttafélag Reykjavíkur samning um efnisnám Orkuveitunnar gegnt skíðaskála ÍR í Hamragili 23. júní 2004. Þar kemur einnig fram að Orkuveitan gerir fyrirvara um eignarhald ÍR á svæðinu í kjölfar gildistöku laga um þjóðlendur.³³³

Samkvæmt þinglýsingarvottorði frá sýslumanninum á Selfossi er Íþróttafélag Reykjavíkur þinglýstur eigandi lands úr „afrétti“ Ölfushrepps samkvæmt gjafaafsali 2. ágúst 1939.³³⁴

Athugandi er að hreppsnefnd Ölfushrepps hefur leigt lóðir undir skíðaskála Víkings við Sleggjubeinsskarð og fyrrverandi skála Vals í Sleggjubeinsdal.³³⁵ Um það er fjallað í kaflanum um afrétt Ölfuss en hér gæti verið um að ræða land frá Kolviðarhóli.

5.5. Selvogs- og Ölfusafréttur

5.5.1. Almennt

Í lýsingu Hálfðanar Jónssonar, lögréttumanns á Reykjum í Ölfusi, á Ölfushreppi árið 1703 segir um landið ofan Ölfuss:

Þegar áðurgreindar sandaaðnur ... minnka, tekur til meginbyggðin með fjallgarðshlíðunum í röð austur eftir sveitinni, allt til Þurrárhrauns. ...

Sérlegustu örnefni á þessum fjallgarði teljast Geitafell, Lambafell, Vífilfell, Lyklafell, Reykjafell, Vestrimeitill, Austrimeitill, Sanddalir, Langahlíð, Skóghlíð, Hverahlíð, Lakar, Skálafellshálsar, Kerlingarberg, Kálfsberg, Hestur etc.

Þessi hér skrifaði hreppsins partur hefur til fjalls á sumrum víða lyngi vaxið haglendi, en um vetrartímum oft byrgt af snjó.³³⁶

Af lýsingu Hálfðanar má ætla að hann hafi talið Svínahraun og jafnvel land allt niður í Fóelluvötn til Ölfushrepps. Hálfðan segir meðal annars:

Á norðanverðum Hvannavöllum, er strax taka til fyrir neðan skarðið [Hellisskarð], stendur Sælhús (ei langt frá veginum) so kallað, hvort allt til þessa tíma Ölves innbyggjarar hafa uppi haldið, vegfarandi fólki harla nauðsynleg á vetrartímanum til innvistar. Er og lofsvert, að þetta sælhús ei niður falli. Fyrir sunnan Húsmúlann, er liggur í útsuður undan Hengilsfjallinu, en fyrir norðan Hellirsskarð, liggja Sleggjubeinsdalir. Þar er náttstaður vesturleitarmanna úr Ölvesi, þá afréttinn á haustin leita. Í vestur og útnorður frá Sælhúsi og með Húsmúlanum liggja miklir grasvellir, nefndir

³³³Skjal nr. 13 (23).

³³⁴Skjal nr. 13 (18).

³³⁵Skjöl nr. 8 (3 og 6). Einnig hafnaði Ölfushreppur forkaupsrétti á skíðaskála í Sleggjubeinsdal árið 2003. Sjá skjal nr. 8 (5).

³³⁶Hálfðan Jónsson, “Descriptio Ölveshrepps anno MDCCIII”, s. 236.

Norðurvellir, og strekkja sig út allt suður undir Svínahraun, nær því undir Bolavelli, en endast þó þar Uxabrekkur heita. Inn með Hengilsfjallinu liggur dalur og fyrir norðan Húsmúllann, er Engidalur kallast. ... Ei alllangt frá Engidal eru almennar nautaréttir Ölvesinga og Kjalarnesþingsmanna, er árlega haldast þann þriðja dag októbris mánaðar, ef ei er helgur, annars næsta dag fyrir. Þessi fjallgarður brúkast almennilega fyrir nauta og hrossa afrétt. ... Í austur frá Engidal, upp á Henglinum, stendur þúfa, er enn nú nefnist Strendurþúfa; þangað eiga Strendurmenn í Selvogi með frí lambarekstra árlega. Frá þessari þúfu í útsuður hallar fjallinu, með stórum giljum og brekkum, allt ofan í Hengladali, hvorjir eru so sem þrír, hvör austur af öðrum. Þessir dalir er<u> grasi vaxnir með vallendi og mýrlendi, hafa fyrir sunnan sig Skarðsmýrarfjöll, graslaus, og liggja að norðanverðu við Hellisheiðarhraunið. ...

Nefnd á [Kaldá], þar hún nú rennur í nokkrum gljúfrum, hefur hún fyrir sunnan sig Saurbæjarhraun so kallað, hvort liggur til norðurs frá Kömbum, en að norðanverðu liggur Árstaðafjall. Þar við ána í fjallinu er gat á berginu og kallast Raufarberg, hvar með Reykjaland aðgreinist frá afréttinum. Þetta Árstaðafjall hefur upp á sér grösugan dal, er Fífudalur kallast. Fjallið er og sjálft allvíða grasi vaxið, með góðu haglendi. Í norður frá fjallinu heita Molddalir og þar nærri eru Hverakjálkar. En heiðin þar fyrir vestan, allt á Svínahlíð, er kölluð Bitra.³³⁷

Loks segir Hálfðan:

Það þráttnefnda fjall Hengill er stórt og hátt og liggur til austurs og vesturs, að ofanverðu blásið með mosum, en til hliðanna, einkum að sunnan og austanverðu, með grasbrekkum. En á vestri síðuna hefur það stór gil og hamra. Það er kallaður Vörðuskeggi, þar fjallið er hæst, að austan. ... Þetta fjall með kringumliggjandi á allar síður fellum, hálsu, ásamt dölum og völlum, er afrétt Ölvesinga fyrir sauðfé, naut og einnin hross. Þennan afrétt munu og Suðurnesjamenn brúkað hafa í fyrri tíð, er hér að framan um getur. Örnefni fyrir vestan og norðan Hengilinn þessi: Marardalur, Grashólar, Skuflungar, Dýrunsfjöll, Folaldad<al>ir, Vegghamrar, Rauðuflog etc. Í austur og landnorður undan Henglinum er Jórutindur, ...

Fyrir neðan tindinn tekur til Jórubleif og eftir kleifinni kallast Jórugil, er liggur í Þingvallavatn. Þetta pláss er skógi vaxið og kallast Nesjaskógur. Í suður frá Jórutind er nefnd Hjallatorfa, Hjallakirkju skógarítak, nú mjög gagnlítið.³³⁸

Í lýsingu Hálfðánar kemur einnig eftirfarandi fram:

³³⁷Hálfðan Jónsson, "Descriptio Ölveshrepps anno MDCCIII", s. 239-241.

³³⁸Hálfðan Jónsson, "Descriptio Ölveshrepps anno MDCCIII", s. 246-247.

Fyrir austan Skarðsmýrarfjöllin er kallaður Orustuhóll og þó fyrir vestan ána, er úr Hengladölum fram rennur. Þar undir hrauninu sjást enn í dag glögg merki til fjárrétta, er menn heyrt hafa brúkað hafi í fyrri tíð Ölves innbyggjarar og Suðurnesjamenn, þá saman og til afréttarins hvorutveggju rekið höfðu, og hafi á milli þessara óeini<n>g komið, hvar af Örustuhóll mun nafn sitt draga.³³⁹

Varðandi afréttarmál í Ölfusi, samkvæmt Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, á það yfirleitt við sem segir um Nesja í Grafningi, en Grafningur og Ölfus voru þá einn hreppur:

Afrjett á jörðin undir Hengli tollfrí ásamt öðrum Ölvess og Selvogsmönnum.³⁴⁰

Sömu orð eiga við um jörðina Reyki og hjáleigur hennar, þ.e. Reykjakot, Reykjahjáleigu, Kross og Velli.³⁴¹

Grafningur og efri hluti Ölfuss var tekinn til mats árið 1706 en neðri hlutinn mátti bíða til ársins 1708. Þar segir Jarðabókin um Gljúfurárholt:

Afrjett ut supra undir Hengli tollfrí sem segir um alla sveitina.³⁴²

Sama umsögn á við um eftirfarandi jarðir: Saurbæ, Kröggólfsstaði, Vötn (Vetnir), Þúfu, Núpa, Ytri- og Eystri-Þurá, Þóroddsstaði (Þórustaðir, Þórisstaðir), Riftún, Bakka, Grímslæk (Efri- og Syðri-), Breiðabólsstað, Litlaland og Hlíðarenda.³⁴³ Ekki er þess getið að Hjalli eigi afrétt og allir kostir og ókostir Hjalla eru sagðir sameiginlegir hjáleigum jarðarinnar, þ.e. Þorgrímsstöðum, Króki, Móakoti, Gerðakoti, Læk og Bjarnastöðum.³⁴⁴

Jarðabók yfir Selvog var samin árið 1706. Þar eru Snjóthús færð fyrst til bókar með eftirfarandi umsögn um afréttinn:

Afrjett hefur jörðin stundum brúkað tolllaust ásamt öðrum þessarar sveitar innbúendum, þar sem heitir Hengill. Nú láta menn það ógjört um stundir.³⁴⁵

Þessi umsögn gildir jafnt um jarðirnar Nes (ásamt hjáleigum), Bjarnastaði, Götu, Þorkelsgerði, Eymu, Vindás, Lambhús (hjáleiga Strandar sem var í eyði), Sigurðarhús (forn hjáleiga Strandar og nýlega endurreist lögbýli), Vogshús, Vogshúsahjáleigu, Hlíð, Stakkavík og Herdísarvík.³⁴⁶

Um afrétti segir séra Jón Matthíasson í Arnarbæli árið 1840:

³³⁹Hálfdan Jónsson, "Descriptio Ölveshrepps anno MDCCIII", s. 240.

³⁴⁰Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 377.

³⁴¹Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 399-403.

³⁴²Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 404.

³⁴³Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 416-424, 429 og 440-442.

³⁴⁴Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 426-428.

³⁴⁵Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 444.

³⁴⁶Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 445-447, 450, 452, 454, 456-457 og 460-467.

Nauta- og sauðaafréttur liggur vestan og norðan Hellirsheiði, sameiginlegur við Grafningsmenn. Sauðaréttir haldnar í Hvammi í Ölvesi fimmtudaginn 22 vik(ur) af sumri, nautaréttir þriðjudaginn í 23. vik(u) sumars í Márdal undir Hengli. Sótkar eru þær fyrri af Ölvesingum og Grafningsmönnum og nokkru leyti af Þingvalla- og Mosfellssveitum; nautaréttir af sömu, líka Seltjarnarneshrepp.³⁴⁷

Í sóknalýsingu séra Jóns Vestmanns í Vogsósum frá árinu 1840 kemur eftirfarandi fram um afréttarlönd:

Afréttarlönd í Selvogi er Heiðin háa, en í Krýsuvík fjöllin þar umhverfis. Réttir eru haldnar 22 vikur af sumri. Selvogur á til Hvamms í Ölvesi, en Krýsuvík til Kvíguvoga að sækja réttir.³⁴⁸

Björn Pálsson, prestur á Þingvöllum, gefur eftirfarandi upplýsingar um afrétt í lýsingu sinni á Þingvallaprestakalli frá árinu 1840:

... Afréttur fyrir Grafnings- og Ölvesmenn, sem rétta saman, er í fjöllum milli Grafnings og Ölves, þegar kemur vestur fyrir Hrómundartind, og það vestur á Mosfellsheiði. ...³⁴⁹

Páll Melsteð sýslumaður lætur eftirfarandi upplýsingar um sæluhús í té í lýsingu sinni á Árnassýslu frá árinu 1842:

Frá brú þessari [yfir mýrar á alfaravegi suður frá Laugardælaferju og upp undir Ingólfsfjall] liggur vegurinn með Ingólfsfjalli suður Hellirsheiði. Er hann allgóður, sæmilega ruddur og vel varðaður á heiðinni, hvar líka eru 2 sæluhús, annað uppá háheiðinni, hitt fyrir sunnan hana, niðri á Bolavöllum. Hafa Ölvesmenn byggt þau bæði og halda þeim við. Þriðja sæluhúsið er niðri í Fóvelluvötnum, byggt á eigin kostnað af Jóni hreppstjóra á Elliðavatni. Hefur fé verið gefið til þess viðrhalds bæði frá Gullbringu-, Árnass-, og eg meina einnig frá Rangárvallasýslu, svo það á nú 50 r(íxdali) á leigu í konungsins fjárhirslu. Get eg þessa hér, þótt sæluhúsið liggji lítið eitt fyrir neðan sýslutakmörk, af því sæluhús þetta kemur Árnassýslubúum einna mest til nota á suðurferðum þeirra í illviðrum.³⁵⁰

Að beiðni Jóns Hjaltalíns landlæknis var mælt út land í Sleggjubeinsdal inn af Bolavöllum 31. ágúst 1874 en þar hugðist Jón reisa nýbýli. Niðurstaða skoðunarmannanna var sú að nýbýlið skyldi hafa eftirfarandi landamerki:

Úr Skarðsmýrarfjalls-horni syðsta beint í Sleggju, þaðan beint í Húsmúlabrún, þá eptir hæstu fjallabrúnum fyrir norðan innsta Hengladalsbotn í

³⁴⁷Jón Matthíasson, "Arnarbælis-, Hjalla- og Reykjasóknir", s. 203.

³⁴⁸Jón Vestmann, "Selvogsping (Strandar- og Krýsuvíkursóknir)", s. 220.

³⁴⁹Björn Pálsson, "Þingvalla- og Úlfjótssvatnssóknir", s. 182.

³⁵⁰Páll Melsteð, "Árnassýsla", s. 29.

Strandarþúfu, þaðan beina stefnu í norðasta Skarðsmýrarfjallshorn og loks í hið fyrstnefnda hornmark.³⁵¹

Í skýrslunni, sem samin var í kjölfarið, kemur fram að hreppstjórar Ölfushrepps og Jón Hjaltalín hafi verið sammála um að nýbýlislandið væri afréttarland Ölfushrepps.

Í byrjun annars áratugar 20. aldar kærði oddviti Ölfushrepps ólöglega smölum á afrétti hreppsins til yfirvalda. Hinn 14. september 1911 voru tvö vitni yfirheyrd vegna málsins í lögreglurétti Gullbringu- og Kjósarsýslu. Fyrri vitnið hét Gunnar Gunnarsson, til heimilis að Geithálsi. Hann skýrði frá því að þrjú undanfarin haust hefði hann að undirlagi leitarstjóra Mosfellshrepps, Gísla Björnssonar bónda í Miðdal, og annars manns verið leitarmaður á Mosfellshreppsafrétt. Gunnar kvaðst hafa farið sömu leiðina, upprunalega eftir fyrirlagi leitarstjóra, í öllum þessum ferðum sínum. Að sögn hans lá hún:

Frá Brekku norður undan Hengli og fram á Þjófahlaup, frá Þjófahlaupi fram með árfarvegi sem liggur til Lyklafells.³⁵²

Gunnar sagðist aldrei hafa farið lengra austur. Í vitnisburði hans segir og:

Síðastliðið haust, er hann var á niðurleið ásamt dreng frá Elliðakoti, kveðst hann hafa mætt 5 leitarmönnum Ölfushrepps á svokölluðum Melum norðanvið Norðurvelli. Tóku þeir nokkuð af fjárhóp, er þeir ráku, og fóru með fje það austur, með þeim ummælum að þeir hefðu smalað í Ölfusafrjetti.³⁵³

Seinna vitnið var leitarstjóri Mosfellshrepps, Gísli Björnsson. Hann kvaðst hafa gegnt þeirri stöðu nokkur undanfarin ár og sagðist hafa lagt fyrir leitarmenn að smala, og sjálfur smalað, sama pláss og smalað hefði verið undanfarið, a.m.k. síðastliðin 50 ár, átölulaust af Ölfushrepps hálfu. Að sögn Gísla höfðu takmörkin í smalamennskunni venjulega verið:

Niður með Brekkunni fram með Þjófahlaupi og suður að árförunum fyrir neðan Norðurvelli.³⁵⁴

Í fasteignamatinu 1916-1918 segir um afrétt Ölfushrepps:

Afrétt á hreppurinn fyrir norðan og vestan byggðina, um Reykjanessfjallgarð o.v., fremur góðan en ekki allmikinn. Ágangur er nokkur á hann.³⁵⁵

Afréttur Selvogshrepps fær eftirfarandi umsögn í sama fasteignamati:

Afrétt á hreppurinn fyrir ofan byggðina, ekki mikinn en fremur góðan, og er nokkur ágangur á hann.³⁵⁶

³⁵¹Skjal nr. 2 (35) a-b.

³⁵²Skjal nr. 2 (49).

³⁵³Skjal nr. 2 (49).

³⁵⁴Skjal nr. 2 (49).

³⁵⁵Skjal nr. 2 (22) a-b.

³⁵⁶Skjal nr. 2 (22) a-b.

5.5.2. Afrétta-, hreppa- og sýslnamörk

Í landamerkjabréfi Breiðabólstaðar og Vindheima frá 28. maí 1889, sem þinglesið var degi síðar, segir svo:

Milli Ölfus-afrijettar og Breiðabólstaðar og Vindheima úr Rauðhól beina stefnu í „Lambafell“.³⁵⁷

Í landamerkjabréfi frá 24. september 1889, sem var þinglýst 10. og 12. júní 1890, er að finna eftirfarandi lýsingu:

Landamerkjabréf fyrir Selvogsafrijetti og Ölvesafrijetti að innan, en Hlíðarbæja að neðan samþykkt af undirskrifuðum.

Úr Vífilfelli í Ólafsskarð, þaðan beina línu niður eptir Lambafellshrauni í vörðu, sem er norðaustan til á há – Geitafelli, úr henni beina línu í Fálkaklett.³⁵⁸

Undir þessa lýsingu rita Sæmundur Ingimundarson í Stakkavík og Kristján Oddsson í Bartakoti fyrir Selvogshrepp og Jón Jónsson á Hlíðarenda og Sæmundur Eiríksson á Vindheimum fyrir Ölfushrepp.

Einnig var gert landamerkjabréf 22. maí 1886, sem þinglýst var 10. júní 1890, en þar er afréttarmörkum Ölfus- Grafningshrepps lýst þannig:

Raufarberg, sem er hornmark milli Ölfusvatns og Reykjatorfu, og svo úr Raufarbergi beina stefnu í vestasta horn á Ölfusvatnsskigni, sem er landamerki á Ölfusvatns- og Nesja-torfum, og úr vestasta horni á Ölfusvatnsskigni beina stefnu fyrir norðan Hengil í vörðu, sem er á Stóraborgarhól, sem er í sýslumörkum á milli Árness- og Gullbringusýslna.³⁵⁹

Þessi lýsing var undirrituð af Þorgeiri Þórðarsyni á Núpum fyrir Ölfushrepp, Gísla Magnússyni á Króki fyrir hönd Grafningshrepps og Jóni Jónssyni vegna Ölfusafréttar.

Þá liggur fyrir útdráttur úr landamerkjaskrá jarðanna Miðdals og Elliðakots í Kjósarsýslu frá 3. október 1885, en hann fjallar um mörkin milli nefndra jarða og Grafnings- og Ölfushreppa. Útdrættinum var þinglýst 10. júní 1890. Samkvæmt honum eru þau þessi:

Miðdalsland að austanverðu frá vörðunni á hæsta Borgarhólnum til suðurs sjónhending á Vífilfell um sýslubúfu, sem er á Lágheiðinni fyrir austan Lyklafell niður að árfarinu, sem liggur niður Bolavelli.

³⁵⁷Skjal nr. 4 (106) a-b.

³⁵⁸Skjal nr. 4 (113) og 4 (114) a-b.

³⁵⁹Skjal nr. 4 (114) a-b.

Elliðakotsland að austanverðu frá nefndu árfari beint til Vífilfells eins og sjónhending ræður frá Borgarhólnum; þaðan niður sandskeiðið o.s.frv.³⁶⁰

Þessi lýsing var staðfest af Guðm. Einarssyni [væntanlega í Miðdal], Guðm. Magnússyni, Elliðakoti og Jóni Jónssyni vegna Ölfusafréttar.

Árið 1919 sendi Stjórnarráð Ísland sýslumanni í Árnassýslu bréf þar sem óskað var eftir skýrslu um þau svæði í sýslunni sem talin væru almenningar svo og um afréttarlönd sem ekki sannanlega hefðu tilheyrt eða tilheyrdur nokkru lögbýli. Var það byggt á þingsályktun 27. september 1919 um rétt ríkisins til vatnsorku í almenningum. Það sýslumaður alla hreppstjóra um skýrslur.³⁶¹ Lögð hafa verið fram svör frá hreppstjórum í Ölfus- og Grafningshreppum:

Hreppstjóri Ölfushrepps svaraði þannig 28. febrúar 1920:

Um almenninga aðra enn það sem talið er að vera afrjettarland hreppsins er hjer enga að ræða enn afrjettarland þetta er og hefur að fornu verið norðvesturbrúnir Hellisheiðar, það er að segja Hengillinn og dalirnir í kríngum hann þá til suðvesturs Skarðsmýrarfjall, Reykjafell, Sauðadalahnjúkar um Lambafell og þaðan lína vestur í afrjettarmörk Selvogsmanna. Sunnan og austan að línu þessari lyggja búfjarlönd margra Jarða í sveitinni. Hinsvegar og norður og vestur frá fellum þessum er hinn eiginlegi afrjettur svo sem Bolavellir Svínahraun Norðurvellir og sauðasturtaglið [svo í frumriti] á Mosfellsheiði alla leið niður að sýslumörkum að vestan og afrjettarmörkum Grafningsmanna að norðan enn sýslumörkin það er mörkin milli Árnassýslu að austan og Gullbríngusýslu að vestan lyggja eptir línu sem dregin er úr Vífilfelli um Bolaöldu norður í Borgarhól á Mosfellsheiði. Munu að þeim mörkum að vestan lyggja afrjettarlönd Seltjerninga og búfjarlönd Mosfellssveitarmanna. Úr Borgarhól lyggja svo mörkin um suðurtaglið á Mosfellsheiði uppí Skeggja það er norðausturhornið á Henglinum. Um enga á er að ræða í afrjettarlandi þessu nema litla sprænu sem sprettur upp í Innstadal sunnanundir Henglinum og úr verður Hengladalsá. Um lönd þau er lyggja umhverfis Ölfushrepp að öðru leiti skal þess getið að vestan er Selvogur og Selvogsafriettur. Svo með sjó fram austur að Ölfusá þá með henni uppað Sogi og með því þar til land Grafningsmanna tekur við lyggja svo búfjarlönd Ölfusinga og Grafningsmanna saman um fjöllin vestur að Hengli.³⁶²

Hreppstjóri Grafningshrepps svaraði 8. apríl 1920:

Í Grafningshreppi eru ekki aðrir almenningar en afrjettur hreppsins. Landamerki umhverfis hann eru eptir því, sem mjer er kunnugt þau er nú skal greina: Bein stefna úr Vörðuskeggja sem er á Há-Hengli í stóra-Borgarhólinn, (sem er á Mosfellsheiði). Úr Borgarhólnum stefna í austur á Siðri-

³⁶⁰Skjal nr. 4 (114) a-b.

³⁶¹Skjal nr. 8 (23).

³⁶²Skjal nr. 8 (24).

Moldbrekkur og þaðan í Klofningatjörn, sem er sunnan við Mosfellsheiðarveiginn, og úr Klofningatjörn bein stefna suður í fyrnefndann Vörðuskeggja. Afrjetturinn er því spilda úr miðri Mosfellsheiði, og má heita að svæði það sje með öllu vatnslaut á sumrin.³⁶³

Afrétti Selvogshrepps er svo lýst í *Göngum og réttum*:

Afréttur Selvogsbænda er norður og upp af byggðinni. Eru mörk hans að norðvestan um Sýslustein austan Geitahlíðar um Litla- og Stóra-Kóngsfell og Rauðuhnúka í háfell Vífilsfells, sem er nyrsti markapunktur afréttarins, en að austan eru mörkin úr Þrívörðum í Fálkaklett í Geitafelli, síðan yfir austanvert Geitafell um Rauðhól í Ólafsskarðshnúk og þaðan í háfell Vífilsfells. ...³⁶⁴

Vegna fyrirhugaðrar hraðbrautar á Hellisheiði gerðu Landmælingar Íslands uppdrátt með mörkum þeirra jarða, sem áttu lönd undir veglínu hraðbrautarinnar. Voru þau dregin samkvæmt landamerkjabréfum, sem fylgdu beiðninni og öðrum upplýsingum frá ábúendum jarðanna. Um mörk heimalanda og „afrétta“ segir í bréfi 28. september 1971:

1. Mörk milli heimalanda og afrétta eru úr há Lambafelli í eystri háhnúk á Stóra-Reykjafelli, samanb. jarðamarkabréf Hjallatorfunnar nr. 217, og þaðan liggur svo nefnd þverlína í rauðleitan melhnúk, sem sést framundan Skarðsmýrafjalli. Þessi rauðleiti melhnúkur er settur á uppdráttinn eftir líkum. Umrædd þverlína hefur verið samþykkt athugasemdalaust við sáttargjörð í landamerkjaprætu milli Núpa og Þverárlanda [svo í forriti, átt er við Þurá].³⁶⁵

Oddviti Selvogshrepps gaf eftirfarandi yfirlýsingu um afréttarmörk 19. apríl 1979:

Ekki eru nein ákveðin merki milli afréttarlanda Selvogsbænda og heimalanda þeirra, en gagnvart öðrum sveitum eru landamerki afréttar- og heimalanda Selvogshrepps þessi:

Takmörk sveitarinnar eru að vestan: úr Seljabótarnefi um Sýslustein austan Geitarhlíðar, þaðan fjöll norður í Litla-Kóngsfell, þaðan í Stóra-Kóngsfell um Rauðuhnúka í topp Vífilsfells, sem er norðasti markapunktur afréttarins. Að austan: úr Þrívörðum vestan Keflavíkur, þaðan í Fálkaklett í Geitafelli, síðan yfir austanvert Geitafell um Rauðhól í Ólafsskarðshnúk³⁶⁶, þaðan í topp Vífilsfells.³⁶⁷

Samkomulag var gert um mörk Herdísarvíkur og Krísuvíkur sem einnig skyldu vera mörk Árnassýslu og lögsagnarumdæmis Grindavíkurkaupstaðar og

³⁶³Skjal nr. 8 (26).

³⁶⁴*Göngur og réttir*, II. b. Bragi Sigurjónsson gaf út. Reykjavík. 1984, s. 315.

³⁶⁵Skjal nr. 8 (78).

³⁶⁶Skjal nr. 4(131). Gylfi Már Guðbergsson hefur gert athugasemd við Ólafsskarðshnúk. Hann telur að miða eigi við Ólafsskarð.

³⁶⁷Skjal nr. 4 (131).

Selvogshrepps árið 1980, svo sem vikið var að í kaflanum um Herdísarvík. Þar er mörkunum lýst þannig:

Mörk milli Árnassýslu og lögsagnarumdæmis Grindavíkurkaupstaðar eru bein lína úr hápunkti Litla Kóngsfells sunnan við Grindaskörð í Sýslustein undir Geitahlíðum og önnur bein lína úr Sýslusteini til sjávar um hraunstrýtu á Seljabótarnefi.

Bréfið var undirritað af málsaðilum 25. og 29. janúar og 16. febrúar 1980 og staðfest af dóms- og kirkjumálaráðuneytinu 20 mars sama ár.³⁶⁸

Gylfi Már Guðbergsson, landfræðingur, sendi frá sér greinargerð með uppdrætti um landamerki og afréttarmörk í Ölfushreppi og sýslumörk Árnassýslu frá Kóngsfelli að Sýsluhólma 30. júlí 1990.³⁶⁹ Um mörk heimalanda og afréttar segir hann:

Mörkum afréttar og jarða hefur verið lýst fyrir undirrituðum sem línu frá „rauðleitum melhnúk fyrir framan svo nefnda Kýrgilshnúka í hæsta hnúk á Reykjafelli.“

Gylfi segir alla, sem við var rætt, virðast vera sammála um hvar þverlínan hefjist að austanverðu en enginn hafi nefnt neitt tiltekið kennileiti milli melhnúksins og Reykjafells sem línan lægi um. Eini staðurinn, sem landeigendur virtust geta verið ósammála um, væri vesturendi línunnar á Reykjafelli. Heimildir, sem Gylfi telur geta koma til álita við ákvörðun afréttarmarka á Reykjafelli, eru lýsing landamerkja Ytri-Þurár og Þóroddsstaða í landamerkjabréfi Þóroddsstaða, landamerkjabréf Hjallatorfu, nýbýlisbréf Kolviðarhóls 1893 og samþykkt hreppsfundar Ölfuss 1938 vegna gjafar til Íþróttafélags Reykjavíkur. Tvö bréfin nefni hæsta hnúk (tind) á Reykjafelli, eitt eystra horn á Reykjafelli og eitt vörðu austan á Reykjafelli. Gerir Gylfi athugasemd vegna merkja Hjallatorfu og Þóroddsstaða annars vegar og hins vegar Þóroddsstaða og Ytri-Þurár hins vegar sem virðist skerast ef farið er í stein (drang) sem nefndur hafi verið sem nyrstu mörk Hjallatorfu. Gylfi ályktar af þessum gögnum:

að mörk Ytri-Þurár, Þóroddsstaða, Hjallatorfu, Kolviðarhóls, lands Í.R. og afréttarmörkin komi saman á hæsta hnúk Reykjafells og verði að telja það rétt mörk nema eitthvað finnist af traustari heimildum, sem segja annað.

Varðandi þverlínu, sem skildi jarðir og „afrétt“ og dregin var á meðfylgjandi afrétt, segist Gylfi hafa farið eftir fyrrgreindum heimildum, landamerkjabréfum jarðanna austur að landi Reykja og Hveragerðis, dómssátt um landamerki milli Núpa og Þurárjarða 1970, landskiptagerða Vatna, Kröggólfsstaða og Þúfu 1942 og 1982 og skipta milli Stóra- og Litla-Saurbæjar 1942. Rætt hafi verið við fólk á jörðunum og landeigendur og nafngreininir Gylfi þrjá menn sérstaklega. Einnig bendir hann á ónákvæmni í lýsingu á mörkum í Ölfusi og Selvogi í bókinni Sunnlenskar byggðir III

³⁶⁸Skjal nr. 4 (130).

³⁶⁹Skjal nr. 1 (7).

bindi, bls. 279 og 473. Þeim beri ekki fyllilega saman innbyrðis og ekki heldur við landamerkjabréf um afréttarmörk.

Mörkum „jarða og afrétta í Ölfusi og Grafningi“, sem sett eru „eftir landamerkjabréfum jarða í Ölfusi og Grafningi og með aðstoð landeigenda og kunnugra manna sem bentu á kennileiti og örnefni“ lýsir Gylfi svo:

Skulu merkin nú rakin frá Inghóli, en þau liggja þaðan í Kaga. Síðan eru merkin í stóran stein sem er rétt norðaustan við hábungu Sandfells. Frá honum eru merkin í stóran stein í Klyftartungum. Frá steini þessum eru mörkin ekki fyllilega áreiðanleg að vörðu á austurtagli Álúts en þau eiga að vera frá Klyftartungum í vörðu sunnan við Efjumýri. Er hún sett á kortið eftir tilvísan manna í báðum sveitum en þeir komu sér saman um að merkja þennan stað þegar loftmyndir voru teknar (1976 eða 1977) og ábúendur voru beðnir að merkja kennileiti sem landamerki eru miðuð við. Síðan eru merki frá Álútsvörðunni í melhrygg er skilur Klóarbugagil og Villingavatnsbotna, þaðan í grjóthól í Kyllisfellsmýri, svo í bergnef sunnanvert við Álftatjörn. Úr bergnefinu eru merkin í grjóthól sunnan í Tjarnarhnúknum, þá yfir Brúnkollublett og í Raufarberg³⁷⁰ og þaðan í rauðleita melhnúkinn, sem fyrr var nefndur. Þar er hornmark Reykjatorfu, mörk Stóra-Saurbæjar og Ölfusvatnstorfu og einnig upphaf þverlínunnar sem skilur jarðir í Ölfusi og afréttinn. ... Frá rauðleita melhnúknum eru merkin upp Hengilssyllur í Nesjaskyggni og svo í Skeggja (Vörðuskeggja). Þaðan eru svo merkin í Stóra-Borgarhól sem er á sýslumörkum á Mosfellsheiði.

Eigendur og ábúendur Núpa, Þúfu, Kröggólfsstaða, Vatna og Litla-Saurbæjar I, mótmæltu greinargerð Gylfa Mús Guðbergssonar, 30. september 1990, og töldu hana hlutdræga og tóku fram að þeir samþykktu ekki þverlínu sem aðskildi heimalönd og afrétt á korti Gylfa og Landmælinga Íslands.³⁷¹ Í framhaldi af því var boðað til funda með jarðeigendum í Vestur-Ölfusi og fulltrúum hreppsins en ekki hafa verið lögð fram skjöl sem sýna endanlega niðurstöðu.³⁷²

Árið 1991 var birt auglýsing um staðfestingu félagsmálaráðuneytisins á samkomulagi um mörk á Mosfellsheiði milli Ölfushrepps og Grafningshrepps annars vegar og Mosfellsbæjar og Miðdals I í Mosfellsbæ hins vegar á grundvelli landamerkjabréfs frá 23. janúar 1991. Mörkum er lýst þannig:

1. gr. Mörk milli Grafningshrepps og Ölfushrepps annars vegar og Mosfellsbæjar og jarðarinnar Miðdals I hins vegar eru bein lína frá Sæluhústótt á Moldbrekkum í steiptan stöpul á Borgarhólum, þaðan bein lína í Sýsluþúfu, þaðan bein lína í Sýslustein austan Lyklafells, og þaðan bein lína í steiptan stöpul hæst á Vífilsfelli.

³⁷⁰Myndir af Raufarbergi fylgja greinargerð Gylfa og eru einnig lagðar fram sem hluti skjals nr. 8 (79).

³⁷¹Skjal nr. 1 (8).

³⁷²Skjöl nr. 1 (9 og 10).

Merkjalínur þessar hafa verið teiknaðar inn á viðfestan uppdrátt í mælikvarða 1:25000, útgefnum af Landmælingum Íslands.

Samkvæmt áritun á uppdráttinn eru punktar þeir, sem áður eru greindir, innmældir og reiknaðir af Verkfræðistofunni Hnit í landskerfi Íslands í júní 1990 og er staðsetning (hnit) samkvæmt því þessi:

Sæluhústótt:	X = 663804.625	Y = 414608.553	merki	í
miðri tótt				
Borgarhólar:	X = 667364.58	Y = 409273.28	stöpull	
Sýslupúfa:	X = 669416.32	Y = 403969.94	mið þúfa	
Sýslusteinn:	X = 670916.53	Y = 401837.54	miður steinn	
Steyptur stólpi				
á Vífilfell:	X = 673735.25	Y = 397742.27	stöpull	

Undirritaðir aðilar eru sammála um það að ofangreind merki séu rétt túlkun merkja í eldri landamerkjabréfum um þessi mörk.

2. gr. Sveitarfélagamörk Grafningshrepps og Ölfushrepps annar vegar og Mosfellsbæjar hins vegar eru þau sömu og greind eru í 1. gr.

Fylgdi uppdráttur af mörkunum sem fylgiskjal I, en í fylgiskjali II, sem var yfirlýsing samningsaðila, 23. janúar 1991, segir að mörkin teldust ekki endanlega staðfest fyrr en Kópavogskaupstaður, Reykjavíkurborg og Seltjarnarneskaupstaður hefðu samþykkt þau eða eins og þar segir:

Undirritaðir aðilar ... sem undirritað hafa í dag landsmerkjabréf um mörk á Mosfellsheiði frá Sæluhússtótt á Moldbrekkum í norðri í Vífilfell í suðri lýsa því hér með yfir að mörk í téðu landamerkjabréfi frá Sýslusteini austan Lyklafells í Vífilfell teljast ekki endanlega staðfest fyrr en þeir aðilar aðrir en Mosfellsbær sem telja sig eiga lögsögu og/eða eiganarrétt að þeim mörkum þ.e. Kópavogskaupstaður, Reykjavíkurborg og Seltjarnarneskaupstaður hafa fallist á mörk þessi fyrir sitt leyti.

Mosfellsbær telur þau mörk sem um getur í landamerkjabréfinu í heild vera mörk lögsagnarumdæmis bæjarfélagsins, en er kunnugt um að ofangreind sveitarfélög eru ekki sammála þeirri afstöðu, hvað varðar mörk frá Sýslusteini austan Lyklafells í Vífilfell.

Bæjarstjórinn á Seltjarnarnesi og borgarstjórinn í Reykjavík féllust á merkin með yfirlýsingu 30. janúar sama ár, en mótmæltu lögsögu og/eða eignarrétti Mosfellsbæjar á landi vestan við mörkin. Bæjarstjórinn í Kópavogi féllst einnig á merkin með yfirlýsingu 6. mars sama ár en mótmælti kröfum um lögsögu og/eða

eignarrétt Mosfellsbæjar og Reykjavíkurborgar svo og lögsögu Seltjarnarneskaupstaðar á landinu vestan við mörkin.³⁷³

Hinn 7. júlí 1993 höfðaði Ölfushreppur dómsmál í þeim tilgangi að fá úr því skorið hvar hluti vesturmarka hreppsins lægju. Nánar tiltekið vildi hreppurinn fá staðfest að landamerki og jafnframt sveitarfélagamörk á afréttum stefnanda lægju frá Seljabótarnefi til norðurs í Sýslustein og síðan til norðausturs um Litla-Kóngsfell, Stóra-Kóngsfell, Rauðuhjúka og í Vífilfell. Málið var höfðað gegn Reykjavíkurborg, Seltjarnarneskaupstað, Kópavogskaupstað, Garðabæ, Bessastaðahreppi, Hafnarfjarðarkaupstað, Magnúsi Hjaltested og öðrum þeim sem töldu sig eiga beinan eða óbeinan eignarrétt að landamerkjum þeim sem fram komu í dómkröfum stefnandans. Grindavíkurbær óskaði eftir því 23. febrúar 1994 að fá að gerast aðili að málinu og var það samþykkt. Málið var dæmt með dómi Hæstaréttar 10. október 1996 (Hrd. 1996/2848), en með dóminum voru landamerki og jafnframt sveitarfélagamörk á afréttinum miðuð við línu sem dregin var úr stöpli á Vífilfelli eftir hæstu tindum Bláfjalla í Bláfjallahorn, þaðan í Litla-Kóngsfell og þaðan eftir þinglýstri landamerkjalinu í landamerkjabréfi frá 16. febrúar 1980³⁷⁴ í Sýslustein undir Geitahlíð og þaðan í sjó fram við Seljabótarnef.

5.5.3. Notkun lands í afréttum

Fénaður Reykvíkinga gekk mjög á því landi sem taldist til Árnessýslu. Á sýslunefndarfundi Árnessýslu 22. maí 1877 var eftirfarandi bókað:

Framlagt var bréf frá Sýslunefnd Gullbríngusýslu, dags. 28. Júlí f.á., snertandi upprekstur geldpenings Reykjavíkrmanna og fleiri, uppí lönd Arnesínga sunnan Hellisheiði. Og er þar mælt til, að maður úr Arnessýslu, annar fyrir Reykjavík, og þriðji fyrir Gullbríngusýslu, verði kosnir í nefnd, til að íhuga [yfirstrikað: útkljá] málefnið.

Sýslunefndin tók þessu vel, og vill sýna lit á, að samkomulag geti ákomist sem fyrst, þar sem hún hyggur, að Árnessýsla með réttu eigi allt land frá Hellisheiði suður á Bolaöldu og þvert norður í Borgarhóla og Sauðafell. Þareð nú Arnesíngar þykjast eiga hér mestan hlut að máli, vill nefndin, að þrír menn úr vestasta hluta Árnessýslu og tveir menn að sunnan (úr Reykjavík og Gullbr.sýslu) verði kjörnir til þess, að segja álit sitt um málefnið, koma sér saman um reglugjörð fyrir notkun landsins, borgun Sunnanmanna fyrir hana, m.fl., sem þarað lítur. Arnesíngar vænta, að kostnaður sá, er af þessu leiðir, ekki komi þeim við og ákveður nú Sýslunefndin [breytt úr: fyrir hönd Sýslunefndarinnar], að fundr hinna væntanlegu kjörnu manna skuli eiga sér stað á Kolviðarhól, á þeim degi, er Sýslumaðurinn í Gullbríngusýslu ákveður,

³⁷³Skjal nr. 8 (1). Sbr. skjal nr. 8 (2).

³⁷⁴Skjal nr. 4 (130)

með nægum fyrirvara. Nefndin fól oddvita á hendur, að nefna hina áðurnefndu 3 menn til samkomunnar.³⁷⁵

Kolbeinn Guðmundsson frá Úlfjótuvatni segir í ritinu Göngur og réttir frá nautaréttum Ölfusinga, Seltirninga og Mosfellssveitarmanna, sem haldnar voru í Marárdal [dalur þessi er yfirleitt nefndur Marardalur] vestan undir Henglinum þar sem hann er hæstur. Telur Kolbeinn þessar réttir hafa lagst niður laust fyrir 1860. Langflest naut hafi verið úr Ölfusi en aldrei mörg úr Grafningi. Kolbeinn hefur eftir glöggum manni sem muni hafa verið í réttunum nálægt 1850 að nautin muni hafa verið alls um 200. Um afréttarsvæðið segir Kolbeinn:

Á meðan réttirnar voru í Marárdal, gengu nautin á sumrin að mestu leyti fyrir vestan Hengil á Norðurvöllum allt niður í Fóelluvötn, norður með undirhlíðum Hengilsins og á völlum fyrir neðan Kolviðarhól.

Að sögn Kolbeins héldu Ölfusingar áfram að reka naut á afrétt á sumrin en hættu því smám saman og um aldamótin 1900 lagðist það niður með öllu. Síðustu árin héldu nautin sig mest í Hengladölum.³⁷⁶

Kolbeinn lýsir leitum í Ölfusi þannig:

Fjalleitum var hagað þannig: leitirnar voru þrjár: *Vesturleit*. Það var svæðið fyrir vestan Hellisheiðarveg vestur að landamerkjum Selvogs og Ölfushrepps. *Miðleit* frá Hellisheiðarvegi að sunnan að Dyravegi að norðan upp að Brekku. *Norðurleit* frá Heiðarbæjarlandi og Borgarhólum, þaðan stefnu á Lyklafell að Dyravegsgötunni. Fyrir austan Hengil réð vegurinn, sem liggur um Ölkelduháls, merkjum að mestu leyti milli Miðleitar og Norðurleitar allt til rétta. ...

Ég sé á landabréfum, að búið er að færa örnefni og sýslumörkin talsvert austur á bóginn fyrir vestan Hengilinn, t.d. heita nú Vatnaöldur, þar sem til skamms tíma hét Bolöldur. En Bolalda er komin austur undir Húsmúla. Ekki veit ég, hvort þetta á rætur sínar að rekja til ósamkomulagsins í fjalleitunum eða það er af því, að fáir virðast vita, hvar Bolavellir voru kallaðir til forna, en þeir eru fyrir austan Lyklafell norður af Bolöldum, sem nú eru nefndar Vatnaöldur. En þar, sem nú eru kallaðir Bolavellir, hétu til forna Hvannavellir. (Sjá lýsingu Ölfushrepps eftir Hálfðan á Reykjum 1702).³⁷⁷

Samtökum Grafnings- og Ölfusmanna um smölun er lýst svo í ritinu Göngur og réttir:

Fram um 1900 eða '10 höfðu Ölfusingar og Grafningsmenn félag um leitir og réttir. Skiptust leitirnar þá í þrennt: Vesturleit, Miðleit og Norðurleit og fóru allar fram samtímis. ... Miðleitarmenn smöluðu Mosfellsheiði austanverða, Norðurvelli, Bolavelli, Hengil allan og miðsvæði afréttarins. ... Norðurleitina,

³⁷⁵Skjal nr. 8 (82).

³⁷⁶Göngur og réttir, II. b., s. 306-307. Bein tilvitnun af síðu 307.

austustu leitina, smöluðu Króksmenn, þ.e. þeir, sem búa kringum Ingólfsfjall og Grafningsmenn. ...

Á miðvikudag var safnsins vitjað á ný, og var nú smalað fram Hryggi og Kringluvatnsdal, Klufatungur, Seldali og það svæði allt, er þar liggur til. Þá var öll leitin komin saman ...³⁷⁸

Réttahald var sameiginlegt fyrir Ölfus og Grafning til ársins 1910. Einnig var Selvogur í því félagi en því var slitið nokkrum árum fyrr.³⁷⁹ Frásagnir Kolbeins eru ekki ársettar en þær birtust í fyrstu útgáfu ritins *Göngur og réttir*, IV. bindi, árið 1952.

Þór Vigfússon nefnir í riti sínu, *Í Árneshringi vestanverðu*, heyskaparland Stakkavíkur í landinu uppi á fjalli, norðaustan Katlahrauns, upp undir Urðarfelli. Ofan Urðarfells er mómyrin Móvatnsstæði, einasta mótekja Selvogsinga.³⁸⁰ Einnig getur Þór um Stóra-Leirdal við Hvalskarð, þar sem fyrrum hafi verið heyjað síbreiðugras og fengust hestburðir af besta heyi svo hundruðum skiptir.³⁸¹ Þór segir einnig:

(Um Kóningsfell: Stóra-Kóningsfell er vestan Bláfjalla, rétt sunnan bílvegjar við afleggjarann að skíðasvæði. Þess hafa menn getið sér til um nafnið að svæðið umhverfis hafi verið óskipt afréttarland kóningsjarða í Seltjarnar- og Álftaneshreppum og kallað kóningsland. Því hafi Stóra-Kóningsfell verið kennt við kónginn í Kaupmannahöfn. ...)³⁸²

Þór segir Selvogsbændur hafa heyjað upp með Geitafelli fram undir 1930. Þar séu einnig Selsvellir en seltættur finnst ekki.³⁸³

Í reikningum Ölfushrepps á árunum 1902-1904 koma fram tekjur fyrir leigu af Innstadal en engar upplýsingar eru um til hverra nota.³⁸⁴

Einnig kemur fram í sveitarreikningum Ölfushrepps frá árunum 1914-1916 greiðsla „afréttartolls/afréttargjalds“ frá Seltjarnarneshreppi.“³⁸⁵

Á fundum hreppsnefndar Ölfushrepps 30. nóvember 1934 og 24. október 1937 voru teknar fyrir munnlegar beiðnir Boga A. Þórðarsonar varðandi rannsóknarleyfi á Ölkeldu í Henglinum. Í fyrra sinn var talið rétt að fá skriflega umsókn, síðar frestað til frekari athugunar.³⁸⁶

Samkvæmt skjölum Selvogshrepps fékk sveitarsjóður greidda leigu fyrir skíðaskála Ármanns í Jósefsdal á árunum 1937-1942.³⁸⁷ Sömuleiðis eru þar bókfærðar tekjur fyrir leigu skíðaskála í Jósefsdal 1968-1974, síðan er farið að færa leigu frá

³⁷⁷ *Göngur og réttir*, II. b., s. 310-311.

³⁷⁸ *Göngur og réttir*, II. b., s. 302-303.

³⁷⁹ *Göngur og réttir*, II. b., s. 311.

³⁸⁰ Þór Vigfússon, *Í Árneshringi vestanverðu*. s. 64-65

³⁸¹ Þór Vigfússon, *Í Árneshringi vestanverðu*. s. 66.

³⁸² Þór Vigfússon, *Í Árneshringi vestanverðu*. s. 67.

³⁸³ Þór Vigfússon, *Í Árneshringi vestanverðu*. s. 83-85.

³⁸⁴ Skjal nr. 8 (71).

³⁸⁵ Skjal nr. 8 (72).

³⁸⁶ Skjal nr. 8 (86).

³⁸⁷ Skjöl nr. 8 (30-31).

skíðadeild Ármanns árið 1975 og frá Bláfjallanefnd 1978, þessar greiðslur koma fram í reikningum til ársloka 1988.³⁸⁸ Hreppsnefnd Selvogshrepps leigði Skíðadeild Ármanns Jósefsdal og Bláfjöllin, allt suður í Heiðina há, til fimm ára og mögulegri framlengingu með samningi 25. febrúar 1968.³⁸⁹

Á fundi 6. júní 1944 leyfði hreppsnefnd Ölfushrepps Skátafélagi Reykjavíkur (Þórarni Björnssyni) að byggja skíðaskála í Innstadal á „afréttarlandi“ Ölfushrepps.³⁹⁰ Leigusamningur var gerður 14. maí 1945. Ekkert var tekið fram um landstærð.³⁹¹ Hinn 15. mars 1983 gerði Ölfushreppur lóðarsamning við Ágúst Guðmundsson um þessa lóð, sem er 1000 m² að stærð, til 12 ára.³⁹² Þar er skálinn kallaður Hreysi. Lóðarleigusamningur um lóðina var síðan gerður við Skíðafélagið Þeysi, 30. desember 1997, til fimm ára (miðað við 1998), og framlengdur um fimm ár með samningi 2. október 2002.³⁹³

Sex einstaklingar sóttu um skálabyggingarleyfi í Innstadal hjá hreppsnefnd Ölfushrepps með ódagsettu bréfi.³⁹⁴ Í bréfi Ólafs Björnssonar hrl. til óbyggðanefndar, 8. mars 2005, kemur fram að ekki hafi orðið af byggingu.³⁹⁵

Fjórir einstaklingar sóttu eftir því við Ölfushrepp 28. maí 1946 að mega byggja skíðaskála milli Sauðadalahnúka austan við Jósefsdal.³⁹⁶ Samkvæmt skjalaskrá óbyggðanefndar virðist sem þarna hafi verið um að ræða skála sem nefndist Dverghamar.³⁹⁷ Ef til vill tengist þetta umsókn tveggja manna um byggingu skála í Sauðadalahnúkum, sem tekin var fyrir á hreppsnefndarfundum Ölfushrepps 22. nóvember 1961 og var leyfð með leigu til 20 ára.³⁹⁸ Þ.e. að um endurbyggingu eldri skála hafi verið að ræða.³⁹⁹

Óskað var eftir leyfis til byggingar skíðaskála í landi Ölfushrepps við Ólafsskarð 1. júní 1946.⁴⁰⁰ Veitti hreppsnefnd Ölfushrepps það til 25 ára á fundi 28. júlí 1946.⁴⁰¹

Æskulýðsfylkingin í Reykjavík sótti eftir því við Ölfushrepp 7. október 1947 að mega byggja skíðaskála í dalverpi austan Draugahlíða en vestan Svínahrauns.⁴⁰² Hreppsnefndin veitti leyfi sitt 14. október 1947 gegn árlegri greiðslu.⁴⁰³ Þarna mun

³⁸⁸Skjal nr. 8 (32).

³⁸⁹Skjal nr. 8 (33).

³⁹⁰Skjal nr. 8 (41).

³⁹¹Skjal nr. 8 (42).

³⁹²Skjal nr. 8 (51).

³⁹³Skjöl nr. 8 (48 og 49).

³⁹⁴Skjal nr. 8 (43).

³⁹⁵Skjal nr. 8 (52) 17. liður.

³⁹⁶Skjal nr. 8 (36).

³⁹⁷Sjá skjal nr. 8 (52).

³⁹⁸Skjal nr. 8 (37).

³⁹⁹Sjá skjal nr. 8 (89) 6. lið.

⁴⁰⁰Skjal nr. 8 (34).

⁴⁰¹Skjal nr. 8 (35).

⁴⁰²Skjal nr. 8 (39).

⁴⁰³Skjal nr. 8 (38).

um sama skálastæði að ræða og Ölfushreppur leigði Æskulýðsnefnd Alþýðubandalagsins 15. ágúst 1982.⁴⁰⁴ En Ölfushreppur leigði Æskulýðsnefnd Alþýðubandalagsins 2000 m² lóð í Svínahrauni, í svonefndum Svínadal (á uppdrætti er talað um Sauðadali), til 10 ára 15. ágúst 1982.⁴⁰⁵ Þessi samningur var afsalaður Alþýðubandalaginu 29. mars 1983.⁴⁰⁶

Fjórir einstaklingar sóttu um skálabyggingarleyfi í Innstadal 11. júlí 1949.⁴⁰⁷ Það var samþykkt á hreppsnefndarfundum í Ölfushreppi 19. október sama ár.⁴⁰⁸ Ekki mun hafa orðið af byggingu.⁴⁰⁹

Hreppsnefnd Ölfushrepps samþykkti á fundi 15. október 1954 að leigja tveimur einstaklingum lóð í Innstadal undir skíðaskála.⁴¹⁰ Þessi skáli mun nú horfinn.⁴¹¹

Á almennum hreppsfundi í Ölfushreppi 30. október 1954 var eftirfarandi tillaga samþykkt með öllum greiddum atkvæðum:

Almennur hreppsfundur haldinn á þingstað hreppsins 30/10 54 beinir þeim tilmælum til hreppsnefndar Ölfushrepps að hún banni utansveitarmönnum fuglaveiðar í afrétti hreppsins. Skal það auglýst mönnum til viðvörunar.⁴¹²

Hinn 12. maí 1960 veitti hreppsnefnd Ölfushrepps leyfi til þess að setja upp veitingastofu í Svínahrauni (Litlu kaffistofuna).⁴¹³ Beiðni um leyfi til yfirtöku leigulóðarinnar var send 10. febrúar 1982, og beiðni um stækkun lóðarinnar 8. september sama ár. Mælti byggingarnefnd með stækkuninni 28. sama mánaðar.⁴¹⁴ Ókúlus hf. seldi og afsalaði Olíuverzlun Íslands hf. fasteign í Svínahrauni við Suðurlandsveg, Ölfushreppi (Litlu kaffistofuna) 7. október 1992.⁴¹⁵ Lóðarleigusamningur virðist gerður 1. desember 1982 en ekki mótttekinn til þinglýsingar fyrr en 26. nóvember 1991.⁴¹⁶

Friðþjófur Karlsson sótti um efnistökukeyfi (hraungjall, bruni og fyllingarefni) í „afréttarlandi“ Ölfushrepps í Svínahrauni og nágrenni með bréfi 6. júlí 1963. Fóru fram bréfaskipti um málið en niðurstaða sést ekki. Sömuleiðis sóttu tveir aðliar eftir að taka á leigu brunanámu í Ölfushreppi, hægra megin við skarðið þegar ekið er upp í Jósefsdal, 9. mars 1965. Ekki sést heldur að um það hafi verið samið.⁴¹⁷

⁴⁰⁴Sjá skjal nr. 8 (89) 6. lið.

⁴⁰⁵Skjöl nr. 8 (16 og 40).

⁴⁰⁶Skjöl nr. 8 (15 og 17).

⁴⁰⁷Skjal nr. 8 (44).

⁴⁰⁸Skjal nr. 8 (45). Sbr. skjal 8 (46).

⁴⁰⁹Sjá skjal nr. 8 (89) 6. lið.

⁴¹⁰Skjal nr. 8 (47).

⁴¹¹Sjá skjal nr. 8 (89) 6. lið.

⁴¹²Skjal nr. 8 (90).

⁴¹³Skjal nr. 8 (56).

⁴¹⁴Skjöl nr. 8 (57 og 58).

⁴¹⁵Skjal nr. 8 (11).

⁴¹⁶Skjal nr. 8 (12).

⁴¹⁷Skjal nr. 8 (81).

Hreppsnefnd Ölfushrepps leyfði Malbikun hf. efnistöku í „afréttarlandi“ hreppsins til tveggja ára á fundi 14. febrúar 1967.⁴¹⁸

Þá heimilaði hreppsnefnd Ölfushrepps einkarétt á efnistöku í Eldborgum milli Lambafells og Sauðadalahnúka í „afrétti“ Ölfushrepps á fundi 5. ágúst 1968.⁴¹⁹

Hinn 4. júlí 1969 gerðu hreppsnefnd Ölfushrepps og Samtök vörubifreiðastjóra í Ölfushreppi samning til fimm ára með framlengingarrétti um kaup á öllu fyllingarefni, ofaníburði og öðru byggingarefni sem fyrirfyndist í „afrétti“ Ölfushrepps.⁴²⁰ Formaður Samtakanna kom á fund hreppsnefndar 30. maí 1970 og sagði Samtökin verða að höfða mál gegn Loftorku sf. í Reykjavík til þess að fá skorið úr um gildi samningsins og fór fram á að hreppsnefndin sækti um til dómsmálaráðuneytisins

að veitt verði gjafsókn í máli þessu, þar sem hér sé raunverulega um prófmál að ræða þar sem skorið verði úr um eignarétt hreppsins yfir afréttinum. Samþ. var að verða við þessum tilmælum og ennfremur að ef ekki fæst samþykki ráðuneytisins um gjafsókn þá skuli Ölfushreppur greiða málskostnað við mál þetta þar sem hér er fyrst og fremst um hagsmuni hreppsins að ræða.⁴²¹

Annar samningur var gerður við Samtök vörubifreiðastjóra í Ölfushreppi, til tveggja ára, árið 1985. Samkvæmt honum var heimiluð efnistaka úr efnisnámum Ölfushrepps, ótiltekið, en námur í Lambafelli voru undanskildar.⁴²²

Ölfushreppur kom að deilu um landamerki milli Þurárjarða og Núpa svo og „afréttarins“ árið 1970. Á fundi 4. ágúst það ár var kosinn fulltrúi til þess að fara yfir kort yfir hið umdeilda svæði og á fundi 2. desember sama ár var „bein brotalína (þverlína) á korti Ágúst Guðmundssonar landmælingamanns frá 1. marz '70“ talin geta staðist.⁴²³

Hreppsnefnd Ölfushrepps heimilaði Hveragerðishreppi brunatöku í „afréttarlandi“ Ölfushrepps í gryfju““m hreppsins austan Skíðaskálans, þ.e. austan Reykjafells, á fundi 1. september 1975.⁴²⁴

Árið 1982 mótmælti Náttúruverndarráð við Skipulag ríkisins (með bréfi 28. október) og hreppsnefnd Ölfushrepps (bréf 14. desember) byggingu skíðaskála í Innstadal, sem hreppsnefndin hafði leyft án samráðs við skipulagsstjórn og Skipulag ríkisins síðan leyft, en ekki tekið tillit til þess að Hengilssvæðið væri á Náttúruminjaskrá og hugmyndir væru um gerð fólkvangs.⁴²⁵

⁴¹⁸Skjal nr. 8 (59).

⁴¹⁹Skjal nr. 8 (60).

⁴²⁰Skjal nr. 8 (62). Sbr. uppkast leigusamnings 20. júní 1969, þar sem talað er um: „Svínahraun að sýslumörkum að vestan eða afréttarlönd þau sem ekki teldust heimalönd.“ Skjal nr. 8 (63). Svo og samþykkt hreppsnefndar 27. júní s.á. Skjal nr. 8 (64).

⁴²¹Skjal nr. 8 (61).

⁴²²Skjal nr. 8 (65).

⁴²³Skjöl nr. 8 (27-29).

⁴²⁴Skjal nr. 8 (55).

⁴²⁵Skjöl nr. 8 (53 og 54).

Hreppsnefnd Ölfushrepps leigði skíðadeild knattspyrnufélagsins Víkings 1500 m² lóð undir skála þess í „afréttarlandi“ hreppsins ofan Kolviðarhóls við Sleggjubeinsskarð 11. maí 1983. Gilti samningurinn til 1. janúar 2003. Víkingur hafði byggingarleyfi frá gamalli tíð en lóðarsamningur ekki gerður fyrri.⁴²⁶

Hestamannafélagið Fákur sótti um aðstöðu í Marardal til þess að halda þar sumarhátíð. Landgræðsla ríkisins fékk landnýtingarráðunaut Búnaðarfélags Íslands til þess að kanna aðstæður og lagðist síðan alfarið gegn samkomuhaldi í Marardal með bréfi til Ölfushrepps 2. júlí 1986.⁴²⁷

Ölfushreppur gaf út yfirlýsingu 15. mars 1989 um leigu til skíðadeildar Fram á u.þ.b. 130 m² lóð í Eldborgargili í Bláfjöllum.⁴²⁸

Hinn 6. maí 1993 skrifaði Völur hf. Vilhjálmi Árnasyni hrl. og tilkynnti að Völur hf. hefði haft afnot af landi til efnistöku í Bolöldum norðan Vífilfells frá og með árinu 1974. Greiðsla fyrir efnistöku hefði lengst af farið til Samtaka vörubílstjóra í Ölfusi en síðustu árin til skrifstofu Ölfushrepps.⁴²⁹

Hinn 6. mars 1995 veitti Ölfushreppur Veli hf. heimild til þess að nýta jarðefnanámu Ölfushrepps í norðausturjaðri Vífilfells, Bolaöldum, 1. janúar 1995 - 31. desember 1997. Þó skyldi Ölfushreppur hafa fulla heimild til þess að nýta námuna til eigin framkvæmda.⁴³⁰ Annar sambærilegur samningur var gerður við Bolaöldur ehf. 2. apríl 2001 um efnistöku í sömu námum sem gildir frá 16. mars 2001 til 30. nóvember 2005 og getur framlengst um þrjú ár.⁴³¹ Kemur fram í reikningi frá 31. janúar 2004 að Bolaöldur hafa selt Vegagerð Reykjanesumdæmi reiðstígaefni og kvittar sveitarstjóri Ölfuss fyrir móttöku 17. mars 2005.⁴³²

Sveitarfélagið Ölfus og Árvélar hf. gerðu samning um framlengingu á leigu á námu- og efnistökurétti og landsvæði í og við Lambafell og við Þrengslaveg árið 1999. Eins og samningur þessi liggur fyrir í málinu er hann ódagsettur og óundirritaður.⁴³³ Ekki er ljóst hvort þessi samningur tengist samningnum við Hjallatorfueigendur frá sama ári varðandi Lambafell. Hins vegar hefur Sveitarfélagið Ölfus leigt Jarðefnaiðnaði ehf. heimild til þess að nýta jarðefnanámu sveitarfélagsins í norðausturjaðri Lambafells frá 1. febrúar 2005 til 31. janúar 2010 með samningi 1. febrúar 2005.⁴³⁴

⁴²⁶Skjal nr. 8 (3).

⁴²⁷Skjöl nr. 8 (76 og 77).

⁴²⁸Skjöl nr. 8 (13 og 14).

⁴²⁹Skjal nr. 8 (66).

⁴³⁰Skjal nr. 8 (18).

⁴³¹Skjal nr. 8 (21).

⁴³²Skjal nr. 8 (91).

⁴³³Skjal nr. 8 (68).

⁴³⁴Skjal nr. 8 (67).

Ölfushreppur leigði Benedikt Bachmann 700 m² lóð í Sleggjubeinsdal, er skíðaskáli Knattspyrnufélagsins Vals stóð á, til 10 ára (15. nóvember 2009) 20. desember 1999.⁴³⁵

Íslenskar ævintýraferðir hf. seldu Afþreyingarfélaginu ehf. skíðaskála með lóðarréttindum í Sleggjubeinsdal 20. janúar 2003. Ekki kemur fram um hvaða skála er að ræða.⁴³⁶

5.6. Selstaða í Ölfusi og Selvogi

Hálfðan Jónsson lögréttumaður á Reykjum í Ölfusi samdi lýsingu Ölfushrepps árið 1703. Þar koma meðal annars eftirfarandi upplýsingar um Reyki fram:

Fyrir austan þessi örnefni [í Reykjadal] liggur Grænsdalur, beitarland og slæгна frá Reykjakoti, ...

En til austurs frá Grænsdal taka til Klóarmelar, aldeilis graslausir. Plássið þar fyrir austan er selhagar frá Reykjum og það pláss kallað Reykjafjall, þó lágt liggji sem annar dalur. Þetta takmark er með grasi víða, so vallendi sem mýrum, gott til haglendis en undirlagt af snjóum á vetrartímanum, ...⁴³⁷

Í köflunum um Ölfus og Selvog í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, en þeir voru samdir árin 1706 og 1708, er nokkrum sinnum minnst á selstöður.

Eftirfarandi texti fylgir umsögninni um Herdísarvík:

Selstöðu eigna menn jörðinni í Krísivíkurlandi, þar sem enn heitir Herdísarvíkursel. Ekki brúkast hún nú í nokkur ár, heldur önnur í heimalandi.⁴³⁸

Varðandi Vindás segir:

Selstaða á heiðinni vatnslaus sem annarstaðar.⁴³⁹

Um Sigurðarhús [hluti af Strandarkirkjueign] segir:

Selstöðu á jörðin gagnvæna í eigin landi, en þó vatnslausa nærri sjer, nema votviðri tilfalli, þó er hjer skemra til vatns en annarstaðar hjer í sveitum frá seljum.⁴⁴⁰

Vogshús/Vogsósar voru eign kirkju og kirkjustaðar á Strönd. Um þau er að finna eftirfarandi umsögn í Jarðabókinni:

Selstöðu á jörðin í Hlíðarlandi og færa menn þó vatn til selfólks brúkonar, en kvikfje er vatnað stórbágindalaust í Hlíðarlandi.⁴⁴¹

⁴³⁵ Skjal nr. 8 (6).

⁴³⁶ Skjal nr. 8 (5).

⁴³⁷ Hálfðan Jónsson, "Descriptio Ölfvshrepps anno MDCCIII", s. 241.

⁴³⁸ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 466-467.

⁴³⁹ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 457

⁴⁴⁰ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 460-461.

Um Stakkavík [eign Strandarkirkju] segir:

Selstöðu á jörðin yfrið erfiða, so valla er hestum fært á fjöll upp, þarf og vatn til að flytja, nema votviðri gáangi því meiri, og er hún fyrir þessara ókosta sakir í margt ár ekki brúkuð.⁴⁴²

Í Jarðabókinni er eftirfarandi umsögn um Eymu:

Selstöðu brúkar jörðin í heiðinni, vatnslausa so sem aðrir.⁴⁴³

Í kaflanum um Þorkelsgerði stendur:

Selstaða vatnslaus ut supra.⁴⁴⁴

Snóthús fá þessa lýsingu:

Selstöðu brúkar jörðin í óskiftum úthögum, sem hún hefur saman við Nesmenn haft og brúkað ómótmælt so langt menn minnst.

Vötn engin nema sjóstemma, og er það flutt á hestum til seljanna á sumardag, en kvikfje rekið meir en fjórðung þíngmannaleiðar til vatns.⁴⁴⁵

Í kaflanum um Nes segir:

Selstaða vatnslaus sem áður segir um Snjóthús.⁴⁴⁶

Sama er að segja um hinar hjáleigur Ness. Um Sauðagerðisbónða er eftirfarandi tekið fram:

Ekki brúkar þessi hjáleigumaður selstöðu, en mætti þó, ef hann vildi.⁴⁴⁷

Um Bjarnastaði í Selvogi segir:

Selstaða langt í frá og vatnslaus sem áður segir um Nes og Snjóthús.⁴⁴⁸

Gata fær þessa umsögn:

Selstöðu brúkar jörðin í sama stað sem Bjarnastaðamenn og hefur það verið tollfrí og átölulaust það lengst menn minnst.⁴⁴⁹

Eftirfarandi umsögn um Hlíðarenda er að finna í jarðabókinni:

Sölvafjöru á jörðin í Selvogi fyrir Neslandi, þar sem kallast Hlíðarendabás. Þar í mót eiga Selvogs ábúendur frí að láta reka búsmala sinn yfir Hlíðarendaland til brynníngar að Hlíðarendalæk, skamt frá túninu, og þetta um sumartíma frá Nesseli, sem stendur á Selvogsheiði.⁴⁵⁰

⁴⁴¹ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 462-463.

⁴⁴² Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 465-466.

⁴⁴³ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 456.

⁴⁴⁴ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 454.

⁴⁴⁵ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 444.

⁴⁴⁶ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 445.

⁴⁴⁷ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 447.

⁴⁴⁸ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 450.

⁴⁴⁹ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 452.

⁴⁵⁰ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 442.

Um Breiðabólstað segir:

Skipsuppsátur á jörðin í Þorlákshöfn fyrir selstöðu í heimalandi.⁴⁵¹ [Er það kallað Þorlákshafnar- eða Hafnarsel og stendur undir Votabergi.]⁴⁵²

Í Jarðabókinni má finna eftirfarandi umsögn um jörðina Hjalla:

Haga selur jörðin sumar og vetur ábúandanum á Hrauni og Grímslækjum, og er þar til selstaða með beitinni ljenuð Hraunsmönnum, þó hefur ekki þessi selstaða brúkast í næstliðið ár eður þetta. Hjer fyrir hafa Hrauns ábúendur goldið xx, en Grímslækir fyrir beitina hvor um sig v álnir til bóndans á Hjalla allir saman.⁴⁵³

Um jörðina Reyki segir:

Selstaða er nýtanleg í heimalandi, og kokkast allur matur þar á hverri, en ei á eldi.⁴⁵⁴

Kross var hjáleiga frá Reykjum en um hana segir í Jarðabók Árna og Páls:

Selstaða hefur brúkuð verið í heimajarðarinnar landi, er enn nú til gagnleg, þó ei hafi í nokkur ár brúkast.⁴⁵⁵

Eftirfarandi upplýsingar um sel er að finna um aðra hjáleigu Reykja, Velli, í jarðabókinni:

Selstaða er í betra lagi til fjalls í Reykjalandi, en hefur í nokkur ár ei brúkast.⁴⁵⁶

Í jarðamatinu 1804 segir meðal annars um Nes:

Selstade har Garden, som ikke bruges.⁴⁵⁷

Um selstöður og afrétti segir séra Jón Matthíasson í Arnarbæli árið 1840:

Engar eru selstöður notaðar í Ölvesi.⁴⁵⁸

Í sóknalýsingu séra Jóns Vestmanns í Vogsósum 1840 kemur eftirfarandi fram um selstöður og afréttarlönd:

Í fyrri tíð átti hvör jörð og jafnvel hvör hjáleiga selstöðu í Selvogsheiði. Af þeim hygg eg hann bera nafn, en ekki af selaveiði. ...⁴⁵⁹

Í jarðamatinu 1849 kemur fram um jörðina Nes:

⁴⁵¹ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 440.

⁴⁵² Skjal nr. 4 (134) ÁR-554:041.

⁴⁵³ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 426.

⁴⁵⁴ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 400.

⁴⁵⁵ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 401-402.

⁴⁵⁶ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 2. b., s. 402-403.

⁴⁵⁷ Skjal nr. 2 (24).

⁴⁵⁸ Jón Matthíasson, "Arnarbælis-, Hjalla- og Reykjásóknir", s. 203.

⁴⁵⁹ Jón Vestmann, "Selvogsþing (Strandar- og Krýsuvíkursóknir)", s. 220.

Uthagar eru viðlendir og góðir, en fjarska erfiðir og ónotandi nema með selstöðu; vetrarheit góð, en fjarska langt burtu, ...⁴⁶⁰

Árið 1855 voru Vogsósar metnir að undirlagi biskups. Þar kemur meðal annars eftirfarandi fram:

Utantúnsslægjur eru eingar ordnar vegna sandfoks og vatnságangs;
Sumarhagar gódir, ef haft er í seli.- Vetrarheit góð fyrir fé, lakari fyrir hross.

⁴⁶¹

⁴⁶⁰Skjal nr. 2 (25) a-b.

⁴⁶¹Skjal nr. 2 (43) a-b.

6. NIÐURSTÖÐUR ÓBYGGÐANEFNDAR

6.1. Inngangur

Í þeim köflum sem hér fara á eftir verður gerð grein fyrir þeim sérstöku forsendum sem úrskurður óbyggðanefndar í máli þessu byggir á. Þar verður fyrst fjallað um landnám á því svæði sem hér er til umfjöllunar og því næst koma niðurstöður óbyggðanefndar um eignarréttarlega stöðu einstakra landsvæða, í staðfræðilegri röð frá vestri til austurs.⁴⁶² Loks verður fjallað um ákvörðun málskostnaðar.

Umfjöllun þessi er í beinu samhengi og samræmi við „Almennar niðurstöður óbyggðanefndar“, ásamt viðauka við þær, í fyrri úrskurðum og vísar til þeirra.⁴⁶³ Í hinum almennu niðurstöðum er gerð grein fyrir athugunum og niðurstöðum um nokkrar staðreyndir og lagaatriði sem almenna þýðingu geta haft við úrlausn þeirra mála sem undir nefndina heyra. Nánar tiltekið er gefið yfirlit um gróðurfar á Íslandi við landnám og þær breytingar sem á því hafa orðið síðan. Einnig er fjallað um landnám, hefð og lög sem stofnunarhætti eignarréttinda. Gerð er grein fyrir flokkun lands í *jarðir*, *almenninga* og *afrétti* og eignarréttarlegri þýðingu þessara hugtaka. Hugað er sérstaklega að ákveðnum tilvikum sem virðast á mörkum framangreindra flokka sem og eignarhaldi á og undir jökulum og mörk við jökul eða á. Þá er fjallað um það hvort og þá hvaða vísbendingar um eignarréttarlega stöðu lands megi draga af fyrirkomulagi fjallskila og tilvist ítaka til lands eða sjávar, hvaða réttur felist í fjörueign og hver séu merki sjávarjarða til hafsins. Því næst er fjallað um efni og gildi þeirra heimilda sem helst fjalla um eignarréttindi fyrr á tímum. Í því sambandi er gerð sérstök grein fyrir jarðamötum og jarðabókum, máldögum og vísitasíum, lögfestum, jarðabréfum og landamerkjabréfum, afsals- og veðmálabókum. Loks eru dregnar saman meginniðurstöður um þau atriði sem að framan hafa verið rakin. „Almennar niðurstöður óbyggðanefndar“ fylgja í viðauka með úrskurði þessum.

Þá hefur Hæstiréttur kveðið upp fyrstu dóma réttarins í þjóðlendumálum, varðandi úrskurð óbyggðanefndar í máli nr. 4/2000, Biskupstungnaafréttur og efstu lönd í Biskupstungnahreppi. Dómar þessir voru kveðnir upp 21. október 2004 í málum nr. 47 og 48/2004. Jafnframt liggja fyrir úrskurðir óbyggðanefndar í málum nr. 1-7/2000 í uppsveitum Árnassýslu (svæði 1), nr. 1-5/2001 í Austur-Skaftafellssýslu (svæði 2) og nr. 1-9/2003 í Vestur-Skaftafellssýslu og Rangárvallasýslu (svæði 3). Af þessum heimildum er einnig tekið mið, enda hafi einstakar niðurstöður almenna skírskotun.

Þess ber einnig að geta að óbyggðanefnd hefur í fyrri úrskurðum lagt til grundvallar að eðlismunur væri á þjóðlendu og eignarlandi, sbr. 1. gr. þjóðlendulaga nr. 58/1998. Þjóðlenda væri landsvæði utan eignarlanda og því yrði eignarland ekki gert að þjóðlendu með því að eigandi

⁴⁶² Umfjöllun um staðhætti og gróðurfar á svæðinu er byggð á skýrslu Ingva Þorsteinssonar, ráðgjafa óbyggðanefndar á sviði náttúrufræði, sbr. skjal nr. 17, útgefnum kortum Landmælinga Íslands, örnefnaskrá frá Örnefnastofnun Íslands, athugunum í vettvangsferð, sbr. kafla 4.3., og almennum uppsláttarritum, svo sem árbókum Ferðafélags Íslands.

⁴⁶³ Sjá kaflann *Almennar niðurstöður óbyggðanefndar* í málum nr. 1-7/2000 og *Viðauka við almennar niðurstöður óbyggðanefndar* í málum nr. 1-5/2001. Kaflar þessir voru felldir saman, með lítilsháttar breytingum, og fyrst birtir þannig sem viðauki með úrskurðum í málum nr. 1-9/2003. Sami viðauki fylgir hér.

Þess afsalaði sér eignarráðum sínum. Þannig hefur óbyggðanefnd talið að jarðir í eigu ríkisins væru eignarland enda þótt ríkið hafi ekki kallað eftir slíkum rétti vegna ósamrýmanlegrar kröfu sinnar um afmörkun aðliggjandi þjóðlendu. Á þetta reyndi í dómi Hæstaréttar 6. september 2005 í máli nr. 367/2005 (Íslenska ríkið gegn íslenska ríkinu vegna annars vegar Skaftafells I og III og hins vegar aðliggjandi þjóðlendu) en þar varð niðurstaðan sú að rannsóknarskylda óbyggðanefndar samkvæmt 5. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998 breytti engu um að málsaðilar færu með forræði á máli sínu fyrir nefndinni. Með vísan til þessa dóms beindi óbyggðanefnd þeirri fyrirspurn til fjármálaráðherra, sbr. bréf dags. 10. mars 2006, hvort skilja bæri þjóðlendukröfur þannig að land í eigu ríkisins væri lagt til þjóðlendu, í þeim tilvikum þegar nefndin teldi að land á kröfusvæði væri eignarland. Með bréfi ráðuneytisins, dags. 28. sama mánaðar, var erindinu svarað á þann veg að í þjóðlendukröfu ríkisins fælist ekki afsal á landi í eigu ríkisins og því ætti niðurstaða óbyggðanefndar gagnvart ríkisjörðum að ráðast af sömu atriðum og lögð væru til grundvallar um annað eignarland. Verður því við það miðað í úrskurðum óbyggðanefndar hér eftir.

Af framangreindum dómi Hæstaréttar frá 6. september 2005 í máli nr. 367/2005 verður þannig dregin sú ályktun að óbyggðanefnd sé bundin af kröfugerð aðila, hvort heldur er íslenska ríkisins eða annarra, og verði að leysa úr máli á þeim grundvelli. Umfjöllun í úrskurðum óbyggðanefndar mun því einskorðast við þau landsvæði sem gerð hefur verið þjóðlendukröfu til en ekki gerð sérstök grein fyrir landsvæðum sem liggja innan þess landsvæðis sem nefndin hefur upphaflega tekið til meðferðar en utan þjóðlendukröfusvæða íslenska ríkisins, svo sem verið hefur.

6.2. Landnám

Í sögulegum kafla, þ.e. 5. kafla hér að framan, er nánari grein gerð fyrir frásögn Landnámu af landnámi á því svæði sem hér um ræðir og er þá fyrst og fremst horft til þess afmarkaða svæðis sem var innan fyrrum Ölfushrepps og Selvogshrepps og er til meðferðar í máli þessu.

Landnáma getur ýmissa manna sem land námu á svæðinu og er Ingólfur Arnarson þar fyrstur nefndur til sögunnar og spannaði landnám hans land „milli Ölfusár ok Hvalfjarðar fyrir útan Brynjudalsá, milli ok Öxarár, ok öll nes út.“ Lýsing á landnámi Ingólfs veldur staðfræðilega litlum vafa. Ormur hinn gamli nam neðsta hluta Grafnings og efsta hluta Ölfuss og bjó að Hvammi. Mörk landnáms hans eru talin hafa náð að Varmá. Álfur hinn egzki nam land handan Varmár sennilega út á Selvogsheiði að hreppamörkum milli Ölfus- og Selvogshreppa en landnámsbærinn var Gnúpar sem nú kallast Núpar. Þá nam einnig land á þessu svæði Þórir haustmyrkurs en mörk þess landnáms eru ekki þekkt. Bær sona hans var Vágr sem sennilega er Vogur í Selvogi.

Af hálfu íslenska ríkisins er á því byggt í málinu, sem og í öðrum málum á svæði 4, að landnám Ingólfs, svo sem því er lýst hér að framan, beri fremur brag af hertöku eða yfirráðatöku lands, en landnámi. Á þennan málartilbúnað ríkisins er ekki fallist af hálfu óbyggðanefndar. Þvert á móti hefur ekki verið sýnt fram á það af hálfu íslenska ríkisins að af lýsingum Landnámu, og rannsóknum þar að lútandi, verði ráðinn neinn slíkur munur á tilhögun og eðli landnáms Ingólfs

annars vegar og öðrum landnámslýsingum hins vegar. Er þá ekki síst hafður samanburður af fyrstu landnámunum sem óumdeilanlega sýnast hafa verið verulega miklu stærri en síðari landnám. Sé tilgreining Landnámu þannig lögð óbreytt til grundvallar samkvæmt skýrum texta sínum má ráða að allt það landsvæði sem tekist er á um í þessu máli hafi í öndverðu verið numið.

Óbyggðanefnd hefur í fyrri úrlausnum sínum byggt á því að skýrar frásagnir Landnámu hafi sönnunargildi um tilvist eignarréttar en talið hæpið að af takmörkuðum lýsingum í Landnámu verði afdráttarlausar ályktanir dregnar um það hvort í öndverðu hafi verið stofnað til eignarréttar yfir landsvæði með námi. Á hinn bóginn hefur nefndin í fyrri málum lagt það til grundvallar að landsvæði sem samkvæmt fyrirliggjandi heimildum eru samnotaafréttir séu þjóðlenda. Sönnunarbyrðin hvíli á þeim sem öðru haldi fram. Þó svo ekki sé útilokað að slík landsvæði hafi verið numin eða á annan hátt orðið undirorpin beinum eignarrétti þá skorti iðulega allt samhengi eignarréttar og sögu, yfirfærslu þeirra eignarréttarlegu heimilda sem mögulega hafi verið stofnað til á grundvelli námsins. Nýting landsins hafi fyrst og fremst, fyrr og síðar, falist í sumararbeit fyrir búfénað. Reglur um afmörkun á afréttum hafi verið mun rýmri en varðandi jarðir og fyrst og fremst miðast við hagsmuni eigenda aðliggjandi jarða. Þá sé ljóst að löggjafinn hafi ráðstafað eignarréttindum að slíkum afréttum til annarra en afréttarhafa og ekki lagt á þá sömu skyldur og eigendur jarða. Í stað þeirra almennu heimilda til umráða, hagnýtingar, ráðstöfunar o.s.frv. sem eigandi jarðar hafi um aldir verið talinn fara með hafi einungis verið um að ræða heimildir til takmarkaðrar nýtingar sem snemma urðu lögbundnar.⁴⁶⁴ Að þessu virtu er a.m.k. ekki sjálfgefið að eignarhaldi samnotaafréttar sé öðruvísi farið í þeim tilvikum þar sem af Landnámu má draga afdráttarlausari ályktanir um upphaflegt nám og að sönnunarbyrði sé þá öðruvísi farið en alla jafna. Raunar virðist allt eins líklegt í þeim tilvikum að upphaflegt eignarhald hafi fallið niður og tilheyrsla samnotaafréttar hafi orðið til með svipuðum hætti og á ónumdum landsvæðum, þ.e. viðkomandi landsvæði tekið til sumararbeitar og annarra takmarkaðra nota. Málið kann hins vegar að horfa öðruvísi við undir þessum sömu kringumstæðum þegar um afrétti einstakra jarða eða stofnana er að ræða, enda benda slík tengsl þá fremur til órofins eignarhalds frá öndverðu.

Um frekari ályktanir hér að lútandi fyrir niðurstöður máls þessa verður fjallað hér í framhaldinu.

6.3. Herdísarvík og Strandakirkjueignir (Stakkavík, Hlíð, Vogósar og Strönd)

6.3.1. Almenn

Vestast á því landsvæði sem er til úrlausnar í máli þessu liggur jörðin Herdísarvík. Næst til austurs kemur jörðin Stakkavík og síðan jörðin Hlíð. Til vesturs frá Herdísarvík eru sýslumörk Árnessýslu og Gullbringusýslu og vestan við þau liggur jörðin Krýsuvík, en til norðurs er Selvogsafréttur. Til austurs frá jörðinni Hlíð eru síðan jarðirnar Vogósar, Strönd, Þorkelsgerði, Eyma, Gata, Bjarnarstaðir og Nes í þessari röð frá vestri til austurs.

⁴⁶⁴ Sbr. *Almennar niðurstöður óbyggðanefndar* (í viðauka).

Jörðin Herdísarvík stóð sjálfstætt og er landamerkjabréf hennar frá 20. nóvember 1886, en jarðirnar Stakkavík, Hlíð, Vogsósar og Strönd voru hluti svokallaðrar Strandakirkjueigna, og er sameiginlegt landamerkjabréf þessa frá 4. september 1890. Að þessum gögnum verður nánar vikið hér í framhaldinu.

Af hálfu íslenska ríkisins er gerð sú krafa að mörk þjóðlendu til suðurs gagnvart umræddum jörðum í Selvogi verði dregin úr Kistufelli sjónhendingu í Kálfahvamm fyrir vestan Geitafell. Vegna jarðarinnar Herdísarvíkur, sem er í eigu ríkisins, er gerð sama krafa um mörk jarðarinnar til norðurs gagnvart afrétti. Vegna jarðanna Stakkavíkur og Hlíð, í eigu Strandakirkju, er hins vegar gerð sú krafa að mörk jarðanna gagnvart afrétti verði dregin frá hornpunkti í Litla-Kóngsfelli í Kálfahvamm.

Með hliðsjón af legu umræddra jarða og kröfugerðar í málinu þykir rétt að leysa úr réttarstöðu jarðanna í samhengi eins og gert er í þessum kafla.

Hinn 20. nóvember 1886 var gert landamerkjabréf fyrir Herdísarvík og var það lesið á manntalsþingi að Nesi í Selvogi 3. júní 1889. Í landamerkjabréfinu er mörkum til austurs gagnvart Stakkavík lýst svo frá sjó: „bein stefna úr Breiðabás (=Helli samkvæmt máldögum), sem er fjöruvík nokkurt ekki allskammt fyrir austan Herdísarvík, með litlum hellisskúta í hrauninu fyrir ofan í Kóngsfell, sem er gömul, ekki há, grámosavaxin eldborg umhverfis aflangan djúpan gíg, til hægri handar við þjóðveg úr Selvogi til Hafnarfjarðar góðan spöl fyrir austan Kerlingarskarð, nálægt veginum.“ Til vesturs er landamerkjum lýst sem stefnulínu „frá áður nefndu Kóngsfelli í Seljabótarnef lagan hraunhnjúk, vestast í Seljabót, við sjó fram.“ Landamerkjabréfið var samþykkt fyrir hönd Strandakirkju. Í eldri og sértækum lýsingum Herdísarvíkur sem nánar er gert grein fyrir í 5 kafla er ekki að finna neina þá afmörkun jarðarinnar sem ekki fær samrýmst landamerkjabréfinu, sbr. þó nánari umfjöllun hér síðar.

Til vesturs við Herdísarvík liggur jörðin Krýsuvík, sem er í Gullbringusýslu. Landamerkjabréf fyrir Krýsuvík var gert 14. maí 1890 og var bréfið lesið á manntalsþingi að Brunnastöðum 20. júní sama ár. Landamerkjabréfið er meðal annars samþykkt vegna Strandakirkju. Þar er mörkum til austurs lýst þannig: „samþykkt og þinglýst vesturmörk Herdísarvíkur, s: [þ.e.] sjónhending úr Kóngsfelli sem er lág mosavaxin eldborg umhverfis djúpan gíg, á hægri hönd við þjóðveginn úr Selvogi til Hafnarfjarðar, örskammt frá veginum, í Seljabótarnef, klett við sjó fram.“ Þegar landamerkjabréf Krýsuvíkur og Herdísarvíkur voru gerð voru báðar jarðirnar í eigu Árna Gíslasonar, sem undirritaði bæði bréfin.

Landamerkjabréf fyrir Strandakirkjueignir í Selvogi er frá 4. september 1890 og var lesið á manntalsþingi að Nesi í Selvogi 5. júní 1891 og fært í landamerkjabók. Í landamerkjabréfinu er mörkum til vesturs gagnvart Herdísarvík lýst þannig frá sjó: „bein stefna úr Breiðabás (= Helli samkvæmt máldögum), sem er fjöruvík nokkurt, ekki allskammt fyrir austan Herdísarvík, með litlum hellisskúta í hrauninu fyrir ofan, í Kóngsfell, sem er gömul, en ekki há, grámosavaxin eldborg, umhverfis aflangan djúpan gíg, til hægri handar við þjóðveg úr Selvogi til Hafnarfjarðar, góðan spöl fyrir austan Kerlingarskarð, nálægt veginum.“ Í landamerkjabréfinu er mörkum einnig lýst til austurs gagnvart jörðinni Eymu þannig: „Við sjó ræður markhella: M. Þaðan bein lína í vörðu, vestanvert við Eymuhjáleigu. Þaðan bein lína í Eymuvörðu. Þaðan bein lína í

vörðuna á Vörðufelli, og þar er í mörkum hella, sem höggvið er á M. Þaðan liggja mörkin norðar yfir Eymuból, austan til við Vindássel, og á Gapa í Hellholt. Þaðan bein lína í Kálfahvamm, vestan í Geitafelli “ Landamerkjabréfið var samþykkt vegna Herðisarvíkur og eyðijarðarinnar Eymu. Samkvæmt þessu er mörkum lýst til beggja handa en ekki vikið sérstaklega að norðurmörkum gagnvart Selvogsafreitt að öðru leyti en því sem felst í tilgreiningu punktana tveggja í Litla-Kóngsfelli og Kálfahvammi. Í eldri og sértækum lýsingum Strandakirkjueigna, sem nánar er gert grein fyrir í 5 kafla er ekki að finna neina þá afmörkun jarðarinnar sem ekki fær samrýmst landamerkjabréfinu, sbr. þó nánari umfjöllun hér síðar.

Landamerkjabréf fyrir eyðijörðina Eymu er frá 13. maí 1890 og var það lesið á manntalsþingi að Nesi 12. júní sama ár. Þar er mörkum til vesturs gagnvart Vogsósum, sem er hluti Strandakirkjueigna, lýst þannig: „Við sjó ræður Markhella; þaðan bein lína ... í vörðuna á Vörðufelli; og þar er í mörkum hella, sem höggvið er á M. Þaðan liggja mörkin norður yfir Eymuból, austan til við Vindássel, og í Gapa á Hellholt; þaðan bein lína í Kálfahvamm, vestan í Geitafelli.“ Landamerkjabréfið er samþykkt fyrir Vogsósa.

Hinn 16. febrúar 1980 var gert landamerkjabréf, sem eigendur jarðanna Herðisarvíkur og Krýsuvíkur undirrituðu ásamt sveitarstjórnnum og sýslunefndum í Árnessýslu og Gullbringusýslu. Auk þess er bréfið undirritað af landbúnaðarráðherra sem eiganda ýmissa réttinda í Krýsuvíkurlandi. Þá var bréfið staðfest af dóms- og kirkjumálaráðuneytinu 20. sama mánaðar „vegna ákvörðunar marka lögsagnarumdæma.“ Í 1. gr. landamerkjabréfsins segir svo: „Mörk milli Árnessýslu og lögsagnarumdæmis Grindavíkurkaupstaðar eru bein lína úr hápunkti Litla-Kóngsfells sunnan við Grindaskörð í Sýslustein undir Geitahlíðum og önnur bein lína úr Sýslusteinum til sjávar um hraunstrýtu á Seljabótarnefi.“ Í 3. gr. bréfsins segir síðan svo: „Mörk jarðanna Herðisarvíkur og Krýsuvíkur falla einnig saman við mörk Árnessýslu og lögsagnarumdæmis Grindavíkurkaupstaðar.“

Svo sem rakið hefur verið lýtur ágreiningur á þessu svæði að því hvort mörk þjóðlendu verði dregin úr Kistufelli eða Litla-Kóngsfelli í Kálfahvamm fyrir vestan Geitafell. Af eldri heimildum um mörkin að þessu leyti ber að geta lýsingu Selvogsþinga frá 1840 eftir séra Jón Vestmann, en samkvæmt henni voru vesturmörk Selvogsþinga úr Kóngsfelli sjónhending vestur til Brennisteinsfjalla og um Lyngskjöld í Sýslustein og þaðan í sjó. Í lýsingunni segir jafnframt að þetta séu takmörk Gullbringusýslu og Krýsuvíkursóknar að austanverðu. Að þessu er einnig vikið í lýsingu Arnþælisþinga, sem jafnframt var rituð árið 1840, eftir séra Jón Matthíasson, en þar segir að mörkin liggja um Kóngsfell og þaðan beygist stefnan yfir þveran Grindarskarðsveg eftir endilöngum Bláfjöllum allt til Vífilfells.

Til norðvesturs við það landsvæði, sem hér er til umfjöllunar, eru Almennings-skógar Álftaneshrepps, en fyrir þá er að finna merkjalýsingu Guðmundar Guðmundssonar umsjónarmann almennings Álftaness í bréfi frá 21. júní 1849, sem lesið var á manntalsþingi á Görðum í Álftanesi 22. sama mánaðar og fært í þinglýsingabók. Í bréfinu segir meðal annars svo: „Með því mjer er á hendur falið í brjefi til mín af 19 Juni næstliðið ár frá viðkomandi herra sýslumanni [T. Guðmundsen, yfirstrikað] að boði Stifamtisins umsjón þess almennings, sem er að finna í Alptaneshrepp, þá orsakast jeg til að lysa þess almennings takmörkum fyrir alþýðu á

manntalsfundinum í Görðum innan sama hrepps, sem jeg veit glöggast fráskilið annara eignum og er því að álíta sjerskilið almennings sameignar land gamlra lögbílisjarða í Alptaneshrepp, hvers takmörk eru þessi.“ Um mörkin að því landsvæði sem hér er til umfjöllunar segir svo í bréfinu: „A milli Gullbringu og Arnessýslna af Bláfjöllum vestur á Kistufell.“ Þegar lokið er lýsingu marka segir svo í bréfinu: „Þetta ofantalið afrjettar og almennings land, sem er að finna fráskilið annara eignum lísi jeg til rjettarins fullkomnari úrskurðar gamallra lögbylisjarðajarða afrjettar að öðru nafni almenningsland í Alptaneshrepp með öllum þeim herlegheitum sem þar er að finna.“

Árið 1993 höfðaði Ölfushreppur mál á hendur aðliggjandi sveitarfélögum til að leyst yrði úr ágreiningi um lögsögumörk á svæðinu frá Vífilsfelli að Selvogi. Því máli lauk með dómi Hæstaréttar 10. október 1996 (Hrd. 1996/2848). Í dómnum var lögð til grundvalla merkjalína úr Litla-Kóngsfelli í Sýslustein og þaðan í Seljarbót. Var þessi niðurstaða reist á því að ekki hefði komið fram að mörk Gullbringusýslu og Árnassýslu hefði á síðari tímum verið önnur en greindi í þinglýstum landamerkjabréfum frá ofanverðri níttjándu öld. Þóttu fram komnar heimildir aðrar en lýsing Almenningssskóga Álftnesinga ekki gefa örugga vísbendingu um að sýslumörk væru önnur en frá Litla-Kóngsfelli í Sýslustein undir Geitahlíð og þaðan í sjó fram við Seljarbót. Þessu til stuðnings var vísað til lýsingar séra Jóns Vestmanns frá árinu 1840 sem áður er vikið að. Var því ekki talið að með fyrrgreint landamerkjabréf frá 16. febrúar 1980 hefði falið í sér breytingu á staðarmörkum sveitarfélaga eða mörkum lögsagnarumdæma.

6.3.2. Málsástæður aðila

Af hálfu íslenska ríkisins er krafa um þjóðlendu miðuð við Kistufell í vestri og Kálfahvamm í austri. Er það öðru fremur byggt á framangreindri lýsingu Guðmundar Guðmundssonar umsjónarmanns almennings Álftaness á Almenningssskógum Álftaneshrepps frá árinu 1849. Er því haldið fram að lýsing marka við Kóngsfell í síðari tíma landamerkjabréfum fá þessu ekki breytt, enda gangi þær gegn eldri þinglýstum rétti. Enn fremur sé til þess að líta að merkjapunktur Herdísarvíkur þurfi ekki að vera mark í eignarlandi þar sem þess séu dæmi úr dómaframkvæmd og í úrskurðum óbyggðanefndar að land innan landamerkja jarða geti bæði verið eignarland og þjóðlenda. Loks bendir ríkið á að ekki sé mikið land eftir af fornum afrétti Selvogs ef jarðirnar Herdísarvík, Stakkavík og Hlíð eigi eignarland allt að Litla-Kóngsfelli í samræmi við landamerkjabréf.

Til samræmis við málatilbúnað sinn telur ríkið sem eigandi jarðarinnar Herdísarvíkur að mörk hennar gagnvart þjóðlendu miðist við framangreinda línu sem dregin er úr Kistufelli og þaðan sjónhending áleiðis í Kálfahvamm í Geitafelli.

Af hálfu eigenda jarðanna Stakkavíkur og Hlíðar er byggt á því að eignarland jarðanna nái allt að Litla-Kóngsfelli og eftir línu sem dregin er úr þeim markapunkti í Kálfahvamm í Geitafelli. Kröfugerð ríkisins um þjóðlendi nái hins vegar langt inn í eignarland jarðanna. Til stuðnings kröfu sinni vísar eigandi jarðanna til þinglýstra landamerkjabréfa. Jafnframt bendir landeigandi á að með upphaflegum landamerkjalögum frá árinu 1882 og með gildandi lögum frá árinu 1919 hafi verið komið á ákveðinni skipan og því eigi landamerki samkvæmt þinglýstum

landamerkjabréfum stoð í þessum lögum. Varðandi landamerkjabréf fyrir Strandakirkju frá 4. september 1890 vísar eigandi jarðanna til þess að alþekkt sé víða á landinu að þverlínnum gagnvart afrétti sé ekki lýst heldur látið við það sitja að lýsa línunum að afrétti til beggja handa. Eðli máls samkvæmt verði að miða við að bein lína sé síðan dregin milli þeirra marka sem þar sé lýst. Í þessu tilviki verði því að miða við línu úr Litla-Kóngsfelli í Kálfahvamm vestan í Geitafelli. Þessu til stuðnings er vísað til úrskurðar óbyggðanefndar í máli nr. 8/2003 varðandi jörðina Mörtungu og dóms Hæstaréttar í máli nr. 48/2004 um jörðina Hóla í Biskupstungum.

6.3.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar jarðanna er rakin í kafla 5. Þar kemur fram að Herðisarvík og Strandakirkjujarða er getið í heimildum frá 13. öld. Af þeim verður ráðið að um sjálfstæðar jarðir hefur verið að ræða.⁴⁶⁵ Þá er vafalaust að samkvæmt lýsingum Landnámapókar náði landnám Ingólfs Arnarsonar m.a. yfir það landsvæði sem hér er til umfjöllunar, sbr. kafla 6.2.

Að þessu gættu þarf að skera úr um mörk jarðanna Stakkavíkur og Hlíðar, sem eru hluti af Strandakirkjueignum, á grundvelli fyrirbyggjandi gagna. Í þeim efnunum þarf að leysa úr því hvort hornmark jarðanna nær norður í Litla-Kóngsfell sem er innan kröfusvæðis ríkisins og hvar mörkin liggja gagnvart því landi sem áður tilheyrði afrétti fyrrum Selvogshrepps. Af hálfu ríkisins er lagt til grundvallar bæði í kröfugerð um þjóðlendu og jafnframt sem eigandi jarðarinnar Herðisarvíkur að mörk jarðarinnar gagnvart þjóðlendu liggi úr Kistufelli eftir línu sem liggur sjónhendingu í átt að Kálfahvamm fyrir vestan Geitafell. Eins og ríkið hefur lýst málalíbúnaði sínum fyrir óbyggðanefnd, svo sem nánar er vikið að í kafla 6.1, felst þó ekki í þessu afsal á landi sem kann að vera í eigu ríkisins og því miðar ríkið við að sömu atriði verði lögð til grundvallar varðandi jörðina Herðisarvík og um annað eignarland á svæðinu. Að þessu gættu þarf jafnframt að leysa úr því hvort hornmark Herðisarvíkur liggur í Kistufell eða Litla-Kóngsfell.

Að öðru leyti en hér hefur verið rakið eru mörk utan kröfusvæðisins og þarfnast ekki nánari umfjöllunar.

Í landamerkjabréfum frá árunum 1886 og 1890 fyrir jarðirnar Krýsuvík í Gullbringusýslu og Herðisarvík og Strandakirkjueignir í Selvogi er miðað við hornmark í Kóngsfell. Á því leikur ekki vafi að átt er við Litla-Kóngsfell, sem var kennileiti í alfaraleið við Grindarskarðsveg. Kemur þetta einnig heim og saman við lýsingu Arnþælisþinga frá árinu 1840, eftir séra Jón Mattíasson, en þar segir að frá Kóngsfelli beygist stefnan yfir þveran Grindarskarðsveg. Tekur það af tvímæli um að átt sé við Litla-Kóngsfell en ekki Stóra-Kóngsfell sem liggur all nokkuð norðar fjarri Grindarskarðsvegi. Til samræmis við lýsingu í þessum bréfum er markarpunktur í landamerkjabréfi frá 16. febrúar 1980 miðaður við Litla-Kóngsfell. Þá eiga mörk við Litla-Kóngsfell sér einnig stoð í lýsingu Selvogspinga frá árinu 1840, eftir séra Jón Vestmann, en þar segir að vesturmörk liggi úr Kóngsfelli.

⁴⁶⁵ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Í málalíbúnaði aðila hefur ekki verið vikið að því að í landamerkjabréfinu frá 16. febrúar 1980 voru mörk jarðanna Herdísarvíkur og Krýsuvíkur færð til hið neðra þannig að þau fylgdu lögsagnarumdæmum. Í stað þess að miðað væri við beina línu úr Litla-Kóngsfelli í Seljabót er miðað við línu úr Litla-Kóngsfelli í Sýslustein og þaðan í Seljabót. Eins og málið liggur fyrir nefndinni getur þetta engu breytt um niðurstöðuna.

Andspænis öllu þessu stendur hins vegar lýsing Guðmundar Guðmundssonar umsjónarmanns almennings Álftaness á Almenningsस्कógum Álftaneshrepps frá árinu 1849, en þar eru mörkin dregin sunnar í Kistufell. Við mat á þeirri heimild verður ekki hjá því litið að um er að ræða einhliða lýsingu sem hefur ekki verið samþykkt eða staðfest af jarðeigendum, auk þess sem sú heimild á sér ekki stoð í öðrum gögnum að því er varðar það svæði sem hér er til úrlausnar.

Með dómi Hæstaréttar 10. október 1996 (Hrd. 1996/2848) var leyst úr ágreiningi um mörk lögsagnarumdæma sveitarfélaga á því svæði sem hér er til umfjöllunar. Með dóminum var hins vegar ekki skorið úr um eignarrétt að landi sem liggur að umdæmamörkum. Allt að einu verður ekki hjá því litið að í umræddum dómi Hæstaréttar var niðurstaðan sú að ekki væri fram komið að á síðari tímum hafi verið álitid að mörk Gullbringusýslu og Árnassýslu væru önnur en greinir í þinglýstum landamerkjabréfum frá ofanverði níttjándu öld. Var talið að fram komnar heimildir aðrar en lýsing Almenningsस्कóga Álftnesinga frá 1849 gæfu ekki öruggar vísbendingar um að sýslumörk hafi verið önnur en frá Litla-Kóngsfelli í sýslustein undir Geitahlíð og þaðan í sjó fram við Seljabót. Fyrir óbyggðanefnd hefur ríkið teft fram sömu lýsingu gegn þeim landamerkjabréfum sem lögð voru til grundvallar í umræddum dómi. Verður dómurinn því talinn renna frekari stoðum undir landamerkjabréf jarða á þessu svæði og jafnframt draga úr vægi lýsingar Almenningsस्कóga Álftnesinga sem fékk engu breytt um lyktir málsins. Þá mælir einnig gegn lýsingu Almenningsस्कóga að afrétturinn nái yfir umdæmamörk, enda eru ekki fyrir hendi nein önnur gögn sem styðja þá niðurstöðu, að stjórnssýslu- og eignamörk fari ekki saman á svæðinu.

Samkvæmt því sem hér hefur verið rakið verður ekki talið að umrædd lýsing Almenningsस्कóga Álftnesinga fái hnekk samhljóða landamerkjabréfum um að hornmark Herdísarvíkur, Stakkavíkur og Hlíðar miðist við Litla-Kóngsfell. Breytir engu í því tilliti þótt landamerkjabréf jarðanna frá ofanverðri 19. öld hafi ekki verið samþykkt af sveitarfélögum vegna aðliggjandi afrétta. Verður ekki séð að nokkurn tíma hafi verið gerð athugasemd af því tilefni heldur þvert á móti var á árinu 1980 gert nýtt landamerkjabréf sem sveitarfélögin, sýslunefndir og eigendur jarðanna Krýsuvíkur og Herdísarvíkur áttur aðild að þar sem mörk eru miðuð við Litla-Kóngsfell. Jafnframt er til þess að líta að öllum landamerkjabréfum jarðanna var þinglýst og hafa jarðeigendur um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum væri þar rétt lýst.

Í landamerkjabréfi fyrir Strandakirkju frá 4. september 1890 er mörkum jarðanna lýst til afréttar beggja vegna án þess að vikið sé að mörkum gagnvart afréttinum að öðru leyti. Verður venju samkvæmt, sbr. t.d. niðurstaða óbyggðanefndar í máli nr. 8/2003 um mörk jarðarinnar Mörtungu gagnvart Síðumannaafretti, að miða við að mörk miðist við línu sem dregin er milli

endimarka landamerkjalyýsingar á hvora hlið, enda er ekkert komið fram sem mælir gegn þeim mörkum ef frá er talin lýsing Almennings-skóga Álfтанeshrepps sem áður er vikið að. Samkvæmt þessu verða mörk jarðanna miðuð við línu sem dregin úr Litla-Kóngsfelli í Kálfahvamm vestan í Geitafelli.

Kemur þá til skoðunar hvort landi innan merkja jarðanna hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu.

Ekki eru heimildir um annað en að jarðirnar hafi verið byggðar og nýttar eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan tilgreindra marka í landamerkjabréfum hafa eigendur jarðanna farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Land jarðanna til norðurs að afrétti hefur þar ekki verið undanskilið, enda þótt nýting þar hafi verið takmarkaðri.

Ekki verður annað séð en að þetta eignarhald hafi verið án ágreinings eða athugasemda. Engar heimildir eru um að land innan marka jarðanna hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og verða staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Þar ber þess að geta að talið er vafalaust að við upphaf landnáms hafi gróðurþekja í Ölfusi, svo sem á Íslandi í heild, verið mun meiri að víðáttu og grósku en nú er. Þá verður fyrirkomulag smölunar á þessu svæði ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Að öllu framangreindu virtu hefur af hálfu íslenska ríkisins ekki verið sýnt fram á að land innan tilgreindra landamerkja Stakkavíkur og Hlíðar sé þjóðlenda. Það sama á við um land innan landamerkja Herdísarvíkur. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé um eignarland að ræða, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁴⁶⁶ Samkvæmt þessu og með hliðsjón af því hvernig ríkið hefur hagað málatilbúnaði sínum verður lagt til grundvallar að allt land Herdísarvíkur liggja utan þjóðlendu.

Þá hefur óbyggðanefnd í samræmi við rannsóknarskyldu sína kannað eignarheimildir vegna Vogósar og Strandar. Óbyggðanefnd telur ekkert benda til þess að utan kröfusvæðis ríkisins á því landsvæði sem til umfjöllunar er í þessum kafla sé að finna svæði sem þarfnast frekari rannsóknar.

6.4. Eyma, Þorkelsgerði, Gata, Bjarnastaðir, Nes, Hlíðarendi og Litlaland

Af hálfu íslenska ríkisins er gerð krafa um að mörk þjóðlendu verði dregin úr Kálfahvammi vestan í Geitafelli í Fálkaklett og frá honum í vörðu norðaustan til á há Geitafelli og þaðan í Rauðhól. Sunnan við þjóðlendukröfu ríkisins liggja jarðirnar Eyma, Þorkelsgerði, Gata, Bjarnastaðir, Nes, Hlíðarendi og Litlaland. Ná þær allar að kröfulínu ríkisins ef frá er talin jörðin Litlaland. Af hálfu eigenda umræddra jarða eru ekki gerðar kröfur í málinu.

Óbyggðanefnd hefur í samræmi við rannsóknarskyldu sína kannað eignarheimildir þessara jarða og telur ekkert benda til þess að utan kröfusvæðis ríkisins á því landsvæði sem til umfjöllunar er í þessum kafla sé að finna svæði sem þarfnast frekari rannsóknar.

⁴⁶⁶ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

6.5. Breiðabólstaður/Vindheimar og Hjallatorfa

6.5.1. Almennt

Austan við Litlaland liggur jörðin Breiðabólstaður. Í jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns frá árinu 1708 eru nefndar tvær hjáleigur jarðarinnar, Skriða og Vindheimar, sem þá voru aflagðar. Síðar var aftur stofnað til býlis á Vindheimum. Árið 1947 keyptu Sjöundadags aðventistar á Íslandi Breiðabólstað og Vindheima.

Til austurs við Breiðabólstað og Vindheima liggur Hjallatorfa, en innan hennar er jörðin Bakki I og Bakki II og Hjallahverfi. Innan Hjallahverfis eru jarðirnar Gerðarkot, Lækur, Bjarnastaðir, Krókur, Þorgrímsstaðir og Hjalli. Með kaupsamningum og afsöllum frá árunum 2000 og 2001 keypti Orkuveita Reykjavíkur óskipt land Hjallatorfunnar af eigendum annarra jarða en Bjarnastaða. Um er að ræða land ofan svokallaðs Efracjalls til norðvesturs. Við kaup þessi var þó Lambafell undanskilið.

Af hálfu ríkisins er gerð krafa um að mörk þjóðlendu á þessu svæði verði dregin úr Rauðhól í punkt í Sanddölum og þaðan í Reykjafell. Til vara er gerð sú krafa að línan verði dregin úr Rauðhól í Lambafell og þaðan í Reykjafelli. Krafa jarðeigenda á svæðinu er samhljóða varakröfu ríkisins að þessu leyti.

Með hliðsjón af því að ágreiningur vegna þeirra jarða sem hér eru teknar saman til úrlausnar lýtur að sama ágreiningsefninu, þ.e. hvort hornmark þeirra til norðurs gagnvart afrétti sé í Sanddölum, svo sem ríkið byggir á, eða í Lambafelli, svo sem landeigendur byggja á, þykir rétt að fjalla um þær í einu lagi í þessum kafla.

Hinn 28. maí 1889 var gert sameiginlegt landamerkjabréf fyrir Breiðabólstað og Vindheima. Landamerkjabréfið var þinglesið á manntalsþingi 29. sama mánaðar. Í bréfinu er mörkum til vesturs að Litlalandi lýst úr Hálförum, þaðan í Draugshelli, þá í Gríslingahlíð og loks bein lína um miðja Þúfnavelli og þaðan beint í Rauðhól. Í landamerkjabréfi Litlalands frá 27. maí 1889, sem þinglesið var 29. sama mánaðar, er sambærileg lýsing á þessum mörkum að öðru leyti en því að Rauðhóll er nefndur Riðhóll. Mörkum Breiðabólstaðar gagnvart afrétti er lýst úr Rauðhól í Lambafell. Ekki er til samtíma landamerkjabréf fyrir Ölfusafreitt en lýsing hreppstjóra Ölfushrepps á afréttarlandi hreppsins frá 28. febrúar 1920 er ekki í ósamræmi við þessa lýsingu, svo langt sem hún nær. Til austurs gagnvart Hjallatorfu er mörkum lýst úr Lambafelli beina stefnu í vestasta hornið á Lönguhlíð og þaðan beint í Skógarhlíðargafli. Lýsing í landamerkjabréfi Hjallatorfu er sú sama, svo sem nánar verður rakið hér á eftir. Landamerkjabréf Breiðabólstaðar og Vindheima var samþykkt vegna Litlalands, Hrauns og Hjallatorfu. Einnig var bréfið samþykkt vegna afréttar Ölfushrepps. Landamerkjabréf Litlalands var samþykkt vegna Breiðabólstaðar og Vindheima, Hlíðarenda og Þorlákshafnar. Af rannsókn óbyggðanefndar leiðir að ekki er þörf á því að staðreyna frekar mörk umræddra jarða til suðurs og austurs.

Landamerkjabréf fyrir Hjallatorfu er frá 28. maí 1889 og var það þinglesið á manntalsþingi 29. sama mánaðar. Í bréfinu er, svo sem fyrr segir, að finna samhljóða lýsingu á mörkum til vesturs og í fyrrgreindu landamerkjabréfi fyrir Breiðabólstað og Vindheima, sem miðuð eru við Lambafell og þaðan beint í vestasta hornið á Lönguhlíð og síðan beint í

Skógarhlíðargafli. Gagnvart afréttarlandi Ölfushrepps er mörkum lýst úr vörðu austast á Reykjafelli og þaðan beint í Lambafell. Þau mörk eru ekki í ósamræmi við fyrrgreinda lýsingu hreppstjóra Ölfushrepps frá árinu 1920. Í bréfinu er jafnframt lýst mörkum gagnvart Þóroddsstöðum og Riftúni úr torfu í svonefndum Litlahvammi, þaðan í vörðu á Háskálafelli og þaðan beint í vörðu austan á Reykjafelli. Í landamerkjabréfi Þóroddsstaða frá 28. maí 1889, sem þinglesið var 29. sama mánaðar, er mörkum jafnframt lýst í Reykjafell. Landamerkjabréf Hjallatorfu var samþykkt vegna Grímslækja, Hrauns, Breiðabólsstaðar og vegna afréttar Ölfushrepps, en ekki fæst séð að það hafi verið samþykkt vegna Þóroddsstaða. Bréf Þóroddsstaða virðist ekki vera áritað um samþykki neinna aðliggjandi jarða. Af rannsókn óbyggðanefndar leiðir að ekki þörf á því að staðreyna frekar mörk umræddra jarða til suðurs og austurs.

Hinn 24. september 1889 var gert landamerkjabréf fyrir Selvogsafrétt og Ölfusafrétt að innan en Hlíðarbæja að neðan. Var bréfið þinglesið á manntalsþingi að Nesi 10. júní 1890. Í bréfinu er mörkum lýst úr „Vífilsfelli í Ólafsskarð, þaðan beina línur niður eptir Lambafellshrauni í vörðu, sem er norðaustan til á há-Geitafelli, úr henni beina línu í Fálkaklett.“ Bréfið er samþykkt fyrir Selvogshrepp og Ölfushrepp.

Af eldri heimildum um landamerki á þessu svæði liggur fyrir máldagi og landamerkjaskrá fyrir Hjallakirkju í Ölfusi frá árinu 1400. Um er að ræða afskrift frá árinu 1612 fyrir Odd biskum Einarsson. Í máldaganum er meðal annars að finna svohljóðandi lýsingu á landamerkjum:

... Hier med a Hialle landed vestur j lækiarbotnalæk og j gard þann sem liggur firir utan borgarstígenn j göturnnar under fialled og fialled alltt gagnnvart a motz vid skog hljadararenda enn ytra.

alla lönguhlið j sanddale.

rædur þa merkium gata su er þar liggur.

a þa Hialle enn nordara partt. reykiabell og laka med.

Rannsókn óbyggðanefndar hefur ekki leitt í ljós aðrar eldri heimildir sem taldar verða hafa þýðingu við úrlausn um eignarrétt á þessu svæði.

Svo sem nánar verður rakið lýsir ágreiningur aðila sér í því að meðan jarðeigendur miða mörk gagnvart afrétti við framangreind landamerkjabréf þá byggir ríkið kröfu sína um hornmark í Sanddölum á tilvitnaðum máldaga. Sjónarmið aðila verða nánar reifuð hér í framhaldinu.

6.5.2. Málsástæður aðila

Til stuðnings aðalkröfu íslenska ríkisins um að mörk þjóðlendu verði dregin úr Rauðhól í punkt á Sanddölum og þaðan í Reykjafell er vísað til máldaga og landamerkjaskrá fyrir Hjallakirkju frá árinu 1400. Þar komi fram að kirkjan eigi „alla lönguhlíð í Sanddali” og „ráði þá merkjum sú gata er þar liggur“. Samkvæmt þessari lýsingu liggja merkin upp eftir Lönguhlíð og inn í Sanddali og þaðan í Reykjafell. Í þessu sambandi bendir ríkið á að Lambafell hefði verið nefnt ef það hefði átt að vera hornmark Hjallatorfu. Því sé um að ræða síðari tíma mark í landamerkjabréfum sem gangi lengra en máldaginn. Verði því að leggja til grundvallar eldri merkjalýsingu sem gangi

skemmra inn til landsins, enda vegi hún þyngra en yngri lýsing í landamerkjabréfi. Varakrafa ríkisins er reist á landamerkjabréfum þeirra jarða sem hér eru til umfjöllunar.

Af hálfu Orkuveitu Reykjavíkur sem eiganda Hjallatorfu er gerð sú krafa að aðalkröfu ríkisins verði vísað frá óbyggðanefnd þar sem kröfugerðin brjóti gegn meðalhófsreglu stjórnarsýsluréttar. Til stuðnings þessu er því haldið fram að með varakröfu sinni sé ríkið að lýsa því yfir að ná megi markmiði um afmörkum þjóðlendu gagnvart eignarlandi með þeirri markalýsingu sem þar er sett fram. Því beri eingöngu að taka til efnismeðferðar varakröfu ríkisins.

Að þessu slepptu halda eigendur Hjallatorfu og jarðarinnar Breiðabólstaðar/Vindheima því fram að allt land á þessu svæði hafi verið numið og sé undirorpið eignarrétti. Hið gagnstæða verði ekki ráðið af máldaganum frá árinu 1400, enda komi þar skýrt fram að jörðin Hjalli hafi átt land norður fyrir Reykjafell. Þá komi fram í máldaganum að Hjalli eigi Laka sem að mestu sé innan kröfusvæðisins til norðvesturs við kröfulínu ríkisins. Jafnframt hafi landsvæði enga sérstöðu varðandi gróðurfar og nýtingu miðað við nærliggjandi jarðir þannig að rök mæli með að þjóðlenda sé innan merkja jarðanna.

Jarðeigendur benda á að nýting jarðanna styðji eindregið að um sé að ræða eignarlönd. Í því tilliti megi meðal annars nefna að frá fornu fari hafi Þorlákshöfn haft sel í landi Breiðabólstaðar, sem stóð undir Votabergi skammt fyrir norðan þjóðveg um Þrengslin. Sel þetta hafi Þorlákshafnarbóndi haft í skiptum fyrir skipsuppsátri Breiðabólstaðarbóndans í Þorlákshöfn. Af þessu verði ráðið að eigendur jarðanna gátu bannað öðrum að nýta landið. Einnig er vísað til þess að jarðeigendur hafi um langa hríð nýtt Lambafellið til malarnáms, auk þess að hafa önnur not af landinu, svo sem leigu á lóðum undir skála.

Þá vísa jarðeigendur til þess að landamerkjabréfum hafi ekki verið hnekkt og því beri að leggja þau til grundvallar lögum samkvæmt. Jafnframt hafi landamerkjabréfunum ekki áður verið andmælt heldur þvert á móti verið þinglýst án athugasemda. Með hliðsjón af traustfangsreglum sem eigi sér stöð í þinglýsingalögum og vegna réttmætra væntinga jarðeigenda andspænis tómlæti ríkisins beri að hafna kröfu þess. Loks reisa jarðeigendur kröfur sínar á eignarhefð, enda sé öllum skilyrðum laga nr. 46/1905 um hefðarhald fullnægt.

6.5.3. Niðurstaða

Samkvæmt 10. gr. þjóðlendulaga nr. 58/1998, svo sem því ákvæði var breytt með lögum nr. 65/2000, leggur ríkið fyrir óbyggðanefnd kröfulýsingu um þjóðlendu á því svæði sem nefndin hefur tekið til meðferðar. Það eitt að ríkið hafi uppi aðal- og varakröfu á grundvelli þess málalíbúnaðar sem lagður er fyrir nefndina getur ekki talist brot á meðalhófsreglu stjórnarsýsluréttar þannig að varði frávísun aðalkröfu. Verður þeirri kröfu Orkuveitunnar því hafnað.

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar jarðanna er rakin í kafla 5. Þar kemur fram að Breiðabólstaðar er getið í heimildum frá lokum 14. aldar en Hjalla í heimildum

frá 13. öld. Af þeim verður ráðið að um sjálfstæðar jarðir hefur verið að ræða.⁴⁶⁷ Þá er vafalaust að samkvæmt lýsingum Landnámabókar náði landnám Ingólfs Arnarsonar m.a. yfir það landsvæði sem hér er til umfjöllunar, sbr. kafla 6.2.

Að þessu gættu þarf að skera úr um mörk jarðanna á grundvelli fyrirliggjandi gagna. Í þeim efnum þarf að leysa úr því hvort hornmark jarðanna nær norður í Lambafell sem er innan kröfusvæðis ríkisins. Mörkin að öðru leyti eru utan kröfusvæðisins og þarfnast ekki nánari umfjöllunar.

Landamerkjabréf fyrir jarðirnar Breiðabólstað og Vindheima annars vegar og Hjallatorfu hins vegar eru samhljóða um aðliggjandi mörk jarðanna frá Lambafelli beina stefnu í vestasta hornið á Lönguhlíð og þaðan beint í Skógarhlíðargafli. Bréfið fyrir Breiðabólstað og Vindheima lýsir svo mörkum úr Rauðhól í Lambafellið en bréfið fyrir Hjallatorfu úr Lambafelli í vörðu austan á Reykjafelli. Bæði bréfin voru gerð 28. maí 1889 og þinglýst 29. sama mánaðar. Einnig eru þau bæði samþykkt af Ölfushreppi vegna afréttar. Þá lýsa landamerkjabréf aðliggjandi jarða að austan mörkum í Reykjafell.

Af hálfu ríkisins hafa mörk jarðanna í Lambafell verið vefngd á grundvelli fyrrnefnds máldaga og landamerkjaskrár fyrir Hjallakirkju í Ölfusi frá árinu 1400. Í máldaganum kemur fram að Hjalli eigi „alla Lönguhlíð í Sanddali“. Ætla verður að um sé að ræða sömu Lönguhlíð og vikið er að í landmerkjabréfum jarðanna. Þá segir til viðbótar í máldaganum að Hjalli eigi „enn norðari part. Reykjafell og Laka með“. Það svæði sem nefnt er Lakar nær afl nokkuð norðvestar en lína dregin úr punkti í Sanddölum í Reykjafell eins og ríkið leggur til grundvallar í aðalkröfu. Má meðal annars ráða þetta af örnefnunum Lakahnjúkar og Lakastígur innan kröfusvæðis ríkisins. Hornmark jarðanna í punkt í Sanddölum verður því ekki stutt við máldagann sem augljóslega miðar við að hluti af því svæði sem er innan kröfulínu ríkisins sé land Hjalla. Þvert á móti verður talið að máldaginn fái samrýmst samhljóða landamerkjabréfum sem miða við Lambafell sem er greinilegasta kennileitið í landslaginu næst því svæði sem máldaginn getur um. Af hálfu ríkisins er sérstaklega til þess vísað að Lambafell sé ekki nefnt í tilvitnuðum máldaga og landamerkjaskrá Hjalla frá árinu 1400. Þá er þess hins vegar að gæta að Lambafell er skýrt norðausturhornmark í landamerkjabréfi Breiðabólstaðar og Vindheima og er sú lýsing í sjálfu sér ekki í ósamræmi við eldri heimildir um þá jörð. Að þessu gættu og að teknu tilliti til þess trausts sem jarðeigendur hafa í liðlega öld byggt á landamerkjálýsingunum eru ekki efni til að takmarka norðurmörk Hjallatorfu á annan hátt gagnvart afrétti en Breiðabólstaða og Vindheima. Fyrrnefnt landamerkjabréf fyrir Selvogsafrétt og Ölfusafrétt að innan en Hlíðarbæja að neðan frá 24. september 1889 virðist samræmast umræddri afmörkun. Verður það bréf ekki skilið á annan hátt en að það lýsi mörkum milli afrétta að Geitafelli og Fálkakletti en þau mörk eru ágreiningslaus merki jarða til norðurs.

Að öllu þessu virtu eru ekki efni til annars en að leggja til grundvallar markalýsingu í landamerkjabréfum úr Rauðhól í Lambafell og þaðan í Reykjafell.

⁴⁶⁷ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Kemur þá til skoðunar hvort land innan merkja Breiðabólstaðar og Vindheima og Hjallatorfu hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu.

Ekki eru heimildir um annað en að jarðirnar hafi verið byggðar og nýttar eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan tilgreindra marka í landamerkjabréfum hafa eigendur jarðanna farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Land jarðanna til norðurs að afrétti hefur þar ekki verið undanskilið, enda þótt nýting þar hafi verið takmörkuð.

Ekki verður annað séð en að þetta eignarhald hafi verið án ágreinings eða athugasemda. Engar heimildir eru um að land innan marka jarðanna hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og verða staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Þar ber þess að geta að talið er vafalaust að við upphaf landnáms hafi gróðurþekja í Ölfusi, svo sem á Íslandi í heild, verið mun meiri að víðáttu og grósku en nú er. Þá verður fyrirkomulag smölunar á þessu svæði ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Að öllu framangreindu virtu hefur af hálfu íslenska ríkisins ekki verið sýnt fram á að land innan tilgreindra landamerkja Hjallatorfu og Breiðabólstaðar og Vindheima sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé um eignarland að ræða, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁴⁶⁸

6.6. Kolviðarhóll og athafnasvæði Íþróttafélags Reykjavíkur í Sleggjubeinsskarði

Í þessum kafla verður tekin afstaða til þess eignarréttarlega ágreinings sem stendur um landspildu þá sem Ölfushreppur afsalaði Íþróttafélagi Reykjavíkur 2. ágúst 1939 og lá að landi Kolviðarhóls sem félagið hafði eignast með afsali 10. apríl 1938. Um eignarréttarlegu stöðu Kolviðarhólsjarðarinnar er ekki deilt en samhengisins vegna er nauðsynlegt að gera nokkra grein fyrir tilurð og réttarstöðu jarðarinnar.

Af hálfu óbyggðanefndar eru hins vegar ekki efni til að taka afstöðu til þess ágreinings sem er milli Íþróttafélags Reykjavíkur og Orkuveitunnar um eignarhald á spildunni sem afsalað var árið 1939, nema þá aðeins að óbyggðanefnd komist að þeirri niðurstöðu að spildan sé þjóðlenda.

6.6.1. Stofnun nýbýlis

Kolviðarhóll dregur nafn sitt af Kolviði frá Elliðavatni, sem féll þar ásamt mönnum sínum fyrir Búa frá Esjubergi skömmu áður en Svínahraunsbruni rann. Á Kolviðarhóli var reist sæluhús árið 1844 fyrir forgöngu Jóns Jónssonar hreppstjóra á Elliðavatni og séra Páls Matthiesen í Arnarbæli í Ölfusi. Fyrstu áratugina var ekki búið að Kolviðarhóli en yfirvöld beittu sér fyrir því að þar yrði búseta. Var búið að Kolviðarhól með nokkrum búskap frá árinu 1877 til 1951.

Hinn 13. október 1893 kom sýslumaðurinn í Árnessýslu að Kolviðarhóli ásamt tilkvöddum áreiðar- og gjörðarmönnum. Var eftir beiðni Guðna Þorbergssonar á Kolviðarhóli og

⁴⁶⁸ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

samkvæmt fyrirskipan amtmannsins yfir suðuramti og vesturamti tekið fyrir að útvísa Guðna, á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar frá árinu 1776, landi til nýbýlis undir Reykjafelli á Ölfusafirði. Við gerðina var mætt af hálfu hreppsins og Hjallakirkju sem taldi sig eiga land að Reykjafelli. Eftirfarandi var fært í gerðabók sýslumanns:

Viðstaddir hreppsnefndarmenn Ölvshrepps lýstu yfir því, að hið fyrirhugaða nýbýlisland sé afréttarland Ölvshrepps og hreppsins eign og viðurkenndi gerðarbeiðandi að svo væri. Mótmæltu þeir því fyrir hönd hreppsins í téðum hreppi að útmæling færi fram, af því að land það, er spurning gæti verið að taka undir nýbýlið, hafi verið leyft til afnota og yrkingar núverandi sæluhúsaverði, Jóni Jónssyni ábúanda á Kolviðarhóli, sem hafi yrkt land þetta með því að slá það og gjöra tilraun til að græða þar út tún, taka upp mó, skera torf og yfirhöfuð hafa af því venjulegar leiguliða nytjar, og ennfremur af því, að hreppsnefndinni sé með nýbýlismælingu þessari gjört ómögulegt að hafa þau yfirráð til að ráða sæluhúsavörðinn, sem hún á að hafa og hefur haft. Lýsa þeir yfir því, að mótmæli þessi hafi ekki komið fyrri af því að hreppsnefndin hugði, að útmælingin mundi verða sunnan undir Reykjafelli í landi Hjallakirkju, að minnsta kosti að nokkru leyti, en Guðni Þorbergsson krefst þess, að sér verði útvísað landi undir nýbýlið þrátt fyrir þessi mótmæli, sem hann álítur að eigi sé á rökum byggð þar sem Jón Jónsson hafi ekkert byggingarbréf haft fyrir landinu, heldur hafi aðeins munnlega verið leyft að slá bletti hér og hvar í landinu. Sýslumaður og gjörðarmenn álíta að það heyri eigi undir þá að meta gildi þessara mótmæla, heldur sé það hlutaðegandi amtmanns að neita nýbýlingnum um byggingarbréf, ef mótmæli skyldu reynast á rökum byggð. Var því ákveðið að útvísunin skyldi fara fram og eftir að riðið hafði verið á landið og það nákvæmlega skoðað voru landamerki fyrirhugaðs nýbýlis ákveðin þannig: Úr hæsta hnjúk á Reykjafelli sjónhending í Þverfell, þaðan beint í Sleggju, þaðan beina stefnu yfir Húsamúlann í Miðmúlahornið, þaðan beint í vörðu er ber í Lambafellsháls, úr þeirri vörðu beint í áðurnefndan hnjúk á Reykjafelli. Var Guðna Þorbergssyni útvísað landi því, er liggur milli þessara ummerkja til hins fyrirhugaða nýbýlis að geymdum rétti allra hlutaðeigandi.

Með bréfi amtmannsins yfir suðuramti og vesturamti 14. desember 1893 var Guðna Þorbergssyni veittur nýbýlisréttur yfir því landi sem hann hafði fengið útvísað á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar frá 15. apríl 1776, þó að óskertum rétti sérhvers annars, ef sannaður yrði. Var nýbýlisbréfið þinglesið að Kröggólfsstöðum 29. maí 1894 og ritað í þinglýsingabók.

6.6.2. Athafnasvæði Íþróttafélags Reykjavíkur

Hinn 10. apríl 1938 fékk Íþróttafélag Reykjavíkur afsal fyrir jörðinni Kolviðarhól frá þáverandi eiganda, Valgerði Þórðardóttur. Tilgangurinn með kaupum jarðarinnar var að koma á skíðastarfsemi í Reykjafelli.

Fyrir kaupin hafði Íþróttafélag Reykjavíkur farið þess á leit með bréfi 6. apríl 1938 að Ölfushreppur afsalaði til félagsins sneið úr fjallendi næst jörðinni þannig að við bættist spilda með mörkum úr hæsta hnjúk á Reykjafelli beint í vörðu á Skarðsmýrarfjalli og þaðan beint í Sleggju. Fram kom í bréfinu að félagið teldi nauðsynlegt samhliða kaupum á jörðinni að fá land upp á fjallsbrúnir þannig að brekkur þær sem best væru fallnar til skíðaiðkunar fylgdu jörðinni.

Þessu erindi fylgdi Íþróttafélag Reykjavíkur eftir með bréfi 24. nóvember 1938 og bauðst jafnframt til að greiða allt að 500 krónur fyrir landið. Einnig var vísað til þess að hreppurinn hefði ekki haft önnur not af landinu en sumarbeit og gæti haft þau not eftirleiðis þar sem ekki stæði til að girða landið nema með samþykki hreppsins.

Á almennum hreppsfundi 15. nóvember 1938 var samþykkt að gefa Íþróttafélagi Reykjavíkur landspildu þá er félagið hefði haft til afnota og falað til kaups. Þetta var síðan borið undir sýslunefnd Árnassýslu 28. apríl 1939 og samþykkti hún ráðstöfunina. Í samræmi við þetta afsalaði oddviti hreppsins spildunni til félagsins 2. ágúst sama ár og var afsalið móttakið til þinglýsingar 20. október það ár. Félagið þakkaði „landgjöfina“ með bréfi 18. október 1939 og gaf jafnframt 500 krónur til sundlaugarbyggingar í Hveragerði.

Með bréfi 17. apríl 1954 til borgarstjórans í Reykjavík bauð Íþróttafélag Reykjavíkur Kolviðarhól til sölu í því skyni að afla fjár til að reisa félagsheimili og íþróttahús fyrir félagið. Í bréfinu var meðal annars tekið fram að Kolviðarhóll ætti allt land í Sleggjubeinsskarði þar sem mikill hiti væri í jörðu. Hinn 11. október 1955 gaf félagið síðan út afsal fyrir jörðinni til Reykjavíkurborgar og var það móttakið til þinglýsingar 9. desember sama ár. Í afsalinu er tekið fram að jörðin sé seld með húsum þeim sem á jörðinni séu, girðingum og öðrum mannvirkjum og öllum gögnum og gæðum, þar með töldum jarðhitaréttindum. Undanþegnir sölnunni voru þó tveir skíðaskálar í eigu knattspyrnufélaganna Vals og Víkings og skálinn Valgerðarstaðir í eigu Íþróttafélags Reykjavíkur. Í afsalinu segir að skálar þessir megi standa áfram leigulaust auk þess sem kaupandi samþykki að seljandi megi reisa einn skíðaskála til viðbótar í landi jarðarinnar sem kaupandi samþykki. Í afsalinu var hins vegar ekki vikið berum orðum að landi því í Sleggjubeinsskarði sem Íþróttafélag Reykjavíkur fékk að gjöf frá Ölfushreppi með afsalinu 2. ágúst 1939.

Í tilefni af fyrirhuguðum tilraunaborunum Hitaveitu Reykjavíkur á árinu 1982 risu deilur milli borgarinnar og Íþróttafélags Reykjavíkur um hvort landið í Sleggjubeinsskarði hefði fylgt við sölu Kolviðarhóls til Reykjavíkur 11. október 1955. Af þessu tilefni tók borgarritari saman minnisblað 11. mars 1982 þar sem færð voru rök fyrir því að borgin hefði talið sig hafa keypt allt eignarland Íþróttafélags Reykjavíkur við Kolviðarhól að engu undanskildu. Með bréfi borgarritara 19. júní 1984 til Íþróttafélags Reykjavíkur var síðan ítarlega gerð grein fyrir röksemdum fyrir eignatilkalli borgarinnar. Var bréfið ritað í kjölfar þess að fyrirsvarsmenn félagsins höfðu haldið því fram á fundi með borgarritara að landið hefði verið undanskilið við sölu jarðarinnar til borgarinnar.

Af gögnum málsins verður ekki séð að frekar hafi verið aðhafst vegna deilu borgarinnar og Íþróttafélags Reykjavíkur fyrr en með bréfi félagsins 20. nóvember 2001 þar sem óskað var skýringa á framkvæmdum á vegum Orkuveitu Reykjavíkur í Sleggjubeinsskarði án samráðs við félagið. Bréfið var sent borgarlögmanni til umsagnar og var því erindi svarað með bréfi 13. desember sama ár þar sem áréttuð voru fyrri sjónarmið sem borgarritari hafi sett fram á níunda áratugnum og áður er vikið að.

Hinn 1. október 2003 var gefin út eignaryfirlýsing til Orkuveitu Reykjavíkur fyrir Kolviðarhóli og var henni þinglýst á eignina. Var jörðin meðal þeirra eigna sem lagðar voru til

fyrirtækisins við stofnun þess. Af hálfu Orkuveitu Reykjavíkur er haldið fast við fyrri afstöðu borgarinnar til eignarhalds á spildunni í Sleggjubeinsskarði. Því er enn fyrir hendi ágreiningur um eignarrétt að spildunni og reisa bæði Íþróttafélag Reykjavíkur og Orkuveita Reykjavíkur kröfur sínar fyrir óbyggðanefnd á fullu og óskoruðu eignarhaldi spildunnar.

Allar götur frá því Íþróttafélag Reykjavíkur fékk afsal fyrir umræddri spildu í Sleggjubeinsskarði 2. ágúst 1939 hefur félagið haft umfangsmikil not af landinu. Er við upptalningu þeirra nota stuðst við skjallag gögn málsins, hliðsjónargögn og framburði fyrrverandi og núverandi fyrirsvarsmanna félagsins fyrir óbyggðanefnd. Eftirfarandi talning er ekki tæmandi:

1. Árið 1956 var hafist handa við að reisa skála félagsins í Hamragili og lauk framkvæmdum í mars 1962.
2. Árið 1979 var toglyfta tekin í notkun og sumarið 1980 var reist lyftuhús í gilbotninum og nokkru síðar skemma fyrir vélbúnað skíðadeildar félagsins.
3. Sumarið 1981 var reist önnur toglyfta í gilinu.
4. Sumarið 1982 var þriðja toglyftan reist ofar í fjallinu og náði hún alla leið upp á Skarðsmýrarfjall.
5. Í desember 1992 eyðilögðust lyftuhúsið og skemman í gilbotninum í snjóflóði. Um haustið 1993 var hafist handa við að reisa nýtt hús í gilbotninum og lauk þeim framkvæmdum í febrúar 1994.
6. Í kjölfar snjóflóðsins árið 1992 var hafist handa við að breyta landslagi í gilinu með efnisflutningum til að koma í veg fyrir að þar mynduðust snjóhengjur sem hrundið gætu af stað snjóflóði.
7. Með bréfi 11. júlí 1997 leitaði Landsvirkjun eftir samþykki Íþróttafélags Reykjavíkur fyrir því að Búrfellslína yrði lögð yfir landið gegn greiðslu bóta vegna umstangs á framkvæmdatíma og fyrir ótímabundin afnot af landi undir línu og vegaslóða. Í bréfinu var einnig vísað til þess að byggingabann legðist á 54 metra landræmu undir línunni, sbr. ákvæði þágildandi reglugerðar um raforkuvirki, nr. 264/1971. Í tilefni af þessu bréfi veitti stjórn félagsins formanni þess umboð til að ganga frá og undirrita fyrir hönd félagsins samning við Landsvirkjun um bætur. Línan var síðan reist og voru félaginu greiddar bætur að fjárhæð 258.984 krónur í febrúar árið 2000.
8. Hinn 15. október 1997 gerði Íþróttafélag Reykjavíkur samning við Íslenska farsímafélagið ehf. um leigu á 35 fermetra spildu á lægri kalli Skarðsmýrarfjalls til að koma fyrir fjarskiptabúnaði og tækjaskúr. Auk þess var áskilið að leigutaki hefði nauðsynlegt rými, umferðarrétt og rekstrarstöðu eins og nánar var lýst í samningnum. Leigugjaldið fyrir umsamin afnot var 80.000 krónur á ári bundið vísitölu byggingarkostnaðar. Leigutími var til 5 ára en leigutaka var heimilt að framlengja leiguna 5 sinnum í 5 ár hverju sinni. Með viðauka 29. september 2003 við samninginn tók Og fjarskipti hf. yfir réttindi og skyldur samkvæmt samningnum. Einnig

- var ákveðið með viðaukanum að leiga yrði 120.000 krónur á ári bundið vísitölu.
9. Með samningi 28. september 2000 leigði Íþróttafélag Reykjavíkur 35 fermetra spildu af landinu til Landssíma Íslands hf. Fjárhæð leigu var 150.000 krónur árlega bundið vísitölu. Spildan var leigð til 10 ára en leigan framlengist um ár ef samningi er ekki sagt upp með 12 mánaða fyrirvara.
 10. Með bréfi 27. október 2000 fór Íþrótt- og tómstundaráð Reykjavíkur, sem annaðist rekstur skíðasvæða Íþróttafélags Reykjavíkur og Víkings á Hengilssvæðinu, þess á leit að stjórn Íþróttafélags Reykjavíkur veitti heimild til að sett yrði niður aðstaða fyrir starfsmenn við byrjendalyftur félaganna. Á þessa málaleitan féllst stjórn félagsins með bréfi 2. nóvember 2000.
 11. Hinn 23. nóvember 2000 gerði Íþróttafélag Reykjavíkur samning við Línu.Net/IRJA um leigu á 35 fermetra spildu á Skarðsmýrarfjalli til að koma fyrir fjarskiptabúnaði. Jafnframt var gert ráð fyrir að leigutaki hefði nauðsynlegan umferðarrétt og rekstaraðstöðu eins og nánar er lýst í samningnum. Leigugjaldið var 150.000 krónur á ári bundið vísitölu. Samningurinn var til 10 ára en leigutaka er heimilt að framlengja leiguna 5 sinnum í 5 ár hverju sinni.
 12. Hinn 21. nóvember 2003 og 23. júní 2004 gerðu Orkuveita Reykjavíkur og Íþróttafélag Reykjavíkur með sér samninga í tilefni af jarðvarmavirkjun Orkuveitunnar á Hellisheiði. Samkvæmt samningum þessum var gert ráð fyrir því að Orkuveitan fengi umferðarrétt um svæðið og leyfi til að leggja slóða, lagnir, línur og borplön eftir nánara samkomulagi. Þá fékk Orkuveitan heimild til efnistöku á svæðinu gegn greiðslu. Einnig tók Orkuveitan að sér að byggja upp veg með klæðningu að skíðasvæðinu í Hamragili og ganga frá námasvæði að loknu efnisnámi. Í báðum samningunum var gerður fyrirvari af hálfu Orkuveitunnar um eignarhald Íþróttafélags Reykjavíkur að landsvæðinu. Samkvæmt kvittun Íþróttafélags Reykjavíkur 7. desember 2004 fékk félagið greiðslu að fjárhæð 6.116.055 krónur fyrir efnisnám á svæðinu.
 13. Hinn 27. apríl 2000 var gert fjárnám í landinu til tryggingar á kröfu Tollstjórans í Reykjavík á hendur Íþróttafélagi Reykjavíkur. Í framhaldi af því var síðan krafist nauðungarsölu á landinu 15. desember sama ár. Fallið var síðar frá fullnustugerðum í eigninni.

6.6.3. Málástæður aðila

Af hálfu íslenska ríkisins er viðurkennt að land Kolviðarhóls sé eignarland á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar frá árinu 1776 og nýbýlabréfs amtmanns frá 14. desember 1893. Á hinn bóginn er því haldið fram að landsvæði það sem Ölfushreppur ráðstafaði til Íþróttafélags Reykjavíkur með afsali 2. ágúst 1939 sé þjóðlenda. Til stuðnings þessu bendir ríkið á að umrædd ráðstöfun hafi farið fram löngu eftir að nýbýlatilskipunin hafi verið liðin undir lok og því hafi

ekki verið fyrir hendi lagaheimild til að breyta þjóðlendu í eignarland. Í þessu sambandi tekur ríkið fram að landnám hafi falið í sér stofnun beins eignarréttar til lands undir býli, en ekki hafi þurft að nema land undir afrétti. Sama hafi átt við á tímum nýbýlatilskipunarinnar þannig að einungis hafi verið heimilt að stofna til beins eignarréttar að landi undir býli. Leiki því ekki vafi á að landið sé þjóðlenda eins og annað land á þessu svæði. Til stuðnings kröfu sinni bendir ríkið jafnframt á að nýbýlabréf amtmanns fyrir Kolviðarhól frá árinu 1893 feli í sér vísbendingu um að á þeim tíma hafi menn litið svo á að svæðið væri utan eignarlanda.

Ípróttafélag Reykjavíkur vísar til þess að spildunni í Sleggjubeinsskarði hafi verið afsalað til félagsins 2. ágúst 1939 og afsalinu verið þinglýst í júní árið 1940. Í afsalinu sé berum orðum tekið fram að landið sé lögmæt eign félagsins, auk þess sem þar komi fram glögg landamerki spildunnar. Ípróttafélag Reykjavíkur telur að eignarheimild félagsins geti ekki verið skýrari og þannig hafi hún verið í áratugi án þess að ríkið hafi borið brögður á hana fyrir en nú. Þá andmælir félagið því að um vanheimild hafi verið að ræða þegar Ölfushreppur afsalaði landinu. Til stuðnings því vísar félagið til málflutnings sveitarfélagsins Ölfuss um afréttinn.

Af hálfu Ípróttafélags Reykjavíkur er því mótmælt að nýbýlabréf fyrir Kolviðarhól frá árinu 1893 feli í sér vísbendingu um að landið hafi verið utan eignarlanda. Þvert á móti hafi verið tekið fram við útvísun landsins af fulltrúum sveitarfélagsins að landið væri eign hreppsins. Þá hafi hvorki leitt af nýbýlatilskipuninni né þeirri löggjöf sem leysti hana af hólmi að nýbýli yrði ekki stofnað á eignarlandi. Þannig hafi verið unnt að stofna nýbýli með samþykki landeiganda, eftir atvikum gegn greiðslu til hans.

Einnig vísar Ípróttafélag Reykjavíkur til þess að félagið hafi í hartnær 70 ár komið fram í öllu tilliti sem eigandi landsins. Þannig hafi félagið látið reisa fjölmörg mannvirki á landinu, svo sem skála, skíðalyftur o. fl., til afnota fyrir skíðastarfsemi félagsins. Jafnframt hafi félagið hirt arð af eigninni með því að leigja spildur og heimila efnistöku úr landinu. Félagið telur að samningar þess um landið bendi eindregið til að félagið hafi um langa hríð komið fram sem eigandi og verið viðurkennt sem slíkt af öðrum. Eigi það bæði við um einkaaðila og opinbera aðila eins og Reykjavíkurborg og Landsvirkjun. Þá hafi Tollstjórinn í Reykjavík gert fjárnám í landinu og krafist nauðungarsölu á því.

Samkvæmt því sem hér hefur verið rakið telur Ípróttafélag Reykjavíkur í öllu falli ljóst að landið hafi verið hefðað á grundvelli laga nr. 46/1905 um hefð, verði ekki talið að þinglýst eignarheimild sé viðhlítandi grundvöllur fyrir óskoruðu eignarhaldi félagsins. Í því sambandi bendir félagið á að ríflega þrefaldur tími eignarhefðar sé liðinn frá því félagið fékk umráð landsins. Þá sé jafnframt til styrktar eignarheimildinni sú áratuga venja að félagið hafi farið með landið sem sína eign, auk þess sem skapast hafi réttmætar væntingar til landsins af hálfu félagsins og þeirra fjölmörgu félagsmanna sem starfað hafi áratugum sama í sjálfböðavinnu við uppbyggingu á svæðinu.

Komist óbyggðanefnd að þeirri niðurstöðu að umrætt landsvæði sé þjóðlenda krefst Ípróttafélag Reykjavíkur þess til vara með vísan til 5. gr. og c-liðar 7. gr. laga nr. 58/1998 að úrskurðað verði að félagið njóti allra sömu réttinda til landsins og það hefur neytt átölulaust frá árinu 1939.

Orkuveita Reykjavíkur vísar til þess að ríkið geri ekki tilkall til landsvæðis sem markast af merkjum nýbýlisins Kolviðarhóls. Af því leiði að ríkið hafi fyrir sitt leyti samþykkt að svæðið sé undirorpið beinum eignarrétti.

Varðandi spilduna sem Íþróttafélag Reykjavíkur fékk í Sleggjubeinsskarði með afsali 2. ágúst 1939 heldur Orkuveita Reykjavíkur því fram að um hafi verið að ræða eignarland Ölfushrepps sem ráðstafað hafi verið til félagsins. Megi meðal annars ráða þetta af afstöðu hreppsnefndarmanna þegar landinu var upphaflega útvísað til nýbýlis. Sama verði einnig ráðið af afstöðu sveitarfélagsins og sýslunefndar þegar landið var gefið Íþróttafélagi Reykjavíkur.

Af hálfu Orkuveitu Reykjavíkur er því haldið fram að landið í Sleggjubeinsskarði hafi fylgt með við sölu Kolviðarhóls til Reykjavíkurborgar árið 1955. Tekur kröfugerð Orkuveitunnar fyrir óbyggðanefnd mið af því. Svo sem áður er rakið hefur Íþróttafélag Reykjavíkur mótmælt því að umrætt landsvæði hafi verið selt borginni og telur landið óskoraða eign félagsins.

6.6.4. Niðurstaða

Svo sem hér hefur nánar verið rakið var Guðna Þorbergssyni veittur nýbýlisréttur yfir Kolviðarhóli með bréfi amtmannsins yfir suðuramti og vesturamti 14. desember 1893. Mörkum nýbýlisins var lýst þannig: „Úr hæsta hnjúk á Reykjafelli sjónhending í Þverfell, þaðan beint í Sleggju, þaðan beina stefnu yfir Húsamúlann í Miðmúlahornið, þaðan beint í vörðu er ber í Lambafellsháls, úr þeirri vörðu beint í áðurnefndan hnjúk á Reykjafelli.“

Hinn 10. apríl 1938 var Kolviðarhóli afsalað til Íþróttafélags Reykjavíkur, sem síðan seldi Reykjavíkurborg jörðina með afsali 11. október 1955. Við stofnun Orkuveitu Reykjavíkur var jörðin síðan meðal þerra eigna sem lagðar voru til fyrirtækisins. Því til staðfestu var gefin út eignaryfirlýsing til fyrirtækisins 1. október 2003 og henni þinglýst á eignina.

Með stofnun nýbýlis að Kolviðarhóli samkvæmt nýbýlatilskipuninni frá 15. apríl 1776 varð landið á grundvelli laga undirorpið beinum eignarrétti. Jörðin hefur síðan gengið kaupum og sölum þar til hún komst í eigu Orkuveitu Reykjavíkur. Í málinu liggur fyrir að merki jarðarinnar eru þau sömu og þegar landinu var útvísað til nýbýlis og tekur krafa ríkisins til þjóðlendu og krafa Orkuveitunnar sem landeiganda mið af því. Verður þetta lagt til grundvallar um mörk þjóðlendu gagnvart jörðinni Kolviðarhóli.

Svo sem að framan er rakið afsalaði Ölfushreppur Íþróttafélagi Reykjavíkur spildu úr Ölfusafrétti árið 1939. Með tilvitnuðu afsali oddvita Ölfushrepps 2. ágúst 1939 var því lýst yfir að landspildan í Sleggjubeinsskarði væri lögmæt eign Íþróttafélags Reykjavíkur. Voru mörk spildunnar tilgreind þannig: „Úr hæsta tindi Reykjafells í vörðu á Skarðsmýrarfjalli merktri með hæðartölunni 570 m. Þaðan í Sleggju.“ Mörkum spildunnar gagnvart Kolviðarhóli er ekki lýst en vafalaust er að landið afmarkast af merkjum jarðarinnar til suðausturs, enda var landinu afsalað til Íþróttafélags Reykjavíkur, sem þá var eigandi jarðarinnar og hafði óskað eftir frekara landi fyrir starfsemi félagsins. Krafa Íþróttafélags Reykjavíkur og Orkuveitu Reykjavíkur tekur mið að þessum merkjum.

Við mat á ráðstöfun hreppsins á landinu í Sleggjubeinsskarði til Íþróttafélags Reykjavíkur verður að líta til þeirra eignaréttarlegu heimilda sem sveitarfélagið naut í raun yfir landsvæðinu

þegar því var afsalað. Gildi hér sú almenna og viðurkennda meginregla eignarréttar að sá sem afsalar fasteignarréttindum getur ekki afsalað viðtækari réttindum en hann sjálfur á. Svo sem nánar er rakið í kafla 6.9 er það niðurstaða óbyggðanefndar að Ölfusafréttur, sem landspildunni var ráðstafað úr, sé ekki undirorpinn beinum einkaeignarétti. Réttur viðkomandi afréttarhafa felist því fyrst og fremst í beitarrétti, veiðirétti og eftir atvikum öðrum þrengri notum eða því sem nefnt hefur verið afréttareign. Í samræmi við þetta skorti Ölfushrepp viðhlítandi eignarheimild til að ráðstafa umræddri landspildu árið 1939. Íþróttafélag Reykjavíkur var því ekki réttilega komið að þeim beinu eignarréttindum sem félagið að formi til fékk afsalað og getur því ekki reist slíkan rétt á afsalinu frá hreppnum. Að þessu gættu kemur til skoðunar sú málsástæða að félagið hafi öðlast beinan eignarrétt að landinu á grundvelli hefðar.

Þjóðlendulög nr. 58/1998 tóku gildi 1. júlí 1998. Frá því tímamarki er ekki unnt að öðlast eignarréttindi fyrir nám eða hefð, sbr. 7. mgr. 3. gr. laganna. Við gildistöku laganna voru liðin tæplega 59 ár frá því landspildunni í Sleggjubeinsskarði var afsalað til Íþróttafélags Reykjavíkur. Í málinu liggur fyrir og er ágreiningslaust að allar götur frá þeim tíma hefur landið verið nýtt undir starfsemi félagsins. Til að hafa not af landinu var reistur skáli, skíðalyftur og tengd mannvirki, auk þess sem jarðvegur hefur verið fluttur til í stórum stíl í því skyni að bæta og breyta landinu með hliðsjón af þessari hagnýtingu. Einnig hefur félagið gert fjölda ráðstafana varðandi landið með löggerningum svo sem fyrr er rakið. Þá hefur félagið fengið greiddar bætur vegna hagnýtingar annarra á landinu, auk þess sem leitað hefur verið fullnustu í landinu vegna skulda félagsins.

Í almennum forsendum óbyggðanefndar í fyrri úrskurðum nefndarinnar hefur verið komist að þeirri niðurstöðu að íslenskir dómstólar hafi í tímans rás gert meiri kröfur til sönnunar eignarhefðar á landi sem liggur utan marka jarða og þá fyrst og fremst að landi sem legið hefur undir afréttum sem ekki hafa upprunalega verið undirorpnir beinum eignarrétti. Þannig hefur nefndin sagt að hefðbundin afréttarnot, svo sem sumarbeit og önnur takmörkuð not, séu ekki nægilegur grundvöllur eignarhefðar undir þeim kringumstæðum og jafnframt virðast ráðstafanir að lögum, svo sem sala tiltekinna réttinda sem svo hagar til um, ekki hafa þýðingu við hið eignarréttarlega mat. Allt að einu hefur nefndin komist að þeirri niðurstöðu að ekki sé útilokað að hefða eignarrétt að slíku landsvæði þó svo skilyrði til slíks séu þröng.

Í þessu tilviki hagar svo til að um mjög umfangsmikla hagnýtingu á skýrlega afmörkuðu landsvæði er að ræða. Þegar þetta er virt verður talið að Íþróttafélag Reykjavíkur hafi farið með landið líkt og það væri þess eign og komið þannig fram gagnvart öðrum. Verður því talið að eignarhaldið fullnægi skilyrðum eignarhefðar sem staðið hefur óslitið lengur en í 20 ár áður en lög nr. 58/1998 öðluðust gildi. Eru því skilyrði 1. gr., sbr. 1. mgr. 2. gr. laga nr. 46/1905 um hefð fullnægt en ekki verður talið að skilyrði 2. mgr. 2. gr. sömu laga standi fullnaðri hefð í vegi.

Samkvæmt því sem hér hefur verið rakið verður ekki talið að íslenska ríkið hafi sýnt fram á að landsvæði það sem upphaflega var ráðstafað til Íþróttafélags Reykjavíkur með afsali 2. ágúst 1939 sé þjóðlenda. Leiðir rannsókn óbyggðanefndar einnig til þeirrar niðurstöðu að um eignarland sé að ræða. Eins og áður er vikið að er ágreiningur með Íþróttafélagi Reykjavíkur og Orkuveitu Reykjavíkur um hvort landsvæði það sem Ölfushreppur afsalaði 2. ágúst 1939 hafi

fylgt með þegar félagið seldi Reykjavíkurborg Kolviðarhól 11. október 1955. Fyrir óbyggðanefnd verður ekki leyst úr ágreiningi vegna þessara lögskipta, enda er hlutverk nefndarinnar eingöngu að kanna og skera úr um hvort svæðið sé þjóðlenda og um réttindi innan þjóðlendu ef því er að skipta, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.

6.7. Þóroddsstaðir, Þurá, Núpar, Kröggólfsstaðir og Vötn, Þúfa, Litli Saurbær og Stóri Saurbær

6.7.1. Almenn

Austast á því svæði sem hér er til meðferðar liggja jarðirnar Þóroddsstaðir, Þurá, Núpar, Kröggólfsstaðir, Þúfa og Vötn, Litli Saurbær og Stóri Saurbær. Þar fyrir norðaustan liggur Reykjarforfa, en ekki er deilt um mörk þeirrar jarðar gagnvart þjóðlendu. Ágreiningur um mörk þjóðlendu á þessu svæði nær til landsvæðis jarðanna ofan fjalls gagnvart Ölfusafrétti, þ.e. land innan og ofan þeirrar fjallsbrúnar sem blasir við af láglandi í Ölfusi. Með kaupsamningum og afsölum frá árunum 1999 til 2001 hefur Orkuveita Reykjavíkur keypt allt land ofan fjalls af eignum jarðanna Þóroddsstaða, Þurá, Núpa, Kröggólfsstaða, Þúfu, Vatna og Stóra Saurbæjar. Á árinu 1999 gerði Orkuveita Reykjavíkur einnig kaupsamning og fékk afsal fyrir þeim hluta landsins sem tilheyrði Litla Saurbæjar ofan fjalls. Í málinu er hins vegar ágreiningur um hvort réttur eigandi hafi ráðstafað því landi en nánar verður rakinn ágreiningur um það eignarhald í kafla 6.8.

Af hálfu ríkisins er gerð sú aðalkrafa að mörk þjóðlendu gagnvart jörðunum verði dregin frá markapunkti í Reykjafelli (hornmark Hjallatorfu) í Hengladalsá við Orrustuhól syðst í Litla Skarðsmýrarfjalli. Þaðan verði línin látin fylgja Hengladalsá niður að punkti sem ríkið telur að sé svonefnt Helluvað, fyrir suðvestan Árstaðafjall. Umrætt Helluvað telur ríkið merkjapunkt gagnvart Reykjarforfulandi og krefst þess að þjóðlendumörk fylgi ætluðum landamerkjum Reykjarforfu beina stefnu frá Helluvaði í norðurenda einkennilegrar gjár og þaðan beina stefnu til norðurs í rauðleitun melhnjúk fyrir framan svokallaða Kýrgilshnjúka.

Af hálfu jarðeiganda, þ.e. Orkuveitu Reykjavíkur og þeirra sem kalla til eignarréttar að landi Litla Saurbæjar, er gerð sú krafa aðallega að mörk jarðanna gagnvart afrétti verði dregin beina línu úr Reykjafelli í rauðbleikan melhól upp af Kýrgili.

Af hálfu sveitarfélagsins Ölfus er gerð sú aðalkrafa að miðað verði við línu dregna beint úr Reykjafelli í rauðbleikan melhól, sem staðsettur er suðaustar en melhóll sá sem landeigendur miða við í aðalkröfu sinni. Af hálfu ríkisins og Orkuveitu Reykjavíkur er gerð varakrafa um þverlínu gagnvart afrétti sem er sú sama og aðalkrafa sveitarfélagsins Ölfus.

6.7.2. Um einstakar jarðir

6.7.2.1. Þóroddsstaðir

Landamerkjabréf fyrir Þóroddsstaði er frá 28. maí 1889 og var það þinglesið á manntalsþinginu að Kröggólfsstöðum 29. sama mánaðar. Bréfið er svohljóðandi:

Landamerki milli Þóroddsstaðar og Riftúns. Hornmark á bakka fram við Þorleifslæk Þúnarás sem ræður uppí Forarmót í Tjörn. Úr henni beint í Reiftúnslæk þar sem hann klýfst svo ræður hann upp undir alfaraveg, og þaðan beint í torfatóttir, úr þeim í klett í brúninni fyrir austan Reiftún, þaðan beint yfir fjöll og hálsa inn í Reykjafell.

Landamerki milli Þóroddsstaða og Ytri Þurár eru mörkin þessi:

Hornmark við ós á Þorleifslæk og beina leið að Lambakró og uppí stekk og upp í Þorodstaða háaleyti og svo beina leið í eystra horn á Reykjafelli.

Bréfið er undirritað af Eyjólfvi Eyjólfssyni, án þess að sögð séu nánari deili á honum. Fyrir liggur hins vegar að hann hefur undirritað önnur landamerkjabréf fyrir hönd Þurárlanda, sem einn af eigendum. Bréf Þóroddsstaða er ekki að öðru leyti áritað um samþykki aðliggjandi jarða.

Í landamerkjabréfi Hjallatorfu frá 28. maí 1889, sem lesið var á manntalsþingi 29. sama mánaðar, er mörkum gegnvalt Þóroddsstöðum lýst úr „torfu í svonefndum “Litlahvammi”, á efri brún hennar kemur Þóroddsstaðaland á móti landi Hjallatorfunnar og liggja mörkin úr næsttöldu örnefni beint í vörðu á Háskálafelli og þaðan beint í vörðu austan á “Reykjafelli”.“ Bréfið er ekki áritað um samþykki vegna Þóroddsstaða.

6.7.2.2. Þurá

Landamerkjabréf fyrir Eystri Þurá var ritað í maí 1885 og þinglýst 29. júní 1886. Í bréfinu er landamerkjum jarðarinnar lýst þannig:

1. Milli Eystri-Þurár og Núpa ræður frá „Strúti“ garðlag austur við Þorleifslæk (Varmá), aptur ræður sjónhending frá „Strúti“ í Vatnsskarð og svo til afréttar.
 2. Milli Eystri-Þurár og Arnarbælis ræður Þorleifslækur (Varmá) frá áðurnefndu Garðlagi að Þurárósi.
 3. Milli Eystri-Þurár og Ytri-Þurár ræður sjónhending frá Þurárósi um Þúfu vestan Eystri-Þurár-túnenda í Markaklett á Þurárflötum (brekkum) og ræður sú stefna til afréttar.
- ...

Samkvæmt þessu er mörkum í bréfinu lýst á báðar hendur án þess að greina frá því hvar mörkin liggi að ofanverðu gagnvart afrétti. Bréfið er samþykkt vegna Núpa og Ytri Þurár.

Ekki er vitað til þess að landamerkjabréf hafi verið gert fyrir Ytri Þurá. Mörkum jarðarinnar er hins vegar lýst í fyrrgreindum landamerkjabréfum fyrir Eystri Þurá og Þóroddsstaði.

Hinn 4. desember 1970 var gerð dómsátt um landamerki Núpa, Eystri Þurár I og II og Ytri Þurár. Í sáttinni segir að milli jarðanna ráði „garðlag frá „Strúti“ austur að Þorleifslæk (Varmá). Frá „Strúti“ til norðurs ræður sjónhending um gjána í Vatnsskarði til afréttar í þverlínu, sem skilur heimalönd og afrétt ...“.

6.7.2.3. Núpar

Núpar er önnur tveggja landnámsjarða í Ölfusi en hin er jörðin Hvammur. Landamerkjabréf Núpa er frá 22. maí 1890 og var það þinglesið á manntalsþingi að Kröggólfsstöðum 10. júní sama ár. Bréfið er svohljóðandi:

1. Milli Núpa og Kröggólfsstaðatorfu:

Úr þver línunni milli afrjeta og heimalanda beint í stein undan Svarthúfugili, sem er undir Núpafjalli, og úr honum í Vatnastekk og úr Vatnastekk beint í þúfu, sem hlaðin er upp á Fífuhólma, og úr þeirri þúfu á Alptaás, þar sem hann beygist fullt í vestur...

3. Milli Þurárlanda eptir garðbrotinu upp í Strút, og úr honum í gjána, sem er í Vatnsskarði og þaðan beina sefnu í þverlínuna, sem skilur heimalönd og afrjett.

Samkvæmt þessu er mörkum lýst að austan og vestan án þess að tilgreina hvar mörkin liggja um þverlínu að ofanverðu gagnvart afrétti. Bréfið er samþykkt vegna Kröggólfsstaða og Vatna og vegna Þurár.

Af eldri heimildum um landamerki jarðarinnar liggja fyrir tvær efnislega samhljóða lögfestur frá 17. maí 1817 og 4. maí 1827. Í lögfestunum er mörkum jarðarinnar lýst þannig:

... og byrjar þá fyrst a Hól þeim er Strutur heitir og beint í árfarið i Vatnz Skardi, þaðan a fjall upp eptir árfarinu og í Fót á Hverahlíd so austur yfir Hraunið og í sama árfar alt innad Lamba Vadi a Varmá so eptir henni alt að Hellu Vade þaðan beina stefnu fram hia Nupa fialls enda og i Hólinn Sogaborg og þaðan í Sandarbotn [eða Sudarbortn] eptir henni i Vatnatiörn og eftir Skammár lækjar gamla farveg i Alftár ós fylgja so Mörkinn Læknum alt þar til fyrrnefndur Strutur er kominn opið Vatnasskard.

Svo sem áður er rakið voru landamerki Núpa, Eystri Þurár I og II og Ytri Þurár ákveðin með dómsátt 4. desember 1970.

6.7.2.4. Kröggólfsstaðir, Þúfa og Vötn

Sameiginlegt landamerkjabréf fyrir jarðirnar Kröggólfsstaði og Vötn var ritað 4. júní 1890 og þinglesið að Kröggólfsstöðum 10. sama mánaðar. Bréfið er svohljóðandi:

...

1. Gagnvart Reykjatorfunni.

Úr skjólgarðinum og þaðan eptir keldu, sem liggur í krókum fram að Farkeldupytti.

2. Gagnvart Arnarbæli:

Úr vörðu, sem hlaðin er upp við Farkeldupytt, í vörðu, sem hlaðin er upá Bræðraborg, og þaðan beina stefnu í vörðu við Alptarós þar sem hann beygist fullt í vestur.

3. Gagnvart Núpum:

Úr Álptarós beina sefnu í vörðu, sem hlaðin er upp vestast á Fífuhólma, og þaðan eptir upphlöðnum vörðum beina stefnu í Vatnastekk, og úr Vatnastekk í stein, sem er fyrir neðan Svarthúfugil og þaðan beina stefnu til afrjetta.

4. Gagnvart Þúfu:

Úr ofanefndum skjólgarði í þúfu fyrir vestan Vatnakeldu og þaðan í lækjarfarveg á svonefndri Velliskák, og eptir þeim farvegi í garðbrot, sem liggur á milli Þúfu og Kröggólfsstaða og þaðan í Hundadal.

Þess skal geta, að heiðarland fyrir ofan bæina Kröggólfsstaði, Vötn og Þúfu er óskipt (beitiland).

Landamerkjabréf Kröggólfsstaða og Vatna er samþykkt vegna Núpa, Arnarbælistorfunnar, Þúfu og fyrir Ölfusafrétt.

Landamerkjabréf fyrir Þúfu, sem einnig tilheyrði Kröggólfsstaðartorfunni er frá 9. júní 1890 og var það þinglesið að Kröggólfstöðum 10. sama mánaðar. Bréfið er svohljóðandi:

...

1. Gagnvart Saurbæ:

Úr kekki, sem er við árfarið vestan til við „engjagarð“, sjónhending í stein, sem er rjett fyrir vestan túngarðinn í Litla-Saurbæ, þaðan sjónhending í „Hengladalalág“, þaðan sömu stefnu til afréttar.

2. Gagnvart Reykjatorfu:

Úr ofanefndum kekki, eptir árfarinu vestur að „Þúfuskjólgarði.“

3. Gagnvart Kröggólfsstöðum og Vötnum:

Úr ofanefndum skjólgarði beina stefnu í kökk vestan við „Þúfukeldu“ og þaðan eptir lækjarfarvegi upp á mótis við „Kross-stykki“, þaðan beina stefnu í gamalt grjótgardlag, sem liggur á milli túngarðanna á Þúfu og Kröggólfsstöðum, þaðan beina stefnu vestan í „Hundadal“.

Landamerkjabréf fyrir Þúfu er samþykkt fyrir Saurbæ, Velli, Kröggólfsstaði og Reykjatorfu.

Hinn 29. desember 1942 og 2. júní 1982 fóru fram landskipti milli Kröggólfsstaða, Þúfu og Vatna. Skiptin náðu þó ekki til landsvæðis ofan fjalls sem síðar var selt Orkuveitu Reykjavíkur, eins og áður er vikið að.

6.7.2.5. Saurbær (Litli og Stóri Saurbær)

Landamerkjabréf fyrir Saurbæ var ritað 25. maí 1890 og þinglesið á manntalsþingi að Kröggólfsstöðum 10. júní sama ár. Bréfið er svohljóðandi:

...

1. Yxnalækur: Úr Raufabergi við Hengladalaána og í svonefndan Signir, og úr honum í vörðu, sem hlaðin er upp milli Saurbæjar og Yxnalækjar, og svo þaðan í markapúfu við Varmá; úr þeirri vörðu í lækjarmunna, sem rennur úr Opnunum.

2. Vorsabær: Úr opnunum eptir uppsettum Markapúfum beint í þúfu fyrir vestan Engjagarð (hornmark).

3. Reykjatorfan: Úr áðurnefndu hornmarki eptir árfarinu í þúfu, sem er hornmark milli Saurbæjar og Þúfu.

4. Þúfa: úr síðastnefndu hornmarki eptir uppsettum Þúfum og í stein, sem er við Litla-Saurbæjartún að vestan, og úr þeim steini beina stefnu uppí Hengladalalág og þaðan beina leið inní þverlínu sem skilur heimaland og afrjett.

Landamerkjabréf Saurbæjar er samþykkt vegna Reykjatorfu, Yxnalækjar og Þúfu.

Um árið 1850 var fjórði hlutinn úr Saurbænum gerður að sérstakri jörð sem hlaut nafnið Litli Saurbær. Á liðinni öld hefur síðan sú jörð skipst upp í Litla Saurbæ I og Litla Saurbæ II, án þess að efni séu til að rekja nánar þau tildrög hér. Að þeim verður hins vegar vikið nánar í kafla 6.8.

Næst Saurbæjarjörðunum til austurs liggur Reykjatorfan, en þær jarðir sem tilheyra henni eru Reykir, Reykjakot, Reykjahjáleiga, Vellir og Kross. Landamerkjabréf fyrir Reykjatorfuna er frá 23. ágúst 1884 og var það þinglesið að Kröggólfsstöðum 29. maí 1898. Um mörk Reykjatorfu til vesturs segir svo í bréfinu:

...

Að suðvestan um Forkelldupitt eptir árfari er liggur til norðurs vestan með Reykjaengjum og liggur þetta árfar í krókum til norðurs alla leið í „Varmá“ vestan til móts við Vossabæ, þaðan ræður Varmá alla leið inná móts við Reykjakotstún þaðan nefnist þessi á Hengladallsá og eptir stærsta farveg hennar eru mörkin inn að Helluvaði, sem er fyrir vestan Írstaðarfjall og úr Helluvaði beina stefnu til austnorður í einkennilega gjá, er liggur í krókum til norðurs. Eptir þessari gjá eru mörkin og úr nyrsta gljúfri gjáarinnar beina stefnu til norðurs í rauðleitan melhnjúk fyrir framan svokallaða Kýrgilshnúka (hornmark), þaðan liggja mörkin til austurs um Raufarberg og yfir Brúkollublett norðan verðan, beina stefnu í grjóthól sunnan í Tjarnarhnjúkum, þaðan í bergnef sunnanvert við Álftartjörn.

Landamerkjabréf Reykjatorfunnar er meðal annars samþykkt fyrir Núpa, Þúfu og Kröggólfsstaði.

Af eldri heimildum um mörk Reykjatorfunnar til vestur ber að geta að Hálfðan Jónsson lögréttumaður getur merkja Reykja og afréttar í ritinu Descriptio Ölveshrepps frá árinu 1703 en þar segir svo:

Nefnd á [Kaldá], þar sem hún rennur í nokkrum gljúfrum, hefur hún fyrir sunnan sig Saurbæjarhraun so kallað, hvort liggur til norðurs frá Kömbum, en að norðanverðu liggur Árstaðarfjall. Þar við ána í fjallinu er gat á berginu og kallast Raufarberg, hvar með Reykjaland aðgreinist frá afréttinum.

6.7.3. Málsástæður aðila

Af hálfu ríkisins er aðalkrafa um þjóðlendumörk frá Reykjafelli í Hengladalsá við Orustuhól syðst í Litla Skarðsmýrarfjalli studd þeim rökum að allir Hengladalirnir hafi verið í afrétti Ölfusinga. Til forna hafi verið réttað við Orustuhól á miðsvæði afréttarins af íbúum úr Ölfusi og Mosfellssveit, allt þar til missætti varð milli þeirra og leiðir skildu. Til stuðnings þessu bendir ríkið á lýsingu Halfdanar Jónssonar lögréttumanns í ritinu *Descriptio Ölvshrepps* frá árinu 1703. Þar komi einnig fram að Raufaberg við Hengladalsá móts við Árstaðafjall greini Reykjaland frá afréttindum. Hafi afréttarmörkin verið þar á þeim tíma hljóti allt land handan Hengladalsár, þar með talið Orustuhóll, Litla og Stóra Skarðsmýrarfjall og Henglarnir að hafa verið innan marka afréttarins. Aðalkrafa ríkisins nái því ekki jafn langt og þessi heimild segir til um.

Ríkið vísar einnig til þess að merkjalýsing Reykjatorfunnar fylgi Hengladalsánni frá Varmá allt upp að Helluvaði. Áin renni rétt við veginn yfir Hellisheiðina og engin jörð á láglandinu geti átt land fyrir innan Reykjatorfuland á heiðinni. Til að svo væri þyrftu jarðirnar að eiga land að Reykjatorfulandi og svo aftur meira land handan Reykjatorfu því land Reykjatorfu loki af lönd jarðanna Vatna, Kröggólfsstaða, Þúfu og Litla og Stóra Saurbæjar. Merkjabréf jarðanna milli Hjallatorfu og Þóroddsstaða annar vegar og Reykjatorfu hins vegar lýsi merkjum ýmist til afréttar frá láglandi eða til miðlínu milli heimalanda og afréttar. Ekkert þeirra greini hins vegar frá merkjum handa við Reykjatorfulandið. Í landamerkjabréfi fyrir Þúfu sé merkjum aftur á móti lýst í Hengladalalág, en það örnefni sé í Kömbunum og því fyrir neðan land Reykja.

Málatilbúnaði sínum til frekari stuðnings bendir ríkið á að í landamerkjabréfi fyrir Núpa séu merki að austanverðu rakin úr þverlínunni milli afrétta og heimalanda beint í stein undan Svathúfugili sem er undir Núpafjalli og að vestan frá Strút og úr honum í gjána, sem er í Vatnsskarði og þaðan beina stefnu í þverlínuna sem skilur heimalönd og afrétt. Samkvæmt þessari lýsingu sé þverlínunni milli afrétta og heimalanda innar en Núpafjall. Það sama telur ríkið að ráðið verði af lögfestum fyrir Núpa frá árunum 1817 og 1827. Þar sé Hengladalsá kölluð Varmá og landamerkjum lýst frá Hverahlíð að Lambavaði og þaðan í Helluvað og svo í Núpafjallsenda. Þessi lína nái mun skemur en kröfulína ríkisins gagnvart jörðinni, auk þess sem línan loki einnig enn frekar merki jarðanna Vatna, Kröggólfsstaða, Þúfu og Litla og Stóra Saurbæjar.

Vegna margbrotins ágreinings, ekki bara um þjóðlendumörk heldur einnig mörk jarða og afréttar tekur ríkið fram að það telji rétt að hafa uppi varakröfu um að þjóðlendulína verði dregin úr Reykjafelli í rauðleita melhnjúk fyrir framan Kýrgilshnúka.

Orkuveita Reykjavíkur vísar til þess að hornmark Reykjatorfunnar til norðvesturs liggi í rauðleitan melhnjúk. Með sama hætti og Reykjatorfan afmarkist gagnvart Ölfusvatni á þessum stað sé rökrétt að mörk Reykjatorfan gagnvart jörðum að sunnan og vestan séu á sama stað. Fyrir liggi að hornmark Hjallatorfunnar liggi í Reykjafell og því liggi beint við að mörk jarðanna til austurs gagnvart afrétti miðist við línu sem dregin er úr Reykjavelli í rauðleita melhnjúkinn. Þessu til stuðnings vísar Orkuveitan til niðurstöðu Hæstaréttar í máli nr. 48/2004 um landamerki jarðarinnar Hóla.

Orkuveitan bendir á að aðalkrafa ríkisins sé lína dregin eftir Hengladalsá við Orustuhól syðst í Litla Skarðsmýrafjalli að Helluvaði fyrir vestan Árstaðarfjall, sem er merkjapunktur við Reykjatorfuland. Kröfulýsingu þessa telur Orkuveitan að ríkið reisi á lýsingu Hálfðans Jónssonar lögréttumans í fyrrgreindu riti frá árinu 1703, en þar komi fram að Reykjaland aðgreinist frá afrétti við Raufarberg við Árstaðarfjall. Orkuveitan telur kröfu ríkisins um þessi mörk þjóðlendu í mótsögn við meginmálatilbúnað þess um að hornmark Reykjatorfu liggi í rauðleitan melhnjúk fyrir framan Kýrgilshnjúka. Jafnframt bendir Orkuveitan á að Raufarberg við Árstaðarfjall í lýsingu Hálfðans sé annað Raufarberg en ríkið miði við í lýsingu á norðurmörkum Reykjatorfu.

Orkuveita Reykjavíkur vísar til þess að í riti Hálfðans Jónssonar lögréttumans frá árinu 1703 sé minnst á Lambavað við Smjörþýfi í Kaldá sem er Hengladalsá þegar hún nálgast byggð. Í lögfestum fyrir Núpa fá árunum 1817 og 1827 komi einnig fram örnefnin Lambavað og Helluvað, en lýsing þeirra beri með sér að Helluvað sé neðar í landi og nær byggð. Nokkur vafi hafi hins vegar leikið á því hvar Helluvaðið sé að finna, en þess sé getið í landamerkjabréfi sem kennileitis um vesturmörk Reykjatorfu. Það breyti þó ekki því að landamerki hafi verið ágreiningslaus þegar ríkið seldi Orkuveitunni hluta af landi Kröggólfsstaða og Þúfu. Jafnframt telur Orkuveitan að Helluvaðið sé í Hengladalsá (Kaldá) við Raufarberg í Kömbum. Þá bendir Orkuveitan á að hvorki verði ráðið af lýsingu Hálfðans Jónssonar né öðrum heimildum að Orustuhóll hafi verið mark milli eignarlanda og afréttar.

Orkuveita Reykjavíkur bendir á að landamerkjabréfi fyrir Reykjatorfuna frá 1884 hafi verið staðfest af eiganda Saurbæjar. Jafnframt hafi landamerkjabréf fyrir Saurbæ frá 1890 verið staðfest vegna Reykjatorfunnar. Af kröfulýsingu ríkisins verði ráðið að land það sem ríkið á sjálft, þ.e. Reykjatorfan, sé eina landið í Ölfusi sem réttilega sé afmarkað með landamerkjabréfi. Mörk Reykjatorfunnar séu hins vegar á engan hátt afmörkuð á annan veg en landamerki annarra jarða í Ölfushreppi.

Með aðilum er ágreiningur um hvar er að finna rauðleitan melhnjúk, sem er hornmark Reykjatorfunnar samkvæmt landamerkjabréfi. Af þeim sökum gerir Orkuveitan aðal- og varakröfu miðað við mismunandi staðsetningu melhnjúksins.

Í aðalkröfu Orkuveitu Reykjavíkur er lína dregin úr Reykjafelli í merkjapunkt norðanvert við Kýrgil. Um þá staðsetningu rauðleita melhnjúksins vísar Orkuveitan til landamerkjabréfs Króks og Ölfusvatns ásamt hjáleigunni Hagavík frá 15. ágúst 1885, en þar segi að merkjum ráði „bein stefna í bergeggar eða brúnir þær, er mynda svonefndar „Hengilssyllur“ (austan í Henglinum); síðan liggur merkjalínan eptir eggum þessum, og úr þeim í mel einn, bleikrauðan til að sjá, er liggur upp af „Raufarbergi“ og þaðan í Raufarberg sjálft“. Af þessari lýsingu sem bæði Orkuveitan og ríkið byggi á sé ljóst að rauðbleiki melhóllinn (rauðleiti melhnjúkurinn) sé austan í Henglinum. Þetta sé einnig í samræmi við skoðun bænda í Ölfusi þegar Orkuveitan samdi um kaup á hluta jarða þeirra. Þá mæli það gegn þeim mel sem ríkið og sveitarfélagið Ölfus miði við í málatilbúnaði sínum að sá melur taki ekki við af Hengilssyllum og til þeirra sjáist ekki frá melnum. Sá melur komi því með engu móti heim og saman við tilgreinda lýsingu í landamerkjabréfs Króks, Ölfusvatns og Hagavíkur.

Orkuveita Reykjavíkur heldur því fram að allt land á þessu svæði hafi verið numið og sé undirorpið eignarrétti. Einnig telur Orkuveitan að nýting jarðanna styðji eindregið að um eignarlönd sé að ræða auk sem sjálfstætt er byggt á því að eignarréttur hafi stofnast á grundvelli hefðar, sbr. lög nr. 46/1905. Um nýtingu jarða á þessu svæði önnur er beitarafnot er meðal annars bent á efnistöku og leigu á spildum undir skála, auk þess sem jarðeigendum hafi verið greiddar eignarnámsbætur vegna lagningar raforkulínu um landið.

Loks vísar Orkuveita Reykjavíkur til þess að landamerkjabréfum hafi ekki verið hnekktt og því beri að leggja þau til grundvallar lögum samkvæmt. Jafnframt hafi landamerkjabréfum ekki áður verið andmælt heldur þvert á móti verið þinglýst án athugasemda. Með hliðsjón af traustfangsreglum sem eigi sér stoð í þinglýsingalögum og vegna réttmætra væntinga jarðeigenda andspænis tómlæti ríkisins beri að hafna kröfu þess.

Af hálfu Sverris Jónssonar og Kristjáns Jónssonar, sem telja til eignarréttar að landi Litla Saurbæjar ofan fjalls sem selt var Orkuveitu Reykjavíkur, er byggt á sömu málsástæðum og Orkuveitan hefur haft uppi gegn því að landið sé þjóðlenda. Því til viðbótar er gerð sú krafa að óbyggðanefnd taki afstöðu til þess hvort Orkuveitan geti talið til réttinda yfir landinu á grundvelli fyrirbyggjandi eignarheimilda. Að ágreiningi milli Sverris og Kristjáns við Orkuveituna verður nánar vikið í kafla 6.8.

Af hálfu sveitarfélagsins Ölfus er gerð sú krafa að viðurkenndur verði beinn eignarréttur sveitarfélagsins að Ölfusafirétti, svo sem nánar verður rakið í kafla 6.9. Til stuðnings kröfu um sveitarfélagsins um mörk afréttarins gagnvart jörðun á því svæði sem hér er til úrlausnar er vísað til kaupsamninga Orkuveitu Reykjavíkur um kaup jarðanna, sem þinglýst hafi verið athugasemdarlaust. Einnig komi lína sú sem sveitarfélagið byggði á fram í dómsátt frá 4. desember 1970 um landamerki Núpa, Eystri Þurár I og II og Ytri Þurár. Þá bendir sveitarfélagið á að lína sú sem það miðar við á þessu svæði styðjist einnig við greinargerð Gylfa Más Guðbergssonar, landfræðings, frá 30. júlí 1990 um landamerki og afréttarmörk í Ölfushreppi. Varðandi rauðleita melhnjúkinn tekur sveitarfélagið undir með ríkinu og telur að hann sé að finna fyrir framan Kýrgilshnúka en ekki norðanvert við það kennileiti eins og Orkuveita Reykjavíkur miðar við.

6.7.4. Niðurstaða

Á því svæði sem hér er til úrlausnar hefur ríkið uppi aðal- og varakröfu. Orkuveita Reykjavíkur telur að þessi framsetning kröfugerðar brjóti gegn meðalhófsreglu stjórnsluréttarins og krefst þess að aðalkröfu ríkisins verði vísað frá óbyggðanefnd. Með vísan til þeirra röksemda sem greinir í kafla 6.5.3 verður þessi frávísunarkrafa ekki tekin til greina.

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar jarðanna er rakin í kafla 5. Þar kemur fram að jarðanna er getið í heimildum allar götu frá lokum 14. aldar, auk þess sem vikið er að jörðinni Núpum í Landnámu. Af þessu verður ráðið að um sjálfstæðar jarðir hefur verið að

ræða.⁴⁶⁹ Þá er vafalaust að samkvæmt lýsingum Landnámabókar náði landnám Ingólfs Arnarsonar m.a. yfir það landsvæði sem hér er til umfjöllunar, sbr. kafla 6.2.

Að þessu gættu þarf að skera úr um mörk jarðanna á grundvelli fyrirliggjandi gagna. Í þeim efnum þarf að leysa úr því hvar mörkin liggja til norðurs gagnvart afrétti. Mörkin að öðru leyti eru utan kröfusvæðisins og þarfnast ekki nánari umfjöllunar.

Í landamerkjabréfum fyrir jarðirnar frá ofanverðri nítjándu öld er mörkum jarðanna til norðurs gagnvart afrétti eingöngu lýst með því að vísa til afréttarins eða þverlínu sem skilji að afrétt og heimalönd. Að öðru leyti er ekki að finna neina lýsingu á þverlínunni eða vísað til kennileita á mörkum jarðanna og afréttar. Af hálfu málsaðila er miðað við að þverlína þessi sé dregin úr Reykjafelli, sem er hornmark jarðanna Þóroddsstaða og Ytri-Þurá, og þaðan í rauðleitan melhnjúk, sem er hornmark gagnvart Reykjatorfu og Grafningsjörðum, en ágreiningur er með aðilum um staðsetningu melhnjúksins, svo sem nánar verður vikið að síðar.

Við mat á sönnunargildi landamerkjabréfa skiptir miklu hvort bréf hefur verið áritað um samþykki aðliggjandi jarða og landsvæða. Landamerkjabréf þeirra jarða sem hér er fjallað um voru samþykkt innbyrðis, auk þess sem öll bréfin voru þinglýst og færð í landamerkjabók. Á hinn bóginn er eingöngu landamerkjabréf fyrir jarðirnar Kröggólfsstaði og Vötn áritað um samþykki vegna afréttarins. Það breytir þó ekki neinu í þessu tilliti þar sem ekkert bréfanna hefur í raun að geyma neina lýsingu á mörkum gagnvart afrétti heldur vísa eingöngu til hans eða þverlínu án nokkurrar útlistunar.

Til að landamerkjabréf verði lagt til grundvallar um mörk jarðar verður bréfið að vera lögmætt að efni til. Þannig getur eigandi jarðar ekki einhliða aukið við land sitt eða annan rétt umfram það sem verið hafði. Við mat á því hvort landamerkjabréf fái staðist að þessu leyti er einkum til þess að líta hvort fyrir hendi séu eldri heimildir um mörkin. Dregur úr vægi landamerkjabréfs ef eldri heimildir mæla gegn bréfinu og að sama skapi eykur það gildi bréfsins ef því verður fundinn stuðningur í eldri heimildum. Um þetta vísast nánar til kaflans um almennar niðurstöður óbyggðanefndar sem fylgir úrskurði þessum og dóms Hæstaréttar frá 21. október 2004 í máli nr. 48/2004.

Af eldri heimildum um landamerki þeirra jarða sem hér er fjallað um er ekki öðru til að dreifa en tveimur efnislega samhljóða lögfestum fyrir jörðina Núpa frá 17. maí 1817 og 4. maí 1827. Í lögfestunum er mörkum jarðarinnar lýst á allar hliðar en til norðurs eru mörkin þessi: „og í Fót á Hverahlíð so austur fyrir Hraunið og í sama árfar alt innad Lamba Vadi a Varmá so eptir henni alt að Hellu Vede“. Vegna þessara lýsingar er bent á samsvarandi tilvísun til kennileitisins Helluvaðs í landamerkjabréfi Reykjatorfu frá 23. ágúst 1884, en þar segir svo: „og eptir stærsta farvegi hennar [Hengladalsá] eru mörkin inn að Helluvaði, sem er fyrir vestan Írstaðarfjall og úr Helluvaði beina stefnu til austnorður í einkennilega gjá, er liggur í krókum til norðurs“. Nauðsynlegt er að huga nánar að því hvaða ályktanir um mörk gagnvart afrétti verði dregnar samkvæmt þessum lýsingum.

⁴⁶⁹ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Með hliðsjón af því að lögfestur fyrir Núpa lýsa norðurmörkum jarðarinnar frá vestri til austurs leikur ekki vafi á því að kennileitið Lambavað liggur ofar í ánni en Helluvað. Ríkið miðar málatilbúnað sinn við að Helluvað liggja nærri þjóðveginum rétt áður en farið er niður Kambana. Er um að ræða svokallað neðra ístopp við Hengladalsána þar sem fyrirstaða var sett í ána um engjaslátt til að veita henni úr farvegi sínum suður á heiðina. Kröfugerð ríkisins um mörk þjóðlendu tekur mið af þessu auk þess sem ríkið leggur til grundvallar að þessi punktur sé hornmark Reykjatorfunnar sem er í eigu ríkisins. Í samræmi við þetta telur ríkið að Lambavað liggja ofar í ánni nærri efra ístoppi. Á hinn bóginn er af hálfu Orkuveitunnar byggt á því að Helluvað sé að finna neðar í ánni við Raufarberg í Kömbum.

Þegar þessum kennileitum er fundinn staður í Hengladalsá er til þess að líta að lögfestur fyrir Núpa draga línu frá Hverahlíð austur yfir hraunið og í árfar allt að Lambavaði. Frá fyrrgreindu neðra ístoppi, sem ríkið telur Helluvað, liggja árfarvegir sem rekja má allt þar til þeir hverfa undir hrauntungu sem liggur milli Hverahlíðar og Hurðarásvatna, sem eru nokkuð sunnan við gamla þjóðveginn. Þessir staðhættir koma því heim og saman við lögfesturnar þannig að vað á neðra ístoppi sé Lambavað en ekki Helluvað. Þá niðurstöðu styður einnig að ofar í ánni við Orustuhól og nærri svokölluðu efra ístopp er ekki að finna árfarvegi sem raktir verða suður á Hellisheiði í línu sem liggur til austurs úr Hverahlíð. Hins vegar er sú staðsetning Helluvaðs sem byggt er á af hálfu Orkuveitunnar í samræmi við áðurgreinda lýsingu í landamerkjabréfi Reykjatorfunnar að því leyti að frá vaðinu er stefnan til norðausturs í einkennilegu gjána er liggur í krókum til norðurs. Aftur á móti kemur sú lýsing með engu móti heim og saman við að Helluvaðið liggja í neðra ístoppi fjarri gjánni sem liggur til suðausturs frá þeim punkti. Þá verður talið að þessi staðsetning Helluvaðsins við Raufarberg í Kömbum sé ekki í ósamræmi við sama landamerkjabréf þótt Helluvað sé sagt vestar en Árstaðarfjall því rætur fjallsins ná austur fyrir þetta vað í ánni. Loks er til þess að líta að eldri farvegur Hengladalsár lá frá þessum stað niður Kambana og því í samræmi við landamerkjabréfið sem lýsir mörkum eftir stærsta farvegi árinna inn að Helluvaði.

Samkvæmt því sem hér hefur verið rakið verður miðað við að Lambavað liggja við neðra ístoppið en Helluvað neðar í Kömbunum við Raufarberg. Að því gættu ná mörk Núpa samkvæmt fyrrgreindum lögfestum mun austar en þegar miðað er við landamerkjabréf jarðarinnar frá 22. maí 1890. Þessi markalýsing í lögfestum nær einnig norður fyrir jarðirnar Vötn, Kröggólfsstaði, Þúfu og Litla og Stóra Saurbæ og lokar af gagnvart merkjum jarðanna til norðurs í átt til afréttar. Þá liggur lína sú sem dregin verður frá Hverahlíð austur yfir hraunið í Lambavað í samræmi við lögfestur fyrir Núpa mun sunnar en þverlína sú sem dregin er úr Reykjafelli í rauðleitan melhnjúk og er þá sama við hvora staðsetningu hans er miðað. Við gerð landamerkjabréfa fyrir jarðirnar í lok 19. aldar hefur því orðið sú breyting frá lýsingu í lögfestum fyrir Núpa, sem er landmesta jörðin, að merki Núpa eru dregin skemmra til austurs og mörkum allra jarðanna til norðurs síðan lýst með því að vísa til afréttar eða þverlínu milli afréttar og heimalanda. Á það einnig við um fyrrgreindar jarðir fyrir vestan Núpa sem gátu ekki átt land að afrétti miðað við lögfesturnar sem lýsa mörkum Núpa norður fyrir jarðirnar. Engin gögn hafa fundist um eignartilfærslur frá Núpum

til jarðanna Kröggólfsstaða, Vatns, Þúfu eða Saurbæjar á tímabili því á 19. öld sem leið frá gerð lögfestnanna til gerðar landamerkjabréfanna.

Samkvæmt því sem hér hefur verið rakið ná þverlínur þær sem málsaðilar aðrir en ríkið miða kröfulýsingu sína við um mörk jarðanna og afréttar mun lengra inn til landsins en lýsingar í eldri heimildum, sem er að finna í fyrrnefndum tveimur lögfestum fyrir Núpa frá árunum 1817 og 1827. Þá hafa ekki komið fram neinar aðrar eldri heimildir sem fá rennt stöðum undir þær þverlínur sem landeigendur miða við í kröfulýsingu sinni. Loks er til þess að líta að þverlínur þessar eiga sér takmarkaða stöð í landamerkjabréfunum sjálfum þar sem þau lýsa í raun ekki neinum mörkum til norðurs með því að rekja kennileiti gagnvart afrétti. Eru bréfin því ófullnægjandi í því tilliti.

Á hinn bóginn þarf að gæta að því að sveitarfélagið Ölfus, vegna Ölfusafréttar, lýsir mörkum jarða og afréttar norðar eða sem þverlínu milli Reykjafells og neðri rauðleita melhnúksins. Sá sami rauðleiti melhnúkur er sem fyrr segir hornmark Reykjatorfu og Ölfusvatns (með Hagvík og Króki) í Grafningshreppi hinum forna. Þrátt fyrir ágreining um legu þverlínunnar milli afrétta og jarða í Ölfusi sýnist ekki hafa verið umdeilt á seinni árum að sú lína liggja ekki sunnar en fyrrnefnd kröfulína Ölfushrepps. Hins vegar er til þess að líta að engin gögn hafa fundist um afmörkun Ölfusafréttar sem styðja þessa þverlínu sérstaklega þó svo óumdeild hornmörk aðliggjandi eignarlanda séu annars vegar í Reykjafelli og hins vegar í rauðleitum melhnúk. Þá verður afmörkun afréttar annars vegar og lands jarðanna hins vegar ekki ráðin af náttúrulegum skilum eða aðstæðum, hvorki þar sem umræddar þverlínur liggja né annars staðar ofan fjallsbrúnar.

Til álita gæti komið að afmarka efri mörk jarðanna Ytri Þurár, Núpa, Vatna, Kröggólfsstaða og Þúfu og Saurbæjar, við beina línu milli fyrrgreindra og óumdeilda hornmarka í Reykjafelli og umræddum rauðleitum melhnúk. Væri sú niðurstaða í samræmi við þá aðferðarfræði sem Hæstiréttur beitti í máli nr. 48/2004 frá 21. október 2004 við afmörkun á norðurmörkum jarðarinnar Hóla. Þeirri aðferðafræði hefur óbyggðanefnd einnig beitt, sbr. t.d. niðurstaða um norðurmörk jarðarinnar Mörtungu í máli nr. 8/2003 frá 10. desember 2004. Í nefndum málum er meðal annars litið til óumdeilda markapunkta, aðliggjandi fasteigna og mörk ákveðin miðað við það, sem bein lína milli þeirra punkta. Í tilvitnuðum dómi Hæstaréttar er hins vegar sá skýri fyrirvari að ekkert hafi komið fram í því máli sem stutt gæti að munur yrði gerður á landi viðkomandi jarðar og aðliggjandi landsvæða sem rétturinn hafði komist að niðurstöðu um að væru eignarlönd. Svo sem að framan er rakið háttar ekki svo til í þessu máli þar sem fyrir liggja ósamrýmanlegar eldri heimildir um þessa afmörkun sem sannanlega gengur mun skemur. Er þá jafnframt vísað til fyrirvara í sama dómi þess efnis að landamerkjabréf eitt og sér nægi ekki til að sanna beinan eignarrétt að öllu landi, sem bréfið tekur til, heldur verða önnur atriði jafnframt að koma til, sem stutt geta sömu niðurstöðu.

Að öllu þessu virtu og með samanburði lögfestnanna frá 1817 og 1827 annars vegar og landamerkjabréfanna frá ofanverðri 19. öld hins vegar er ljóst að þverlínur þær sem miðað er við í málinu af hálfu annarra málsaðila en íslenska ríkisins um efri mörk framgreindra jarða fá ekki staðist og ekki verður fallist á að þær hafi legið til grundvallar þegar í landamerkjabréfunum er

fjallað um afréttarmörk. Verður heldur ekki ráðið af landamerkjabréfunum né öðrum gögnum að mörk jarðanna að ofanverðu nái lengra en að kröfulínu ríkisins um þjóðlendu, en sú lína gengur sannanlega skemur að landi jarðanna að ofanverðu en markalýsingin í lögfestum fyrir Núpa. Það er hins vegar sjálfstætt athugunarefni hvort beinn eignarréttur viðkomandi jarðeigenda hafi stofnast á landsvæði ofan kröfulínu ríkisins á grundvelli annarra heimilda.

Fyrsta atriðið sem huga þarf að í þessu sambandi er sú staðreynd að af sveitarfélagsins hálfu sýnist ekki hafa verið um það ágreiningur við þessa jarðeigendur að mörk jarðanna og afréttarins lægju um þverlínu úr Reykjafelli í rauðleitun melhól. Á hinn bóginn er svo sem fyrr segir, ágreiningur um staðsetningu rauðleita melhólsins. Ekki liggja fyrir óbyggðanefnd ótvíræðar heimildir um það hvenær umrædd þverlína er fyrst lögð til grundvallar með þeim hætti sem gert er af hálfu annarra aðila en íslenska ríkisins. Í skriflegum gögnum kemur þetta fyrst fram í tengslum við réttarsátt frá 4. desember 1970. Í framkvæmd hafa samskipti aðila vegna fjalllendisins, þ.e. sveitarfélagsins annars vegar og jarðeigenda hins vegar, eðli málsins samkvæmt snúist um smölun og framkvæmd fjallskila, en fram hefur komið við skýrslutökur í málinu að landið sunnan við umræddar þverlínur hefur verið smalað með Ölfusafrétti. Framangreind afstaða sveitarfélagsins til marka afréttar og lands jarðanna getur samkvæmt því ekki haft aðra og víðtækari þýðingu en þá að fela í sér viðurkenningu á einkarétti viðkomandi jarða til beitarafnota á viðkomandi svæði.

Í öðru lagi þarf að taka afstöðu til þeirrar málsástæðu Orkuveitu Reykjavíkur að eignarhefð hafi unnist að viðkomandi landsvæði. Í almennum forsendum óbyggðanefndar í fyrri úrskurðum nefndarinnar hefur verið komist að þeirri niðurstöðu að íslenskir dómstólar hafi í tímans rás gert meiri kröfur til sönnunar eignarhefðar á landi sem liggur utan marka jarða og þá fyrst og fremst að landi sem legið hefur undir afréttum sem ekki hafa upprunalega verið undirorpnir beinum eignarrétti. Þannig hefur nefndin sagt að hefðbundin afréttarnot, svo sem sumarbeit og önnur takmörkuð not, séu ekki nægilegur grundvöllur eignarhefðar undir þeim kringumstæðum og jafnframt virðast ráðstafanir að lögum, svo sem sala tiltekinna réttinda sem svo hagar til um, ekki hafa þýðingu við hið eignarréttarlega mat. Allt að einu hefur nefndin komist að þeirri niðurstöðu að ekki sé útilokað að hefða eignarrétt að slíku landsvæði þó svo skilyrði til slíks séu þröng. Á hinn bóginn hefur nefndin komist að þeirri niðurstöðu að minna þurfi til að koma til sönnunar eignarhefðar á landi innan merkja jarða. Hvað þetta varðar er til þess að líta að landamerkjabréf jarðanna hafa hér verið skilin þannig að þverlínur þær sem miðað er við í málinu af hálfu annarra málsaðila en íslenska ríkisins um efri mörk framgreindra jarða hafi ekki legið til grundvallar þegar í landamerkjabréfunum er fjallað um afréttarmörk. Samkvæmt framansögðu hefur það áhrif við mat á sönnun eignarhefðar á umræddu landsvæði.

Í gögnum málsins er fyrst og fremst gerð grein fyrir hefðbundnum afréttarnotum að viðkomandi landsvæði. Í annan stað liggur fyrir og er til þess sérstaklega vísað af hálfu Orkuveitu Reykjavíkur að gerðir hafi verið leigusamningar um skálabyggingar við einstaklinga og félög, auk þess sem Landsvirkjun hefur greitt bætur á grundvelli eignarnáms í tilefni af lagningu raflína um landið. Þá hefur verið vísað til a.m.k. eins samnings um efnistökurétt sem landeigendur hafa gert. Þessi not á umræddu landsvæði verða talin svo takmörkuð og stopul að

þau geti ekki stofnað til eignarréttar á grunvelli hefðar. Er þeirri málsástæðu Orkuveitunnar því hafnað.

Af hálfu Orkuveitu Reykjavíkur er ekki síst byggt á því að með kaupsamningum við jarðeigendur á árunum 1999 til 2001 hafi aðild ríkisins (landbúnaðarráðherra) sem eins jarðeiganda að landsvæðinu, sbr. kaupsamningur um hluta jarðarinnar Kröggólfsstaða og Þúfu frá 3. febrúar 1999, falið í sér viðurkenningu á beinum eignarrétti að umræddu landi. Sama telur Orkuveita leiða af því að ríkið (fjármálaráðherra) hafi hafnað forkaupsrétti vegna sölu á eignarhluta annarra jarða á umræddu svæði. Hvað þetta varðar er til þess að líta að eigandi fasteignar getur ekki afsalað víðtækari eignarréttindum en hann sjálfur er sannanlega komin að. Hefur óbyggðanefnd í fyrri úrlausnum sínum komist að þeirri niðurstöðu að sama gildi um ríkið í því tilliti og aðra aðila, sbr. og Hrd 1997/1183 og Hrd. 1997/1162. Aðild ríkisins að umræddum kaupsamningum getur því ekki haft aðra þýðingu en að styðja mögulegar og réttmætar væntingar sammingsaðila til inntaks þess eignarréttar sem ráðstafað var í umræddum samningum. Þá er á hinn bóginn þess að gæta, svo sem raunar kemur fram í málalíbúnaði Orkuveitu Reykjavíkur, að umrædd lögskipti áttu sér stað eftir lögtöku þjóðlendulaga og afsalshafa í lófa lagið að hafa uppi alla þá eignarréttarlegu fyrirvara sem þörf var á við sammingsgerðina í ljósi þess réttarástands sem skapað var við lögfestingu þjóðlendulaga á árinu 1998. Að þessu virtu er því hafnað að aðkoma ríkisins með þessum hætti hafi getað skapað neinar þær væntingar sem haft geta efnislega áhrif á mat eignarréttar á svæðinu.

Að öllu því virtu sem hér hefur verið rakið verður ekki fallist á það með jarðeigendum að mörk jarðanna til norðurs verði dregin úr Reykjafelli til norðausturs í rauðleitan melhnjúk. Þess í stað verða merki jarðanna að ofanverðu miðuð við kröfulínu ríkisins um þjóðlendu, svo sem fyrr er rökstutt.

Samkvæmt því sem hér hefur verið rakið telst umrætt landsvæði ofan kröfulínu ríkisins ekki eignarland jarðanna. Einnig er til þess að líta að kröfugerð sveitarfélagsins Ölfus vegna Ölfusafréttar nær ekki til landsvæðis sunnan þverlínu milli Reykjafells og rauðleits melhnjúks fyrir framan svokallaða Kýrgilshnjúka. Að þessu gættu verður landsvæði þetta talið þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-liðar 7. gr. laga nr. 58/1998. Við afmörkun á þessu svæði verður miðað við hornmark í rauðleitum melhnjúk fyrir framan Kýrgilshnjúka, en leyst er úr því í kafla 6.9. kafla hvar melhnjúkurinn verður staðsettur. Að öðru leyti verður þjóðlendan afmörkuð í samræmi við það sem hér hefur verið rakið og eru mörk hennar þessi:

Frá Reykjafelli beina sjónhendingu í Hengladalsá við Orustuhól syðst í Litla Skarðsmýrarfjalli, en þaðan fylgir markalínan Hengladalsá niður að Lambavaði við neðra ístopp. Frá Lambavaði er línan dregin beint í austur í norðurenda einkennilegrar gjár og þaðan beina stefnu í rauðleitan melhnjúk fyrir framan Kýrgilshnjúka. Frá því marki liggur línan beina sjónhendingu í fyrrgreint Reykjafell.

6.8. Réttindi innan þjóðlendu á Hellisheiði sunnan Ölfusafréttar

6.8.1. Almenn

Svo sem hér hefur verið rakið er það niðurstaða óbyggðanefndar að landsvæði á Hellisheiði innan þjóðlendukröfulínu ríkisins verði ekki talið til eignarlanda jarða í Ölfusi. Handan þessa landsvæðis er Ölfusafréttur en sveitarfélagið Ölfus miðar mörk afréttarins við þverlínu sem dregin er milli Reykjafells og rauðleits melhnjúks. Þar sem ekki er fallist á að þetta landsvæði sé undirorpið beinum eignarrétti kemur til skoðunar hvort viðurkennd verði önnur og takmarkaðri réttindi á þessu landsvæði, sbr. c-liður 7. gr. laga nr. 58/1998. Kemur þá bæði til úrlausnar inntak þeirra réttindi svo og hver fari með eignarráð að þeim réttindum.

Landsvæði þetta, sem liggur næst byggð, hefur í aldanna rás verið nýtt til hefðbundinna afréttarnota af búfjáreigendum í Ölfusi og hefur það fyrirkomulag verið ágreinings- og athugasemdarlaust. Að réttu lagi hefði landsvæði þetta getað talist til Ölfusafréttar en sveitarfélagið hefur dregið mörk afréttarins norðar til samræmis við kröfulýsingar vegna jarða í Ölfusi. Sá málatabúnaður sveitarfélagsins verður skilinn þannig að viðurkenndur sé einkaréttur jarðeigenda til að hafa not af landinu. Að þessu gættu verður talið að á þessu landsvæði tilheyri einstökum jörðum á svæðinu beitaréttur og önnur hefðbundin not sem fylgja afréttareign, sbr. 5. gr. laga nr. 58/1998, en þær jarðir sem um ræðir eru Þurá, Núpár, Vötn, Kröggólfsstaðir og Þúfa og Litli og Stóri Saurbær.

Með kaupsamningum og afsölum frá árunum 1999 til 2001 hefur Orkuveita Reykjavíkur keypt allt land ofan fjalls af eigendum Þurár, Núpa, Kröggólfsstaða, Þúfu, Vatna og Stóra Saurbæjar. Með þeim gerningum gátu ekki yfirferst önnur réttindi en voru á hendi þess sem afsalaði þeim. Gildir þá sú almenna og viðurkennda meginregla á sviði eignarréttar að sá sem afsalar fasteignarréttindum getur ekki ráðstafað víðtækari rétti en hann sjálfur á. Í samræmi við þetta er það niðurstaða óbyggðanefndar að Orkuveita Reykjavíkur hafi með umræddum gerningum öðlast beitarétt á þessu landsvæði svo og önnur hefðbundin not sem fylgja afréttareign.

Eftir standa þá þau réttindi sem fylgdu Litla Saurbæ en á árinu 1999 gerði Orkuveita Reykjavíkur kaupsamning og fékk afsal fyrir því landi sem talið var tilheyra Litla Saurbæ ofan fjalls. Í málinu er hins vegar ágreiningur um hvort réttur eigandi hafi ráðstafað því landi. Til að skera úr um hver fari með afnotarétt innan þjóðlendu á landsvæði innan marka kröfulýsingar vegna Litla Saurbæjar þarf að leysa úr þeim ágreiningi.

6.8.2. Eignarheimildir um Litla Saurbæ

Með afsali 29. maí 1936 seldi Jón Guðmundsson hálfu jörðina Saurbæ í Ölfushreppi til Jóns Helgasonar. Í afsalinu var tekið fram að hið selda væri Litli Saurbær.

Hinn 26. ágúst 1953 gaf Jón Helgason út afsal til sonar síns Sverris Jónssonar fyrir 17,4 ha spildu úr jörðinni. Var annars vegar um að ræða 7,4 ha spildu neðan bæjar með nánar tilgreindum merkjum og hins vegar 10 ha spildu úr heiðinni ofan bæjar sem enn hafði ekki verið

skipt út úr jörðinni. Kom fram í afsalinu að það yrði gert síðar samkvæmt nánar samkomulagi þeirra feðga.

Með afsali 14. september 1953 seldi Jón Helgason syni sínum Sverri Jónssyni aftur tvær spildur úr jörðinni samtals um 20 ha að stærð. Var önnur spildan um 10 ha að stærð sunnan og vestan bæjar með nánar tilgreindum merkjum, en þessi spilda var aðliggjandi spildunni sem Sverrir hafði áður fengið úr jörðinni. Hin spildan var einnig 10 ha að stærð og var hún úr heiðinni en henni hafði enn ekki verið skipt út jörðinni. Var gert ráð fyrir að það yrði gert síðar en þá yrði í einu lagi skipt út þeirri spildu og spildunni sem Sverrir hafði þegar fengið með fyrra afsali.

Með leyfisbréfi menntamálaráðherra 3. desember 1953 var Sverri Jónssyni heimilað að taka upp nafnið Litla Saurbær II á nýbýli sem hann hafði reist í landi Litla Saurbæjar.

Hinn 24. október 1957 afsalaði Jón Helgason ræktarlandi til Sverris Jónssonar. Í afsalinu voru mörk landsins nánar rakin en um var að ræða land umhverfis fjárhústún í Heiðinni og að gripahúsum. Þó var undanskilin spilda út frá gripahúsum sem átti áfram að tilheyra Litla Saurbæ I. Auk útskipta landsins var Sverri afsalað beitarréttindum að einum þriðja í óskiptu beitilandi jarðarinnar, auk „auðsréttar“ að einum þriðja.

Með afsali 30. júní 1975 seldi Jón Helgason börnum sínum núu að tölu eignarjörð sína Litla Saurbæ I með öllu því sem þeirri jörð fylgdi og fylgja bar. Meðal afsalshafa var fyrrgreindur Sverrir sem var eigandi Litla Saurbæjar II.

Hinn 27. september 1986 afsöluðu börn Jóns Helgasonar Litla Saurbæ I til Kristins Sigurðssonar. Í afsalinu kemur fram að hið selda sé sá hluti jarðarinnar „sem er neðan við veginn sem liggur niður í bæjarþorpið, ásamt öllum byggingum á því landi, ræktun, girðingum svo og öllum gögnum og gæðum er lögbýlinu Litla Saurbæ I fylgja og fylgja ber“. Hins vegar er tekið fram í afsalinu að „landið ofan við áðurnefndan veg, ásamt fjárhúsi og hlöðu í því landi fylgja ekki með í kaupunum“. Þá segir í afsalinu að 17,44 ha hins selda tilheyri Litla Saurbæ II en fylgi með í kaupunum. Í kjölfarið gáfu systkini Sverris Jónssonar út yfirlýsingu 27. október sama ár þar sem þau skuldbundu sig til að afhenda honum 17,4 ha spildu úr sameiginlegu landi þeirra systkina ofan vegar sem endurgjald fyrir landið sem hann lét af hendi neðan vegar. Í yfirlýsingunni var tekið fram að sú spilda ætti að liggja að landi Litla Saurbæjar II.

Með afsali 20. nóvember 1987 seldi Kristinn Sigurðsson jörðina Litla Saurbæ I til Guðmundar Birgissonar og Aðalsteins Karlssonar. Á því eignarhaldi varð síðan sú breyting með yfirlýsingu 10. júlí 1989 að eignarhluti Aðalsteins var færður á nafn eiginkonu hans Steinunnar Tómasdóttur. Í afsalinu segir að jörðin sé seld ásamt öllum byggingum í landi jarðarinnar, ræktun, girðingum, svo og öllum gögnum og gæðum, er lögbýlinu Litla Saurbæ I fylgja og fylgja ber. Einnig er tekið fram að með jörðinni teljast um 17,44 ha lands neðan við veginn, sem liggja niður í bæjarþorpið, er tilheyrði Litla Saurbæ II áður en seljandi eignaðist jörðina. Loks segir í afsalinu að land Litla Saurbæjar II ofan við nefndan veg, um 20 ha, fylgi ekki með í kaupunum.

Í tilefni af afsali Kristins Sigurðssonar fyrir jörðina Litla Saurbæ I til Guðmundar Birgissonar og Aðalsteins Karlssonar ritaði Þorsteinn Júlíusson, hrl., bréf til sýslumannsins í Árnessýslu 19. janúar 1989 og vakti athygli á því að lýsing á hinu selda í afsalinu væri nokkuð villandi þar sem ekki væri tekið fram að seljandi ætti ekki allt það land sem tilheyrði Litla

Saurbæ I. Í því sambandi benti lögmaðurinn á að Kristinn hefði á sínum tíma ekki keypt það land ofan vegar sem liggja niður í bæjarþorpið, en á því landi stæði bæði fjárhús og hlaða sem Kristinn ætti ekkert í. Þá sagði að það furðulegt mætti telja að tekið væri fram í afsali Kristins til Guðmundar og Aðalsteins að land Litla Saurbæjar II ofan við veginn fylgdi ekki með í kaupunum en af því mætti ranglega gagnálykta að eitthvert annað land tilheyrandi Litla Saurbæ I ofan vegarins fylgdi með í kaupunum.

Hinn 3. nóvember 1988 undirrituðu systkini Sverris Jónssonar yfirlýsingu þar sem fullyrt var að við sölu á landi neðan vegar til Kristins Sigurðssonar með afsali 27. september 1986 hefði ekki fylgt heiðarland Litla Saurbæjar I, enda hefði Sverrir þá átt þriðjung beitar og „auðsréttar“ í því landi samkvæmt afsali frá föður þeirra frá árinu 1957. Einnig var tekið fram í yfirlýsingunni að Sverrir hafi fyrir löngu fengið land þetta til eignar en farist hafi fyrir að afsala því til hans með formlegum hætti. Af því tilefni var tekið fram að landið væri eign Sverris sem borið hefði af því skatta og skyldur frá því hann tók við landinu árið 1965.

Með afsali 15. desember 1988 gaf Sverrir Jónsson bróður sínum Kristjáni Jónssyni helming jarðarinnar Litla Saurbæ II ásamt mannvirkjum öllum á jörðinni einnig að hálfu. Hinn 17. mars 1999 var gerður viðauki við það afsal en með honum afsalaði Sverrir að hálfu eignarhluta sínum í Litla Saurbæ I. Auk þess var tekið fram að til stæði að sameina þetta land Litla Saurbæjar I landi Litla Saurbæjar II.

Eigendur Stóra Saurbæjar og Litla Saurbæjar I, þau Guðmundur Birgisson og Steinunn Tómasdóttir, gerðu með sér landskiptagerð 8. janúar 1999 um landið ofan fjalls. Samkvæmt landskiptagerðinni var landinu, sem sagt var í óskiptri sameign Stóra Saurbæjar og Litla Saurbæjar I, skipt út úr jörðunum og gert að sjálfstæðum eignarhluta í jafnri og óskiptri sameign jarðanna. Með landskiptagerðinni fylgdi uppdráttur með hnitasettum merkjum landsins.

Með kaupsamningum 8. janúar 1999 keypti Orkuveitan það land sem skipt hafði verið úr Stóra Saurbæ og Litla Saurbæ I með fyrrgreindri landskiptagerð sama dag. Hinn 21. apríl sama ár fékk Orkuveitan síðan afsal fyrir landinu frá eigendum Stóra Saurbæjar annars vegar og þeim Guðmundur Birgissyni og Steinunni Tómasdóttur sem eigendum Litla Saurbæjar I hins vegar.

Í aðdraganda þess að Orkuveitu Reykjavíkur var selt landið ofan vegar og þegar gengið var frá þeim kaupum ritaði lögmaður þeirra Sverris og Kristjáns Jónssona fjölda bréfa til Orkuveitunnar og Reykjavíkurborgar þar sem sölunni var andmælt á þeim grundvelli að þeir væru eigendur landsins en ekki Guðmundur Birgisson og Steinunn Tómasdóttir. Ekki eru efni til að rekja nánar hér þau bréfaskipti.

6.8.3. Málsástæður aðila vegna Litla Saurbæjar

Með vísan til þeirra löggæringa, sem hér hafa verið raktir, halda Sverrir og Kristján Jónssynir því fram að engu landi hafi verið ráðstafað til Kristins Sigurðssonar fyrir ofan veg sem liggur niður í bæjarþorpið. Því landi hafi hins vegar öllu verið ráðstafað til Sverris og hann síðan ráðstafað því að hálfu leyti til bróður síns Kristins. Orkuveita Reykjavíkur, sem leiði rétt sinn til landsins fyrir milliliði frá nefndum Kristni, hafi því ekki öðlast neinn rétt á grundvelli samnings við sína viðsemjendur.

Einnig benda Sverrir og Kristján á að ekki hafi komið til álita af hálfu þeirra og systkina við sölu á landi Litla Saurbæjar I til Kristins með afsali 27. september 1986 að selja landið fyrir ofan veg, enda hafi Sverrir hagnýtt það land við búskap sinn allar götur frá árinu 1965. Af þeim sökum hafi landið verið undanskilið við söluna eins og beinlínis komi fram í afsalinu.

Verði ekki fallist á það sem hér hefur verið rakið byggja Sverrir og Kristján rétt sinn til landsins á því að hefð sé fullnuð í merkingu hefðarlaga, nr. 46/1905. Því til stuðnings er bent á að Sverrir hafi frá árinu 1965 nýtt landið og þar áður faðir hans.

Varakrafa Sverris og Kristjáns miðar við legu landsins eins og það er afmarkað í landskiptagerð frá 8. janúar 1999 vegna jarðanna Stóra Saurbæjar og Litla Saurbæjar I, en þá landskiptagerð telja þeir bræður hafa verið undirritaða án heimildar hvað varðar Litla Saurbæ I. Varakrafan er sett fram ex tuto, enda liggi ekki fyrir ágreiningur um merki milli Litla og Stóra Saurbæjar.

Af hálfu Orkuveitu Reykjavíkur er á því byggt að fyrirtækið hafi með kaupsamningum og afsölum frá árinu 1999 öðlast allan rétt landeiganda Stóra og Litla Saurbæjar á Hellisheiði ofan fjalls.

6.8.4. Niðurstaða um réttindi Litla Saurbæjar ofan fjalls

Svo sem hér hefur nánar verið rakið skiptist jörðin Litli Saurbær upp í tvær jarðir þegar Sverrir Jónsson stofnaði nýbýlið Litla Saurbæ II. Sá hluti sem talinn var tilheyrja jörðinni ofan fjalls var þó áfram hluti af jörðinni Litla Saurbæ I ef frá er talin 20 ha spilda sem eigandi jarðarinnar ráðstafaðir til Sverris með afsölum 26. ágúst og 14. september 1953.

Hinn 27. september 1986 var gefið út afsal fyrir jörðinni Litla Saurbæ I til Kristins Sigurðssonar. Með afsalinu var þó undanskilið land jarðarinnar ofan við veginn sem liggur niður í bæjarþorpið eins og beinlínis er tekið fram í afsalinu. Að því gættu yfirferðust engin réttindi yfir því landi með afsalinu og ekkert hefur komið fram sem rennir stoðum undir að Kristinn hafi með öðru móti öðlast réttindi yfir því landi. Í samræmi við þá meginreglu eignarréttar að sá sem afsalar fasteignarréttindum getur ekki ráðstafað víðtækari rétti en hann sjálfur á gat Kristinn ekki afsalað fasteignarréttindum ofan vegarins.

Í afsali Kristins Sigurðssonar frá 20. nóvember 1987 til Guðmundar Birgissonar og Aðalsteins Karlssonar var tekið fram að ekki fylgdi með í kaupunum fyrrgreind 20 ha spilda ofan vegar sem ráðstafað hafði verið til Sverris Jónssonar. Af þessu er nærtækt að draga þá ályktun að annað land ofan vegar hafi átt að fylgja með í kaupunum. Svo sem hér hefur verið rakið var Kristinn hins vegar ekki bær til að ráðstafa því landi og því yfirferðust engin réttindi til þess lands með afsalinu. Af þeim sökum gátu jafnframt réttahafar samkvæmt umræddu afsali ekki skipt út landi á þessu svæði ásamt eigendum Stóra Saurbæjar með landskiptagerð 8. janúar 1999 og síðan selt það land til Orkuveitu Reykjavíkur með kaupsamningi sama dag. Með umræddum gerningum öðlaðist því Orkuveitan engan rétti til lands Litla Saurbæjar ofan fjalls.

Samkvæmt því sem hér hefur verið rakið er það niðurstaða óbyggðanefndar að við sölu Litla Saurbæjar I með afsali 27. september 1986 hafi fasteignarréttindi ofan fjalls verið undanskilin. Af því leiðir af Sverrir Jónsson og Kristján Jónsson eru eigendur af þeim afnotarétti

í krafti ráðstöfunar á því landi með yfirlýsingum milli systkina þeirra og barna Jóns Helgasonar sem áður var eigandi Litla Saurbæjar. Um afmörkun á því landi sem bundið er þessum réttindum er ekki ágreiningur en það afmarkast fyrir ofan mörk þjóðlendu af beinni línu til hvorrar handar í þverlínu gagnvart Ölfusafrétti, en legu þeirrar þverlínu verður nánar lýst í kafla 6.9.3.

6.9. Ölfusafréttur og Selvogsafréttur

6.9.1. Almenn

Árið 1988 sameinuðust Selvogshreppur og Ölfushreppur í sveitarfélagið Ölfus. Afréttur sveitarfélagsins nær því til Selvogsafréttar og Ölfusafréttar sem áður tilheyrðu samnefndum hreppum. Verður hér fjallað um þessa afrétti sveitarfélagsins í einu lagi.

Að Selvogsafrétti liggja jarðir í Selvuginum til suðurs en til austurs liggja jarðir í Ölfusi og Ölfusafréttur. Til vesturs við afréttinn er Krýsuvík og Almenningskógur Álftaneshrepps og til norðvesturs er afréttur Seltjarnarness. Ölfusafréttur er norðvestur af Selvogsafrétti, en til suðurs og austurs eru jarðir í Ölfusi og Grafningi. Til norðurs við Ölfusafrétt er Grafningsafréttur og til vesturs er sá hluti Mosfellsheiðar sem áður tilheyrði Mosfelli og afréttur Seltjarnarness.

Ölfusafréttur liggur að mestu leyti ofan 200 metra hæðar. Að norðanverðu er land tiltölulega slétt og gróið. Sunnar og austar taka við hraunbreiður og fjöll, fell og hryggir. Flest fellin eru mynduð úr móbergi, en þó er Mosfellsheiði og svæði suðaustan Hengils úr grágrýti. Helstu fjöll og fell á Ölfusafrétti eru: Skeggi í Hengli sem er 803 metra hár, Nesjaskyggirnir er 768 metrar og Skarðsmýrarfjall er 597 metrar.

Selvogsafréttur er tiltölulega gróinn og liggur að mestu leyti ofan 300 metra hæðar. Bláfjallasvæðið eins og það nefnist er fjallaklasi í um 500-700 metra hæð og afmarkar afréttinn að vestanverðu. Nyrst í Bláfjallaklasanum er Vífilfell 655 metrar og sunnar eru Bláfjöll. Við suðvestur enda Bláfjalla tekur við samfelld hraunbreiða og er hæsti punktur hennar í gosdyngju 550 metrar að hæð nefnd Heiðin há. Austast á Selvogsafrétti rís afmarkað Geitafellið í um 509 metra hæð. Norðan við Geitafellið tekur við mosagróið Lambafellshraunið og Lambafell 564 metrar.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína um þjóðlendu að mörkum jarða í Selvogi og Ölfusi og í sumum tilvikum inn fyrir landmerki jarðanna miðað við landamerkjabréf. Samkvæmt þessu telur ríkið að bæði Selvogsafréttur og Ölfusafréttur liggi að öllu leyti innan þjóðlendu. Á hinn bóginn hefur sveitarfélagið Ölfus gert kröfu um að viðurkenndur verði eignarréttur sveitarfélagsins að sama svæði. Þá hafa eigendur jarðanna Sandhóls, Kross, Kröggólfsstaða, Vatna, Þúfu, Kjarrs, Grænhóls, Hlíðartungu og Ósgerðis í Ölfusi gert kröfu um að viðurkenndur verði upprekstarréttur jarðanna og önnur réttindi sem fylgja að lögum, ef talið verður að hluti afréttar Ölfusinga sé þjóðlenda.

6.9.2. Málsástæður aðila

Íslenska ríkið reisir kröfur sínar á því að grundvöllur að beinum eignarétti að landi hérlandis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin eignarétti aldrei getað aukist,

heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Þetta verði helst ráðið af lögtöku nýbýlatilskipunarinnar árið 1776 sem beinlínis hafi verið lögfest svo til væru úrræði til að efla byggð með því að taka eigendalaus svæði og gera að eignarlöndum. Tilskipunin hafi gert ráð fyrir því að landi væri útvísað, þó ekki stærra landi en hentaði fyrir meðal bú. Jafnframt hafi ekki verið heimilt að taka land til annarra nota en undir býli. Því megi segja að tilskipunin hafi verið samin í sama anda og landnámsreglur forfeðranna. Samkvæmt þeim hafi þurft nám til grundvallar eignarrétti að býli, nám hafi ekki þurft vegna lands sem tekið var til afnota sem almenningur eða afréttur.

Af hálfu ríkisins er vefengt að Öflusafréttur og Selvogafréttur hafi verið numdir í öndverðu. Landnámsmenn á svæðinu hafi numið land í skjóli Ingólfs Arnarsonar og heimildir um það landnám bendi ekki til að svæði ofan fjalls hafi verið numið. Því eigi sama við um þessa afrétti og aðra samnotaafrétti sem teknir hafi verið til sumarþeirra og annarra takmarkaðri nota. Þá breyti engu þótt skálar og önnur mannvirki hafi verið reist á landsvæðinu á seinni tímum.

Sveitarfélagið Ölfus reisir kröfu um óskoraðan eignarrétt að afréttunum með öllum gögnum og gæðum á því að sveitarfélagið hafi frá ómunatíð farið með öll réttindi yfir landsvæðinu, en það hafi meðal annars lýst sér í því að öðrum hafi verið bönnuð afnot af eigninni. Öll nýting landsins hafi því verið bundin leyfi landeiganda, svo sem námuvinnsla og aðrar nytjar en þessi hagnýting landsins hafi verið sveitarfélaginu mikilvæg tekjulind. Á þessum grundvelli hafi því stofnast til beins eignarréttar í skjóli hefðarhalds og langrar venju.

Sveitarfélagið bendir á að landsvæði þetta sé frábrugðið öðrum afréttum og hafi ekki sambærilega stöðu og samnotaafréttir, eins og Landmannaafréttur eða Auðkúluheiði. Það teljist frekar til byggðar en óbyggða og tilheyri ekki miðhálandinu. Á svæðinu miðju við Kolviðarhól hafi verið föst búseta um lengri eða skemmri tíma um rúmlega aldar skeið. Af þeim sökum hafi nytjar og eignarumráð verið meiri og með öðrum hætti en á samnotaafréttum yfirleitt.

Sveitarfélagið vísar til að eignarheimild þess hafi frá upphafi verið talin gild í viðskiptum, meðal annars við leigu námuréttinda, en sú viðskiptavenja renni einnig stöðum undir eignarhaldið. Í þessu sambandi tekur sveitarfélagið fram að grundvallareglan um réttaröryggi sé reist á trausti og festu í öllum lögskiptum. Fáí með engu móti samrýmst þeirri reglu ef haft verði að engu réttmætt traust manna á lagalegri þýðingu lögskipta sem fólu í sér ráðstöfun auðlinda á svæðinu.

Af hálfu sveitarfélagsins er byggt á því að ríkisvaldið hafi í aldanna rás margsinnis viðurkennt að afréttarlandið væri undirorpið fullkomnum eignarrétti og aldrei haldið öðru fram. Í öllu falli sé ljóst að vefengingarkrafa ríkisins sé löngu fallin niður fyrir tómlæti og fyrningu, hafi á annað borð verið nokkur fótur fyrir slíkri kröfu. Jafnframt hafi öllum heimildarskjölum sveitarfélagsins varðandi afréttinn verið þinglýst athugasemdalaust.

Í ljósi þess hvernig sveitarfélagið hafi farið með og ráðstafað landinu með samningum er því haldið fram að nægar heimildir hafi verið færðar fram fyrir eignarhaldinu. Með þessu hafi sönnunarbyrðinni verið varpað yfir á ríkið sem verði að hnekkja staðhæfingu um að þrætulandið sé ekki eign sveitarfélagsins. Það hafi ríkið hins vegar ekki gert með neinum haldbærum rökum.

Einnig bendir sveitarfélagið á að Mannréttindadómstóll Evrópu hafi sérstaklega litið til þess í úrlausnum sínum um eignarrétt hvaða væntingar fyrir eignarhaldi hafi verið réttmætar þegar metnar eru athafnir eða athafnaleysi ríkisvaldsins gegn réttindunum. Megi þar sérstaklega nefna að sveitarfélagið hafi leigt land á svæðinu undir ýmsa starfsemi og þeim samningum hafi verið þinglýst án athugasemda. Einnig hafi sveitarfélagið komið fram sem eigandi í dómsmálum sem rekin hafi verið vegna ágreinings um merki á svæðinu.

Þá vísar sveitarfélagið til jafnræðisreglu stjórnsýslulaga og stjórnarskrár um að sambærileg mál hljóti sömu niðurstöðu og að jafnræði ríki milli borgaranna. Því verði ekki gerðar strangari sönnunarkröfur til eiganda Ölfusafréttar og Selvogafréttar en til annarra landeiganda á svæðinu. Sveitarfélagið hafi í ljósi eignarheimildar sinnar haft réttmætar væntingar til þess að afréttirnir væru undirorpnir beinum eignarrétti. Sá eignarréttur verði ekki tekinn af sveitarfélaginu bótalest, enda sé hann varinn bæði af stjórnarskrá og Mannréttindasáttmála Evrópu sem hafi lagagildi hér á landi.

Sveitarfélagið telur engum vafa undiropið að allt land í Selvogi og Ölfusi hafi verið numið eins og ráðið verði af glöggum lýsingum Landnámu. Vísar sveitarfélagið til þess að Landnáma hafi verið túlkuð þannig að hún styðji við beinan eignarrétt, sbr. Hrd. 1960/726 og Hrd. 1994/2228.

Eigendur jarðanna Sandhóls, Kross, Kröggólfsstaða, Vatna, Þúfu, Kjarrs, Grænhóls, Hlíðartungu og Ósgerðis í Ölfusi taka fram að krafa þeirra sé reist á 5. gr. laga nr. 58/1998. Telja þeir rétt að hafa upp sjálfstæðar kröfur í málinu þrátt fyrir ákvæði 2. mgr. 11. gr. laganna, enda hafi þeir ekki verið upplýstir um að eignarréttinda þeirra yrði gætt af hálfu sveitarfélagsins og reyndar sumir þeirra fengið þær upplýsingar að það yrði ekki gert.

6.9.3. Niðurstaða

Í kafla 5 hér að framan eru rakin þau gögn málsins sem fjalla um Selvogafrétt og Ölfusafrétt. Gögn þessi eru afrakstur af skjalaframlagningu málsaðila, skýrslutökum við aðalmeðferð málsins og kerfisbundinni leit á vegum óbyggðanefndar að frumheimildum um merki, ráðstafanir að eignarrétti og nýtingu þessa landsvæðis.⁴⁷⁰ Af þeim virðist ótvírætt að við gildistöku þjóðlendulaga hafi landsvæði þetta talist til afrétta, samkvæmt þeirri eignarréttarlegu flokkun lands sem almennt var miðað við fram að þeim tíma.⁴⁷¹ Hvort í því hafa falist bein eða óbein eignarréttindi til landsvæðisins, þ.e. hvort þar er eignarland eða þjóðlenda samkvæmt skilgreiningum í 1. gr. þjóðlendulaga, er hins vegar atriði sem þarfnast nánari athugunar.

Kemur þá fyrst til umfjöllunar hvað ráðið verður af heimildum um afmörkun Ölfusafréttar og Selvogafréttar. Í því sambandi verður einnig litið til gagna um merki aðliggjandi landsvæða, en kröfugerð íslenska ríkisins í máli þessu og fleiri málum á svæði 4 hjá óbyggðanefnd gerir ráð fyrir að hluti þessara landsvæða séu þjóðlendur.

⁴⁷⁰ Sjá nánar í kafla 4.

⁴⁷¹ Sbr. umfjöllun um hugtakið afréttur í almennum niðurstöðum óbyggðanefndar.

Í kjölfar setningar landamerkjálaga árið 1882 og 1919 var hvorki gert heildstætt landamerkjabréf fyrir Ölfusafrétt né Selvogafrétt. Hins vegar hafa verið gerð landamerkjabréf fyrir hluta af mörkum afréttanna, svo sem nánar verður rakið hér síðar.

Í apríl 1881 samþykkti sýslunefnd Árnassýslu fjallskilareglugerð fyrir hreppa sýslunnar vestan Hvítár og Ölfusár. Reglugerðin var ekki samþykkt af amtmanni og tók því ekki gildi. Í reglugerðinni er mörkum afrétta ekki lýst. Hinn 15. apríl 1886 var samþykkt í sýslunefndinni reglugerð um notkun afrétta o.s.frv. í Árnassýslu og var sú reglugerð staðfest af amtmanni 8. júlí sama ár. Reglugerðin var ekki birt í stjórnartíðindum. Í þeirri reglugerð var heldur ekki vikið að mörkum afrétta. Sama á við um síðari reglugerðir um sama efni nr. 74/1895, 72/1909, 83/1941, 14/1955 og 163/1979. Í gildandi fjallskilasamþykkt fyrir Landnám Ingólfs Arnarssonar, nr. 401/1996, er mörkum afrétta ekki lýst. Þar segir hins vegar í 1. mgr. 2. gr. að hver sýsla sé fjallskilaumdæmi sem skiptist í fjallskiladeildir eftir sveitarfélögum.

Eina heildstæðu lýsingu á mörkum Selvogafréttar er að finna í lýsingu oddvita Selvogshrepps frá 19. apríl 1979. Lýsingin er svohljóðandi:

EKKI eru nein ákveðin merki milli afréttarlanda Selvogsbænda og heimalanda þeirra, en gagnvart öðrum sveitum eru landamerki afréttar- og heimalanda Selvogshrepps þessi:

Takmörk sveitarinnar eru að vestan: úr Seljabótarnefi um Sýslustein austan Geitarhlíðar, þaðan fjöll norður í Litla-Kóngsfell, þaðan í Stóra-Kóngsfell um Rauðuhnúka í topp Vífilsfells, sem er norðasti markapunktur afréttarins. Að austan: úr Þrívörðum vestan Keflavíkur, þaðan í Fálkaklett í Geitafelli, síðan yfir austanvert Geitafell um Rauðhól í Ólafsskarðshnúk, þaðan í topp Vífilsfells.

Í málinu liggur ekki fyrir hliðstæð seinni tíma lýsing frá sveitarstjórn fyrrum Ölfushrepps. Hins vegar liggur fyrir lýsing hreppstjóra Ölfushrepps frá 28. febrúar 1920 sem rituð var vegna þingsályktunar um rétt ríkisins til vatnsorku í almenningum frá 27. september 1919. Af því tilefni hafði stjórnarráðið farið þess á leit við sýslumanninn í Árnassýslu að tekin yrði saman skýrsla um almenninga og afréttarlönd í sýslunni sem ekki sannanlega höfðu tilheyrt eða tilheyrtu þá nokkru lögbýli. Lýsing hreppstjórans er svohljóðandi:

Um almenninga aðra enn það sem talið er að vera afrjettarland hreppsins er hjer enga að ræða enn afrjettarland þetta er og hefur að fornu verið norðvesturbrúnir Hellisheiðar, það er að segja Hengillinn og dalirnir í kríngum hann þá til suðvesturs Skarðsmýrarfjall, Reykjafell, Sauðadalahnjúkar um Lambafell og þaðan lína vestur í afrjettarmörk Selvogsmanna. Sunnan og austan að línu þessari lyggja búfjarlönd margra Jarða í sveitinni. Hinsvegar og norður og vestur frá fellum þessum er hinn eiginlegi afrjettur svo sem Bolavellir Svínahraun Norðurvellir og sauð austurtaglið [svo í frumriti] á Mosfellsheiði alla leið niður að sýslumörkum að vestan og afrjettarmörkum Grafningmanna að norðan enn sýslumörkin það er mörkin milli Árnassýslu að austan og Gullbríngusýslu að vestan lyggja eptir línu sem dregin er úr Vífilsfelli um Bolaöldu norður í Borgarhól á Mosfellsheiði. Munu að þeim mörkum að vestan lyggja afrjettarlönd Seltjerna og búfjarlönd Mosfellssveitarmanna. Úr Borgarhól lyggja svo mörkin um suðurtaglið á Mosfellsheiði uppí Skeggja það er norðausturhornið á Henglinum. Um enga á er að ræða í afrjettarlandi þessu nema litla sprænu sem sprettur upp í Innstadal

sunnanundir Henglinum og úr verður Hengladalsá. Um lönd þau er lyggja umhverfis Ölfushrepp að öðru leiti skal þess getið að vestan er Selvogur og Selvogsafrettur. Svo með sjó fram austur að Ölfusá þá með henni uppað Sogi og með því þar til land Grafningsmanna tekur við lyggja svo búfjárlönd Ölfusinga og Grafningsmanna saman um fjöllin vestur að Hengli.

Hvorki verður séð að lýsing oddvita Selvogshrepps né hreppstjóra Ölfushrepps hafi fengið þá meðferð sem landamerkjälög mæla fyrir um varðandi landamerkjabréf. Á þessar lýsingar verður því að líta sem einhliða yfirlýsingar um mörk afréttanna svo langt sem þær ná. Verður því að kanna önnur gögn um merki aðliggjandi landsvæða og meta lýsingu á mörkum afréttanna með hliðsjón af því. Á þeim grundvelli verður síðan skorið úr um merki afréttanna. Verður fyrst hugað að Selvogsafreitti en síðan að Ölfusafreitti.

Í lýsingu oddvita Selvogshrepps er mörkum gagnvart Ölfusafreitti lýst „úr Fálkaklett í Geitafelli, síðan yfir austanvert Geitafell um Rauðhól í Ólafsskarðshnúk, þaðan í topp Vífilfells.“ Þessi lýsing virðist í ágætu samræmi við landamerkjabréf fyrir Selvogsafrett og Ölfusafrett frá 24. september 1889 en þar er mörkum lýst „úr Vífilfelli í Ólafsskarð, þaðan beina línu niður eptir Lambafellshrauni í vörðu sem er norðaustan til á há-Geitafellinu, úr henni beina línu í Fálkaklett.“ Með hliðsjón af því að Selvogshreppur og Ölfushreppur hafa sameinast eru hins vegar ekki efni til að skera sérstaklega úr um mörk afréttanna að þessu leyti.

Bæði í lýsingu oddvita Selvogshrepps og í landamerkjabréfi fyrir afréttina eru mörk miðuð við Fálkaklett í Geitafelli. Kemur það einnig heim og saman við þinglýst landamerkjabréf fyrir Hlíðarenda frá 20. september 1886 og fyrir Nes frá sama degi sem lýsa merkjum í Fálkaklett. Er ágreiningslaust í málinu að Fálkaklettur er hornmark jarðanna Ness, Hlíðarenda og afréttarlands. Í lýsingu oddvitans er hins vegar ekki að finna neina markalýsingu afréttarins til suðurs gagnvart jörðum í Selvogi og er fullyrt að þar ráði engin ákveðin merki. Samkvæmt landamerkjabréfi Strandakirkjueigna í Selvogi frá 4. september 1890 er hornmark til austurs dregið í Kálfahvamm og eru merki annarra jarða í Selvogi ágreiningslaus að línu sem dregin er úr Fálkakletti í Kálfahvamm. Þá hefur óbyggðanefnd komist að þeirri niðurstöðu í kafla 6.3.3 að eignarland jarðanna Hlíðar og Stakkavíkur nái að línu sem dregin er úr Kálfahvammi í Litla-Kóngsfell. Verður þessi lína úr Fálkakletti í Kálfahvamm og þaðan í Litla-Kóngsfell lögð til grundvallar um mörk Selvogsafreitar.

Í lýsingu oddvita Selvogshrepps eru mörk afréttarins dregin „úr Litla-Kóngsfell í Stóra-Kóngsfell, um Rauðuhnúka í topp Vífilfells.“ Þessi lýsing er ekki í samræmi við dóm Hæstaréttar frá 10. október 1996 (Hrd. 1996/2848) þar sem leyst var úr ágreiningi um mörk lögsagnarumdæma sveitarfélaga á þessu svæði. Fyrir Hæstarétti hafði sveitarfélagið Ölfus krafist þess að markalínan yrði dregin á sama veg og í lýsingu oddvitans þó þannig að miðað var við stöpul á Vífilfelli sem liggur hæst á fjallinu. Hæstiréttur komst hins vegar að þeirri niðurstöðu að mörkin yrðu dregin „úr stöpli á Vífilfelli eftir hæstu tindum Bláfjalla í Bláfjallahorn, og þaðan í Litla-Kóngsfell.“ Í dómi Hæstaréttar er rakið að mörk um Rauðuhnjúka og Stóra-Kóngsfell hafi komið fram á korti dönsku landmælingastofnunarinnar, sem fyrst var gefið út

1909. Var ekki talið að fyrir þessum merkjapunktum væru sérstakar heimildir frá fyrri tíð. Í niðurlagi dómsins sagði síðan svo:

Þau mörk, sem dregin eru í héraðsdómi, eru glögg af völdum náttúrunnar og samrýmast þeim eldri lýsingum, sem einkum verður að líta til. Bláfjallahryggurinn sker sig úr landslaginu, og er markalína um hann hæstan eðlilegt framhald þess merkjapunkts, sem aðilar eru ásáttir um á Vífilsfelli. Þegar lína er dregin úr Bláfjallahorni (suðurenda Bláfjalla), skiptir sköpum, að Litla-Kóngsfell hefur verið ákvarðað sem merkjapunktur.

Við úrlausn um mörk Selvogafréttar verður dómur Hæstaréttar lagður til grundvallar um nánar tilgreind merki frá Litla-Kóngsfelli allt að stöpli á Vífilsfelli, en við þau mörk afréttarins er einnig miðað í kröfulýsingum málsaðila. Bendir rannsókn óbyggðanefndar ekki til þess að neinn greinarmunur verði þar gerður á stjórnsýslumörkum og eignamörkum.

Í lýsingu hreppstjóra Ölfushrepps frá 28. febrúar 1920 eru mörk Ölfusafréttar til vesturs dregin eftir sýslumörkum Árnassýslu og Gullbringusýslu „úr Vífilsfelli um Bolaöldu norður í Borgarhól.“ Aftur á móti er línan dregin þannig í landamerkjabréfi frá 23. janúar 1991 milli Ölfushrepps og Grafningshrepps annars vegar og Mosfellsbæjar og eigenda Miðdals I í Mosfellsbæ hins vegar: „Úr stöpli hæst á Vífilsfelli og þaðan beina línu í sýslustein austan Lyklafells, þaðan bein lína í Sýsluþúfu og þaðan beina línu í stöpul á Borgarhólnum.“ Þótt ekki sé orðrétt um sömu markalýsingu að ræða hjá hreppstjóranum og í landamerkjabréfinu bendir það ekki til ósamræmis. Þvert á móti verður að ætla að í landamerkjabréfinu sé lýst af meiri nákvæmni sömu mörkum og í bréfi hreppstjórans. Þá er þessi markalýsing í landamerkjabréfinu í samræmi við útdrátt landamerkja úr skrár jarðanna Miðdals og Elliðakots frá 3. október 1885 að því er snertir mörkin milli nefndrar jarða og fyrrum Grafnings- og Ölfushrepps. Þar er mörkum lýst þannig: „Miðdalsland að austanverðu frá vörðunni á hæsta Borgarhólnum til suðurs sjónhending á Vífilsfelli um Sýsluþúfu, sem er á Lágheiðinni fyrir austan Lyklafell niður að árfarinu, sem liggur niður Bolafell. Elliðakotsland að austanverðu frá nefndu árfari beint til Vífilsfells eins og sjónhending ræður frá Borgarhólnum.“ Útdráttur þessi er samþykktur vegna Ölfusafréttar. Að því virtu sem hér hefur verið rakið verður landamerkjabréfið frá 23. janúar 1991 lagt til grundvallar um mörk Ölfusafréttar að þessu leyti en þau mörk eru ágreiningslaus með málsaðilum.

Í lýsingu hreppstjóra Ölfushrepps segir að mörk afréttarins til norðausturs gagnvart Grafningsafrétti liggi „úr Borgarhól ... um suðurtaglið á Mosfellsheiði upp í Skeggja, það er norðausturhornið á Henglinum.“ Þessi lýsing er í samræmi við lýsingu oddvita Grafningshrepps á landmörkum afréttar hreppsins frá 2. júní 1978, en þar er mörkum lýst „úr Skeggja í Borgarhól.“ Hins vegar segir í lýsingu á afréttarmörkum milli Ölfus- og Grafningshreppa innan Árnassýslu frá 22. maí 1886, sem þinglýst var 10. júní 1890, að mörkin liggi „úr vestasta horni á Ölfusvatnsskyggni beina stefnu fyrir norðan Hengil í vörðu, sem er á Stóraborgarhól.“ Þannig gerir sú lýsing ráð fyrir að Ölfusafréttur nái allt niður að Ölfusvatnsskyggni. Það er þó hvorki í samræmi við landamerkjabréf Nesjavalla frá 27. mars 1886 og þinglýst 24. maí sama ár, né landamerkjabréf Ölfusvatnstorfu frá 15. ágúst 1885 og þinglýst sumarið 1887, en í báðum þeim bréfum er merkjum lýst norður fyrir Ölfusvatnsskyggni í hrygg nokkurn á milli annars vegar

Ölfusvatnstangans og Köldulaugar og hins vegar á milli Ölfusvatnslaugar og Köldulaugar. Þessi landamerkjabréf eru bæði samþykkt vegna afréttar Ölfushrepps. Þá er lýsingin í landamerkjabréfi Nesjavalla í ágætu samræmi við lýsingu hreppstjóra Ölfushrepps og oddvita Grafningshrepps en í landamerkjabréfinu er merkjum lýst úr framangreindum hrygg í Vörðuskeggjahnúk. Við það er enn fremur miðað í kröfulýsingum aðila bæði í þessu máli og máli nr. 5/2004 hjá óbyggðanefnd, að mörk Ölfusafréttar liggi úr Skeggja í Borgarhól. Að þessu gættu verða þau mörk afréttarins lögð til grundvallar.

Í lýsingu hreppstjóra Ölfushrepps er ekki vikið að mörkum afréttarins gagnvart jörðum í Grafningi að öðru leyti en því að tekið er fram að afrétturinn „sé og hafi að fornu verið norðvesturbrúnir Hellisheiðar, það er að segja Hengillinn og dalirnir í kríngum hann.“ Í landamerkjabréfi fyrir Nesjavelli frá 27. mars 1886, sem þinglesið var 24. maí 1889, er mörkum gagnvart Ölfusafrétti lýst „í Ölvisvatnsskyggni og þaðan beina stefnu í hrygg þann, sem liggur milli Ölvisvatnslaugar og Köldulaugar. Þaðan liggja landamerki Nesjavalla eptir beinni stefnu í Vörðuskeggja.“ Í landamerkjabréfi fyrir jarðirnar Krók og Ölfusvatn með hjáleigunni Hagavík frá 15. ágúst 1885, sem þinglesið var sumarið 1887, er mörkum gagnvart Ölfusafrétti lýst þannig: „... í “Ölvisvatnsskygnir” og úr honum aptur bein stefna í bergeggjar eða brúnir þær, er mynda svonefndar “Hengilssyllur” (austan í Henglinum), síðan liggur merkjalínan eptir eggjum þessum, og úr þeim í mel einn, bleikrauðan að sjá, er liggur upp af “Raufarbergi” og þaðan í “Raufarbergið” sjálft.“ Bæði landamerkjabréfin voru samþykkt vegna Ölfusafréttar. Í landamerkjabréfi Reykjatorfunnar frá 23. ágúst 1884, sem þinglesið var 29. maí 1889, er mörkum til vestust lýst þannig: „... úr Helluvaði beina stefnu til austnorður í einkennilega gjá, er liggur í krókum til norðurs. Eptir þessari gjá eru mörkin og úr nyrðsta gljúfri gjáarinnar beina stefnu til norðurs í rauðleitan melhnjúk fyrir frama svokallaða kýrgilshnjúka (hornmark), þaðan liggja mörkin til austurs um Raufarberg ...“.

Með málsaðilum er ágreiningur um staðsetningu rauðleita (bleikrauða) melhnjúksins sem er hornmark gagnvart Reykjatorfu annars vegar og jarðanna Króks og Ölfisvatns með hjáleigunni Hagavík hins vegar. Af hálfu Orkuveitu Reykjavíkur hefur því verið haldið fram að melhnjúkurinn liggi upp af og norðanvert við Kýrgil. Af hálfu ríkisins og sveitarfélagsins Ölfuss er því hins vegar haldið fram að melhnjúkurinn liggi fyrir framan Kýrgilið. Með hliðsjón af niðurstöðu nefndarinnar í kafla 6.7 ræður melhóllinn, hvar sem hann verður staðsettur, ekki mörkum jarða austanvert í Ölfusi gagnvart þjóðlendu. Aftur á móti ræður staðsetning melhólsins mörkum afréttarins gagnvart Reykjatorfu og fyrrgreindum jörðum í Grafningi. Ágreiningur þessi lýtur eingöngu að staðsetningu melhólsins en allir aðilar eru einhuga um að hann eigi að ráða þegar kennileitinu hefur verið fundinn staður. Úrlausn þessa ágreinings hefur jafnframt þýðingu í máli nr. 5/2004, en eigendur fyrrgreindra jarða í Grafningi eiga aðild að því máli. Verður úrlausn þessa álitæfnis samræmd í þessum tveimur málum.

Á því leikur ekki vafi að annars vegar landamerkjabréf Reykjatorfunnar frá 1884 og hins vegar landamerkjabréf fyrir jarðirnar Krók og Ölfisvatn með hjáleigunni Hagavík frá 1885 lýsa sömu kennileitum þegar vísað er til rauðleits melhnjúks eða bleikrauðs mel og Raufarbergs. Verður það ráðið af samhengi bréfanna sem bæði eru undirrituð með skömmu millibili af sömu

einstaklingum sem voru í fyrirsvari vegna jarðanna. Af báðum bréfunum verður einnig ráðið að í grennd við melhólinn liggur Raufarberg og var því fundinn staður í tveimur vettvangsgöngum nefndarinnar með lögmönnum aðila. Liggur það kennileiti nær þeim melhól sem ríkið og Sveitarfélagið Ölfus miða við um staðsetningu melhólsins en ekki hefur verið fundið neitt annað kennileiti nærri þeim stað sem Orkuveitan miðar við sem kemur heim og saman við þá lýsingu. Þá verður ekki ráðið af landamerkjabréfinu fyrir Krók og Ölfisvatn með hjáleigunni Hagavík að melhólinn taki við af Hengilssyllum og að óhjákvæmileg sjónlína sé milli melhólsins og Hengilssyllna. Loks getur engu breytt hvort sjónlína er milli hólsins og Reykjafells enda hafði þverlína milli þeirra marka enga þýðingu fyrir þær jarðir sem umrædd landamerkjabréf taka til, þ.e. jarðirnar í Grafningi og Reykjatorfuland. Að öllu þessu virtu verður lagt til grundvallar að rauðleiti melhóllinn sé fyrir framan Kýrgilið á þeim stað sem ríkið og Sveitarfélagið Ölfus miðar við. Að þessu gættu verða mörk afréttarins dregin úr *Skeggja í Hengilssyllur og þaðan í umræddan rauðleitan melhól* en syllurnar eru nú ágreiningslaust kennileiti með málsaðilum.

Í samræmi við kröfulýsingu sveitarfélagsins Ölfuss verða mörk afréttarins dregin frá rauðleita melhólnum sjónhendingu í Reykjafell. Hefur óbyggðanefnd komist að þeirri niðurstöðu að landsvæði handan þeirrar þverlínu sé þjóðlenda með beitarítaki aðliggjandi jarða, svo sem rakið var í kafla 6.8.

Fyrir liggur að land úr Ölfusafrétti var lagt til nýbýlisins Kolviðarhóls með nýbýlisbréfi 14. desember 1893. Jafnframt afsalaði Ölfushreppur aðliggjandi landspildu úr afréttinum 2. ágúst 1939 til Íþróttafélagsins Reykjavíkur, sem þá var eigandi Kolviðarhóls. Í kafla 6.6 hefur óbyggðanefnd komist að þeirri niðurstöðu að allt þetta landsvæði sé undirorpið beinum eignarrétti og verða ágreiningslaus mörk afréttarins ákveðin í samræmi við það úr hæsta hnjúk á Reykjafelli í vörðu á Skarðsmýrarfjalli, þaðan beint í Sleggju og beina stefnu áfram yfir Húsmúlann í Miðmúlahornið, þaðan beint í vörðu er ber í Lambafellsháls, úr þeirri vörðu beint í áðurnefndan hnjúk á Reykjafelli.

Í lýsingu hreppstjóra Ölfushrepps er afréttinum til suðvesturs lýst um Skarðsmýrarfjall, Reykjafell, Sauðadalahnjúka um Lambafell og þaðan lína vestur í afréttarmörk Selvogsmanna. Þessi lýsing, svo langt sem hún nær, er ekki í ósamræmi við landamerkjabréf fyrir annars vegar Hjallatorfu frá 28. maí 1889 en þar er mörkum gagnvart afrétti lýst úr vörðu austast á Reykjafelli og þaðan beint í Lambafell. Einnig er lýsing hreppstjórans ekki í ósamræmi við sameiginlegt landamerkjabréf fyrir Breiðabólstað og Vindheima frá 28. maí 1889 en þar er mörkum gagnvart afrétti lýst úr Lambafelli í Rauðhól. Með hliðsjón af þessu verða mörk afréttarins miðuð við línu sem dregin er úr Reykjafelli í Lambafell og þaðan í Rauðhól.

Svo sem áður greinir eru mörk Selvogsafréttar miðuð við línu sem dregin er úr Rauðhól í Fálkaklett. Virðist þessi lýsing í samræmi við landamerkjabréf fyrir Selvogsafrétt og Ölfusafrétt frá 24. september 1889 en þar er mörkum lýst „frá Ólafsskarði í beinni línu niður eftir Lambafellshrauni í vörðu sem er norðaustan til á há-Geitafellinu og úr henni beina línu í Fálkaklett.“ Að þessu gættu verða mörk afréttarins miðuð við línu úr Rauðhól beint í vörðu norðaustan til á há-Geitafellinu og þaðan beint í Fálkaklett eins og miðað er við í kröfulýsingum aðila.

Svo sem áður er rakið var hvorki gert heildstætt landamerkjabréf fyrir Ölfusafrétt eða Selvogafrétt í kjölfar gildistöku landamerkjalaga árið 1882 né árið 1919. Þannig liggur ekki fyrir lögformleg lýsing á heildmerkjum afréttanna. Einu heildstæðu lýsingarnar á merkjum eru lýsing oddvita Selvogafréttar frá 19. apríl 1979 og lýsing hreppstjóra Ölfushrepps frá 28. febrúar 1920. Jafn langt sem þær lýsingar ná virðist þær vera í góðu samræmi við landamerkjamerkjalyásingar aðliggjandi jarða sem gerðar voru í lok 19. aldar og önnur gögn um mörkin gagnvart afrétti, svo sem hér hefur nánar verið rakið. Jafnframt voru landamerkjabréf samþykkt vegna aðliggjandi jarða og sum af fyrirvarsmönnum sveitarfélaganna vegna afréttanna. Þessum landamerkjalyásingum var jafnframt þinglýst og þær færðar í landamerkjabók án þess að séð verði að nokkrar athugasemdir eða mótmæli hafi fyrir eða síðar komið fram. Þetta bendir allt til þess að þar sé merkjum gagnvart Ölfusafrétti og Selvogafrétti rétt lýst. Þá verður ekki talið hafa sérstaka þýðingu þó merkjum sé lýst með aðeins öðrum hætti í lýsingu á afréttarmörkum milli Ölfus- og Grafningshreppa frá 1886 enda stangast sú lýsing á við lýsingar á merkjum þeirra jarða sem liggja að Ölfusafrétti og eru samþykktar vegna hans. Þeim landamerkjalyásingum var einnig þinglýst og þær færðar í landamerkjabók án þess að séð verði að nokkrar athugasemdir eða mótmæli hafi fyrir eða síðar komið fram. Þá er hvorki miðað við lýsinguna frá árinu 1886 í kröfugerð íslenska ríkisins né annarra aðila að þessu máli eða máli nr. 5/2004 hjá óbyggðanefnd.

Að öllu því gættu sem hér hefur verið rakið verða framangreind mörk Selvogafréttar og Ölfusafréttar lögð til grundvallar.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan merkja Ölfusafréttar og Selvogafréttar, svo sem þau hafa verið skilgreind hér að framan. Þar ber þess fyrst að geta að hvorki skriflegar heimildir né rannsóknir á sviði fornleifafræði benda til þess að byggð hafi að fornu eða nýju verið á heiðalandsvæði því sem liggur undir afréttina. Lýsingar Landnámu á námi á þessu svæði hafa verið raktar og þær ályktanir dregnar að þó svo fyrir liggi heimild um upphaflegt nám Ingólfs Arnarsonar á öllu landsvæðinu þá útiloki það ekki að einstaklingseignarréttur hafi síðar verið gefinn eftir og til núverandi afnotaréttur hafi verið stofnað með sama hætti og á samnotaafréttum endranær. Má um þessa ályktun, að sínu leyti, vísa til forsendna Hæstaréttar í dómi Hrd. 1994/2227 um Geitland. Tilheyrsla afréttanna hefur sannarlega verið með þeim hætti að þeir hafa tilheyrt jörðum í sveitarfélögunum sem heild og síðar undir beinu forræði sveitarfélaganna en ekki tengst sérstaklega einstökum jörðum eða stofnunum.

Þegar þessa landsvæðis er getið í eldri fyrirbyggjandi heimildum er það í öllum tilvikum tengt upprekstri og afréttarnotum.

Samkvæmt framangreindu hafa búfjáreigendur í Ölfusi og Selvogi haft af afréttunum hefðbundin not, undir umsjón hreppsins, á sama hátt og gildir um samnotaafrétti almennt. Ekki verður annað séð en að það fyrirkomulag hafi verið ágreinings- og athugasemdalaust.

Stofnun nýbýlis að Kolviðarhóli árið 1893 á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar frá 15. apríl 1776 styður frekar þá ályktun að ekki hafi verið litið á umrætt landsvæði sem eignarland og

er þá annars vegar horft til fyrirmæla tilskipunarinnar sjálfrar og hins vegar þeirrar atburðarrásar sem lýst er við stofnun nýbýlisins.

Af hálfu sveitarfélagsins Ölfus hefur krafa um viðurkenningu beins eignarréttar jafnframt verið reist á því að um þessa afrétti gildi sérsjónarmið sem ekki eigi alla jafna við um afrétti. Í því sambandi er vísað til þess að þeir liggi nærri byggð, nánast innan byggðamarka, auk þess sem þar hafi verið fjölþættari nýting en gengur og gerist á afréttum. Er þar sérstaklega vísað til malarnáms sem fram hafi farið á nokkrum stöðum á afréttunum og mannvirkjagerðar, fyrst og fremst skálabygginga sem ráðist hafi verið í að fenginni heimild sveitarfélagsins. Verður nú hugað að þessum sjónarmiðum sérstaklega.

Hvað varðar legu landsins sérstaklega þá verður að gættu þeim sjónarmiðum um landnám sem fyrir er getið verður ekki fallist á að þetta atriði eitt og sér ráði úrslitum um eignarhald landsvæðisins. Er þá minnt á að í almennum niðurstöðum óbyggðanefndar sem og fyrri úrskurðum hafa staðhættir og lega lands ekki verið taldar geta haft afgerandi þýðingu við hið eignarréttarlega mat þótt það ásamt öðru geti stutt eignartilkall sem og gagnstæða niðurstöðu.

Hvorki í kröfulýsingu né greinargerð sveitarfélagsins Ölfus er að finna rækilega lýsingu á hagnýtingu afréttanna. Undir rekstri málsins hefur þó verið að nokkru úr þessu bætt með framlagningu gagna. Helsta hagnýting afréttarins hefur verið efnistaka úr námum annars vegar í Bolaöldu og hins vegar í Lambafelli. Þá hefur í einhverjum mæli verið tekið efni á öðrum stöðum á afréttinum. Einnig afsalaði Ölfushreppur 2. ágúst 1939 spildu úr Ölfusafrétti í Sleggjubeinsskarði til Ípróttafélags Reykjavíkur, svo sem nánar er rakið í kafla 6.6. Loks hafa landspildur verið leigðar í nokkrum mæli á afréttunum en um er að ræða eftirtalda skála á Selvogsafrétti: Skíðaskáli Glímufélagsins Ármanns í Jósefsdal og skáli, svonefnt Himnaríki, sunnan Jósefsdals. Á Ölfusafrétti er um að ræða lóðir undir eftirtalda skála: Skíðaskáli í Ólafsskarði, skáli í Dverghamri á milli Sauðadalshnjúka, skáli Æskulýðsfylkingar Alþýðubandalagsins í Svínadal, lóð undir Litlu Kaffistofuna í Svínahruni, skáli nefndur Húsavík í Sauðadölum, skáli Skátafélags Reykjavíkur í Innstadal milli Skarðsmýrafjalls og Hengils, skála skíðadeildar Fram í Eldborgargili, skáli skíðadeildar Knattspyrnufélagsins Víkings ofan Kolviðarhóls við Sleggjubeinsskarð og skáli Knattspyrnufélagsins Vals í Sleggjubeinsdal.

Af hálfu sveitarfélagsins sýnist alfarið á því byggt að umrædd afnot hafi verið það víðtæk að þau styðji beinan eignarrétt að landsvæðinu í heild, eftir atvikum á grundvelli hefðar. Óbyggðanefnd telur ekki að af framangreindri nýtingu landsins verði neinar ályktanir dregnar um eignarréttindi sveitarfélagsins Ölfuss. Þá er til þess að líta að heimildir um þessa nýtingu eru ekki að fullu ljósar og ekki með þeim hætti, hvorki með tilliti til tíma, umráðs né umfangs, að eignarréttindi að afréttarlandinu í heild geti hafa stofnast á grundvelli hefðar. Þá ber þess sérstaklega að gæta að eingöngu er byggt á því af hálfu sveitarfélagsins að umrædd not styðji eignarréttartilkall að landsvæðinu í heild en því ekki haldið fram að sveitarfélagið eða aðilar sem frá því leiða rétt hafi á grundvelli hefðar stofnað til eignarréttar á einstökum afmörkuðum landspildum innan svæðisins. Óbyggðanefnd hefur í fyrri úrskurðum sínum, sbr. úrskurð í máli nr. 7/2000, komist að þeirri niðurstöðu að það sé ekki á færi nefndarinnar, undir kringumstæðum sem þessum, að ákvarða einstökum aðilum réttindi á grundvelli réttarskapandi úrræðis sem

hefðar án þess að til komi bein og ótvíræð yfirlýsing viðkomandi aðila um ákveðin og afmörkuð eignarréttindi. Almenn og óútfærð tilvísun til hefðar nægir ekki í því tilliti. Að þessu gættu er ekki unnt að ákveða sveitarfélaginu önnur og afmarkaðri eignarréttindi á grundvelli hefðar.

Að öllu framangreindu virtu er það svo að engin gögn liggja fyrir um það hvernig jarðir í Ölfusi eða Selvogi eru upphaflega komnar að rétti sínum til þess landsvæðis sem hér er til umfjöllunar. Óbyggðanefnd telur að Ölfusafréttur og Selvogsfréttur kunni að hafa verið að öllu eða einhverju leyti innan upphaflegs landnáms á þessu svæði eða hafi á annan hátt orðið undirorpinn beinum eignarrétti. Að námi svæðisins er vikið hér fyrir sbr. kafla 6.2. Þar kemur m.a. fram sú afstaða óbyggðanefndar að ekki sé sjálfgefið að eignarhaldi samnotaafréttar sé öðruvísi farið í þeim tilvikum þar sem af Landnámu má draga afdráttarlausari ályktanir um upphaflegt nám og að sönnunarbyrði sé þá öðruvísi farið en alla jafna. Raunar virðist allt eins líklegt í þeim tilvikum að upphaflegt eignarhald hafi fallið niður og tilheyrsla samnotaafréttar hafi orðið til með svipuðum hætti og á ónumdum landsvæðum, þ.e. viðkomandi landsvæði tekið til sumarbeitar og annarra takmarkaðra nota. Málið kunni hins vegar að horfa öðruvísi við undir þessum sömu kringumstæðum þegar um afrétti einstakra jarða eða stofnana er að ræða, enda bendi slík tengsl þá fremur til órofins eignarhalds frá öndverðu. Ekkert liggur hins vegar fyrir um afmörkun eða yfirlýsingu þeirra beinu eignarréttinda sem þar kann að hafa verið stofnað til í öndverðu. Í því efni brestur því sönnun, samhengi eignarréttar og sögu liggur ekki fyrir. Réttindi sem þar kann að hafa verið stofnað til eru því niður fallin. Að öllu þessu virtu er það mat nefndarinnar að engin vafi leiki á því að Ölfusafréttur og Selvogsfréttur séu svokallaðir samnotaafréttir og að frásögn Landnámu um upphaflegt nám svæðisins skipti ekki máli við mat á tilvist beins eignarréttar að landsvæðinu.

Í máli þessu er þannig ekki sýnt fram á annað en að réttur til Ölfusafréttar og Selvogsfréttar hafi orðið til á þann veg, að íbúar í Ölfusi og Selvogi hafi tekið landsvæði þetta til sumarbeitar fyrir búpening og, ef til vill annarrar takmarkaðrar notkunar. Um afréttarnotkun og fjallskil voru snemma settar opinberar reglur, sem sveitarstjórnnum var falið að annast framkvæmd á.

Að öllu framangreindu virtu hefur ekki verið sýnt fram á af hálfu sveitarfélagsins Ölfuss, hvorki fyrir eigin hönd né fyrir hönd eigenda tilgreindra jarða í sveitarfélaginu, að Ölfusafréttur eða Selvogsfréttur séu eignarlönd. Eins og notkun afréttarlandsins hefur verið háttáð, hefur ekki heldur verið sýnt fram á að eignarhefð hafi verið unnin á því. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé þjóðlenda.⁴⁷²

Heimildir benda hins vegar til þess að um afrétt jarða í fyrrum Ölfus- og Selvogshreppum hafi verið að ræða.

Ljóst er að einstakir hlutar þess svæðis sem hér hefur verið fjallað um, eru misjafnlega fallnir til beitar. Beitar svæði taka þó breytingum, auk þess sem þau eru ekki endilega samfelld. Land það sem hér er til umfjöllunar verður því talið falla undir skilgreininguna „landsvæði ...

⁴⁷² Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

sem að staðaldri hefur verið notað til sumardeildar fyrir búfé“, sbr. 1. gr. laga nr. 58/1998. Engin gögn liggja fyrir um að landsvæði þetta hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar, sbr. einnig umfjöllun í almennum niðurstöðum nefndarinnar, að landsvæði það sem nefnt er Ölfusafréttur og Selvogsfréttur, svo sem það er afmarkað hér á eftir, teljist þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Úr Fálkakletti í Geitafelli í Kálfahvamm og þaðan í Litla-Kóngsfell. Frá Litla-Kóngsfelli til austurs í Bláfjallahorn og eftir hæstu tindum Bláfjalla í stöpul á Vífilsfelli. Þaðan í stefnu í Sýslustein austan Lyklafells, áfram í Sýslubúfu og í stöpul á Borgarhólnum. Þá til suðausturs í Vörðuskeggja og þaðan í punkt við Hengilssyllur og síðan í rauðleitan Melhnjúk fyrir framan Kýrgilshnúka. Frá þeim punkti verður línun dregin beint í hæsta hnjúk á Reykjafelli. Þaðan í vörðu á Skarðsmýrarfjalli, þaðan beint í Sleggju, þaðan beina stefnu yfir Húsmúlann í Miðmúlahornið, þaðan í vörðu er ber í Lambafellsháls og úr þeirri vörðu beint í fyrrgreindan hnjúk á Reykjafelli. Frá þeim punkti er línun dregin beint í Lambafell, þaðan í Rauðhól og í vörðu norðaustan til á há-Geitafellinu og loks í fyrrgreindan Fálkaklett.

Sama landsvæði er afréttur jarða í fyrrum Ölfushreppi og Selvogshreppi, nú í Sveitarfélaginu Ölfus, í skilningi 1. gr. og b-liðar 7. gr. laga nr. 58/1998. Um rétt til upprekstrar á afréttinn og annarra hefðbundinna nota sem afréttareign fylgja fer eftir ákvæðum laga þar um, sbr. 5. gr. laga nr. 58/1998. Þar ber sérstaklega að nefna 7. gr. laga um afréttamálefni, fjallskil o.fl., nr. 21/1986, og 5. gr. laga um lax- og silungsveiði, nr. 76/1970.

6.10. Landsnet hf.

Í máli þessu gerir Landsnet hf. kröfur vegna háspennulína sem liggja innan kröfusvæðis íslenska ríkisins. Hér er um að ræða háspennulínur Landsnets sem liggja frá orkuverum á Þjórsársvæðum og Sogsvirkjun. Nánar tiltekið eru þetta háspennulínurnar Búrfellslína 2, Búrfellslína 3, Sogslína 2 og Sogslína 3. Af hálfu Landsnets hf. er gerð krafa um að háspennulínurnar fái að standa ótímabundið á landi því sem þær fara um og fyrirtækið hafi ótakmarkaðan umferðarrétt að þeim sbr. 2. mgr. 5. gr. þjóðlendulaga nr. 58/1998.

Með vísan til úrskurða óbyggðanefndar á svæði 1 í Árnessýslu er það niðurstaða óbyggðanefndar að Landsnet hf. sé eigandi framangreindra orkuveitna sem liggja innan þjóðlendu í máli þessu og njóti lögvarins réttar til nýtingar þeirra. Hins vegar er Landsnet hf. hvorki eigandi lands né annarra réttinda á svæði því sem orkuveitunnar liggja um, sbr. 1. gr. , 2. gr. og 7. gr. laga nr. 58/1998.

6.11. Um málskostnað

Í samræmi við 2. mgr. 17. gr. laga nr. 58/1998 hefur óbyggðanefnd lagt mat á það hvað telja megi nauðsynlegan kostnað vegna hagsmunagæslu fyrir nefndinni í máli þessu. Við það mat hefur nefndin m.a. litið til þess hvort aðilar, sem svipaðra hagsmuna eigi að gæta, hafi sameinast

um aðstoð lögmanns og annarra sérfræðinga, enda rekist hagsmunir ekki á. Við mat á fjárhæð kostnaðar hefur nefndin enn fremur litið til þess hvað telja megi sanngjarnt og eðlilegt endurgjald fyrir hagsmunagæslu í máli þessu. Þess ber að geta að málskostnaðar var ekki krafist af hálfu Landsnets hf.

7. ÚRSKURÐARORÐ⁴⁷³

Landsvæði það sem afmarkað er hér á eftir, þ.e. Ölfusafréttur og Selvogsfréttur, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Úr Fálkakletti í Geitafelli í Kálfahvamm og þaðan í Litla-Kóngsfell. Frá Litla-Kóngsfelli til austurs í Bláfjallahorn og eftir hæstu tindum Bláfjalla í stöpul á Vífilsfelli. Þaðan í stefnu í Sýslusteini austan Lyklafells, áfram í Sýsluþúfu og í stöpul á Borgarhólnum. Þá til suðausturs í Vörðuskeggja og þaðan í punkt við Hengilsyllur og síðan í rauðleitan Melhnjúk fyrir framan Kýrgilshnúka. Frá þeim punkti verður línun dregin beint í hæsta hnjúk á Reykjafelli. Þaðan í vörðu á Skarðsmýrarfjalli, þaðan beint í Sleggju, þaðan beina stefnu yfir Húsmúlann í Miðmúlahornið, þaðan í vörðu er ber í Lambafellsháls og úr þeirri vörðu beint í fyrrgreindan hnjúk á Reykjafelli. Frá þeim punkti er línun dregin beint í Lambafell, þaðan í Rauðhól og í vörðu norðaustan til á há-Geitafellinu og loks í fyrrgreindan Fálkaklett.

Sama landsvæði, sem að framan hefur verið lýst og úrskurðað þjóðlenda, er afréttur jarða í fyrrum Ölfushreppi og Selvogshreppi, nú í Sveitarfélaginu Ölfus, í skilningi 1. gr. og b-liðar 7. gr. laga nr. 58/1998.

Landsvæði á Hellisheiði, sunnan Ölfusafréttar, svo sem það er afmarkað hér á eftir, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Frá hæsta hnjúki á Reykjafelli beina sjónhendingu í Hengladalsá við Orustuhól syðst í Litla Skarðsmýrarfjalli, en þaðan fylgir markalínan Hengladalsá niður að Lambavaði við neðra ístopp. Frá Lambavaði er línun dregin beint í austur í norðurenda einkennilegrar gjár og þaðan til norðvesturs í rauðleitan melhnjúk fyrir framan Kýrgilshnúka. Frá því marki liggur línun beina sjónhendingu í fyrrgreindan hnjúk á Reykjafelli.

Sama landsvæði er í afréttareign eigenda eftirtalinna jarða: Ytri-Þurá, Núpar, Vötn, Kröggólfsstöðir og Þúfa og Litli og Stóri Saurbær, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

Á þessu svæði fer Landsnet hf. með eignarrétt að Búrfellslínu 2, Búrfellslínu 3, Sogslínu 2 og Sogslínu 3 sem nánar hefur verið fjallað um í úrskurðinum og nýtur lögvarins réttar til nýtingar þeirra.

Útlagður kostnaður málsaðila, annarra en fjármálaráðherra vegna íslenska ríkisins, utan þóknunar lögmannna, hefur þegar verið endurgreiddur úr ríkissjóði, sbr. 17. gr. laga nr. 58/1998. Þóknun málflytjenda ákvarðast svo: Hjörleifur B. Kvaran hrl., kr. 1.100.000; Jóhannes K. Sveinsson hrl., kr. 920.000; Jörundur Gauksson hdl., kr. 140.000; Ólafur Björnsson hrl., v/Ölfushrepps og jarða í Ölfusi kr. 920.000 og v/Strandakirkju og kirkjujarða kr. 480.000, Óskar

⁴⁷³ Sjá til skýringar fylgiskjal nr. I (Kort). Við afmörkun þjóðlendu í hverju máli fyrir sig er miðað við orðalag í fyrirliggjandi heimildum um það landsvæði sem til meðferðar er. Blæbrigðamunur kann því að vera á lýsingum á sömu línu á milli einstakra mála.

Sigurðsson hrl., kr. 550.000; en þóknun lögmanna greiðist úr ríkissjóði, sbr. 17. gr. laga nr. 58/1998.

Gerður er fyrirvari um hnitasetningu þjóðlendulínu að liðnum málsskotsfrestum eða að fenginni dómsniðurstöðu. Þá getur skipan þjóðlendu innan staðarmarka sveitarfélaga komið til endurskoðunar.

Kristján Torfason

Karl Axelsson

Benedikt Bogason

II. Aðilaskrá

Þjóðlendum

Fjármálaráðuneytið f.h. íslenska ríkisins.

Afréttur Ölfusinga

Aldís Eyjólfsdóttir vegna Vatna

Afréttur Ölfusinga

Björgvin Ásgeirsson vegna Hlíðartungu

Afréttur Ölfusinga

Gunnar Arnarsson vegna Grænhóls

Afréttur Ölfusinga

Helgi Ellertsson vegna Kjarrs

Afréttur Ölfusinga

Lúðvík Haraldsson vegna Kross

Afréttur Ölfusinga

Lýður Ragnarsson vegna Þúfu

Afréttur Ölfusinga

Monika S. Pálsdóttir vegna

Kröggólfsstaða

Afréttur Ölfusinga

Óskar Kristinsson vegna Ósgerðis

Afréttur Ölfusinga

Páll Auðar Pálsson vegna Sandhóls

Bakki I

Erla Steingrímsdóttir

Bakki I

Orkuveita Reykjavíkur

Bakki I

Valborg Eby Þorvaldsdóttir

Bakki II

Engilbert Hannesson

Bakki II

Orkuveita Reykjavíkur

Bjarnastaðir

Hjalti Þórðarson

Breiðabólstaður/Vindheimar

Sjöunda dags aðventistar á Íslandi

Eystri-Þurá I

Orkuveita Reykjavíkur

Gerðakot

Sigurður Hermannsson

Gerðakot

Orkuveita Reykjavíkur

Herdísarvík

Háskóli Íslands

Hjallakrókur

Jón Ögmundsson

Hjalli

Finnbogi Víkar Guðmundsson

Hjalli

Orkuveita Reykjavíkur

Hlíð

Strandakirkja

Krókur (Hjallakrókur)

Orkuveita Reykjavíkur

Kröggólfsstaðir

Orkuveita Reykjavíkur

Landsvæði við Kolviðarhól

Íþróttafélag Reykjavíkur

Landsvæði við Kolviðarhól

Orkuveita Reykjavíkur

Litli-Saurbær I

Kristján Jónsson

Litli-Saurbær I	Orkuveita Reykjavíkur
Litli-Saurbæ I	Sverrir Jónsson
Litli-Saurbær II	Kristján Jónsson
Litli-Saurbær II	Sverrir Jónsson
Lækur	Jón E. Hjartarson
Lækur	Orkuveita Reykjavíkur
Núpar I	Orkuveita Reykjavíkur
Núpar II	Orkuveita Reykjavíkur
Núpar III	Orkuveita Reykjavíkur
Selvogsafréttur	Sveitarfélagið Ölfus
Stakkavík	Strandakirkja
Stóri-Saurbær	Orkuveita Reykjavíkur
Strönd	Strandakirkja
Vogsósar	Strandakirkja
Vötn	Orkuveita Reykjavíkur
Ytri-Þurá	Orkuveita Reykjavíkur
Þorgrímsstaðir	Gunnar Konráðsson
Þorgrímsstaðir	Hjalti Þórðarson
Þorgrímsstaðir	Orkuveita Reykjavíkur
Þorgrímsstaðir	Sigurður Hermannsson
Þóroddsstaðir I	Orkuveita Reykjavíkur
Þóroddsstaðir II	Orkuveita Reykjavíkur
Þúfa	Orkuveita Reykjavíkur
Ölfusafréttur	Sveitarfélagið Ölfus
Landsnet hf.	

III. Skjalaskrá¹

Lagt fram af Ólafi Sigurgeirssyni hrl. f.h. fjármálaráðherra:

- 1 Kröfulýsing, dags. 6.2.2004.
- 1(1) Skjalaskrá með kröfulýsingu, dags. 15.2.2004.
- 1(2) Tilvísanaskrá með kröfulýsingu, dags. 15.2.2004.
- 1(3) Bréf óbyggðanefndar til fjármálaráðherra, tilkynning um meðferð á svæði IV, dags. 27.10.2003.
- 1(6) Afrit úr sýslubókum vegna stofnunar nýbýlis að Kolviðarhóli og mörk jarðarinnar.
- 1(7) Greinargerð Gylfa Más Guðbergssonar, landfr. um landamerki og afréttarmörk í Ölfushreppi, dags. 30.7.1990.
- 1(8) Mótmæli við greinargerð Gylfa Más um afréttarmörk í Ölfushreppi, dags. 30.9.1990.
- 1(9) Fundargerð með jarðeigendum í Ölfusi vegna afréttamarka, dags. 25.10.1991.
- 1(10) Fundarboð vegna fundar um afréttamörk, dags. 17.1.1992.
- 1(11) Landskiptagerð um skiptingu á beitolandi Saurbæjarjarðanna, dags. 24.4.1942.
- 1(12) Kort af afrétti Hjallasóknar frá 1969.
- 1(13) Greinargerð Gylfa Más Guðbergssonar um sýslumörk í Árnassýslu frá Kóngsfelli að Sýsluhólma.
- 1(14) Bréfaskipti Ölfushrepps og Íþróttafélags Reykjavíkur vegna landsvæðis á afréttinum, dags. 6.4.1938, 24.11.1938, 11.5.1939, 2.8.1939, 18.10.1939 og 22.10.1939.
- 1(15) Bréf Gylfa Más Guðbergssonar til sveitarstjóra Ölfushrepps, dags. 8.5.1989.
- 1(16) Kort sem sýnir breytingu á kröfugerð um þjóðlendumörk í sveitarfélaginu Ölfusi. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni, landfr (mælikvarði 1:50.000), dags. 17.8.2004.
- 1(17) Kort sem sýnir kröfulínu fjármálaráðherra í Ölfushreppi. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni, landfr (mælikvarði 1:50.000).
- 1(18) Tilkynning til oddvita Ölfushrepps frá sýslumanninum í Árnassýslu um að sýslunefndin samþykki að heimila Ölfushreppi að gefa ÍR landspildu í afréttarlandi hreppsins fyrir ofan Kolviðarhól, dags. 11.5.1939.
- 1(19) Afsal Ölfushrepps til ÍR á landsspildu í afréttarlandi hreppsins fyrir ofan Kolviðarhól, dags. 2.8.1939.
- 1(20) Greinargerð fjármálaráðuneytisins fyrir hönd íslenska ríkisins, dags. 22.9.2004.
- 1(21) Breytt kröfulína í þjóðlendumáli í Ölfusi, dags. 9.6.2005, ásamt meðfylgjandi uppdrætti, dags. 8.6.2005.

Lagt fram af óbyggðanefnd:

- 2 Yfirlit Þjóðskjalasafns yfir heimildaleit í óprentuðum frumgögnum, dags. 13.9.2005.
Landamerkjabréf og önnur landamerkjaskjöl:
- 2(53) Krísuvík (Vigdísarvellir voru hjáleiga frá Krísuvík), dags. 14.5.1890, ásamt a-b uppskrift.
- 2(54) Elliðakot, dags. 28.7.1883.

¹ Skjölum er raðað undir efnisflokka og þau því ekki í réttri númeraröð að öllu leyti. Sjá einnig í kafla 4.2.

-
- 2(55) Lækjarbotnar, dags. 11.2.1868, ásamt uppskrift.
a-b
- 2(56) Miðdalur, dags. 26.5.1890.
- 2(57) Stóra-Mosfell, dags. 29.5.1890.
- Afsals- og veðmálabækur:*
- 2(27) Lögfesta fyrir Núpum, dags. 17.5.1817, ásamt uppskrift.
a-b
- 2(28) Forboð ábúendanna á Núpum gegn áningum í Núpabringum, dags. 12.5.1823, ásamt uppskrift.
- 2(29) Forboð móti ágangi á Reykjakotsengjar, dags. 13.5.1824, ásamt uppskrift.
a-b
- 2(30) Lögfesta fyrir Núpum, dags. 4.5.1827, ásamt uppskrift.
a-b
- 2(39) Afsal fyrir Króki, dags. 19.12.1844.
- 2(58) Lýsing á mörkum almennings Álfnesinga, dags. 21.6.1849. Afsals- og veðmálabók Gullbringu- og Kjósarsýslu 1848-1862 (Gull. og Kjós. XIX, 3). Skjal nr. 81. (Skjalið skrifað upp), ásamt óstaðfestri uppskrift lagðri fram af Eyvindi Gunnarssyni hdl.
- Fasteigna- og jarðamöt:*
- 2(22) Fasteignamat 1916-1918, ásamt efnisyfirliti.
a-b
- 2(24) Fasteignamat 1804.
- 2(25) Fasteignamat 1849, ásamt uppskrift að hluta.
a-b
- 2(26) Fasteignamat 1932.
- Bréfabækur, bréfasöfn og gerðabækur sýslumanna, hreppa og sáttanefnda:*
- 2(31) Manntalsþing á Bakkárholti, dags. 15.5.1726.
- 2(32) Manntalsþing í Nesi í Selvogi, dags. 10.5.1728.
- 2(33) Manntalsþing á Bakkárholti, dags. 14.5.1729.
- 2(34) Manntalsþing á Bakkárholti, dags. 22.5.1841.
- 2(35) Útvísun nýbýlislands á Sleggjubeinsdal, dags. 31.8.1874, ásamt uppskrift.
a-b
- 2(36) Manntalsþing á Bakkárholti, dags. 2.6.1881.
- 2(37) Aukaping í Nesi í Selvogi, dags. 3.6.1889.
- 2(38) Útmæling nýbýlislands á Kolviðarhóli, dags. 13.10.1893, ásamt uppskrift.
a-b
- 2(41) Landamerki Ytri-Þurár og Núpa. Ágreiningur um landamerki var tekinn fyrir í aukadómi Árnessýslu, dags. 13.7.1970, ásamt málsskjölum nr. 1, 2 og 3 og yfirlit yfir landamerkjaskjöl lögð fram í dómi 4. desember.
- 2(49) Vitnisburðartaka vegna kæru Árneseinga um ólöglega smölun á afrétti Ölfushrepps, dags. 14.9.1911. Tilgreind eru leitartakmörk Mosfellshrepps.
- 2(59) Dómsskjal nr. 3 í landamerkjamáli Elliðavatns og Vatnsenda 1884 (Gull. og Kjós. VII, 16. Dómsskjöl 1883-1885). Landamerkjalyfing Vatnsendalands, dags. 22.5.1883, ásamt óstaðfestri uppskrift (lögð fram af Sigurbirni Þorbergssyni hdl.).
a-b
- 2(60) Dómsskjal nr. 16 í landamerkjamáli Elliðavatns og Vatnsenda 1884 (Gull. og Kjós. VII, 16. Dómsskjöl 1883-1885), ásamt óstaðfestri uppskrift (lögð fram af Sigurbirni Þorbergssyni hdl.).
a-b
- Visitasiúbækur biskupa:*
- 2(1) Reykir í Ölfusi, dags. 3.8.1642 (A.II, 9).
- 2(2) Reykir í Ölfusi, dags. 31.8.1679 (A.II, 11 A).
- 2(3) Reykir í Ölfusi, dags. 15. 9.1704 (A.II, 14).
- 2(4) Reykir í Ölfusi 5.5.1723 og skjal, dags. 14.5.1732 (A.II, 16).
- 2(5) Reykir í Ölfusi, dags. 17.6.1750 (A.II, 19).
- 2(6) Reykir í Ölfusi, dags. 23.8.1756 (A.II, 21).

-
- 2(7) Reykir í Ölfusi, dags. 5.8.1829 (C.I, 1).
2(8) Hjalli í Ölfusi, dags. 3.8.1642 (A.II, 9).
2(9) Hjalli í Ölfusi, dags. 30.8.1679 (A.II, 11 A).
2(10) Hjalli í Ölfusi, dags. 15.8.1704 (A.II, 14).
2(11) Hjalli í Ölfusi, dags. 5.5.1723 (A.II, 16).
2(12) Hjalli í Ölfusi, dags. 16.6.1750 (A.II, 19).
2(13) Hjalli í Ölfusi, dags. 24.8.1756 (A.II, 21).
2(14) Hjalli í Ölfusi, dags. 4.8.1829 (C.I, 1).
2(15) Strönd í Selvogi, dags. 3.8.1642 (A.II, 9).
2(16) Strönd í Selvogi, dags. 28.8.1679 (A.II, 11 A).
2(17) Strönd í Selvogi, dags. 19.8.1703 (A.II, 14).
2(18) Strönd í Selvogi, dags. 5.5.1723 (A.II, 16).
2(19) Strönd í Selvogi, dags. 8.6.1751 (A.II, 19).
2(20) Strönd í Selvogi, dags. 25.8.1756 (A.II, 21).
2(21) Strönd í Selvogi, dags. 4.8.1829 (C.I.).

Skjalasöfn stiftamtmanns, amtmanna og landshöfðingja:

- 2(44) Kolviðarhóll. Nýbýlisbréf Guðna Þorbergssonar, dags. 14.12.1893.
2(45) Skjöl varðandi sæluhúsrekstur á Kolviðarhóli 1894-1895. Þar á meðal miði, þar sem Jón Jónsson, sæluhúsvörður, segir upp starfinu, dags. 10.12.1894.
2(46) Umsókn nýbýlisbeiðanda um nýbýli undir Reykjafelli, dags. 28.6.1875, ásamt uppskrift. Hluti af skjali nr. 8(74), sjá einnig skýringar í skilabréfi ÞÍ.
2(47) Nýbýli í Sleggjubeinsdal og á Kolviðarhóli. Uppkast amtmanns að nýbýlisbréfi Jóns Hjaltalíns vegna nýbýlis í Sleggjubeinsdal, dags. 22.2.1875, og afrit af útmælingu frá 1874. Hluti af skjali nr. 8(75), sjá einnig skýringar í skilabréfi ÞÍ.

Skjalasöfn Stjórnarráðs Íslands:

- 2(40) Sala á Þorkelsgerði í Selvogi, beiðni dags. 6.4 og 5.8.1912. Lýsing á jörðinni og landamerkjum fylgir m.m.
2(61) Bréf Stjórnarráðs Íslands til allra sýslumanna, dags. 29.12.1919 þar sem beið er um skýrslu um svæði sem talin eru til almenninga eða afrétta (Stjórnarráð Íslands II. skr. Db. 6, nr. 484).

Bréfasöfn og bréfabækur biskupa:

- 2(42) Vogsósar. Mat á prestssetrinu 1839, ásamt uppskrift að hluta.
a-b
2(43) Vogsósar. Brauðamat 1855. Bréf til biskups úr Árnesprófastsdæmi 1845-1858, ásamt uppskrift að hluta.
a-b
Önnur óprentuð frumgögn:
2(48) Vogsósar. Brauðamat 1867, ásamt uppskrift að hluta.
a-b

3 Bréf Bjarkar Ingimundardóttur um leit Þjóðskjalasafns Íslands í Bréfabókum biskupa, dags. 19.8.2004.

4 Yfirlit yfir heimildaleit óbyggðanefndar í frumgögnum, dags. 14.9.2004.

Landamerkjabréf og önnur landamerkjaskjöl:

- 4(97) Reykjatorfa (Reykir, Reykjakot, Reykjahjáleiga, Vellir og Kross), dags. 23.8.1884.
4(98) Saurbær, dags. 25.5.1890, ásamt uppskrift frá sýslumanninum á Selfossi.
a-b
4(99) Þúfa, dags. 9.6.1890, ásamt uppskrift frá sýslumannsembætti.
a-b
4(100) Kröggólfsstaðir og Vötn, dags. 4.6.1890, ásamt uppskrift frá sýslumanninum á Selfossi.
a-b
4(101) Núpar, dags. 22.5.1890, ásamt uppskrift frá sýslumanninum á Selfossi.
a-b

-
- 4(102) Eystri-Þurá, dags. í maí 1885, ásamt uppskrift frá sýslumanninum á Selfossi.
a-b
- 4(103) Þóroddsstaðir og Riftún, dags. 28.5.1889, ásamt uppskrift frá
a-b sýslumanninum á Selfossi.
- 4(104) Hjallatorfan, dags. 24.5.1884, ásamt uppskrift frá sýslumanninum á Selfossi.
a-b
- 4(105) Grímslækur og Hraun, dags. 28.5.1889.
- 4(106) Breiðabólsstaður og Vindheimar, dags. 28.5.1889, ásamt uppskrift frá
a-b sýslumanninum á Selfossi.
- 4(107) Litlaland, dags. 27.5.1889, ásamt uppskrift frá sýslumanninum á Selfossi.
a-b
- 4(108) Hlíðarendi, dags. 20.9.1886, ásamt uppskrift frá sýslumanninum á Selfossi.
a-b
- 4(109) Nes og Hlíðarendi, dags. 20.9.1886, ásamt uppskrift frá sýslumanninum á
a-b Selfossi.
- 4(110) Bjarnastaðir, dags. 19.11.1888.
- 4(111) Gata, dags. 12.5.1890.
- 4(112) Þorkelsgerði, dags. 13.5.1890, ásamt uppskrift frá sýslumanninum á Selfossi.
a-b
- 4(113) Selvogs- og Ölfusafréttir, dags. 24.9.1889.
- 4(114) Selvogs-, Ölfuss- og Grafningsafréttir, dags. 24.9.1889, 22.5.1886 og
a-b 3.10.1885, ásamt uppskrift.
- 4(115) Eyma, dags. 13.5.1890.
- 4(116) Strandakirkjueign, dags. 4.9.1890, ásamt uppskrift frá sýslumanninum á
a-b Selfossi.
- 4(117) Herðisarvík, dags. 20.11.1886, ásamt uppskrift frá sýslumanninum á
a-b Selfossi.
- 4(174) Yxnalækur, þingl. 29.5.1889.
- 4(186) Nesjar, dags. 15.5.1890, ásamt uppskrift frá sýslumanninum á Selfossi .
a-b
- 4(187) Nesjavellir, dags. 27.3.1886, ásamt uppskrift frá sýslumanninum á Selfossi.
a-b
- 4(188) Krókur, Ölfusvatn og Hagavík, dags. 15.8.1885, ásamt uppskrift frá
sýslumanninum á Selfossi.

Máldagar o.fl. úr Íslenzku fornbréfasafni:

- 4(6) Breiðabólsstaður. Máldagi 1397 (Í.f. IV. B., bls. 98).
- 4(7) Breiðabólsstaður. Jarðaskipti 1501 (Í.f. VII. b., bls. 583).
- 4(8) Breiðabólsstaður. Kaupmáli 1542 (Í.f. XI. b., bls. 146).
- 4(9) Breiðabólsstaður. Kaupbréf 1551 (Í.f. XII. b., bls. 307).
- 4(10) Breiðabólsstaður. Máldagi 1570 (Í.f. XV. b., bls. 642).
- 4(11) Grímslækur. Jarðaskipti 1501 (Í.f. VII. b., bls. 583).
- 4(12) Grímslækur. Kaupmáli 1508 (Í.f. VIII. b., bls. 230).
- 4(13) Grímslækur. Tylftardómur 1510 (Í.f. VIII. b., bls. 322).
- 4(14) Grímslækur. Kaupmáli 1542 (Í.f. XI. b., bls. 146).
- 4(15) Grímslækur. Kaupbréf 1551 (Í.f. XII. b., bls. 307).
- 4(16) Hjalli. Rekaskrá Strandar 1275 (Í.f. II. b., bls. 124).
- 4(17) Hjalli. Máldagi 1397 (Í.f. IV. b., bls. 97).
- 4(18) Hjalli. Máldagi og landamerkjaskrá 1400 (Í.f. IV. b., bls. 243-244).
- 4(19) Hjalli. Afhending kirkju 1549 (Í.f. XI. b., bls. 740).
- 4(20) Hjalli. Kirknaskrá 1200 (Í.f. XII. b., bls. 8).
- 4(21) Hjalli. Rekaágreiningur 1566 (Í.f. XIV. b., bls. 537).
- 4(22) Hjalli. Máldagi 1570 (Í.f. XV. b., bls. 642).
- 4(23) Hlíðarendi. Kaupmálabréf 1535 (Í.f. IX. b., bls. 288).
- 4(24) Hlíðarendi. Kaupbréf 1551 (Í.f. XII. B., bls. 307).
- 4(25) Litlaland. Kaupmáli 1508 (Í.f. VIII. b., bls. 230).

-
- 4(26) Litlaland. Kaupmáli 1525 (Í.f. IX. b., bls. 288).
4(27) Litlaland. kaupmáli 1542 (Í.f. XI. b., bls. 307).
4(28) Núpar. Máldagi 1397 (Í.f. IV. b., bls. 95-96).
4(29) Núpar. Máldagi 1570 (Í.f. XV. b., bls. 643).
4(30) Reykir. Máldagi Reykjakirkju 1397 (Í.f. IV. b., bls. 96-97).
4(31) Reykir. Byggingarbréf 1540 (Í.f. X. b., bls. 575-576).
4(32) Reykir. Bann gegn óheimilum notum 1540 (Í.f. X. b., bls. 579).
4(33) Reykir. Reikningsskil 1541 (Í.f. X. b., bls. 599-600).
4(34) Reykir. Lögfesta 1541 (ekkert um landamerki) (Í.f. X. b., bls. 686).
4(35) Reykir. Kirknaskrá 1200 (Í. f. XII. b., bls. 8).
4(36) Reykir. Máldagi 1553-1554 (Í.f. XII. b., bls. 662).
4(37) Reykir. Máldagi 1570 (Í.f. XV. b., bls. 643-644).
4(38) Saurbær. Máldagi Reykja 1397 (Í.f. IV. b., bls. 96-97).
4(39) Saurbær. Máldagi Reykja 1553-1554 (Í.f. XII. b., bls. 662).
4(40) Vellir. Máldagi Reykja 1397 (Í.f. IV. b., bls. 96).
4(41) Vellir. Máldagi Reykja 1570 (Í.f. XV. b., bls. 643).
4(42) Bjarnastaðir. Máldagi Ness 1313 (Í.f. II. B., bls. 378).
4(43) Bjarnastaðir. Máldagi Ness 1397 (Í.f. IV. B., bls. 99).
4(44) Bjarnastaðir. Jarðaskiptabréf 1501 (Í.f. VII. b., bls. 583).
4(45) Bjarnastaðir. Kaupmálabréf 1508 (Í.f. VIII. b., bls. 230).
4(46) Bjarnastaðir. Tylftardómur 1510 (Í. f. VIII. b., bls. 322).
4(47) Eima. Jarðaskiptabréf 1501 (Í.f. VII. b., bls. 583).
4(48) Eima. Tylftardómur 1510 (Í.f. VIII. B., bls. 322).
4(49) Eima. Tylftardómur 1561 (Í.f. XIII. b., bls. 623).
4(50) Gata. Tylftardómur 1510 (Í.f. VIII. b., bls. 322).
4(51) Gata. Skiptabréf 1570 (Í.f. XV. b., bls. 408).
4(52) Herdísarvík. Rekaskrá Strandar 1275 (Í.f. II. b., bls. 124).
4(53) Herdísarvík. Máldagi Krísuvíkur 1307 (Í.f. II. b., bls. 361).
4(54) Herdísarvík. Máldagi Krísuvíkur 1275 (Í.f. III. b., bls. 3).
4(55) Herdísarvík. Máldagi Kirkjuvogs 1367 (Í.f. III. b., bls. 322).
4(56) Herdísarvík. Dómur um skipti á skógi og reka 1448 (Í.f. IV. b., bls. 731).
4(57) Herdísarvík. Máldagi Krísuvíkur 1477 (Í.f. VI. b., bls. 124).
4(58) Herdísarvík. Máldagi Krísuvíkur 1553-1554 (Í.f. XII. b., bls. 662).
4(59) Herdísarvík. Niðurlagning Krísuvíkurkirkju 1563 (Í.f. XIV. b, bls. 158).
4(60) Herdísarvík. Bygging Skálholtsjarða 1563 (Í.f. XIV. b., bls. 201).
4(61) Herdísarvík. Máldagi Krísuvíkur 1570 (Í.f. XV. b., bls. 641).
4(62) Hlíð. Jarðaskiptabréf 1501 (Í.f. VII. b., bls. 583).
4(63) Hlíð. Tylftardómur 1510 (Í.f. VIII. b., bls. 322).
4(64) Nes. Máldagi 1313 (Í.f. II. b., bls. 378).
4(65) Nes. Máldagi 1397 (Í.f. IV. b., bls. 99).
4(66) Nes. Getið í máldaga Hjalla 1400 (Í.f. IV. b., bls. 244).
4(67) Nes. Máldagi 1491-1518 (Í.f. VII. b., bls. 48).
4(68) Nes. Kaupmáli 1525 (Í.f. IX. b., bls. 288).
4(69) Nes. Máldagi 1570 (Í.f. XV. b., bls. 642).
4(70) Strönd. Kirknaskrá 1200 (Í.f. XII. b., bls. 9).
4(71) Strönd. Rekaskrá 1275 (Í.f. II. b., bls. 123-125).
4(72) Strönd. Máldagi Krísuvíkur 1307 (Í.f. II. B., bls. 360).
4(73) Strönd. Vitnisburður um máldaga og eignir Strandarkirkju 1367 (Í.f. III. b., bls. 212).
4(74) Strönd. Máldagi 1397 (Í.f. IV. b., bls. 100-101).
4(75) Strönd. Kaupmáli 1512 (Í.f. VIII. b., bls. 230-231).
4(76) Strönd. Máldagi 1570 (Í.f. XV. b., bls. 641-642).
4(77) Vogsósar=Vogur. Rekaskrá Strandar 1275 (Í.f. II. b., bls. 124).
4(78) Vogsósar=Vogur. Máldagi Krísuvíkur 1307 (Í.f. II. b., bls. 361).
4(79) Vogsósar=Vogur. Máldagi Krísuvíkur 1275 (Í.f. III. b., bls. 3).

-
- 4(80) Vogsósar=Vogur. Vitnisburður um Strandarkirkju 212 (Í.f. III. b., bls. 212).
4(81) Vogsósar=Vogur. Máldagi Krísuvíkur 1553-1554 (Í. f. XII. b., bls. 663).
4(82) Vogsósar=Vogur. Máldagi Krísuvíkur 1570 (Í. f. XV. b., bls. 641).
4(83) Þorkelsgerði. Virðingarbréf 1521 (Í.f. VIII. b., bls. 798, 805).
4(84) Þorkelsgerði. Virðingarbréf 1521 (Í.f. X. b., bls. 61).
4(195) Árbær, Þórisstaðir og Fossnes og rekinn á skeiði. Jarðabréf. 1546 (Í.f. XI. b., bls. 472).
4(196) Þórisstaðir. Bréf Gizurar biskups til Erlends lögmanns Þorvarðarsonar. 1547 (Í.f. XI. b., bls. 580-581).

Fasteigna- og jarðamöt:

- 4(1) Jarðatal 1847. Bls. 74-77.
4(2) Ný jarðabók 1861. Bls. 32-33.
4(3) Fasteignabók 1921. Bls. 255-258.
4(4) Fasteignabók 1932. Bls. 18-19.
4(5) Fasteignabók 1942. Bls. 76-77.
4(182) Jarðatal 1847. Bls. 421-422.
4(183) Ný jarðabók 1861. Bls. 33.

Fjallskilareglugerðir:

- 4(85) Reglugjörð fyrir hreppana í Árnassýslu vestan Hvítár og Ölfusár og fyrir hreppana í Árnassýslu milli Þjórsár og Hvítár, um notkun afrétta, upprekstur til fjalls, fjallskil, réttir og úrgang úr réttum, um refaveiðar o.fl. frá 1881, ásamt athugasemd við reglugerðina sem birt var í Stjórnartíðindum
Reglugerð þessi var samþykkt 1881 af sýslunefnd en ekki staðfest af amtmanni. Reglugerðin var ekki birt í stjórnartíðindum.
- 4(86) Reglugjörð fyrir hreppana í Árnassýslu vestan Hvítár og Ölfusár og fyrir hreppana í Árnassýslu milli Þjórsár og Hvítár, um notkun afrétta, upprekstur til fjalls, fjallskil, réttir og úrgang úr réttum, um refaveiðar o.fl.
Í sýslunefnd Árnassýslu, dags. 15.4.1886. Undirritað af amtmanni suðuramtsins þann 8.7.1886. *Reglugerðin var ekki birt í stjórnartíðindum.*
- 4(87) Reglugjörð fyrir hreppana í Árnassýslu vestan Hvítár og Ölfusár um notkun afrjetta, fjallskil, rjettahöld, meðferð á óskilafjenaði, grenjaleitir og refaveiðar, nr. 74/1895. Stjórnartíðindi 1895, B-deild, bls. 85-93.
- 4(88) Reglugerð um breytingar á reglugjörð nr. 74/1895 fyrir hreppana í Árnassýslu vestan Hvítár og Ölfusár um notkun afrjetta, fjallskil, rjettahöld, meðferð á óskilafjenaði, grenjaleitir og refaveiðar, nr. 66/1901. Stjórnartíðindi 1901, B-deild, bls. 102.
- 4(89) Reglugjörð um notkun afrjetta, fjallskil, meðferð óskilafjenaðar, grenjaleitir og refaveiðar fyrir hreppana í Árnassýslu vestan Hvítár og Ölfusár, nr. 72/1909. Stjórnartíðindi 1909, B-deild, bls. 147-156.
- 4(90) Reglugerð um breyting á reglugjörð fyrir Árnassýslu um fjallskil, réttahöld, grenjaleitir o.fl., vestan Hvítár og Ölfusár, dags. 6.8.1910, nr. 105/1910. Stjórnartíðindi 1910, B-deild, bls. 215.
- 4(91) Reglugjörð um breyting á reglugjörð fyrir Árnassýslu um fjallskil, rjettahöld, grenjaleitir o.fl. vestan Hvítár og Ölfusár, dags. 6.8.1909, nr. 62/1919. Stjórnartíðindi 1919, B-deild, bls. 113.
- 4(92) Reglugjörð um breyting á reglugjörð fyrir Árnassýslu um fjallskil, rjettahöld, grenjaleitir o.fl. vestan Hvítár og Ölfusár, dags. 6.8.1909 og annarri breytingu á reglugjörð frá 1919, nr. 49/1920. Stjórnartíðindi 1920, B-deild, bls. 100-101.
- 4(93) Fjallskilareglugerð fyrir hreppana vestan Hvítár og Ölfusár í Árnassýslu, nr. 83/1941. Stjórnartíðindi 1941, B-deild, bls. 127-135.
- 4(94) Fjallskilareglugerð fyrir hreppana vestan Hvítár og Ölfusár í Árnassýslu, nr. 14/1955. Stjórnartíðindi 1955, B-deild, bls. 14-22.
- 4(95) Fjallskilareglugerð fyrir hreppana vestan Hvítár og Ölfusár í Árnassýslu, nr. 163/1979. Stjórnartíðindi 1979, B-deild, bls. 268-276.

-
- 4(96) Fjallskilasamþykkt fyrir Landnám Ingólfs Arnarsonar, nr. 401/1996. Stjórnartíðindi 1996, B-deild, bls. 1074-1080.
- Afsals- og veðmálalabækur:*
- 4(118) Kolviðarhóll. Útmæling, dags. 13.10.1893. Amtsbréf, dags. 14.12.1893, ásamt uppskrift frá sýslumanni.
- 4(119) Lóðarsamningur um skíðaskálann Hreysi í Innstadal, dags. 30.12.1997.
- 4(120) Lóðarsamningar um Litlu kaffistofuna í Svínahrauni, dags. 15.1.1963, 14.11.1972 og 1.12.1982.
- 4(121) Húsaleigusamningur um Skíðaskálann í Hveradölum, dags. 9.2.1995.
- 4(122) Þinglýsingarvottorð fyrir Hreysi, skíðaskáli í mynni Innstadals, ódags.
- 4(123) Þinglýsingarvottorð fyrir lóð í Svínahrauni, „Litla-Kaffistofan“, dags. 14.4.2002.
- 4(124) Þinglýsingarvottorð fyrir skíðaskálann í Hveradölum, dags. 26.5.2003.
- 4(125) Þinglýsingarvottorð fyrir Hjalla, ódags.
- 4(132) Umsókn landlæknis um stofnun nýbýlis í Sleggjubeinsdal inn af Bolavöllum, dags. 22.2.1875, ásamt skýringarkorti Björns Pálssonar héraðsskjalaverði Héraðsskjalasafns Árnesinga.
- 4(136) Herðisarvík, síða úr Veðmálaregistri Árnessýslu.
- 4(137) Stakkavík, síða úr Veðmálaregistri Árnessýslu.
- 4(138) Hlíð, síða úr Veðmálaregistri Árnessýslu.
- 4(139) Breiðabólstaður, síða úr Veðmálaregistri Árnessýslu.
- 4(140) Vindheimar, síða úr Veðmálaregistri Árnessýslu.
- 4(141) Bakki, síða úr Veðmálaregistri Árnessýslu.
- 4(142) Bjarnastaðir, síða úr Veðmálaregistri Árnessýslu.
- 4(143) Gerðakot, síða úr Veðmálaregistri Árnessýslu.
- 4(144) Þorgrímsstaðir, síða úr Veðmálaregistri Árnessýslu.
- 4(145) Krókur, síða úr Veðmálaregistri Árnessýslu.
- 4(146) Hjalli, síða úr Veðmálaregistri Árnessýslu.
- 4(147) Lækur, síða úr Veðmálaregistri Árnessýslu.
- 4(148) Kolviðarhóll, síða úr Veðmálaregistri Árnessýslu.
- 4(149) Núpar, síða úr Veðmálaregistri Árnessýslu.
- 4(150) Þúfa, síða úr Veðmálaregistri Árnessýslu.
- 4(151) Vötn, síða úr Veðmálaregistri Árnessýslu.
- 4(152) Kröggólfsstaðir, síða úr Veðmálaregistri Árnessýslu.
- 4(153) Saurbær, síða úr Veðmálaregistri Árnessýslu.
- 4(154) Jörðin Herðisarvík, spjald úr Afsals- og veðmálalabók ásamt útprenti úr landskrá fasteigna, dagbókarvettvangur, dags.3.2.2005.
- 4(155) Jörðin Stakkavík, spjald úr Afsals- og veðmálalabók ásamt útprenti úr landskrá fasteigna, dagbókarvettvangur, dags.3.2.2005.
- 4(156) Jörðin Hlíð, spjald úr Afsals- og veðmálalabók ásamt útprenti úr landskrá fasteigna, dagbókarvettvangur, dags.3.2.2005.
- 4(157) Jörðin Breiðabólstaður, spjald úr Afsals- og veðmálalabók ásamt útprenti úr landskrá fasteigna, dagbókarvettvangur, dags.3.2.2005.
- 4(158) Bakki II, spjald úr Afsals- og veðmálalabók, ásamt útprenti úr landskrá fasteigna, dagbókarvettvangur, dags. 3.2.2005.
- 4(159) Jörðin Bjarnastaðir, spjald úr Afsals- og veðmálalabók ásamt útprenti úr landskrá fasteigna, dagbókarvettvangur, dags.3.2.2005.
- 4(160) Jörðin Gerðakot, spjald úr Afsals- og veðmálalabók ásamt útprenti úr landskrá fasteigna, dagbókarvettvangur, dags.3.2.2005.
- 4(161) Jörðin Hjalli, spjald úr Afsals- og veðmálalabók ásamt útprenti úr landskrá fasteigna, dagbókarvettvangur, dags.3.2.2005.
- 4(162) Jörðin Ytri-Þurá, spjald úr Afsals- og veðmálalabók ásamt útprenti úr landskrá fasteigna, dagbókarvettvangur, dags.3.2.2005.
- 4(163) Eystri-Þurá I, spjald úr Afsals- og veðmálalabók ásamt útprenti úr landskrá fasteigna, dagbókarvettvangur, dags.3.2.2005.

-
- 4(164) Jörðin Eystri-Þurá II, spjald úr Afsals- og veðmálalabók ásamt útprenti úr a-c landskrá fasteigna, dagbókarvettvangur, dags.3.2.2005.
- 4(165) Spilda úr Eystri-Þurá, spjald úr Afsals- og veðmálalabók ásamt útprenti úr a-b landskrá fasteigna, dagbókarvettvangur, dags.3.2.2005.
- 4(166) Jörðin Núpar I, spjald úr Afsals- og veðmálalabók.
- 4(167) Jörðin Núpar II, spjald úr Afsals- og veðmálalabók.
- 4(168) Jörðin Núpar III, spjald úr Afsals- og veðmálalabók.
- 4(169) Jörðin Þúfa, spjald úr Afsals- og veðmálalabók ásamt útprenti úr landskrá a-b fasteigna, dagbókarvettvangur, dags.3.2.2005.
- 4(170) Jörðin Vötn, spjald úr Afsals- og veðmálalabók ásamt útprenti úr landskrá a-b fasteigna, dagbókarvettvangur, dags.3.2.2005.
- 4(171) Jörðin Kröggólfsstaðir, spjald úr Afsals- og veðmálalabók.
- 4(172) Jörðin Stóri-Saurbær, spjald úr Afsals- og veðmálalabók.
- 4(173) Jörðin Stóri-Saurbær, hl. jarðarinnar í óskiptu landi ofan fjalls, spjald úr Afsals- og veðmálalabók.
- 4(175) Bjarnastaðir, síða úr Afsals- og veðmálalabók Ölfushrepps.
- 4(176) Litli-Saurbær, síða úr Afsals- og veðmálalabók Ölfushrepps.
- 4(177) Lækur, síður úr Afsals- og veðmálalabók Ölfushrepps (3 síður).
- 4(178) Núpar I, síða úr Afsals- og veðmálalabók Ölfushrepps.
- 4(179) Núpar II, síða úr Afsals- og veðmálalabók Ölfushrepps.
- 4(180) Núpar III, síða úr Afsals- og veðmálalabók Ölfushrepps.
- 4(181) Þóroddsstaðir, síða úr Afsals- og veðmálalabók Ölfushrepps.

Landnámabók:

- 4(128) Landnámabók (Íslensk fornrit I), Reykjavík 1986, bls. 42-47, 388-395.
- 4(185) Landnámabók (Íslensk fornrit I), Reykjavík 1986, bls. 367.

Fornleifaskráning (yfirlit):

- 4(133) Fornleifaskráning á afrétti Ölfushrepps, Reykjavík 1998 (Orri Vésteinsson) Síður 8-45.
- 4(134) Fornleifaskráning í Ölfushreppi II. Svæðisskráning í Ölfus- og Selvogshreppi, Reykjavík 1999 (Hildur Gestsdóttir og Orri Vésteinsson). Síður 74-94, 101-105, 126-128, 134-136, 142-149 og 152-168.

Skjalasöfn Stjórnarráðs Íslands:

- 4(135) Sala á Þorkelsgerði í Selvogi, beiðni, dags. 6.4. og 5.8.1912. Lýsing á jörðinni og landamerkjum fylgir m.m. Stjr. Ísl. I. skrst. Db, 3, nr. 396 og 706.

Önnur óprentuð frumgögn:

- 4(126) Skjalaskrá um afrétt Ölfusinga, gerð af Birni Pálssyni fyrir sveitarfélagið Ölfus í árslok 2001.
- 4(127) Kort sem sveitarfélagsmörk Hveragerðis, landamerki innan þess og eignarland merkt sérstaklega. Gert af Verkfræðistofu Suðurlands (mælikvarði 1: 12.500), dags. 16.1.2004.
- 4(129) Greinargerð vegna landamerkja Herdísarvíkur og Krísuvíkur, 25.6.1979.
- 4(130) Sátt um landamerki Krísuvíkur og Herdísarvíkur, dags. 23.4.1980.
- 4(131) Bréf oddvita Selvogshrepps um landamörk afréttar Selvogshrepps, dags. 19.4.1979.
- 4(189) Bréf hreppsstjóra Þingvallahrepps til Sýslumannsins í Árnassýslu, dags. 16.3.1920 varðandi fyrirspurn um almenninga eða afrétti.
- 4(190) Bréf hreppsstjóra Ölfushrepps til Sýslumannsins í Árnassýslu, dags. a-b 28.2.1920 varðandi fyrirspurn um almenninga eða afrétti, ásamt svarbréfi Héraðsskjalasafns Árneseinga til óbyggðanefndar varðandi svör hreppstjóra í Gullbringu- og Kjósarsýslu til sýslumannsins, dags. 30.8.2005.
- 4(191) Bréf hreppsstjóra Grafningshrepps til Sýslumannsins í Árnassýslu, dags. 8.4.1920 varðandi fyrirspurn um almenninga eða afrétti.
- 4(192) Bréf hreppsstjóra Selvogshrepps til Sýslumannsins í Árnassýslu, dags. 8.4.1920 varðandi fyrirspurn um almenninga eða afrétti.
- 4(193) Sjá skjal nr. 20.

Lagt fram af Hjörleifi B. Kvaran hrl, fyrir Orkuveitu Reykjavíkur, vegna Stóra-Saurbæjar, Litla-Saurbæjar, Kröggólfsstaða, Núpa I, II og III, Ytri-Þurár, Eystri-Þurár, Þóroddsstaða I, Þóroddsstaða II, Hjallatorfunar, Bakka I, Bakka II, Lækjar, Króks, Þorgrímsstaða, Hjalla, Gerðarkots og Kolviðarhóls:

- 5 Kröfulýsing, dags. 3.6.2004.
- 5(1) Skjalaskrá með kröfulýsingu.
- 5(2) Kort sem sýnir kröfulínur Orkuveitu Reykjavíkur í Ölfushreppi. Gert af Maríu Thors (mælikvarði 1:50.000).
- 5(3) Kort sem sýnir Landamerki og eignarhald á landi. Gert af Landmótun (mælikvarði 1:125.000).
- 5(4) Skiptayfirlýsing vegna Stóra-Saurbæjar, dags. 24.2.1971.
- 5(5) Afsal eigenda Stóra-Saurbæjar til Vegagerðar ríkisins á landræmu úr jörðinni Stóri-Saurbær, dags. 3.7.1972.
- 5(6) Yfirlýsing hreppstjóra Ölfushrepps, dags. 12.8.1980.
- 5(7) Skiptayfirlýsing vegna Stóra-Saurbæ, dags. 5.1.1992.
- 5(8) Skiptayfirlýsing vegna Stóra-Saurbæ, dags. 15.4.1994.
- 5(9) Kaupsamningur Orkuveitu Reykjavíkur á hluta jarðarinnar Stóri Saurbæ ásamt uppdrætti, dags. 8.1.1999.
- 5(10) Landskiptagerð úttektarmanna vegna beitilands jarðanna Litla Saurbæjar I og Stóra Saurbæjar, dags. 8.1.1999. Sjá skjal nr. 5(9).
- 5(11) Afsal til Orkuveitu Reykjavíkur á Stóra-Saurbæ, dags. 21.4.1999
- 5(12) Fasteignamatsvottorð fyrir Stóra-Saurbæ, dags. 26.5.2004.
- 5(13) Þinglýsingarvottorð fyrir Litla- og Stóra-Saurbæ, dags. 1.6.2004. sama og skjal nr. 5(21).
- 5(14) Afsal Jóns Helgasonar til Vegagerðar ríkisins á Litla-Saurbæ, dags. 18.7.1972, auk uppdráttar.
- 5(15) Athugasemdir Þorsteins Júlíussonar hrl. til sýslumanns dags. 19.1.1989.
- 5(16) Yfirlýsing Aðalsteins Karlssonar og Steinunnar Tómasdóttur, dags. 10.7.1989.
- 5(17) Kaupsamningur, Guðmundur Birgisson og Steinunn Tómasdóttir selja Orkuveitu Reykjavíkur hluta jarðarinnar Litli Saurbær I, dags. 8.1.1999. Sjá skjal nr. 5(9).
- 5(18) Uppdráttur af jörðinni Krókur (Hjallakrókur). Gert af Vali Þorvaldssyni, dags. 2.5.1983 (mælikvarði 1:2.500).
- 5(19) Afsal Guðmundar Birgissonar og Steinunnar Tómasdóttur til Orkuveitu Reykjavíkur á hluta Litla-Saurbæjar, dags. 21.4.1999.
- 5(20) Fasteignamatsvottorð fyrir Litla- og Stóra-Saurbæ, dags. 26.5.2004.
- 5(21) Þinglýsingarvottorð fyrir Litla- og Stóra-Saurbæ, dags. 1.6.2004 sama og skjal nr. 5(13).
- 5(22) Landskipti úttektarmanna á beitilandi Vatna úr sameiginlegu beitilandi Kröggólfsstaða og Þúfu ásamt $\frac{1}{2}$ af beitilandi Kröggólfsstaða, dags. 29.12.1942.
- 5(23) Afsal Sigurðar Ragnarssonar til Jarðeignasjóðs ríkisins á Þúfu, dags. 23.11.1973.
- 5(24) Byggingabréf, dags. 6.12.1973.
- 5(25) Landskipti úttektarmanna milli jarðanna Vatna, Kröggólfsstaða og Þúfu, dags. 2.6.1982.
- 5(26) Leigusamningur, dags. 22.10.1985.
- 5(27) Byggingarbréf, dags. 11.11.1994.
- 5(28) Skiptayfirlýsing, dags. 12.7.1997.
- 5(29) Kauptilboð Hitaveitu Reykjavíkur til eigenda jarðarinnar Vötn, dags. 21.8.1998.
- 5(30) Landskipti vegna jarðarinnar Vötn, dags. 9.11.1998.

-
- 5(31) Kaupsamningur Orkuveitu Reykjavíkur á 29,56% af jörðinni Vötn, dags. 8.1.1999. Sjá skjal nr. 5(9).
- 5(32) Kaupsamningur Orkuveitur Reykjavíkur á 70,44% af óskiptu landi Vatna, Kröggólfsstaða og Þúfu, dags. 3.2.1999.
- 5(33) Landskiptagerð á 70,44% af óskiptri sameign Kröggólfsstaða og Þúfu, dags. 5.2.1999. Sjá skjal nr. 5(9).
- 5(34) Afsal Aldísar Eyjólfsdóttur og Jónu Guðnýjar Eyjólfsdóttur til Orkuveitu Reykjavíkur á 29,56% af óskiptu landi jarðanna Vatna, Kröggólfsstaða og Þúfu, dags. 21.4.1999.
- 5(35) Afsal landbúnaðarráðherra til Orkuveitur Reykjavíkur á 70,44% af óskiptu landi jarðanna Vatna, Kröggólfsstaða og Þúfu, dags. 22.8.2000.
- 5(36) Fasteignarmatsvottorð fyrir Kröggólfsstaði, dags. 26.5.2004.
- 5(37) Fasteignarmatsvottorð fyrir Vötn, dags. 26.5.2004.
- 5(38) Fasteignarmatsvottorð fyrir Þúfu, dags. 26.5.2004.
- 5(39) Fasteignarmatsvottorð fyrir, Vötn, Þúfu og Kröggólfsstaði, dags. 26.5.2004.
- 5(40) Þinglýsingarvottorð fyrir Vötn, Þúfu og Kröggólfsstaði, dags. 1.6.2004.
- 5(41) Dómsátt um landamerki milli jarðanna Eystri-Þurár I og II og Ytri Þurár annars vegar og Núpa hins vegar, dags. 13.7.1970.
- 5(42) Landskiptagerð fyrir jarðirnar Núpar I, II og III, ásamt uppdrætti, dags. 8.2.1983.
- 5(43) Viðauki við landskiptagerð frá 8.2.1983, dags. 22.12.1984.
- 5(44) Samningur, dags. 31.12.1983 (viðauki við viðauka á landskiptagerð frá 8.2.1983, dags. 22.12.1983).
- 5(45) Samkomulag um eignarhald á jörðinni Núpar I-III, dags. 19.3.1997.
- 5(46) Viðauki við landskipti jarðanna Núpa I, Núpa II og Núpa III, dags. 2.5.1997.
- 5(47) Afsal Jóhönnu Magnúsdóttur til Gunnlaugs Jóhannssonar á Núpum II, dags. 20.5.1967.
- 5(48) Afsal Jóhönnu Magnúsdóttur til Siggeirs Jóhannssonar á Núpum I, dags. 28.12.1971.
- 5(49) Afsal Helga Jóhannssonar til Guðmundar A. Birgissonar og Páls Melsted á Núpum III, dags. 8.4.1984.
- 5(50) Afsal Páls Melsted til Guðmundar Birgissonar á 50% eignarhluta Núpa III, dags. 18.5.1991.
- 5(51) Leigusamningur, dags. 7.11.1970.
- 5(52) Kaupsamningur á hluta jarðanna Núpa I, II og III, ásamt uppdrætti, dags. 8.1.1999.
- 5(53) Afsal Guðmundar A. Birgissonar o.fl. til Orkuveitu Reykjavíkur á öllu óskiptu landi jarðanna Núpa I, II, III ofan fjalls, dags. 21.4.1999.
- 5(54) Fasteignamatsvottorð fyrir Núpa I og II, dags. 26.5.2004.
- 5(55) Fasteignamatsvottorð fyrir Núpa III, dags. 26.5.2004.
- 5(56) Fasteignamatsvottorð fyrir Núpa I, II og III óskipt, dags. 26.5.2004.
- 5(57) Þinglýsingarvottorð fyrir Núpa I, allt óskipt land ofan fjalls o.fl.,dags. 1.6.2004.
- 5(58) Þinglýsingarvottorð fyrir Núpa II, allt óskipt land ofan fjalls o.fl.,dags. 1.6.2004.
- 5(59) Þinglýsingarvottorð fyrir Núpa III, allt óskipt land ofan fjalls o.fl.,dags. 1.6.2004.
- 5(60) Landskipti úttektarmanna Ölfushreppi milli Eystri-Þurár I og Eystri-Þurár II, dags. 9.9.1950.
- 5(61) Landskipti úttektarmanna á Eystri-Þurá I, dags. 3.11.1966.
- 5(62) Afstöðuuppdráttur af landi Bakka I, dags. 18.12.1998 (mælikvarði 1:5000).
- 5(63) Landskiptasamningur fyrir Eystri-Þurá I, dags. 23.12.1988.
- 5(64) Yfirlýsing um að Gunnar Eyjólfsson teldist sem eigandi að Ytri-Þurá en Ari Eggertsson að Eystri-Þurá I, dags. 1.11.1994.
- 5(65) Skiptayfirlýsing á jörðinni Eystri-Þurá, dags. 10.5.1995.

-
- 5(66) Yfirlýsing um nöfn jarðanna Eystri-Þurá I og II, dags. 20.2.1996.
- 5(67) Leigusamningur, dags. 19.11.1996.
- 5(68) Kaupsamningur Orkuveitu Reykjavíkur á hluta jarðarinnar Ytri-Þurár, ásamt uppdrætti, dags. 8.1.1999.
- 5(69) Landskiptagerð vegna jarðanna Ytri-Þurár og Eystri-Þurár I ásamt uppdrætti, dags. 8.1.1999.
- 5(70) Afsal Þorgerðar K. Gunnarsdóttur og Karitasar H. Gunnarsdóttur til Orkuveitu Reykjavíkur á hluta jarðarinnar Ytri-Þurá, dags. 21.4.1999.
- 5(71) Fasteignamatsvottorð fyrir Ytri-Þurá, dags. 26.5.2004.
- 5(74) Tilkyning Eignarhaldsfélagsins Árdags ehf. til Hitaveitu Þorlákshafnar um nýtingu á heitu vatni að Bakka, dags. 20.7.2000.
- 5(75) Bréf Hitaveitu Þorlákshafnar til Eignarhaldsfélagsins Árdags ehf. varðandi nýtingu á heitu vatni að Bakka, dags. 9.8.2000.
- 5(76) Afsal Helgu Aradóttur til Ara Eggertssonar á Eystri-Þurá I, dags. 8.5.1994.
- 5(77) Afsal Ara Eggertssonar til Orkuveitu Reykjavíkur á hluta jarðarinnar Eystri-Þurá I, dags. 21.4.1999.
- 5(78) Fasteignamatsvottorð fyrir Eystri-Þurá I, dags. 26.5.2004.
- 5(79) Fasteignamatsvottorð fyrir Eystri-Þurá I (spilda), dags. 26.5.2004.
- 5(80) Þinglýsingarvottorð fyrir Eystri-Þurá II, dags. 1.6.2004.
- 5(81) Skiptayfirlýsing á Þóroddsstöðum, dags. 4.8.1992.
- 5(82) Yfirlýsing Arnheiðar og Guðrúnar Jónsdætra um afnotarétt Guðrúnar Daníelsdóttur, Þorsteins Jónssonar og Tómasar Jónssonar af jörðinni Þóroddsstaðir, dags. 2.9.1992.
- 5(83) Afsal Margrétar Jónsdóttur o.fl. til Þorsteins Jónssonar, dags. 27.11.1994.
- 5(84) Afsal Margrétar Jónsdóttur til Tómasar og Þorsteins Jónssona á 20% eignarhluta í Þóroddsstöðum, dags. 14.12.1998.
- 5(85) Yfirlýsing Þorsteins og Tómasar Jónssona varðandi hlut Margrétar Jónsdóttur, dags. 11.5.1999.
- 5(86) Kaupsamningur Orkuveitu Reykjavíkur á hluta Þóroddsstaða I, ásamt uppdrætti, dags. 18.12.2000.
- 5(87) Landskiptagerð vegna jarðanna Þóroddsstaða I og II, dags. 21.12.2000.
- 5(88) Afsal Arnheiðar Jónsdóttur o.fl. til Orkuveitu Reykjavíkur á hluta jarðarinnar Þóroddsstaða I, dags. 28.6.2001.
- 5(89) Fasteignamatsvottorð fyrir Þóroddsstaði I, dags. 26.5.2004.
- 5(90) Fasteignamatsvottorð fyrir Þóroddsstaði I óskipt, dags. 26.5.2004.
- 5(91) Fasteignamatsvottorð fyrir Þóroddsstaði I og II, dags. 26.5.2004.
- 5(92) Þinglýsingarvottorð fyrir Þóroddsstaði I og II, allt óskipt land ofan fjalls, dags. 1.6.2004.
- 5(93) Afsal Jóns Þorsteinssonar til Þorsteins Magnúsar og Tómasar Jónssona á Þóroddsstöðum II, dags. 8.3.1949.
- 5(94) Kaupsamningur Orkuveitu Reykjavíkur á hluta Þóroddsstaða II, dags. 18.12.2000.
- 5(95) Afsal Tómasar og Þorsteins Jónssona til Orkuveitu Reykjavíkur á hluta jarðarinnar Þóroddsstaða II, ásamt uppdrætti, dags. 28.6.2001.
- 5(96) Fasteignamatsvottorð fyrir Þóroddsstaði II, dags. 26.5.2004.
- 5(97) Þinglýsingarvottorð fyrir Þóroddsstaði I og II, allt óskipt land ofan fjalls, dags. 1.6.2004.
- 5(98) Skipti á landi Hjalla, Læks, Bjarnastaða, Gerðakots, Króks og Þórgrímsstaða, dags. 16.6.1943.
- 5(99) Skipti á landi Hjalla, Lækjar, Bjarnastaða, Gerðakots, Króks, Þórgrímsstaða og Bakka, dags. 25.6.1945.
- 5(100) Framhald af skiptum á Hjallatorfunni, dags. 14.6.1946.
- 5(101) Krafa um endurskipti engjalanda Hjallatorfunnar vísað frá, dags. 5.6.1948.
- 5(102) Endurrit úr gerðabók sýslumannsins á Selfossi, dags. 25.7.1994.
- 5(103) Yfirlandsskipti á sameignarlandi Hjallatorfu í Ölfushreppi dags. 16.10.1996.

-
- 5(104) Landskiptagerð vegna jarðanna Bakka I og II, Gerðakots, Hjalla, Lækjar, Bjarnastaða og Þorgrímsstaða, dags. 21.12.2000.
- 5(105) Leigusamningur eigenda Hjallatorfunar við Knattspyrnufélag Reykjavíkur, dags. 1.10.1944.
- 5(106) Leigusamningur eigenda Hjallatorfunar við Skíða- og Skautafélag Hafnafjarðar, dags. 22.9.1947.
- 5(107) Afsal eigenda Hjallatorfunnar til Kristjáns Teitssonar á 4 ha, dags. 11.11.1951.
- 5(108) Leigusamningur eigenda Hjallatorfunar við Skíðafélag Reykjavíkur, dags. 29.11.1970.
- 5(109) Leigusamningur eigenda Hjallatorfunnar við Ýtutækni h.f. á réttindum til efnistöku, dags. í júlí 1978.
- 5(110) Jarðeigendur í Ölfushreppi leyfa borun eftir heitu vatni, dags. í október 1975.
- 5(111) Samningur um lagningu stofnæðar frá Bakka I til Þorlákshafar, dags. 15.11.1979.
- 5(112) Framlenging leigusamnings eigenda Hjallatorfunar við Árvélar s.f., ásamt uppdrætti, dags. 5.7.1999.
- 5(113) Samningur eigenda Hjallatorfunar við UMF Þór og Íþróttarfélagið Þór um Álfaborgir, dags. 11.3.1999.
- 5(114) Fasteignamatsvottorð fyrir Hjallatorfuna ofan fjalls, dags. 25.6.2004.
- 5(115) Þinglýsingarvottorð fyrir Hjallatorfuna ofan fjalls, dags. 23.6.2004.
- 5(116) Afsal Snorra Thorvaldssonar til Engilberts Hannessonar á Bakka I, dags. 24.6.1974.
- 5(117) Kaupsamningur og afsal. Eignarhaldsfélagið Árdagur afsalar til Hitaveitu Þorlákshafnar hluta úr jörðinni Bakka I, dags. 30.12.1998.
- 5(118) Kvöð eignarhaldsfélagsins Árdags og væntanlegs rekstrarfélags Árdags að heitavatnsborholu og 5ha spildu ásamt fiskeldishúsum á jörðinni Bakki I, dags. 30.12.1998.
- 5(119) Afsal Valborgar Eby Þorvaldsdóttur og Erlu Steingrímisdóttur til Guðjóns Ármanns Jónssonar og Eignarhaldsfélagsins Jöfurs, dags. 5.1.1999.
- 5(120) Afsal Guðjóns Ármanns Jónssonar og Eignarhaldsfélagsins Jöfur til Eignarhaldsfélagsins Árdags á Bakka I, dags. 5.1.1999.
- 5(121) Kaupsamningur Orkuveitu Reykjavíkur á hluta jarðarinnar Bakka I, dags. 31.8.2000.
- 5(122) Afsal Valborgar Eby Þorvaldsdóttur og Erlu Steingrímisdóttur til Orkuveitu Reykjavíkur á hluta jarðarinnar Bakka I, dags. 3.7.2000.
- 5(123) Fasteignamatsvottorð fyrir Bakka I, dags. 26.5.2004.
- 5(124) Fasteignamatsvottorð fyrir Bakka land, dags. 26.5.2004.
- 5(125) Þinglýsingarvottorð fyrir Bakka I leigulóð, dags. 1.6.2004.
- 5(126) Þinglýsingarvottorð fyrir Bakka I lóð, dags. 1.6.2004.
- 5(127) Þinglýsingarvottorð fyrir lóð úr landi Bakka I, með afnota af heitu og köldu vatni, dags. 1.6.2004.
- 5(128) Afsal Hannesar Guðmundssonar til Engilberts Hannessonar á hálfri jörðinni Bakka II, dags. 4.7.1945.
- 5(129) Samningur milli Engilberts Hannessonar eiganda Bakka II og Ölfushrepps um heimild til að bora eftir heitu og köldu vatni, dags. 8.1.1977.
- 5(130) Samkomulag vegna Gerðarkots um breytingu á mörkum, dags. 30.10.1989.
- 5(131) Yfirlýsing Íþróttarfélagsins Hamars og UMF Þórs, dags. 13.3.1998.
- 5(132) Yfirlýsing um umferðarrétt, dags. 24.11.1998.
- 5(133) Makaskiptasamningur milli Engilberts Hannessonar og Vésteins Rúna Eiríkssonar, dags. 5.7.1999.
- 5(134) Kaupsamningur Engilberts Hannessonar og Orkuveitu Reykjavíkur um hluta jarðarinnar Bakka II, dags. 21.12.2000.
- 5(135) Afsal Engilberts Hannessonar til Orkuveitu Reykjavíkur á hluta jarðarinnar Bakka II, dags. 18.6.2001.

-
- 5(136) Fasteignamatsvottorð fyrir Bakka II, dags. 26.5.2004.
- 5(137) Þinglýsingarvottorð fyrir Bakka II, dags. 24.6.2004.
- 5(138) Afsal Sigurðar Siggeirssonar til Jóns Hjartarssonar á Læk, dags. 25.4.1961.
- 5(139) Kaupsamningur milli Jóns E. Hjartarssonar og Framkvæmdasjóðs Íslands um landspildu úr landi Lækjar í Ölfusi, dags. 4.6.1991.
- 5(140) Afsal Framkvæmdarsjóðs til Gylfa Sveinssonar á hluta úr jörðinni Læk, dags. 6.12.1996.
- 5(141) Afsal Gylfa Sveinssonar til Sigurhönnu Gunnarsdóttur á landspildu C, dags. 13.6.1996.
- 5(142) Kaupsamningur milli Gylfa Sveinssonar og Orkuveitur Reykjavíkur um hluta jarðarinnar Lækjar, dags. 18.12.2000.
- 5(143) Kaupsamningur milli Jóns Hjartarssonar og Orkuveitu Reykjavíkur um hluta jarðarinnar Lækjar, dags. 18.12.2000.
- 5(144) Afsal Jóns Hjartarssonar til Orkuveitu Reykjavíkur á hluta jarðarinnar Lækjar, dags. 18.7.2001.
- 5(145) Afsal Gylfa Sveinssonar og Sigurhönnu Gunnarsdóttur til Orkuveitu Reykjavíkur á hluta jarðarinnar Lækjar, dags. 18.7.2001.
- 5(146) Fasteignamatsvottorð fyrir Læk, dags. 25.6.2004.
- 5(147) Þinglýsingarvottorð fyrir Læk, dags. 24.6.2004.
- 5(148) Kaupsamningur Hannesar Svavarssonar og Ölfushrepps um spildu úr landi Hjallakróks, dags. 24.5.1983.
- 5(149) Afsal Hannesar Svavarssonar til Jóns H. Jónssonar á Hjallakrök, dags. 14.6.1984.
- 5(150) Afsal Jóns H. Jónssonar til Jóns Ögmundssonar á Krök, dags. 16.4.1991.
- 5(151) Afsal Hannesar Svavarssonar til Ölfushrepps á spildu úr Hjallakrök, dags. 10.10.1996.
- 5(152) Kaupsamningur milli Jóns Ögmundssonar og Orkuveitu Reykjavíkur um hluta jarðarinnar Króks (Hjallakróks), dags. 18.12.2000.
- 5(153) Afsal Jóns Ögmundssonar til Orkuveitu Reykjavíkur á hluta jarðarinnar Króks (Hjallakróks), dags. 26.6.2001.
- 5(154) Fasteignamatsvottorð fyrir Krök, dags. 26.5.2004.
- 5(155) Fasteignamatsvottorð fyrir Hjallakrök, dags. 26.5.2004.
- 5(156) Þinglýsingarvottorð fyrir Krök, að undant. spildum og jarðhitarétt., dags. 1.6.2004.
- 5(157) Afsal Ólafs Einarssonar til Gunnars Konráðssonar á $\frac{1}{16}$ úr Þorgrímsstöðum, dags. 3.10.1960.
- 5(158) Afsal Þórðar Símonarsonar til Hjalta Þórðarsonar á Bjarnastöðum ásamt $\frac{1}{4}$ hluta Þorgrímsstaða, dags. 29.12.1965.
- 5(159) Afsal Konráðs Einarssonar til Gunnars Konráðssonar á $\frac{7}{8}$ hlut Efri-Grímslækjar ásamt $\frac{3}{16}$ hlutum Þorgrímsstaða, dags. 24.6.1967.
- 5(160) Afsal Sólveigar Sigurðardóttur til Sigurðar Hermannssonar á $\frac{1}{6}$ hluta Þorgrímsstaða, dags. 16.9.1978.
- 5(161) Kaupsamningur og afsal Önnu Jónsdóttur til Gunnars Konráðssonar á $\frac{1}{3}$ hluta Þorgrímsstað, dags. 30.12.1998.
- 5(162) Samningur um fjölnytjaskógrækt, dags. 26.3.1999.
- 5(163) Kaupsamningur, Gunnar Konráðsson selur Orkuveitu Reykjavíkur hluta Þorgrímsstaða, dags. 10.10.2000.
- 5(164) Kaupsamningur, Sigurður Hermannson selur Orkuveita Reykjavíkur hluta Þorgrímsstaða, dags. 10.10.2000.
- 5(165) Afsal Gunnars Konráðssonar til Orkuveitu Reykjavíkur hluta Þorgrímsstaða, ásamt uppdrætti, dags. 13.6.2001.
- 5(166) Afsal Sigurðar Hermannssonar til Orkuveitu Reykjavíkur á hluta Þorgrímsstaða, dags. 11.6.2001.
- 5(167) Fasteignamatsvottorð fyrir Þorgrímsstaði, dags. 26.5.2004.

-
- 5(168) Þinglýsingarvottorð fyrir Þorgrímsstaði að undanskilinni spildu, dags.1.6.2004.
- 5(169) Kaupsamningur, Finnbogi Vikar selur Orkuveitu Reykjavíkur hluta Hjalla, dags. 28.8.2000.
- 5(170) Afsal Finnboga Vikars til Orkuveitu Reykjavíkur á hluta Hjalla, dags. 13.6.2001.
- 5(171) Fasteignamatsvottorð fyrir Hjalla, dags. 26.5.2004.
- 5(172) Þinglýsingarvottorð fyrir Hjalla, dags. 24.6.2004.
- 5(173) Afsal Sólveigar Sigurðardóttur til Sigurðar Hermannssonar á Gerðakoti, dags. 16.9.1978.
- 5(174) Kaupsamningur, Sigurður Hermannsson selur hluta Gerðakots Orkuveitu Reykjavíkur, dags. 28.8.2000.
- 5(175) Afsal Sigurðar Hermannssonar til Orkuveitu Reykjavíkur á hluta Gerðakots, dags. 11.6.2001.
- 5(176) Fasteignamatsvottorð fyrir Gerðakot, dags. 26.5.2004.
- 5(177) Þinglýsingarvottorð fyrir Gerðakot, dags. 24.6.2004.
- 5(178) Afsal Valgerðar Þórðardóttur til Íþróttarfélags Reykjavíkur á Kolviðarhóli, dags. 10.4.1938.
- 5(179) Bréf Íþróttarfélags Reykjavíkur til borgarstjóra, dags. 17.4.1954.
- 5(180) Ályktun fundar í formannafélagi Íþróttafélags Reykjavíkur dags. 28.7.1955.
- 5(181) Bréf til oddvita Ölfushrepps varðandi kaup og verð á Kolviðarhóli, dags. 8.8.1955.
- 5(182) Afsal Íþróttafélags Reykjavíkur til Reykjavíkurborgar á Kolviðarhóli, dags. 11.10.1955.
- 5(183) Bréf „Njálssona“ til bæjarráðs Reykjavíkur um að fá leyfi til að reisa fjallaskála í landi kolviðarhóls í Engjadal, dags. 2.7.1960.
- 5(184) Bréf Páls Líndal til borgarráðs varðandi viðhald íbúðarhússins að Kolviðarhóli, dags. 19.7.1973.
- 5(185) Minnisblað borgarlögmans til borgarstjóra, hitaveitustjóra, borgarritara og borgarverkfræðings varðandi jarðhitaréttindi að Kolviðarhóli, dags. 11.3.1982.
- 5(186) Bréf borgarritara til Íþróttafélags Reykjavíkur varðandi kaup borgarsjóðs á jörðinni Kolviðarhóli og ágreining um hvort landspilda úr afrétti Ölfushrepps hafi fylgt með í kaupunum, dags. 19.6.1984.
- 5(187) Bréf fulltrúa borgarlögmans til borgarverkfræðings varðandi heimagrafreit að Kolviðarhóli, dags. 29.11.1999.
- 5(188) Bréf fulltrúa borgarlögmans til forstjóra Orkuveitu Reykjavíkur varðandi borframkvæmdir OR í Sleggjubeinsskarði, dags. 13.12.2001.
- 5(189) Eignaryfirlýsing Orkuveitu Reykjavíkur á Kolviðarhóli, dags. 1.10.2003.
- 5(190) Fasteignamatsvottorð fyrir Kolviðarhól, dags. 26.5.2004.
- 5(191) Þinglýsingarvottorð fyrir Kolviðarhól, dags. 24.6.2004.
- 5(192) Greinargerð Hjörleifs B. Kvaran hrl. f.h. Orkuveitu Reykjavíkur, dags. 9.11.2004.
- 5(193) Skrá yfir gögn sem lögð eru fram af Orkuveitu Reykjavíkur við 4. fyrirtöku, dags. 11.3.2005.
- 5(194) Leigusamningur milli landeigenda Hjallatorfunnar og A.C. Höyer um land í Hveradölum, dags. 18.6.1928.
- 5(195) Framlenging á leigusamningi milli landeigenda Hjallatorfunnar og A.C. Höyer um land í Hveradölum, dags. 30.10.1929.
- 5(196) Leigusamningur milli eigenda Hjallatorfunnar og Skíða- og Skautafélags Hafnarfjarðar um landspilda í Hveradölum á Hellisheiði, dags. 27.9.1947.
- 5(197) Leigusamningur mill landeiganda Núpa og Skátafélagi Reykjavíkur um land undir skíðaskála, dags. 17.6.1943, ásamt uppdrætti.

-
- 5(198) Leigusamningur milli landeiganda Núpa og Skátafélagi Reykjavíkur um land og jarðhita í suðurhlíðum Skarðsmýrarfjalls, dags. 5.6.1947, ásamt uppdrætti.
- 5(199) Leigusamningur milli landeiganda Núpa og Arent Claessen o.fl. um land undir skíðaskála á Hellisheiði, dags. 11.8.1945.
- 5(200) Samningur um námuréttindi á landamerkjum Núpa og Ytri-Þurár í Ölfusi, dags.1.6.1971.
- 5(201) Bréf Landbúnaðarráðuneytisins til Vegagerðar ríkisins vaðandi efnistöku úr Núpanámum í Ölfusi, dags. 26.4.1990.
- 5(202) Landskiptagerð milli jarðanna Vatna, Kröggólfsstaða og Þúfu, dags. 2.6.1982, ásamt skrá yfir fylgiskjöl varðandi landskipti Kröggólfsstaðatorfu.
- 5(203) Tilkynning sýslumanns Árnæssýslu um að óskað sé eftir að gerð verði landskipti milli Kröggólfsstaða, Vatna og Þúfu, dags. 28.7.1978.
- 5(204) Afsal Aldísar Ólafsdóttur til Björns Sigurðssonar á 1/12 Kröggólfsstaða, dags. 10.1.1945.
- 5(205) Uppdráttur af landamerkjum Vatna, Kröggólfsstaða og Þúfu, ódags. Mælikvarði 1:5000.
- 5(206) Þinglýsingarvottorð Ytri-Þurár, dags. 10.3.2005.
- 5(207) Kaupsamningur, Ari Eggertsson selur Orkuveitu Reykjavíkur hluta Eystri-Þurár I, dags. 8.1.1999, ásamt uppdrætti.
- 5(208) Kort af Hjallatorfunni, Ölfushreppi, sem sýnir óskipt land ofan landgræðslugirðingar. Gert af verkfræðistofunni Forverk ehf. (mælikvarði 1:50.000).
- 5(209) Kort af Þóroddsstöðum, Ölfushreppi, sem sýnir landsvæði úr jörðinni Þóroddsstaðir ofan byggðanr. Gert af verkfræðistofunni Forverk ehf. (mælikvarði 1:50.000).
- 5(210) Breyting á aðalkröfulínu Orkuveitu Reykjavíkur, dags. 8.6.2005.
- 5(211) Kort sem sýnir breytta aðalkröfulínu Orkuveitu Reykjavíkur, dags. 6.6.2005.
- 5(212) Endurskoðuð aðalkröfugerð Orkuveitu Reykjavíkur, ásamt korti, dags. 28.9.2005.

Lagt fram af Óskari Sigurðssyni hrl. og Guðjóni Ægi Sigurjónssyni hdl., vegna Litla Saurbæjar I og II:

- 6 Kröfulýsing, dags. 2.6.2004.
- 6(1) Skjalaskrá, ódags.
- 6(2) Afsal Jóns Guðmundssonar til Jóns Helgasonar á hálfum Saurbæ, dags. 29.5.1936.
- 6(3) Afsal Jóns Helgasonar til Sverris Jónssonar á 17,4 ha úr Litla Saurbæ, dags. 26.8.1953.
- 6(4) Afsal Jóns Helgasonar til Sverris Jónssonar á nokkrum spildum úr Litla Saurbæ, dags. 14.9.1953.
- 6(5) Leyfisbréf menntamálaráðherra handa Sverri Jónssyni, dags. 3.12.1953.
- 6(6) Afsal Jóns Helgasonar til Sverris Jónssonar á Litla Saurbæ II, dags. 24.10.1957.
- 6(7) Afsal Jóns Helgasonar til barna sinna á Litla Saurbæ I, dags. 30.6.1975.
- 6(8) Kauptilboð Kristins Sigurðssonar í Litla Saurbæ I, dags. 27.9.1986.
- 6(9) Afsal Ingilaugar Jónsdóttur o.fl. til Kristins Sigurðssonar á Litla Saurbæ I, dags. 27.9.1986.
- 6(10) Veðskuldabréf Kristins Sigurðssonar, dags. 27.9.1986.
- 6(11) Yfirlýsing Ingilaugar Jónsdóttur o.fl. varðandi móttöku á greiðslu söluverðs Litla Saurbæjar I sem seldur var Kristni Sigurðssyni, dags. 27.10.1986.
- 6(12) Afsal Kristins Sigurðssonar til Aðalsteins Karlssonar og Guðmundar Birgissonar á Litla Saurbæ I, dags. 20.11.1987.
- 6(13) Afsal Sverris Jónssonar til Kristjáns Jónssonar á helmingi Litla Saurbæjar II, dags. 15.12.1988.

-
- 6(14) Bréf Þorsteins Júlíussonar hrl. til fullrúa sýsluskrifstofunnar á Selfossi varðandi orðalag í afsali á jörðinni Litli-Saurbær I, dags. 19.1.1989.
- 6(15) Kaupsamningur, Guðmundur A. Birgisson og Aðalsteinn Karlsson selja Norbert Müller og Christine Opp 10.000m² úr landi Litla Saurbæjar I, dags. 25.4.1989.
- 6(16) Svarbréf Landbúnaðarráðuneytisins til Framleiðsluráðs landbúnaðarins varðandi athugun á gögnum Litla-Saurbæjar I og II, dags. 1.8.1990.
- 6(17) Álit umboðsmanns Alþingis í tilefni af kvörtun Guðmundar Birgissonar og Steinunnar Tómadóttur, dags. 13.3.1995.
- 6(18) Yfirlýsing þinglýstra eigenda á hluta Litla Saurbæjar I um að Sverrir Jónsson sé eigandi að heiðarlandi jarðarinnar, dags. 3.11.1998.
- 6(19) Yfirlýsing eiginmanna systra Sverris Jónssonar um að Sverrir Jónsson sé eigandi að heiðarlandi jarðarinnar Litli Saurbær I, dags. 3.11.1998.
- 6(20) Bréf Framleiðsluráðs landbúnaðarins til Kristjáns Jónssonar og Sverris Jónssonar, dags. 6.11.1998.
- 6(21) Bréf Sigurðar Jónssonar hrl. til Hitaveitu Reykjavíkur varðandi kaup á landi á Hellisheiði, dags. 10.11.1998.
- 6(22) Bréf Sigurðar Jónssonar hrl. til Orkuveitu Reykjavíkur varðandi kaup á landi á Hellisheiði, dags. 26.1.1999.
- 6(23) Bréf Orkuveitu Reykjavíkur til Sigurðar Jónssonar hrl., dags. 3.2.1999.
- 6(24) Bréf Sigurðar Jónssonar hrl. til borgarlögmans varðandi land á Hellisheiði, dags. 9.2.1999.
- 6(25) Bréf Sigurðar Jónssonar hrl. til borgarlögmans, dags. 17.3.1999.
- 6(26) Viðauki við afsal Sverris Jónssonar til Kristjáns Jónssonar á helmingi Litla Saurbæjar II, dags. 17.3.1999.
- 6(27) Bréf borgarlögmans til Sigurðar Jónssonar hrl. varðandi kaup Orkuveitu Reykjavíkur á hlut Litla Saurbæjar I, dags. 25.3.1999.
- 6(28) Staðfesting Sveitarfélagsins Ölfus á greiðslu fjallskilagjalda, dags. 23.2.2000.
- 6(29) Uppdráttur Verkfræðistofu Suðurlands af löndum sunnan Þorlákshafnarveggar, dags. 30.7.1999 (mælikvarði 1:10.000 og 1:50.000).
- 6(30) Uppdráttur Verkfræðistofunnar Forverk ehf. af löndum úr jörðunum Ytri-Þurá, Núpar, Vötn, Kröggólfsstaði, Þúfa og Litli- og Stóri-Saurbær, dags. í október 1998 (mælikvarði 1:50.000).
- 6(31) Þinglýsingarvottorð fyrir Litla Saurbæ I, að undanskildum spildum, dags. 3.9.1999.
- 6(32) Þinglýsingarvottorð fyrir 10 ha spildu úr landi Litla Saurbæjar I, dags. 13.6.2002.
- 6(33) Þinglýsingarvottorð fyrir Litla Saurbæ II. dags. 3.9.1999.
- 6(34) Þinglýsingarvottorð fyrir Litla Saurbæ ofan fjalls, dags. 13.6.2002.
- 6(35) Greinargerð Óskars Sigurðssonar hdl. og Guðjóns Æ. Sigurjónssonar hdl. f.h. eigenda jarðanna Litli-Saurbær I og II, dags. 9.11.2004.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl., vegna Breiðabólsstaðar/Vindheima:

- 7 Kröfulýsing, dags. 24.5.2004. Greinargerð Ólafs Björnssonar hrl. v/ eigenda Selvogs- og Ölfusafréttu, jarða Hjallatorfunnar, Breiðabólsstaðar/Vindheima og jarða Strandakirkju, sjá skjal nr. 10(19).
- 7(1) Afsal Halldórs Magnússonar til Sandgræðslu Íslands á afgirtu landi Vindheima, dags. 29.12.1945.
- 7(2) Kaupsamningur, Halldór Magnússon selur O.J. Olsen Vindheima með Breiðabólsstað, dags. 30.3.1947.
- 7(3) Veðbókarvottorð Breiðabólsstaðar og Vindheima, dags. 22.2.1947.
- 7(4) Bréf oddvita Ölfushrepps til Halldórs Magnússonar, dags. 20.2.1947.
- 7(5) Samkomulag Sigurðar Þórðarsonar og Halldórs Magnússonar um landamerki, dags. 8.1.1939.

-
- 7(6) Þinglýsingarvottorð fyrir Breiðabólstað, dags. 2.6.2004.
 - 7(7) Þinglýsingarvottorð fyrir Vindheima, ódags.
 - 7(8) Útprintun af færslum fyrir Breiðabólstað II (landnr. 172257) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 19.5.2004.
 - 7(9) Útprintun af færslum fyrir Breiðabólstað (landnr. 171690) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 19.5.2004.
 - 7(10) Afnotasamningur um malarnám úr Lambafelli í landi Breiðabólstaðar, dags. 9.7.1998.
 - 7(11) Afnotasamningur um malarnám úr Lambafelli í landi Breiðabólstaðar, dags. 22.5.2001.
 - 7(12) Afstöðumynd af námasvæði í Lambafelli.
 - 7(13) Reikningur og greiðslufirlit vegna greiðslna frá Jarðvélum sf. árið 2004.
 - 7(14) Afstöðumynd af námasvæði í Sandfelli
 - 7(15) Reikningar, greiðslufirlit og bankayfirlit vegna greiðslna frá Magnúsi Sigurðssyni, Þorlákshöfn vegna malartöku í Sandfelli 2004.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl., vegna Selvogs- og Ölfusafrétta:

- 8 Kröfulýsing, dags. 3.6.2004. Greinargerð Ólafs Björnssonar hrl. v/ eigenda Selvogs- og Ölfusafrétta, jarða Hjallatorfunnar, Breiðabólstaðar/Vindheima og jarða Strandakirkju, sjá skjal nr.10(19).
- 8(1) Auglýsing um staðfestingu á samkomulagi um mörk á Mosfellsheiði, milli Ölfushrepps og Grafningshrepps annars vegar og Mosfellsbæjar og Miðdals I í Mosfellsbæ hins vegar, dags. 11.4.1991.
- 8(2) Landamerkjabréf um mörk milli Grafningshrepps og Ölfushrepps annars vegar og Mosfellsbæjar og Miðdals I hins vegar, ásamt uppdrætti (mælikvarði 1:25.000), dags. 23.1.1991.
- 8(3) Lóðarleigusamningur um skála Víkings í Sleggjubeinsskarði, dags. 11.5.1983 ásamt fylgigögnum.
- 8(4) Útprint úr Landskrá fasteigna fyrir Sleggjubeinsdal Þorlákshöfn, dagbókarvettvangur, ódags.
- 8(5) Afsal vegna skíðaskála, Sleggjubeinsdal, dags. 20.1.2003.
- 8(6) Lóðarleigusamningur um skála Vals, dags. 20.12.1999.
- 8(7) Útprint úr Landskrá fasteigna fyrir Sleggjubeinsdal Þorlákshöfn, dagbókarvettvangur, ódags.
- 8(8) Kaupsamningur um Skíðaskálann í Hveradölum, dags. 7.3.1995.
- 8(9) Afsal um skíðaskálann í Hveradölum, mótt til þingl. 15.9.1995
- 8(10) Útprint úr Landskrá fasteigna fyrir Hveradali Skíðaskála 17 Þorlákshöfn, dagbókarvettvangur, ódags.
- 8(11) Afsal um litlu kaffistofuna, dags. 7.10.1992.
- 8(12) Útprint úr Landskrá fasteigna fyrir Litlu-Kaffistofuna Þorlákshöfn, dagbókarvettvangur, ódags.
- 8(13) Yfirlýsing um lóð skíðadeildar Fram í Eldborgargili, dags. 15.3.1989.
- 8(14) Spjald úr Þinglýsingarbók fyrir „lóð í Eldborgargili, Bláfjöllum“.
- 8(15) Samningur um lóð og skála Alþýðubandalagsins, dags. 29.3.1983.
- 8(16) Lóðarsamningur um lóð Alþýðubandalagsins, dags. 15.8.1982.
- 8(17) Spjald úr Þinglýsingarbók fyrir „lóð úr afréttarlandi“ skáli Æskulýðsnefndar Alþýðubandalagsins, Fylkingunni.
- 8(18) Efnistökusamningur Ölfushrepps og Valar hf í Bolöldu (norðaustur jaðri Vífilfells), dags. 6.3.1995.
- 8(19) Greinargerð eftir Sigfinn Snorrason jarðfr. athugun í Bolöldunámu, dags. 30.4.1996, ásamt korti.
- 8(20) Eftirlit með námuvinnslu í Bolöldu, dagbók (1995-1996).
- 8(21) Efnistökusamningur milli Sveitarfélagsins Ölfus og Bolaldna ehf, dags. 2.4.2001.
- 8(22) Yfirlit yfir tekjur af malarnámum í Ölfushrepp 1995.

-
- 8(23) Bréf Stjórnarráðs Íslands til sýslumanna um afrétti, dags. 29.12.1919.
- 8(24) Lýsing St. Steindórsssonar hreppstjóra á afrétti Ölfusinga, dags. 28.2.1920.
- 8(25) Lýsing Jónasar Halldórsssonar á almenningum Þingvallahrepps, dags. 16.3.1920.
- 8(26) Lýsing Kolbeins Guðmundssonar á almenningum í Grafningshreppi, dags. 8.4.1920.
- 8(27) Gerðabók Ölfushrepps, -landamerki Þurár og Núpa, dags. 4.8.1970.
- 8(28) Gerðabók Ölfushrepps-landm. Þurár og Núpa og afréttarlínan, dags. 2.12.1970.
- 8(29) Endurrit úr aukadómpingsbók Árnassýslu, sátt um landamerki milli Núpa og Þurárjarða, dags. 4.12.1970, ásamt korti með innsettum landamerkjálínum.
- 8(30) Sveitarbók Selvogshrepps,- ársreikningar 1938-1942, skálaleiga.
- 8(31) Kvittun Bjarna Jónssonar fyrir skálaleigu í Jósepsdal árin 1939-1940, dags. 2.2.1941.
- 8(32) Sveitarbók Selvogshrepps,- ársreikningar 1968-1988, landleiga o.fl.
- 8(33) Samningur milli skíðadeildar Ármanns og hreppsnefndar Selvogshrepps um Jósefsdal og Bláfjöll, dags. 25.2.1968.
- 8(34) Bréf Ásgeirs og Magnúsar Eyjólfssona um byggingarleyfi skála við Ólafsskarð, dags. 1.6.1946.
- 8(35) Samþykkt hreppsnefndar um byggingu skála við Ólafsskarð, dags. 28.7.1946.
- 8(36) Bréf um skálabyggingu milli Sauðadalshnúka (Dverghamar), dags. 28.5.1946.
- 8(37) Samþykkt hreppsnefndar um skála í Sauðadalshn. 1961 (Dverghamar endurgerður?), dags. 22.11.1961.
- 8(38) Æskulýðsfylkingin í Reykjavík fær leyfi til að byggja skála, dags. 14.10.1947.
- 8(39) Bréfaskrif Æskulýðsfylkingarinnar í Reykjavík til oddvita Ölfushrepps, skömmunarskrifstofu ríkisins, skömmunartjóra og félagsmanna vegna skála í Sauðadölum, dags. 7.10.1947, 4.12.1947, 18.2.1948 og 1.4.1948.
- 8(40) Lóðarsamningur, Ölfushreppur leigir Æskulýðsnefnd Alþýðubandalagsins lóð úr afrétti Ölfushrepps, dags. 15.8.1982.
- 8(41) Samþykkt um byggingu skála í Innstadal, dags. 6.6.1944.
- 8(42) Leigusamningur milli Þórarins Björnssonar og hreppsnefndar Ölfushrepps um leigu á landspildu á skála, dags. 14.5.1945.
- 8(43) Beiðni um leyfi til að byggja skála í Innstadal, ódags., með staðsetningu merkta á korti.
- 8(44) Beiðni nokkurra manna fyrir skála í Innstadal, dags. 11.7.1949.
- 8(45) Samþykkt fyrir byggingu skála í Innstadal, dags. 19.10.1949.
- 8(46) Heimild til Skálabyggingar í Innstadal, dags. 30.11.1954.
- 8(47) Heimild til Skálabyggingar í Innstadal, dags. 15.10.1954.
- 8(48) Lóðarsamningur um lóð úr afréttarlandi Ölfusinga, dags. 20.12.1997.
- 8(49) Lóðarsamningur um lóð úr afréttarlandi Sveitarfélagsins Ölfus, dags. 2.10.2002.
- 8(50) Stofnskjal Vallarbrautar, dags. 6.10.2002.
- 8(51) Bréf Skíðafélagsins Þeysis til Sveitarstjóra Ölfushr. Varðandi Hreysi í Innstadal, dags. 31.10.1994 (lóðarleigusamningur, dags. 15.3.1983 er fylgiskjal).
- 8(52) Bréf Ólafs Björnssonar hrl. til óbyggðanefndar þar sem framlögð gögn eru tilgreind, dags. 8.3.2005.
- 8(53) Bréf Náttúruverndarráðs til Skipulags ríkisins um byggingu skála í Innstadal, dags. 28.10.1982.
- 8(54) Bréf Náttúruverndarráðs til hreppsnefndar Ölfushrepps um leyfisveitingu Skipulags ríkisins fyrir byggingu skála í Innstadal, dags. 14.12.1982, ásamt lögum um náttúruvernd nr. 47/1971.

-
- 8(55) Hveragerðishreppi er heimiluð brunataka í afrétti austan Reykjavells, dags. 1.9.1975.
- 8(56) Leyfi veitt til fyrir Litlu kaffistofunni, (fundargerð úr gerðabók hreppsnefndar Ölfushrepps 1956-1970) dags. 12.5.1960.
- 8(57) Beiðni Fasteignamiðstöðvarinnar til Ölfushrepps um leyfi til yfirtöku á leigulóð Litlu kaffistofunnar, dags. 10.2.1982.
- 8(58) Beiðni eigenda Litlu kaffistofunnar um að fá viðbótar lóð til leigu, dags. 8.9.1982.
- 8(59) Fundargerð hreppsnefndar Ölfushrepps, fjallað er um samningsuppkast um efnistöku í afrétti, dags. 14.02.1967.
- 8(60) Fundargerð hreppsnefndar Ölfushrepps, samþykktur er einkaréttur til efnistöku úr Eldborgum, dags. 5.8.1968.
- 8(61) Fundargerð hreppsnefndar Ölfushrepps, fjallað er um einkarétt Samtaka vörubifreiðastjóra á Ölfushreppi til efnistöku í afrétti, dags. 30.5.1970.
- 8(62) Samningur milli hreppsnefndar Ölfushrepps og Samtaka vörubifreiðastjóra í Ölfushreppi um fyllingarefni o.fl. í afrétti Ölfushrepps, dags. 4.7.1969.
- 8(63) Leigusamningur. Vörubifreiðastjórar í Ölfushreppi taka á leigu malarnám í afrétti Ölfushrepps, dags. 20.6.1969.
- 8(64) Fundargerð hreppsnefndar Ölfushrepps, leigusamningur Vörubifreiðastjóra í Ölfushreppi um í afrétti Ölfushrepps samþykktur, dags. 27.6.1969.
- 8(65) Efnistökusamningur milli hreppsnefndar Ölfushrepps og Samtaka vörubifreiðastjóra í Ölfushreppi um efni í efnisnámm Ölfushrepps, dags. 1985.
- 8(66) Staðfesting Valar hf. um afnot af landi til efnistöku í Bolaöldum, dags. 6.5.1993.
- 8(67) Efnistökusamningur milli Ölfushrepps og Jarðefnaiðnaðar ehf. um efnistöku í Lambafelli, dags. 1.2.2005.
- 8(68) Leigusamningur milli sveitarfélagsins Ölfuss og Árvéla sf. um námu og efnistökurétt í og við Lambafell, dags. 1999, ásamt bréfi Árvéla til Sveitarfélagsins Ölfus um málefni Árvéla sf. og efnistöku, ódags.
- 8(69) Bréf um starfsemi og samninga Árvéla sf. í og við Lambafell, dags. 3.6.1999, 5.7.1999, 18.6.1999 og 18.6.1999.
- 8(70) Leigusamningur eigenda nokkurra jarða í Ölfusi og óstofnaðs einkahlutafélags Námafls ehf. um námu og efnistökurétt í og við Lambafell, dags. maí 1999, ásamt uppdráttum.
- 8(71) Reikningar yfir tekjur og gjöld sveitarsjóðsins í Ölfushreppi árin 1902-1904.
- 8(72) Skýringar við jafnaðarreikningi Ölfus árin 1914-1915 og 1915-1916.
- 8(73) Bréf oddvita Ölfushrepps til Rekstarnefndar Kolviðarhóls vegna beiðni um aukið landrými, dags. 20.1.1953.
- 8(74) Beiðni um útvísun nýbýlis undir Reykjavelli 1872-75,- varð ekki, ásamt uppskriftum frá Þjóðskjalasafni Íslands (sjá nánari skýringar í skilabréfi ÞÍ, a-c, dags. 11.1.2005).
- 8(75) Beiðni um útvísun nýbýlis við Kolviðarhól 1884-85,- varð ekki.
- 8(76) Bréf Landgræðslu ríkisins til Ölfushrepps varðandi aðstöðu í Marardal, dags. 2.7.1986.
- 8(77) Bréf Búnaðarfélags Íslands til Landgræðslu ríkisins varðandi skoðunarferð í Marardal í Ölfusafretti, dags. 30.6.1986.
- 8(78) Minnisblað Landmælinga Íslands um hvernig landamörk jarða á Hellsheiði séu dregin upp á uppdrátt eftir landamerkjabréfum og öðrum gögnum, dags. 28.9.1971, ásamt uppdrætti.
- 8(79) Ljósmyndir teknar af Birni Pálssyni síðla árs 2001 af Raufarbergi o.fl.
- 8(80) Bréf Rekstarnefndar Kolviðarhóls til hreppsnefndar Ölfushrepps varðandi endurbyggingu Kolviðarhóls, dags. 28.11.1952.

-
- 8(81) Bréfaskrif Friðþjófs Karlssonar og Hermanns Eyjólfssonar hreppstjóra varðandi leyfi til efnistöku í Svínahrauni og nágrenni, dags. 6.7.1963, 13.7.1963, 19.7.1963 og 9.3.1965.
- 8(82) Fundargerð sýslunefndar Árnassýslu varðandi nýtingu Reykvíkinga o.fl. á afrétti Árnésinga, dags. 22.5.1877.
- 8(83) Fundargerð sýslunefndar Árnassýslu varðandi styrk til sæluhúshalds á Kolviðarhóli, dags. 20.-23.4.1885.
- 8(84) Fundargerð sýslunefndar Árnassýslu varðandi styrkt til Kolviðarhóls, dags. 13.4.1886.
- 8(85) Bréf til sýslunefndar Árnassýslu varðandi sæluhúshald á Kolviðarhóli, dags. 8.4.1886.
- 8(86) Fundargerðir hreppsnefndar Árnassýslu varðandi beiðni Boga A. Þórðarsonar til að nýta ölkeldu í Ölfusafrétti, dags. 30.11.1934 og 24.10.1937 ásamt uppdrætti.
- 8(87) Skrá Björns Pálssonar yfir gögn sem Ólafur Björnsson hrl. lagði fram við 4. fyrirtöku.
- 8(88) Fundargerð sýslunefndar Árnassýslu varðandi styrk til Kolviðarhóls, dags. 17.4.1895.
- 8(89) Upplýsingar og athugasemdir um Ölfusafrétt, tekið saman af Birni Pálssyni héraðsskjalaverði, dags. 14.3.2005.
- 8(90) Fundargerð hreppsfundar 30.10.1954, þar sem m.a. er fjallað um bann við rjúpnaveiðum á Ölfusafrétti.
- 8(91) Reikningur frá Bolaöldum ehf. til Vegagerðar Reykjanesumdæmis vegna reiðstígaefnis, kr. 23.630,- dags. 31.1.2004.
- 8(92) Breyting á kröfugerð sveitarfélagsins Ölfus, dags. 27.9.2005.
- 8(93) Sveitarfélagið Ölfus. Aðalskipulag 2002-2014, ásamt aðalskipulagskorti, dags. 25.9.2004.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl., vegna Bjarnastaða, Bakka I, Bakka II, Þorgrímsstaða, Hjallakróks, Lækjar, Hjalla og Gerðakots:

- 9 Kröfufylsing, dags. 24.5.2004. Greinargerð Ólafs Björnssonar hrl. v/ eigenda Selvogs- og Ölfusafrétta, jarða Hjallatorfunnar, Breiðabólstaðar/Vindheima og jarða Strandakirkju, sjá skjal nr.10(19).
- 9(1) Afsal Þorvaldar Sigurðssonar til barna sinna á Bakka, dags. 31.12.1951.
- 9(2) Leyfisbréf handa Finnþoga G. Vikar til setu í óskiptu búi, dags. 7.5.2004.
- 9(3) Útrentun af færslum fyrir Bakka I (landnr. 171678) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
- 9(4) Útrentun af færslum fyrir Bakka I (landnr. 171679) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
- 9(5) Útrentun af færslum fyrir Bakka I, leigulóð (landnr. 193186) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
- 9(6) Útrentun af færslum fyrir Bakka I, lóð (landnr. 171680) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
- 9(7) Útrentun af færslum fyrir Bakka I, lóð (landnr. 195722) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
- 9(8) Þinglýsingarvottorð fyrir Bakka að undantöldum spildum, ódags.
- 9(9) Útrentun af færslum fyrir Bakka II (landnr. 171681) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
- 9(10) Útrentun af færslum fyrir Bakka II, lóð (landnr. 171684) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
- 9(11) Útrentun af færslum fyrir Bakka II, lóð (landnr. 172296) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
- 9(12) Útrentun af færslum fyrir Bakka II, lóð (landnr. 192586) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
- 9(13) Þinglýsingarvottorð fyrir Bakka II, dags. 2.6.2004.

-
- 9(14) Útprintun af færslum fyrir Bjarnastaði (landnr. 171686) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
- 9(15) Útprintun af færslum fyrir Bjarnastaði (landnr. 171687) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
- 9(16) Útprintun af færslum fyrir Bjarnastaði II (landnr. 171688) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
- 9(17) Þinglýsingarvottorð fyrir Bjarnastaði (landnr. 171687), dags. 2.6.2004.
- 9(18) Útprintun af færslum fyrir Hjallakrók (landnr. 171717) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
- 9(19) Útprintun af færslum fyrir Hjallakrók (landnr. 171720) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
- 9(20) Útprintun af færslum fyrir Hjallakrók, lóð (landnr. 171719) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
- 9(21) Þinglýsingarvottorð fyrir Krók (Hjallakrók), að undantöldum spildum og jarðhitarétt, ódags.
- 9(22) Þinglýsingarvottorð fyrir Krók, ódags.
- 9(23) Útprintun af færslum fyrir Hjalla (landnr. 171721) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
- 9(24) Þinglýsingarvottorð fyrir Hjalla, dags. 2.6.2004.
- 9(25) Útprintun af færslum fyrir Læk I (landnr. 190234) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 19.5.2004.
- 9(26) Þinglýsingarvottorð fyrir Læk, ódags
- 9(27) Útprintun af færslum fyrir Gerðakot (landnr. 171703) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 19.5.2004.
- 9(28) Útprintun af færslum fyrir Gerðakot (landnr. 173435) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 19.5.2004.
- 9(29) Útprintun af færslum fyrir Gerðakot, lóð (landnr. 172258) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 19.5.2004.
- 9(30) Þinglýsingarvottorð fyrir Gerðakot (landnr. 171703), dags. 2.6.2004.
- 9(31) Útprintun af færslum fyrir Þorgrímsstaði (landnr. 171819) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 19.5.2004.
- 9(32) Útprintun af færslum fyrir Þorgrímsstaði, spilda I (landnr. 194356) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 19.5.2004.
- 9(33) Útprintun af færslum fyrir Þorgrímsstaði, spilda II (landnr. 194357) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 19.5.2004.
- 9(34) Útprintun af færslum fyrir Þorgrímsstaði, spilda III (landnr. 194358) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 19.5.2004.
- 9(35) Útprintun af færslum fyrir Þorgrímsstaði, spilda IV (landnr. 194359) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 19.5.2004.
- 9(36) Þinglýsingarvottorð fyrir Þorgrímsstaði, að undantalinni spildu, ódags.
- 9(37) Loftmyndir með áteiknuðum línunum jarða Hjallatorfunnar. Gert af Verkfræðistofu Suðurlands ehf
a.) Mörk jarða og kröfulínur ríkisins, dags. 7.6.2004 (mælikvarði 1:50.000).
b.) Þverlína, dags. 8.3.2005 (mælikvarði 1:20.000)
c.) Mörk afréttar og kröfulínu ríkisins, dags. 8.3.2005 (mælikvarði 1:50.000).
- 9(38) Afsal Starfsmannafélags Landssmiðjunnar til Stúdentaráðs HÍ á skála í landi Hjallatorfu, dags. 24.1.1949.
- 9(39) Spjald úr Þinglýsingarbók fyrir “Spildu í Hveradölum, úr Hjallatorfunni”.
a-b
- 9(40) Afsal Menntaskólans í Reykjavík til Skátafélagsins Dalbúa á Skála og lóðarréttindum úr Hjallatorfunni, dags. 3.1.1975.
- 9(41) Útprint úr landskrá fasteigna fyrir Hveradali, Þorlákshöfn, dagbókarvettvangur, ódags.

-
- 9(42) Afsal Jóns H. Jónssonar til Jóns Ögmundssonar á Krók, dags. 16.4.1991, hluti af skjali nr. 5(150).

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl., vegna jarða Strandakirkju:

- 10 Kröfulýsing, dags. 24.5.2004.
- 10(1) Afsal Vilhjálms Ámundssonar til sjóðs Strandakirkju á húsum á jörðinni Vogsósum, dags. 17.11.1930.
- 10(2) Leigusamningur milli sýslumannsins í Árnassýslu og Stangveiðifélagsins Stakkavík um jarðirnar Stakkavík og Hlíð, dags. 7.2.1978.
- 10(3) Sameignarsamningur milli félaga í Stangveiðifélaginu Stakkavík varðandi hús félagsins í Stakkavík, dags. 15.3.1986.
- 10(4) Þinglýsingarvottorð fyrir Hlíð, dags. 2.6.2004.
- 10(5) Þinglýsingarvottorð fyrir Stakkavík, dags. 2.6.2004.
- 10(6) Þinglýsingarvottorð fyrir Vogsósa, dags. 2.6.2004.
- 10(7) Útrentun af færslum fyrir Stakkavík (landnr. 171803) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 19.5.2004.
- 10(8) Útrentun af færslum fyrir Stakkavík (landnr. 172283) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 19.5.2004.
- 10(9) Útrentun af færslum fyrir Stakkavík lóð (landnr. 172284) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 19.5.2004.
- 10(10) Útrentun af færslum fyrir Stakkavík lóð (landnr. 172285) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 19.5.2004.
- 10(11) Útrentun af færslum fyrir Vogsósa I (landnr. 171815) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 19.5.2004.
- 10(12) Útrentun af færslum fyrir Vogsósa II (landnr. 171816) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 19.5.2004.
- 10(13) Útrentun af færslum fyrir Vogsósa lóð (landnr. 172288) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 19.5.2004.
- 10(14) Útrentun af færslum fyrir Vogsósa lóð (landnr. 172289) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 19.5.2004.
- 10(15) Útrentun af færslum fyrir Vogsósa lóð (landnr. 172290) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 19.5.2004.
- 10(16) Útrentun af færslum fyrir Vogsósa lóð (landnr. 172291) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 19.5.2004.
- 10(17) Útrentun af færslum fyrir Hlíð (landnr. 171723) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 19.5.2004.
- 10(18) Útrentun af færslum fyrir Hlíð lóð (landnr. 172261) af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 19.5.2004.
- 10(19) Greinargerð Ólafs Björnssonar hrl.v/ eigenda Selvogs- og Ölfusafρέtta, jarða Hjallatorfunnar, Breiðabólstaðar/Vindheima og jarða Strandakirkju.
- 10(20) Leigusamningur milli Kirkjuráðs og Stangveiðifélagsins Stakkavík um eyðijarðirnar Stakkavík og Hlíð í Selvogi, dags. 9.4.2003.

Lagt fram af Ólafi Sigurgeirssyni hrl., vegna Herdísarvíkur:

- 11 Kröfulýsing, dags. 1.6.2004.
- 11(1) Skjalaskrá, dags. 1.6.2004.
- 11(2) Kort sem sýnir kröfulínur Herdísarvíkur. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni, landfr. (mælikvarði 1:50.000).
- 11(3) Fasteignamatsvottorð fyrir Herdísarvík, dags. 25.6.2004.
- 11(4) Þinglýsingarvottorð fyrir Herdísarvík, dags. 9.3.2005.

Lagt fram af Jörundi Gaukssyni hdl., vegna Sandhóls, Kross, Kröggólfsstaða, Vatna, Þúfu, Kjarrs, Grænhóls og Hlíðartungu:

- 12 Kröfulýsing, dags. 10.6.2004.

-
- 12(1) Greinargerð Jörundar Gaukssonar hdl. f.h. eigenda jarðanna Sandhóll, Kross, Kröggólfsstaðir, Vötn, Þúfa, Kjarr, Grænhóll og Hlíðartunga, dags. 7.11.2004.
- 12(2) Bréf Jörundar Gaukssonar hdl. vegna aðildar eiganda Ósgerðis í máli 6/2004 hjá óbyggðanefnd, dags.15.2.2005.

Lagt fram af Jóhannesi Karli Sveinssyni hrl., vegna eignarlands ÍR í Ölfusi:

- 13 Kröfufylsing, dags. 3.6.2004.
- 13(1) Kort sem sýnir kröfufúlínur Íþróttafélags Reykjavíkur um eignarland. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni, landfr. (mælikvarði 1:50.000).
- 13(2) Loftmynd með áteiknuðum línnum lands Íþróttafélags Reykjavíkur. Gert af Verkfræðistofu Suðurlands ehf. (mælikvarði 1:15.000).
- 13(3) Afsal Valgerðar Þórðardóttur til Íþróttafélags Reykjavíkur á Kolviðarhóli, dags. 10.4.1938.
- 13(4) Afsal Íþróttafélags Reykjavíkur til bæjarsjóðs Reykjavíkur á Kolviðarhóli, dags. 11.10.1955.
- 13(5) Beiðni Landsvirkjunar um samþykki Íþróttafélags Reykjavíkur fyrir framkvæmdum við Búrfellslínu, ásamt uppdrætti, dags. 11.7.1997.
- 13(6) Lóðaleigusamningur milli Íþróttafélags Reykjavíkur og íslenska farsímafélagsins ehf um landsspildu í Skarðsmýrarfjalli, ásamt fylgigögnum, dags. 15.10.1997.
- 13(7) Lóðaleigusamningur milli Íþróttafélags Reykjavíkur og Landsíma Íslands um 35 m² húsnæði á landareign Íþróttafélags Reykjavíkur, ásamt fylgigögnum, dags. 28.9.2000.
- 13(8) Beiðni Íþrotta- og tómsundaráðs Reykjavíkur um heimild stjórnar Íþróttafélags Reykjavíkur til að setja niður aðstöðu, dags. 27.10.2000.
- 13(9) Lóðaleigusamningur milli Íþróttafélags Reykjavíkur og Línu.Net/IRJA um not 35 m² svæðis á Skarðsmýrarfjalli á Hellisheiði, ásamt fylgigögnum, dags. 23.11.2000.
- 13(10) Viðauki við lóðarleigusamning, dags. 15.10.1997, milli Íþróttafélags Reykjavíkur og Og fjarskipta, dags. 29.9.2003.
- 13(11) Kort aðalskipulags sveitarfélagsins Ölfuss 2002-2014. Gert af Landmótun (mælikvarði 1:50.000), dags. 25.9.2003.
- 13(12) Skýringarkort um landamerki og eignarhald á landi með aðalskipulagi sveitarfélagsins Ölfuss 2002-2014. Gert af Landmótun (mælikvarði 1:125.000), dags. 3.3.2004.
- 13(13) Umfjöllun um skíðadeild Íþróttafélags Reykjavíkur í afmælisblaði félagsins 1907-1997, gefið út 1997.
- 13(14) Umfjöllun um skíðadeild Íþróttafélags Reykjavíkur á heimasíðu félagsins, dags. 23.4.2003., prentað út 3.6.2004.
- 13(15) Fasteignamatsvottorð fyrir Hamragil, dags. 3.6.2004.
- 13(16) Fasteignamatsvottorð fyrir Skarðsmýrarfjall (landnr. 187657), dags. 3.6.2004.
- 13(17) Fasteignamatsvottorð fyrir Skarðsmýrarfjall (landnr. 195004), dags. 3.6.2004.
- 13(18) Þinglýsingarvottorð fyrir land Í.R. úr Afrétti Ölfushrepps, dags. 3.6.2004.
- 13(19) Greinargerð Jóhannesar K. Sveinssonar hrl. f.h. ÍR, dags. 9.11.2004.
- 13(20) Bréf ÍR til Reykjavíkurborgar, dags. 4.8.1955, ásamt fylgiskjali.
- 13(21) Minnisblað skrifstofu borgarstjóra, dags. 25.4.1979.
- 13(22) Samningur ÍR og Orkuveitu Reykjavíkur vegna Hellisheiðarvirkjunar, dags. 21.11.2003.
- 13(23) Samningur ÍR og Orkuveitu Reykjavíkur um efnisnám í Hamragili, dags. 23.6.2004.
- 13(24) Skrá yfir skjöl sem lögð voru fram vegna eignarlands ÍR í Ölfusi við 4. fyrirtöku, dags. 11.3.2005.

-
- 13(25) Endurrit úr gerðabók sýslumannsins í Reykjavík vegna fjárnáms í landi ÍR, dags. 27.4.2000.
 - 13(26) Tilkyning Tollstjóraembættisins um fjárnámi í landi ÍR, dags. 28.4.2000.
 - 13(27) Beiðni Tollstjóraembættisins um nauðungarsölu á landi ÍR, dags. 15.12.2000.
 - 13(28) Tilkyning Sýslumannsins á Selfossi um nauðungarsölu á landi ÍR, dags. 7.8.2001.
 - 13(29) Þinglýst yfirlýsing um kvöð á landi ÍR vegna línulagningar Landsvirkjunar, dags. 20.3.2001, ásamt samþykki ÍR sem eiganda.
 - 13(30) Kvittun vegna greiðslu Landsvirkjunar á bótum til ÍR vegna línulagningar á landi ÍR, dags. 4.2.2000.
 - 13(31) Reikningur vegna leigu ÍR á hluta lands síns til Línu.Net, dags. 2.10.2002.
 - 13(32) Reikningur vegna leigu ÍR á hluta lands síns til Landsíma Íslands hf., dags. 7.10.2003.
 - 13(33) Reikningur vegna leigu ÍR á hluta lands síns til Og fjarskipta hf., dags. 7.10.2003.
 - 13(34) Reikningur vegna efnisnáms Orkuveitu Reykjavíkur á landi ÍR, dags. 7.12.2004.

Lagt fram af Þórði Bogasyni hdl, vegna Landsvirkjunar:

- 14 Kröfulýsing, dags. 3.6.2004.
- 14(1) Kort sem sýnir raforkukerfi Landsvirkjunar á Suðvesturlandi 2004.
- 14(2) Viðbætur á kröfulýsingu, frekari skýringar á legu háspennulína, ásamt skýringarkorti, dags. 21.4.2006.

Lagt fram af óbyggðanefnd:

- 15 Yfirlitskort - Aðalkröfur. Mál nr. 6/2004 Ölfus. Tvö kort, annað í mælikvarða 1:50.000 og hitt í 1:100.000. Sbr. kröfulínukort einstakra málsaðila.
- 16 Yfirlitskort – Varakröfur. Mál nr 6/2004 Ölfus. Mælikvarði 1:100.000. Sbr. kröfulínukort einstakra málsaðila.
- 17 Greinargerð Ingva Þorsteinssonar náttúrufræðings um staðhætti og gróðurfar í Ölfusi, dags. 10.9.2004.
- 18 Greinargerð Þjóðskjalasafns Íslands um sögu jarða og annarra landsvæða í Ölfusi. Dags. 11.7.2005.
- 19 (1) Fundargerð 1. fyrirtöku, dags. 14.9.2004.
- 19(2) Fundargerð 2. fyrirtöku, dags. 12.10.2004.
- 19(3) Fundargerð 3 fyrirtöku, dags. 9.11.2004.
- 19(4) Fundargerð 4 fyrirtöku, dags. 11.3.2005.
- 19(5) Fundargerð aðalmeðferðar, 15.-18. mars 2005.
- 19(6) Fundargerð endurupptöku, dags. 11.5.2006.
- 20 Bréf óbyggðanefndar til fjármálaráðherra, dags. 10.3.2006, varðandi þjóðlendukröfur fjármálaráðherra f.h. ríkisins og ríkisjarðir.
- 20(1) Svarbréf fjármálaráðherra við fyrirspurn óbyggðanefndar, dags. 28.3.2006, varðandi þjóðlendukröfur fjármálaráðherra f.h. ríkisins og ríkisjarðir.

Hliðsjónargögn

Lagt fram til hliðsjónar af Ólafi Sigurgeirssyni hrl. f.h. fjármálaráðherra:

- Ónr. Landnám Ingólfs eftir Guðna Jónsson, bls. 12-15.
- Ónr. Grein um örnefni á afrétti Hjallasóknar eftir Eirík Einarsson, bls. 6-15.
- Ónr. Lýsing Arnarbælisþinga 1840 eftir séra Jóna Matthíasson, bls. 79-89.

-
- Ónr. Úr lýsingu Árnassýslu 1746 eftir Brynjólf Sigurðsson, sýslumann, bls. 21-23.
Ónr. Úr lýsingu Árnassýslu 1842 eftir Pál Melsteð, sýslumann, bls. 35-39.
Ónr. Descriptio Ölveshrepps anno 1703 eftir Hálfván Jónsson, lögréttumann, bls. 1-19.
Ónr. Lýsing Þingvallaprestakalls 1940 eftir Björn Pálsson, bls. 68-69 (Landnám Ingólfs 1937).
Ónr. Lýsing Selvogspinga 1840 eftir séra Jón Vestmann, bls. 95-97, 104-111 og 120-121.
Ónr. Árbók F.Í. 1984.
Ónr. Göngur og réttir II. b. bls. 300-315.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl., vegna Selvogs- og Ölfusafréttu:

- Ónr. Í Árnasþingi vestanverðu eftir Þór Vigfússon í Árbók FÍ 2003. Bls. 17-36.
Ónr. Saga Kolviðarhóls. Skúli Helgason tók saman. Selfoss. 1959. Bls. 106-117.
Ónr. Árnasíngur V. Sögufélag Árnasínga 1998. Bls. 72-77.
Ónr. Um afrétti og almenninga. Gaukur Jörundsson (erindi). Bls. 12-19.

Lagt fram til hliðsjónar af óbyggðanefnd:

- Ónr. Lyfrd. eldri V: 137 og 471. Hraun.
Ónr. Hrd. 1996: 2848, mál nr. 256/1995. Mörk sveitarfélaga á Suðvesturlandi (Bláfjallamál). Skjalaskrár úr máli nr. 256/1995.
Ónr. Hrd. nr. 372/2000. Litli-Saurbær. Skjalaskrár úr máli er varða Saurbæ (héraðsdómur).
Ónr. Einar Arnórsson: Árnasþing á landnáms- og söguöld, bls. 217-218.
Ónr. Skúli Helgason: Saga Kolviðarhóls, bls. 19, 79-80, 108-109.
Ónr. Sýslu- og sóknalýsingar. Árnassýsla, bls. 18, 29, 174, 182, 195-197, 201, 203, 205, 211, 219, 220, 236, 239-241, 246, 250.
Ónr. Þór Vigfússon: Í Árnasþingi vestanverðu, bls. 35, 52, 64-67, 83-85, 98, 157.
Ónr. Skýrslur í máli 6/2004 hjá óbyggðanefnd, (46 blaðsíður, skrifaðar upp eftir hljóðupptöku).